

Pomáhat a chránit

ÚŘAD DOKUMENTACE A VYŠETŘOVÁNÍ ZLOČINŮ KOMUNISMU

Policejní prezidium ČR

Č. j. UDV-72-113/TČ-2009-260013

Brno 1. července 2016

Počet stran: 2

pan
Luděk NAVARA
Česká 19
602 00 Brno

Režim výkonu služby PS OSH na st. hranici 1948 až 1989

S poukazem na ustanovení § 159a odst. 6 tr. řádu Vám sděluji, že šetření Vašeho trestního oznámení ve věci výše uvedené bylo ukončeno. Ve věci byly postupně policejním orgánem vydány tři usnesení.

V prvním se policejní orgán zabýval odpovědností jednotlivých úředních osob, které na zasedání 66. schůze politického sekretariátu ÚV KSČ, konané dne 28. února 1952, schválili návrh na zaminování nebezpečných a nepřehledných úseků státní hranic v celkové délce minových polí 183 km při spotřebě výpomocných a střepinových min 16000 kusů. Zde dospěl policejní orgán k závěru, že pachatelé vykonávali svoji pravomoc způsobem odporujícím zákonu, ale vzhledem k tomu, že jsou již všichni po smrti, byla věc odložena s poukazem na ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 11 odstavec 1 písmeno e) trestního řádu (trestní stíhání je nepřipustné, neboť jde o osoby, které zemřely, nebo byly prohlášeny za mrtvé).

V druhém se policejní orgán zabýval odpovědností jednotlivých úředních osob, které na zasedání 127. schůze politického sekretariátu ÚV KSČ konané dne 22. dubna 1953 v Praze na Hradě bez dalších opatření schválili Zprávu o případech zběhnutí v Pohraniční stráž v březnu 1953, jejímž předkladatelem byl ministr národní bezpečnosti, čímž vzali na vědomí skutečnost, že k ochraně státních hranic je používáno ženijně-technické zařízení, jímž je elektrifikovaný drátěný zátaras (dále EDZ), který může překonat osoba seznámená s informacemi o provedení tohoto zařízení, jinak utajovanými, pouze v době, kdy tento není napájen proudem pod vysokým napětím, nebo jen pomocí provizorního můstku sestaveného z dřevěných prken, případně překonáním zámku, hájícího dveře v podchodu EDZ, přičemž měli vědomost a byli srozuměni s tím, že nelze dostupnými prostředky zamezit přístupu k EDZ nepoučeným osobám. I zde dospěl policejní orgán k závěru, že pachatelé vykonávali svoji pravomoc způsobem odporujícím zákonu, ale vzhledem k tomu, že jsou již všichni po smrti, byla věc odložena s poukazem na ustanovení § 159a odst. 2 trestního řádu ve spojení s ustanovením § 11 odstavec 1 písmeno e) trestního řádu (trestní stíhání je nepřipustné, neboť jde o osoby, které zemřely, nebo byly prohlášeny za mrtvé).

Kounicova 24
611 32 Brno

19912016
25
9102166191021661
POLICIE
ČESKÉ REPUBLIKY

www.policie.cz

Tel.: 974 620 319
Fax: 974 620 318
Email: udv.brno@pcr.cz
ID DS: e7gd769

L. ŠTROUGAL

V třetím se policejní orgán zabýval konkrétní zodpovědností ministra vnitra ČSSR v období od 23. 6. 1961 do 23. 4. 1965, kdy dospěl k závěru, že z nedbalosti nevytvářel podmínky k řádnému plnění úkolů Pohraniční stráže při střežení státní hranice ČSSR s tehdejší Německou spolkovou republikou a Rakouskem tím, že umožnil používání zbraně, elektrifikovaného drátěného zátarasu, v rozporu s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., čímž zmařil splnění důležitého úkolu, použití zbraně příslušníkem Pohraniční stráže tak, jak jej definovalo nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně a ani toto nařízení nezměnil, i když mu to zákon č. 69/1951 Sb, o ochraně státních hranic, umožňoval. Zde dospěl policejní orgán k závěru, že pachatel se pachatel dopustil trestného činu maření úkolu veřejného činitele z nedbalosti (dle ustanovení § 159 odst. 1, odst. 2 písm. b) zákona č. 140/1961 Sb., a věc odložil dle § 159a odst. 2 trestního řádu, s přihlédnutím k ustanovení § 11 odst. 1) písm. b) tr. řádu, neboť je trestní stíhání promlčeno.

plk. Mgr. Eduard Kočvara
rada

Der Fall Richard Schlenz

Bild: exb/Pedro J Pacheco

Vier junge Burschen haben im Sommer 1967 die Nase voll. Ein Lehrer, ein Schlosser, ein Bäcker, erst 18, – und der Metallformer Richard Schlenz (28), der älteste des munteren Quartetts. Die vier Leipziger glauben, was Landsleute erzählen: An der ČSSR-Grenze sei der Schießbefehl aufgehoben.

Für ihre Flucht wählen sie die Umgebung der Burg Devín. Zu Füßen der Feste schlängelt sich der Grenzfluss March zwischen der Slowakei und Österreich. Lehrer Jörg P. hat hier schon einmal Urlaub gemacht. Eine Straße führt entlang des Signalzauns. Es ist Sonntagnachmittag, 27. August 1967. Die Burschen fahren dicht heran, klettern aufs Auto- und springen über die zwei Meter hohe Stacheldrahtwand. Dann rennen die Vier den Hang hinunter zum Ufer und springen in die March.

Der träge Fluss ist etwa 40 bis 50 Meter breit.

Die Leipziger wollen zum österreichischen Ufer schwimmen – und werden von der tschechoslowakischen Grenzwatche bemerkt. Mehrere Grenzsoldaten setzen sich in Bewegung. Ein 20-jähriger Wachmann schießt mit dem Sturmgewehr in den Fluss. Die Flüchtenden kommen an der Sandbank an, die dem österreichischen Ufer vorgelagert ist. Drei der Männer gelingt es, sich hinter ein Steinmüerchen zu kauern. Richard Schlenz erleidet einen Kopfschuss. Er gleitet ins Wasser und geht unter.

Derweilen schlüpfen zwei CSSR-Grenzsoldaten aus den Hosen und springen in die March. Sie schwimmen den Flüchtlingen hinterher in Richtung Sandbank. Einer hat sich das Bajonett zwischen die Zähne geklemmt, um zum Schwimmen die Hände frei zu haben. Die Leipziger bekommen indessen „Verstärkung“. Ein Angler hat die Schüsse gehört und ist zur Sandbank geeilt. Er schreit sich die Seele aus dem Leib: Die Grenzwatchen sollen verschwinden. Hier ist Österreich.

Erst der Offizier auf einem tschechoslowakischen Patrouillenboot ruft die Verfolger schließlich zurück.

Der Vorfall gerät zum internationalen Skandal. Auf österreichischem Gebiet finden sich zehn Einschüsse aus automatischen Waffen tschechoslowakischer Herkunft. Die österreichischen Grenzer finden am nächsten Tag den treibenden Leichnam von Richard Schlenz. Die Regierung formuliert schärfste Protestnoten. Zeitungen fordern die Auslieferung der Täter. Die Österreicher sagen die Beteiligung an drei Sportveranstaltungen in der Tschechoslowakei ab.

Irgendwie drüber: Im Film „Wir wollten aufs Meer“ (2012) klettern DDR-Bürger mit Hilfe eines Astes über den Signalzaun. Ein solcher stand auch am Ufer der March.
Bild: exb/EuroVideo Medien GmbH

Der Vizekanzler cancelt den Besuch einer Messe in Brünn.

Soviel Empörung kommt nicht von ungefähr: Innerhalb von 14 Tagen war es zu drei spektakulären Fluchten gekommen, bei denen Österreicher gefährdet waren. Am 13. August 1967 kriecht eine achtköpfige tschechoslowakische Familie unter dem Schlagbaum durch und rennt 70 Meter zum Zollhaus Gmünd. Das Ehepaar mit zwei Töchtern, drei Söhnen und einem Enkelkind wird beim Spurt ins Waldviertel beschossen. Fünf sind verletzt. Der zwölfjährige Sohn bleibt zurück, darf später aber

Tote an der Grenze

Die „Platform of European Memory and Conscience“ hat Strafanzeige gegen 67 Beschuldigte erstattet, denen der Mord an fünf Deutschen am Eisernen Vorhang zwischen 1948 und 1989 zur Last gelegt wird. Der Bundesgerichtshof hat das Landgericht Weiden für zuständig erklärt. Die Staatsanwaltschaft Weiden hat Ermittlungen aufgenommen. Eine Serie im „Magazin am Wochenende“ stellt die fünf Opfer vor, diese Woche Richard Schlenz. (ca)

ausreisen. Fünf Projektile stecken in der Mauer des österreichischen Zollhauses, unmittelbar unter dem Fenster eines Dienstzimmers.

Ein dritter Zwischenfall am 31. August gießt weiter Öl ins Feuer. 200 Meter oberhalb der March-Mündung versuchen ein Tscheche und ein Pole, den Fluss zu durchschwimmen. Die Grenzwatchen eröffnen das Feuer. Der Pole kommt lebend nach Österreich, der Tscheche wird abgetrieben.

Quellen: ÚSTR (Institut für das Studium totalitärer Regime), Ludek Navara („Vorfälle am Eisernen Vorhang“), „Sudetenpost“ (Folge 17, 1967),

Der „Grenzfall“ als Tatort

Der Eiserne Vorhang war auch immer wieder Thema in internationalen Filmen

Immer wieder wird der Eiserne Vorhang filmisch aufgegriffen. Zuletzt im Tatort „Grenzfall“ von 2015 mit Harald Krassnitzer und Adele Neuhauser. Der Krimi beleuchtet das Drama um zwei Familienväter, die 1956 vom Fischen auf der Thaya, einem Nebenarm des Grenzflusses March, nicht mehr heimkamen. 53 Jahre war ihr Verschwinden ein Rätsel, erst 2009 wurde es gelöst. Die tschechoslowakischen Behörden hat-

ten einen Grenzzwischenfall vehement abgestritten. Am Ende waren die Fischer doch erschossen worden und lagen in namenlosen Gräbern.

Im „Tatort“ wird zudem eine besonders perfide Form des „Grenzschutzes“ aufgegriffen: die „Operation Grenzstein“ (Tschechisch: „Kamen“). Dabei handelte es sich um nachgebaute „deutsche“ Polizeistationen an einer Schein-Grenze, die

einige Kilometer vor der tatsächlichen Landesgrenze gezogen wurde. Der Flüchtende wähnte sich in Sicherheit und stieß auf das Wachhaus in der angeblich deutsch-amerikanischen Zone.

ČSSR-Geheimpolizisten traten in deutschen und amerikanischen Uniformen auf, kauten Kaugummi und tranken Whiskey. An der Wand hing ein Bild des amerikanischen Präsidenten. Der Sinn des Szenarios: Den Flüchtenden sollte Sicherheit vorgaukelt werden. Sie packten über ihre Fluchtpläne und die antikommunistischen Tätigkeiten anderer Personen aus. Der CIA hat zu diesem Thema eine Studie veröffentlicht: Demnach gerieten von 1948 bis 1952 mindestens 500 Personen in die Fänge der „Operation Grenzstein“, die danach zu jahrelanger Haft oder zu Todesstrafen verurteilt wurden.

Im „Tatort“-Krimi sind die Stationen allerdings an den falschen Ort verlegt worden. Tatsächlich befanden sich die „Army-Posten“ nicht an der slowakisch-österreichischen Grenze, sondern an der Grenze der Tschechei zu Bayern. Stationen waren in Cheb, Mariánské Lázně, Světý Kriz, Domaz-

Bibi Fellner (Adele Neuhauser) und Moritz Eisner (Harald Krassnitzer) ermitteln im Tatort „Grenzfluss“ das Verschwinden von österreichischen Fischern auf der Thaya, einem Nebenarm der March. Der Krimi beruht auf einer wahren Begebenheit.
Bild: exb/Hubert Mican/ORF

lice, Kdyně und Vsetín aufgebaut. Der tschechische Spielfilm „Swingtime“ (2007) handelt von einer Gruppe junger Leute, die der Geheimpolizei auf den Leim geht.

Aus dem Jahr 2012 stammt der Spielfilm des deutschen Regisseurs Toke Constantin Hebbeln „Wir woll-

ten aufs Meer“. Darin versucht ein Paar aus der DDR über die Tschechoslowakei in den Westen zu fliehen. Gedreht wurde nahe Hof. Für die Flucht-Szene wurde der „Eiserne Vorhang“ nachgebaut – mit Signalzaun, Stolpergräben und auf den Kontrollwegen schnell herannahenden Alarmstreifen in offenen Jeeps.

Auch dazu gibt es einen Film: „Swing Time“ (Tschechien 2007). Die Story rankt sich um die falschen „Grenzpolizeistationen“, mit denen der ČSSR-Geheimdienst Flüchtenden die Freiheit vorgaukelte. Das einzige bekannte Foto zeigt die Befragung von Jaroslav Hakr durch „Amerikaner“.

Bild: www.cia.gov

Der Fall Kurt Hoffmeister

Tragödien im dichten Böhmerwald: Im Naturschutzgebiet Nad Hutí im Böhmerwald starben in den 60er und 70er Jahren zwei junge Männer.

Bild: exb/Petr Brož

Dieser Waldboden ist getränkt mit dem Blut junger Menschen. Sie starben in Höhe Stadlern auf tschechoslowakischem Gebiet, nahe der Ortschaft Rybník nad Radbuzou. Der Schüler Oldřich Chvojka war erst 13 Jahre alt, als 1966 sein Fluchtversuch misslang. Fast exakt an der gleichen Stelle wurde 1977 der 22-jährige DDR-Bürger Kurt Hoffmeister von der Grenzwache erschossen.

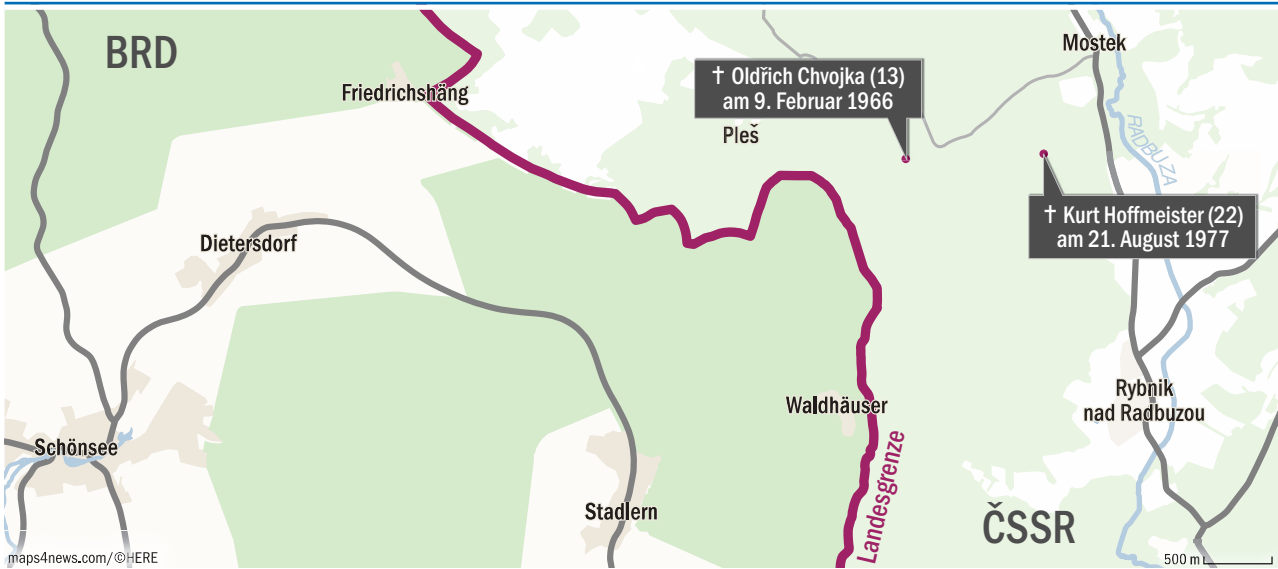
Von Christine Ascherl

Hoffmeisters Tod ist Teil der Ermittlungen der Staatsanwaltschaft Weiden. Der 22-Jährige aus Eisenhüttenstadt war 1977 mit seinem Arbeitskollegen Harald Steinkraus aus dem „Kombinat Ost“ unterwegs. Die beiden sind seit Jahren befreundet und erhoffen sich eine Zukunft in Freiheit. Der Plan sieht vor, den „Urlaub“ im Bruderstaat Tschechoslowakei zur Flucht in den Westen zu nutzen. Die Männer wählen den dichten Wald im Bezirk Domazlice für ihr Vorhaben.

Oldřich Chvojka wäre sechs Wochen später 14 Jahre alt geworden. Der Schüler starb bei einem Fluchtversuch durch eigene Hand: Er nahm sich im Angesicht ihn verfolgender Soldaten das Leben.

Todesfälle am Eisernen Vorhang

Sie scheitern am scharf bewachten Eisernen Vorhang: der tödlichsten Grenze Europas, mit mehr Opfern als an der innerdeutschen Trennlinie. Hoffmeister und Steinkraus graben sich unter dem Sperrzaun hindurch. Sie verursachen dabei einen Kurzschluss. Das Signal piept und blinkt sofort in der Alarmzentrale der Grenzwachen-Unterkunft Bernstein

auf. Die übliche Maschinerie läuft an: Eine Streife mit Hund macht sich auf den Weg. Gleichzeitig rückt die Kompanie an die Grenze vor.

Um 10.45 Uhr wird Kurt Hoffmeister von Schüssen getroffen. Der 22-Jährige bleibt am Boden liegen, hält sich die Wunde. Blut fließt aus seinem Mund. „Ich sah, dass er eine Hilfe nicht mehr brauchte“, gibt ein tschechoslowakischer Grenzsoldat später zu Protokoll. Sein Kumpel wird 13 Minuten später festgesetzt, weit entfernt von Hoffmeister. Steinkraus wird verhört, an die DDR zurück überstellt und inhaftiert. 2005 sagte er aus, dass er erst sehr viel später erfahren habe, was mit seinem Freund Kurt passiert sei. Zehn Jahre sei man schon befreundet gewesen. Man sei sich immer einig gewesen, gemeinsam in den Westen zu wollen. Zumindest für Harald Steinkraus wurde dieser Lebensplan noch wahr: Er konnte nach mehreren Reiseanträgen 1982 in die BRD übersiedeln.

Schüler erschießt sich

Die Stelle, an der Hoffmeister verblutete, liegt etwa 500 Meter entfernt vom Ort eines ungewöhnlich tragischen „Grenzzwischenfalls“ elf Jahre zuvor. 1966 unternahmen der Schüler Oldřich Chvojka (13), sein Nachbar Jaroslav (17) und dessen Freundin Marie (16) einen völlig verkork-

ten Fluchtversuch. Alle drei stammten aus dem nordböhmischem Nest Stankovice. Der Älteste, Jaroslav, arbeitet schon, hat aber Probleme an seiner Arbeitsstelle. Oldřich kommt in der Schule nicht klar. Das Trio plant die Flucht. Oberschülerin Marie stiehlt dazu ihrem Vater, einem Soldaten, den Revolver mit Patronen.

Soldat außer sich

Die Drei ziehen über Felder und durch Wälder. Sie schlafen in Heuhaufen und verlassenen Häusern der fast entvölkerten Sperrzone, ehe sie sich an den Eisernen Vorhang wagen. Es ist abgemacht, dass im Fall einer drohenden Festnahme jeder Selbstmord begehen würde. Das Unglück nimmt seinen Lauf am 9. Februar 1966 gegen 20.30 Uhr: Grenzsoldaten und ein Waldarbeiter bemerken nahe des Grenzdorfes Stará Hut die beiden jungen Männer und die Frau. Sie informieren die PS (Grenzwache) Bernstein bei Rybník. Fünf Soldaten rücken aus. Gegen 22.15 Uhr holt der Hundeführer die Flüchtlinge ein.

Vor den Augen dieses jungen Grenzsoldaten spielt sich ein Drama ab: Alle drei Jugendlichen nehmen sich in schneller Folge die mitgebrachte Waffe, setzen sie am Kinn auf und drücken ab. Erst Oldřich. Dann Marie. Ihr Freund Jaroslav glaubt, sie sei tot – „und ohne sie hätte das Le-

ben keinen Sinn mehr“ – und schießt sich ebenfalls in den Kopf. Oldřich stirbt. Das Paar überlebt schwer verletzt (Verletzungen an Kiefer, Zunge, Nasenwurzel, Zähnen) und kann wochenlang nicht vernommen werden.

Die Reaktion des Grenzsoldaten spricht Bände: Er soll immer wieder die Sätze „Ihr seid jung, ihr seid dumm“ geschrien haben. Dann feuert er erst sein komplettes Magazin leer und ruft um Hilfe. Er nimmt die Waffe der jungen Leute vom Boden und verschießt alle übrigen Patronen. „Ich war sehr aufgebracht“, sagte der Soldat später. „Was für ein Mist.“ Dann leistet er Erste Hilfe, bis

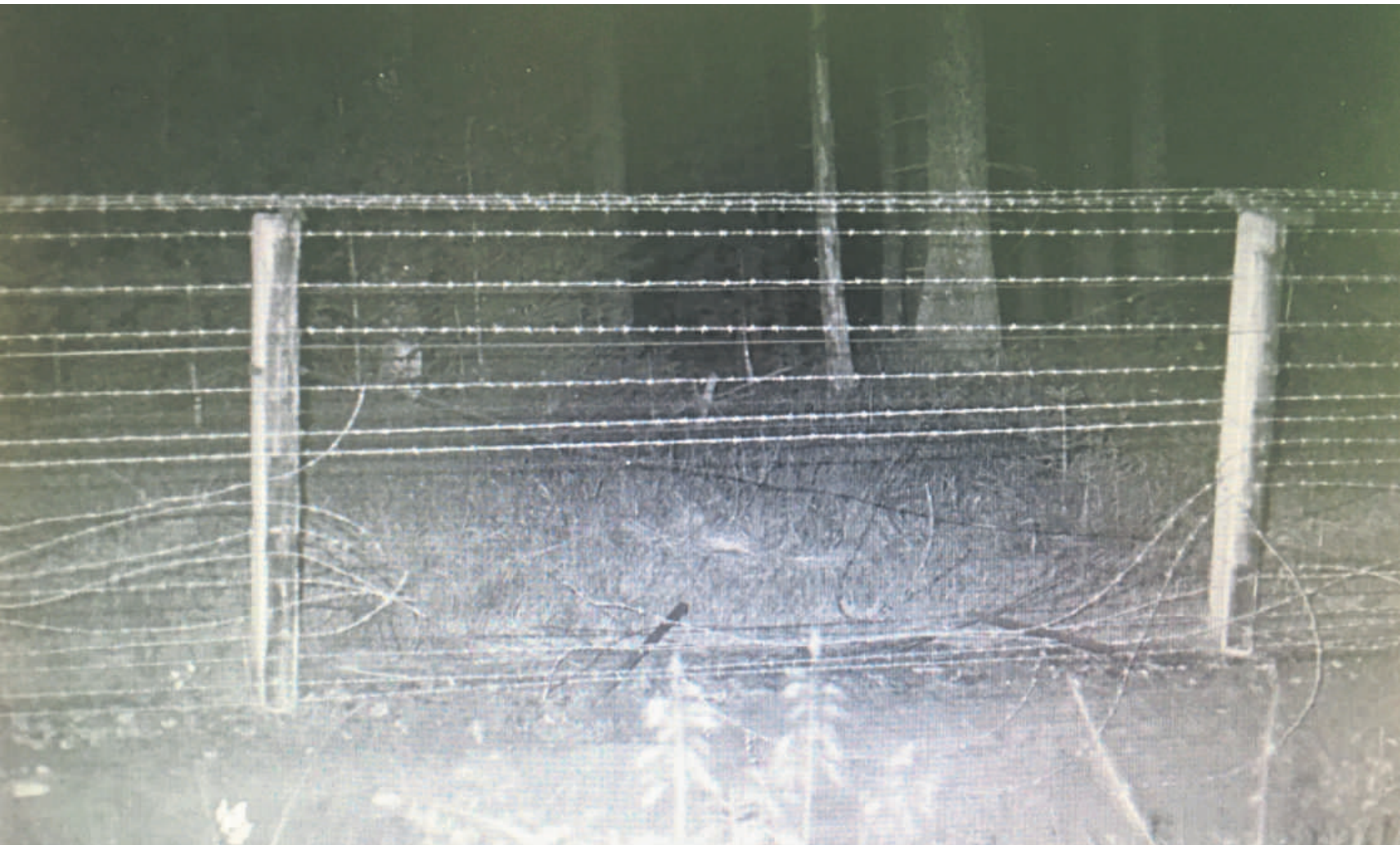

Verstärkung eintrifft. Schon die Planung einer Flucht ist in der ČSSR eine Straftat. Gegen die beiden jungen Leute wird ein Ermittlungsverfahren eingeleitet, das aber aufgrund des jugendlichen Alters eingestellt wird.

Historiker Prokop Tomek hat den Fall für das „Institut für das Studium totalitärer Regime“ (ÚSTR) in Prag aufgearbeitet. Für ihn gehört der Tod von Oldřich Chvojka und der Suizidversuch seiner Freunde zu den markantesten Geschichten an der Staatsgrenze. Die Dokumentation sei so umfassend (Zeugenaussagen auf beiden Seiten), das kein Zweifel am Hergang bestehe.

Tote an der Grenze

Die Staatsanwaltschaft Weiden ermittelt zum Tod von fünf DDR-Bürgern am Eisernen Vorhang zwischen 1948 und 1989. Eine Serie im „Magazin am Wochenende“ stellt die fünf Opfer vor, die Gegenstand der Ermittlungen sind. Diese Woche wird zum Abschluss der Tod des 22-jährigen Kurt Hoffmeister beleuchtet. Online sind alle Folgen abrufbar: www.onetz.der. (ca)

Aus den Akten: Durch dieses Loch im Zaun krabbelte erst Familie Schmidt, dann die Grenzwatche. 200 Meter weiter fielen die Schüsse.

Bild: ÚSTR

Was haben Sie getan am Samstagabend, 6. August 1977, kurz vor 18 Uhr? Manche Familien haben vielleicht gegrillt. Oder sind vom Baden heimgekommen. Um diese Zeit versteckt sich Familie Schmidt aus Staßfurt (DDR) im Wald hinter der Grenze, wenige Kilometer von Mährling entfernt. So nah. Und doch bleibt die Tragödie unsichtbar.

Von Christine Ascherl

Schon einmal ist ein Fluchtplan des Ingenieurs Gerhard Schmidt (38) gescheitert: Im September war er von der Grenzwatche Cheb in der Siedlung Lipová kontrolliert worden. Jetzt, ein Jahr später, unternimmt er einen neuen Anlauf. Diesmal hat er seine Frau und die drei Kinder dabei. Die Familie trifft schon bei der Anreise Vorsichtsmaßnahmen. Die Mutter kommt mit Dirk (6, Namen geändert) und Birgit (5) mit dem Zug in die CSSR. Der Vater fährt mit dem Ältesten, Martin (10), über den Straßenübergang in den tschechoslowakischen Bruderstaat.

Im Grenzzort Boží Dar im Erzgebirge treffen sich die Fünf und fahren nach Marienbad. Von dort sind es noch etwa 14 Kilometer bis Broumov (Promenahof). Der kleine Ort liegt unmittelbar an der Grenzzone. Für Zivilisten ohne Berechtigungsschein ist

das Betreten dieses Sperrgebiets entlang des Eisernen Vorhangs verboten. Bis nach Bayern sind es ab Broumov noch etwa vier Kilometer.

Es gelingt der Familie, im dichten Böhmerwald ungesehen bis nach vorne zum Signalzaun zu gelangen. Die eigentliche Staatsgrenze ist hier noch etwa 1600 Meter entfernt. Der Zaun steht unter Schwachstrom. Die tödlichen 5000-Volt-Starkstrom-Zäune sind zu dieser Zeit schon abgebaut. Jetzt setzt die tschechoslowakische Grenzwatche auf ein ausgeklügeltes Alarmsystem. Bei Berührung wird in der Alarmzentrale der Grenzwatche ein Signal ausgelöst.

Es ist kurz vor 18 Uhr. Gerhard Schmidt durchschneidet mit einer Zange den Draht – und wird dabei

gesehen. Milan P. (20) geht etwa 200 Meter nördlich auf dem Weg entlang des Zaunes Patrouille. Der Grenzsoldat läuft mit dem Maschinenkarabiner („Sturmgewehr“) auf Schmidt zu. Dem Ingenieur ist es indessen gelungen, das Loch groß genug zu schneiden. Die Familie wartet wenige Meter entfernt zwischen den Bäumen. Eltern und Kinder schlüpfen durch die Öffnung. Familie Schmidt rennt um ihr Leben. Das Ziel: der nahe dichte Wald. Immer in Richtung Westen.

Familie ergibt sich

Auch Milan P. krabbelte durch den Draht und setzt hinterher. Er gibt danach zu Protokoll, dass er wie vorgeschrieben „Stuj!“ (Halt) gerufen habe und eine Warnsalve in die Luft abgab. Als ihm noch etwa 70 Meter auf den Familienvater fehlen, habe er zwei Gewehrsalven auf den Flüchtenden abgegeben. Die erste trifft nicht. Bei der zweiten habe sich Schmidt „unnatürlich gestreckt“, so Milan P. Dann fällt der Deutsche zu Boden. Die Frau ergibt sich mit den Kindern.

Inzwischen hat ein zweiter Soldat aufgeschlossen: Vratislav K. (21), der vom Wachturm aus auf die Schüsse aufmerksam wurde. Er hat seinen Diensthund dabei, der frei läuft.

Gerhard Schmidt blutet aus Bauch und Brust. Er stirbt später im Krankenhaus in Plana. Ehefrau und Kinder werden an die DDR ausgeliefert. Dirk (Jahrgang 1970) wird wenige Tage später sieben Jahre alt.

Eine alte Tatortskizze zeigt, dass die Schmidts die Grenze südlich von Mährling, etwa auf Höhe des Ortes Griesbach, überqueren wollten. Der Signalzaun war in diesem Abschnitt über 1,5 Kilometer von der Landesgrenze entfernt. Der Bericht der tschechoslowakischen Grenzwatche, wonach der Tatort 400 Meter vor der Grenze und 200 Meter hinter dem Signalzaun lag, kann nicht stimmen. Auch der ÜDV zweifelt das an. Die Prager Behörde zur Aufklärung von Verbrechen des Kommunismus geht von über 1600 Metern aus, die Gerhard Schmidt noch von der Freiheit trennten. Es hätte „mildere Mittel“ geben müssen, die DDR-Bürger an der Flucht zu hindern, so der ÜDV.

Der Personalausweis von Gerhard Schmidt.

Aus dieser Position sah der Grenzsoldat die „Störer“ am Zaun in etwa 200 Meter Entfernung.

Der Schusswaffengebrauch ist gesetzlich geregelt: Geschossen werden darf mit Warnung, „gegen Personen, die unberechtigt die Staatsgrenze überschritten haben oder dies versuchen.“ Der Grenzverletzer ist mit „Stuj“ anzurufen. Fluchtet er, ist ein Warnschuss abzugeben. Danach darf ein gezielter Schuss zur Verhinderung der Flucht abgegeben werden. Die Staatsgrenze darf „grundsätzlich“ nicht überschossen werden.

Der dritte Anlauf

Für den Tod des dreifachen Vaters wird nie jemand bestraft. Die Soldaten werden belohnt. Milan P. bekommt Sonderurlaub. 2001 wird gegen ihn ermittelt, das Verfahren aber „wegen Verjährung“ eingestellt. 2008 erstattet der ÜDV im Fall Schmidt erneut Anzeige „wegen Verbrechens gegen die Menschlichkeit“. Auch dieses Verfahren findet seinen Abschluss 2016 mit dem Hinweis, dass alle Täter verstorben oder mögliche Straftaten verjährt seien.

Die Prager „Platform of European Memory and Conscience“ hat 2017 nun den dritten Anlauf unternommen. Gerhard Schmidt ist einer der vier Todesfälle, zu denen die Staatsanwaltschaft Weiden und das Landeskriminalamt München Ermittlungen aufgenommen haben. Direktorin Neela Winkelmann hat im Vorfeld Kontakt zu einem der Söhne aufgenommen, die aus nächster Nähe miterleben mussten, wie der Vater erschossen wurde. Er lehnte das Gespräch ab: Den Glauben an Gerechtigkeit habe er verloren.

Aufbau des Eisernen Vorhangs

Der „Eiserne Vorhang“ war mehr als ein Zaun. Er reichte kilometerweit ins Landesinnere der Tschechoslowakei hinein. Felder und Wiesen wurden nach dem Krieg zum militärischen Sperrgebiet. Entlang der Grenze wurde eine „verbotene Zone“ eingerichtet, im Anschluss daran die „Grenzzone“. Bis 1951 wurde ein mit 5000 Volt geladener Stacheldrahtzaun fertiggestellt, verbunden mit Stolperdrahtanlagen und geegigten Spurenstreifen.

Die Grenzzone war unterschiedlich breit, in der Regel mehrere Kilometer. Nur Grenzwatchen, Arbeitsbrigaden und Personen mit Sonderausweis hatten Zutritt. Schlagbäumen und Warntafeln kennzeichneten die Zone. Eine große Rolle spielten freiwillige Grenzhelfer, die auffällige Personen meldeten.

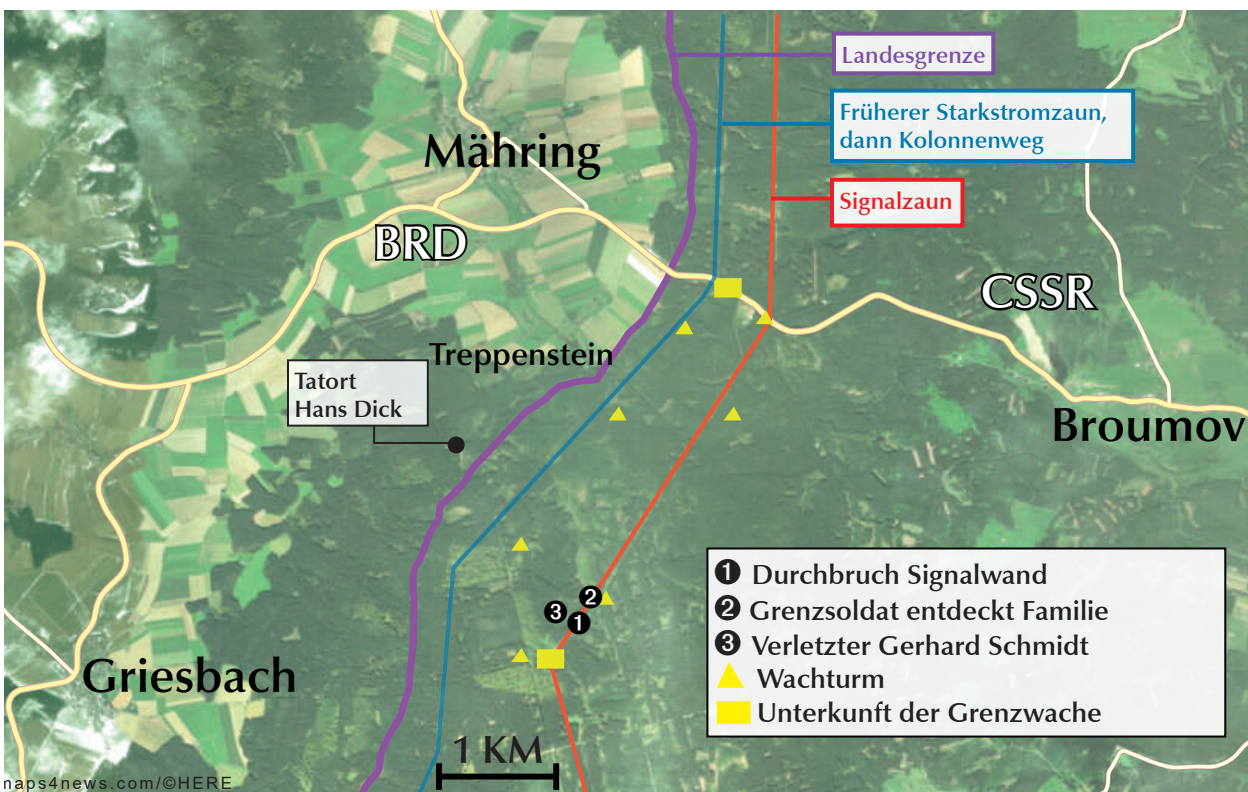
Auch die Sperranlagen waren bis zu fünf Kilometer vom Grenzverlauf entfernt und daher vom Westen oft kaum einsehbar. Sie waren von Kompanie zu Kompanie unter-

schiedlich aufgebaut. Ab 1968 wurde der 5000-Volt-Zaun unmittelbar an der Grenzlinie abgebaut und weiter hinten im Hinterland durch einen Signalzaun aus Stacheldraht ersetzt. Auf der Trasse des Starkstromzaunes entstanden Fahrwege, die ein schnelles Vorrücken ermöglichten.

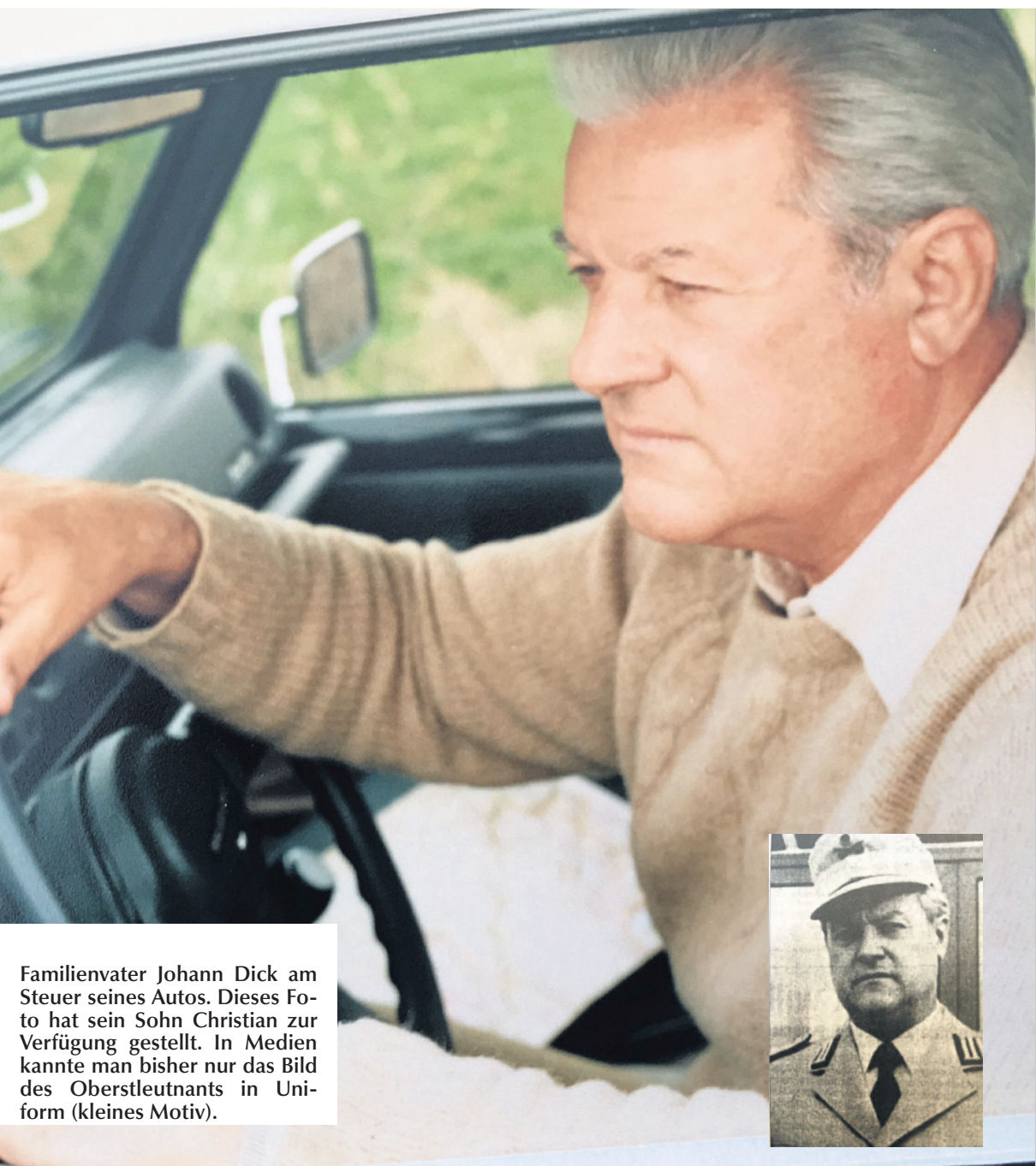
Der Signalzaun stand unter Schwachstrom. Bei Berührung wurde Alarm in der Zentrale ausgelöst. Diese befand sich in der PS-Unterkunft (Pohraniční Stráž/Grenzwatche). Eine Alarmstreife setzte sich sofort in Bewegung, bestehend aus zwei bis drei Soldaten, Hundeführer und Fahrer. Die Kompanie besetzte die Abschirmlinie unmittelbar an der Grenze.

Streifen patrouillierten am Grenzzaun und besetzten zeitweise die Beobachtungstürme. Fahndungsstreifen in Zivil hatten das Hinterland im Blick.

Quelle: Reinhold Balk

Etwa einen Kilometer vom Tatort Schmidt entfernt liegt der Ort, an dem Johann Dick 1986 tödlich verletzt wurde.

Familienvater Johann Dick am Steuer seines Autos. Dieses Foto hat sein Sohn Christian zur Verfügung gestellt. In Medien kannte man bisher nur das Bild des Oberleutnants in Uniform (kleines Motiv).

In der Menschenmenge sah ich einen Mann auf dem Boden liegen. Er befand sich nach meinem Eindruck gerade im Sterben. Der Major, der hier die Befehle erteilte, hatte irgendwelche Dokumente in der Hand und brüllte: Burschen, Sch..., das ist ein Deutscher.

Grenzsoldat Jirí K.

Auch die Tschechen fotografierten am Tatort. Dieses Bild stammt aus ihren Akten. Die Original-Bildunterschrift lautet: „Bäume auf dem Boden der ČSSR mit Einschüssen und auf der Seite der Deutschen Sozialistischen Republik ein Fahrzeug des Bundesgrenzschutzes.“ ÚSTR/Institut für das Studium totalitärer Regime Prag

Der Fall Johann Dick

Von Christine Ascherl

Es dürfte in der nördlichen Oberpfalz kaum jemanden jenseits des Jahrgangs 1975 geben, der diesen Fall nicht kennt: Johann Dick (59) aus Amberg, Spaziergänger am Eisernen Vorhang, wird 1986 bei Mähring von tschechoslowakischen Grenzwachen erschossen. Auf deutschem Hoheitsgebiet.

Der unfassbare Tod des pensionierten Familienvaters liegt 32 Jahre zurück. Und doch scheint es so, als ob es jetzt neue Erkenntnisse gibt. Flankierend zur Strafanzeige – deutsche Todesfälle am Eisernen Vorhang – hat die Prager „Platform of European Memory and Conscience“ bisher unbekannte Akten der tschechoslowakischen Staatssicherheit nachgereicht. Enthalten sind Vernehmungsprotokolle der tschechoslowakischen Grenzwachen aus der Nacht nach der Tat.

Wie bekannt, war der 59-jährige ehemalige Oberleutnant schlicht und einfach zum Wandern in den Landkreis Tirschenreuth gefahren. Ein Bekannter, der mitgehen wollte, sagte kurzfristig ab. Das Ziel war reiner Zufall. Der passionierte Wanderer hatte Routen beziffert. Er ließ immer jemanden ziehen oder zog selbst, wohin er demnächst gehen sollte. An dem Tag griff er selbst in die Messingvase mit den Schnipseln. Der tschechische Schriftsteller Luděk Navara („Vorfälle am Eisernen Vorhang“), der den Fall akribisch recherchiert hat, sieht bei Dick die Tragik, sich „den eigenen Tod zugelost“ zu haben.

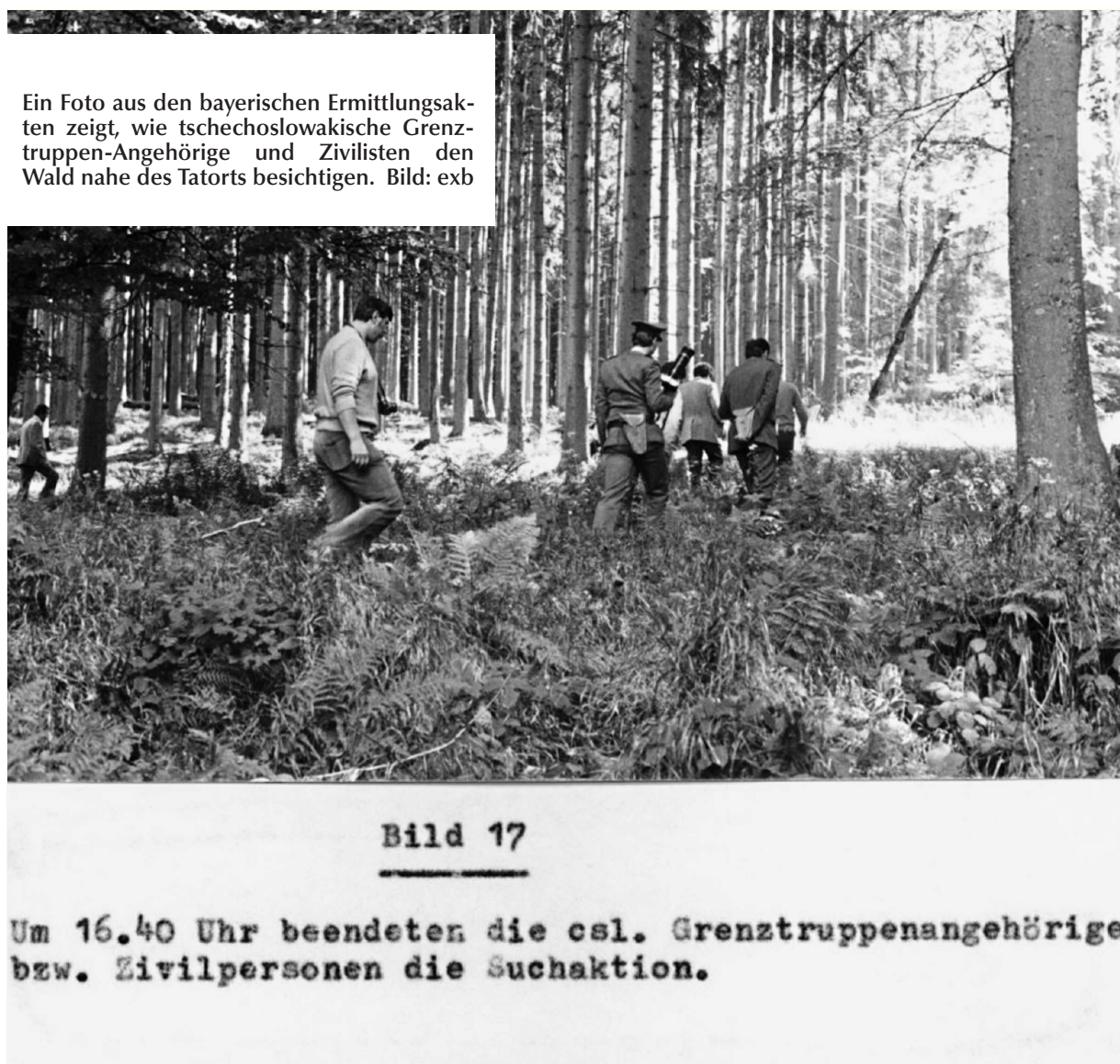
Zwei Polen auf Flucht

18. September 1986. Der 59-Jährige verabschiedet sich an seinem letzten Tag im Leben gegen 9 Uhr von seiner Frau und fährt auf einen Parkplatz nahe Hermannsreuth. Es ist ein kühler Morgen. Johann Dick nimmt seinen Rucksack mit und einen Schrittmesser, der später an Bedeutung gewinnen sollte. Damit ließ sich feststellen, dass Dick etwa neun Kilometer marschierte. Er kommt bis Treppenstein, einen Weiler zwischen Mähring und Griesbach. Ein paar hundert Meter von hier geschieht um die Mittagszeit das Unfassbare.

Zeitgleich mit Dicks Wanderung fliehen zwei Polen vor tschechoslowakischen Grenzwachen in Richtung Westen: der 19-jährige Marek Majko und sein Kumpel Andrezej Gwizdon. Marek wird's schaffen und meldet sich später bei der Grenzpolizei Mähring. Andrezej wird auf ČSSR-Seite festgenommen. Die Polen haben vier Beutel mit Pfeffer dabei, um die Hunde zu irritieren. Das hilft ihnen nichts, als sie am Signalzaun Alarm auslösen. Mehrere Wachen nehmen die Verfolgung auf. Unterwegs treffen die Soldaten auf Holzfüller und warnen: „Hier wird es heiß, seht euch vor.“ Die wilde Jagd führt in Richtung des Weilers Treppenstein – geradewegs auf Wanderer Dick zu.

Mindestens acht Grenzschützer schießen auf den Wanderer. Auf dem Gebiet der BRD finden die bayerischen Ermittler später 25 Patronenhülsen, dazu ein Erste-Hilfe-

Päckchen der ČSSR-Armee. Die Kriminalpolizei macht mit Luminol Blutspuren sichtbar. Dick hat sich zu keiner Zeit auf tschechoslowakischem Gebiet befunden. Er geht etwa 200 Meter tief auf deutschem Hoheitsgebiet schwerstverletzt zu Boden. Unter anderem hat er einen

Bauchdurchschuss erlitten. Der 20-jährige Soldat Pavel C. versucht, ihn zu verbinden. Sein gleichaltriger Kollege aus dem Wehrdienst ist ihm keine Hilfe: Josef C. wird schlecht.

In ČSSR verschleppt

Dann geschieht, was später für größtes Rätselraten sorgen wird: Weitere Grenzschutz-Angehörige treffen ein – und man schleppt Dick zurück in die ČSSR. Ein oberpfälzischer Bauer, der in Hörweite zum Holzrücken im Wald ist, hat die Gewehrsalven gehört und darauf folgend einen heftigen Streit auf Tschechisch. Er versteckt sich unter seinem Traktor.

Die tschechoslowakischen Soldaten leihen sich von ihren Landsleu-

ten, den Holzfüllern, ein Pferdewerk, auf das der Verletzte gelegt wird. Der Wagen holpert durch den Wald. Ein Soldat geht hinterher – mit Dicks Tasche. Darin sind frische Schwammerln. Über Funk wird ein Militärsanka gerufen, der nach einer halben Stunde eintrifft. Noch während der Fahrt in ein Krankenhaus stirbt der Deutsche.

Dramatische Protokolle

Es gibt Protokolle aus dieser Nacht, die die Dramatik widerspiegeln. Noch vor Ort wird den Tschechoslowaken nämlich ihr fataler Irrtum klar. Der Soldat Jirí K. sagt bei der Vernehmung durch seine Vorgesetzten: „In der Menschenmenge sah ich einen Mann auf dem Boden liegen. Er befand sich nach meinem Eindruck gerade im Sterben. Der Major hatte irgendwelche Do-

System hatte. Selbst vor dem Hintergrund, dass man Dick tatsächlich verwechselt hat („error in persona“), wäre nach deutschem Recht eine Verurteilung wegen Mordes möglich.

Frau Dick wartet am 18. September 1986 vergebens und zunehmend verzweifelt auf ihren geliebten Mann. Die Familie meldet ihn am nächsten Morgen als vermisst. Ihr Mann ist schon über 30 Stunden tot, als am 19. September um 20 Uhr in Prag der deutsche Botschafter ins Außenministerium einberufen wird: Man eröffnet ihm die Nachricht vom Tod Johann Dicks. Etwa zeitgleich wird der örtliche Grenzbeauftragte aus Schirnding vom tschechoslowakischen Kontaktmann nach Mühlbach (Pomezí nad Ohří) beordert. Ihm wird die wortgleiche Erklärung vorgelesen.

Sohn erinnert sich: Vater war wie vom Erdboden verschluckt

Mein Vater war unwahrscheinlich leutselig“, erinnert sich Gerhard Dick, der älteste Sohn, an seinen Vater. Der Gymnasiallehrer, Germanist und Schriftsteller lebt heute im Allgäu. „Er hat unheimlich gern mit Leuten gesprochen.“ Wo Johann Dick auch war: Er wollte Land und Leute kennenlernen.

Auch in der Oberpfalz: Der Offizier aus Oberbayern kam von den Gebirgsjägern in Mittenwald, als ihn seine Laufbahn in die Kaiser-Wilhelm-Kaserne nach Amberg führte. Als Verteidigungskreiskommandeur wollte er die Region wie seine Westentasche kennen – und „erwanderte“ sich die Oberpfalz. Das setzte er im Ruhestand begeistert fort. Er liebte die Natur. Johann Dick hatte Routen mit Nummern versehen und Lose in eine Messingvase getan.

Am Donnerstag, 18. September 1986, greift er selbst in den Lostopf. „Es war wirklich dramatisch“, sagt Gerhard Dick. „Aber er hat sein Los gezogen.“ Gerhard, der älteste Sohn, und seine jüngere Schwester sind damals schon erwachsen und aus dem Haus. Nur der jüngste Bruder lebt noch daheim. Am Abend ruft die Mutter an, dass der Vater von seiner Tour nicht zurückgekehrt sei. Am nächsten Morgen, Freitag, erstattet die Familie Vermisstenanzeige.

Zwei Tage Ungewissheit

Am Vormittag findet eine BGS-Streife Dicks BMW, ordnungsgemäß und versperrt abgestellt auf einem Parkplatz bei Hermannsreuth (Landkreis Tirschenreuth). Johann Dick ist spurlos verschwunden. Streifen gehen die Gegend ab. Sohn Gerhard erinnert sich, dass ein Kriminalpolizist vorsichtig Suizid in Betracht zieht, auch wenn das überhaupt nicht der Persönlichkeit des Vaters und Großvaters entspricht. Der Beamte meint im Hinblick auf die Kassetten im Auto, dass manchmal eine letzte Botschaft hinterlassen werde. Man hört die Kassetten ab.

„Zwei Tage lang hatten wir keine Ahnung.“ Am Abend des 20. September – Hans Dick ist seit über 48

Stunden wie vom Erdboden verschluckt – kommt die Polizei zur Familie nach Amberg. Es habe einen „Grenzzwischenfall“ mit einem Toten gegeben, bei dem Papiere gefunden wurden: Johann Dick. „Die ersten Tage waren völlig chaotisch“, berichtet der Sohn.

Wir haben den Kindern nicht gesagt, was mit Opa passiert ist. Was hätten wir auch sagen sollen? Wir wussten ja selbst nichts.

Gerhard Dick

„Das kam so wahnsinnig aus heiterem Himmel.“

Mit der Post kommt eine Glückwunschkarte für die Enkelin (Gerhard Dicks Tochter) an, die fünf Jahre alt wird: Der pensionierte Oberleutnant hat die Karte vorab verschickt, weil er eigentlich eine

Stüdtirol-Wanderreise plante und am Geburtstag der Kleinen nicht da gewesen wäre. „Wir haben den Kindern nicht gesagt, was mit Opa passiert ist. Was hätten wir auch sagen sollen? Wir wussten ja selbst nichts.“ Diese Geburtskarte hat die Familie heute noch.

Bisher keine Verurteilung

Gerhard Dick hat die Öffentlichkeit nie gesucht. Auch seine Geschwister leben inzwischen wieder im Süden Bayerns. „Viertelt überzeugt“ lässt er sich 2017 von der Prager Platform of European Memory“ zu einem Interview am Tatort überzeugen. Ein Film wird gedreht. Man geht in Treppenstein Forellen essen – und in der Wirtschaft kennt jeder den tragischen Fall Dick. Gerhard Dick ist überrascht. Das hat er nicht vermutet.

Ein neues Ermittlungsverfahren? Beim Prozess in Pilsen gegen die verantwortlichen Todesschützen im Jahr 2000 hat er gesehen, wie jung die Wehrdienstleistenden waren. 19, 20 Jahre alt, selbst missbraucht von einem verbrecherischen System. Es kam zu drei Freisprüchen. Allerdings würde das aktuelle Ermittlungsverfahren ja auf die politischen Entscheidungsträger abzielen. Der Sohn: „Ich bin da hin- und hergerissen.“ (ca)

Gerhard Dick fährt selbst nach Mähring. Er sieht Polizei mit Hunden. Scheichenweise erfährt die Familie die Wahrheit. Es bleiben viele Fragen. Der Mutter wird eine Jacke geschickt, die gar nicht ihrem Mann gehört. Als der Leichnam überstellt wird, ist er obduziert und es fehlen innere Organe. „Die ers-

Der Fall Hartmut Tautz

Tschechische und slowakische Medien schonen ihre Leser derzeit nicht: Sie zeigen Bilder des 18-jährigen Hartmut Tautz, Klarinetist aus Magdeburg, bevor er von Hunden zerfleischt wurde. Und danach. Tschechien und die Slowakei bereiten sich auf eine Aufarbeitung eines düsteren Kapitels ihrer gemeinsamen Geschichte vor.

Von Christine Ascherl

Der Fall Tautz ist die Nummer eins der Strafanzeige, gestellt von der Prager „Platform of European Memory and Conscience“. Zu deutsch: Erinnerung und Gewissen. Er ist der Fall, aus dem aus Sicht von Direktorin Dr. Neela Winkelmann „das Unrecht nur so schreit“.

Sommer 1986, Magdeburg. Hartmut Tautz ist 18 Jahre alt und hat das Abitur in der Tasche. Er liebt die Musik. Seit früher Kindheit spielt er Klarinette. Der zierliche junge Mann hätte große Pläne, will Musik studieren. Die Realität sieht den NVA-Dienst an der Waffe vor. In ihm gärt der Wunsch nach einem Leben in Freiheit.

Der „mdr“ hat viel über den Fall berichtet. Noch heute hadert seine Mutter Christa mit dem Schicksal, einen so vielversprechenden Sohn so früh verloren zu haben. Sie steht 1986 mit zwei Kindern alleine da, ihr Ehemann ist früh verstorben. Von Hartmuts Plänen ahnt sie nichts. Ihr hat der Sohn von einer Studienreise nach Leningrad erzählt, als er im Juli 1986 aus Magdeburg abreist. Stattdessen nimmt der 18-Jährige den Zug nach Bratislava. Er quartiert sich in der Jugendherberge „Družba“ im Stadtteil Petržalka, unweit der österreichischen Grenze, ein. Und plant den Grenzübertritt.

Hunde abgerichtet

Wovon Hartmut Tautz keine Ahnung hat: Die tschechoslowakischen Grenzwatchen bauen in großem Stil auf vierbeinige Helfer. Am Eisernen Vorhang sind zur Bewachung der Grenzanlagen scharfe Hunde „stationiert“. Davon zeugen heute noch Foren der Grenzwatche (vojensko.cz). Manche Ehemalige stellen mehr Erinnerungsfotos von Hunden ein als von alten Kameraden, gerade die 11. Kompanie der Brigade Bratislava. Ihre Hunde sind speziell auf Flücht-

Dieser Orden der ČSSR-Grenzwatchen zeigt einen Hund und den Schlachtruf „Neprojdou!“. Das bedeutet soviel wie: „Sie werden nicht durchkommen!“ Heinrich Aichinger aus Vohenstrauß, früher beim Bundesgrenzschutz, hat dieses Exemplar für ein Foto zur Verfügung gestellt.

Bild: Meister

„Robo“ und „Rišo“, diese beiden Hunde der 11. Kompanie der Brigade Bratislava, töteten Hartmut Tautz. Der Soldat im Bild war am Tag der Tat nicht der Hundeführer. Repro: Schönberger

de abgerichtet. An einigen Abschnitten muss der Hundeführer nicht einmal Anweisungen geben: Bei Verletzung der Signalwand öffnet sich die Zwingertür und lässt freien Lauf.

Es gibt eine Parallele zwischen der Diktatur des Nationalsozialismus und des Kommunismus: das Bestreben, alles haarklein zu dokumentieren. Schriftsteller Ludek Navara („Vorfälle am Eisernen Vorhang“, Verlag Attenkofer) hat in den letzten 15 Jahren in Archiven gegraben und detaillierte Protokolle hervorgeholt.

Im Fall Tautz sind sogar die Namen der Tiere bekannt, die ihn so schwer verletzten: „Robo“ und „Rišo“, ein Geschwisterpaar. Es handelt sich um sogenannte „selbstständig attackierende Hunde“ (kurz SUP genannt). Von ihrer Existenz ahnt Tautz nichts. Der Klarinetist überquert am Abend des 8. August 1986 den Damm der Bahnstrecke. Um 22.16 Uhr schneidet der Magdeburger einen Signalzaun durch, der Alarm auslöst. Die zwei Grenzsoldaten Ivan H. und Oldrich K. (Jahrgang 1964 und 1967) setzen sich in Bewegung. H. lässt die Hunde von der Leine.

Tautz rennt um sein Leben. 22 Meter fehlen ihm bis Österreich, als ihn die Hunde einholen. Im Maisfeld kommt es zum Überlebenskampf. Die Patrouille gibt später zu Proto-

Tote an der Grenze

Die „Platform of European Memory and Conscience“ hat Strafanzeige gegen 67 Beschuldigte erstattet, denen der Mord an fünf Deutschen am Eisernen Vorhang zwischen 1948 und 1989 zur Last gelegt wird. Der Bundesgerichtshof hat das Landgericht Weiden für zuständig erklärt. Die Staatsanwaltschaft Weiden hat Ermittlungen aufgenommen. Eine Serie im „Magazin am Wochenende“ stellt die fünf Opfer vor, diese Woche Hartmut Tautz (19). (ca)

koll, dass der junge Mann „Hilfe, Hilfe“ schrie. Tautz wird im Hals- und Kopfbereich fürchterlich verletzt. Erste Hilfe wird nicht geleistet. Erst Stunden später erfolgt der Transport in ein Militärkrankenhaus. Die DDR untersagt nach Überstellung des Leichnams die Öffnung des Sarges.

Aktuelle Pressestimmen

Sein Tod hat seine Angehörigen nie ruhen lassen. Strafverfahren wurden 2009 eingestellt. Neben seiner Mutter Christa hat ihn auch seine Schwester Carola nicht vergessen. Sie war vor Ort, als 2016 am Stadtrand von Bratislava ein Mahnmal enthüllt wurde.

Die slowakische Zeitung „Dennik N“ nimmt das aktuelle Verfahren positiv auf: „Auf Menschen zu schießen oder Hunde auf sie zu hetzen, die auf Tötung ausgerichtet sind, nur weil diese Menschen aus einer Diktatur ausbrechen wollen, war und ist ein Verbrechen.(...) die Offiziere trugen die Uniform freiwillig. Sie wählten für sich ein Leben voller Vorteile, die sie als Zivilisten nicht gehabt hätten. Dass sie nicht das Land und dessen Bevölkerung schützten, sondern einem verbrecherischen Regime dienten, störte sie nicht. Es verwundert nicht, dass diese Leute bis heute keine Schuld empfinden oder sich mit Gedächtnisverlust herausreden.“

Sein Tod ist Teil der Ermittlungen der Staatsanwaltschaft Weiden: 1986 starb der junge Magdeburger Hartmut Tautz an der tschechoslowakischen Grenze zur Österreich.

Seine blutige Jacke. Das Foto ist Teil der heute zugänglichen Akten. Bilder: ÚSTR, Institut für das Studium totalitärer Regime Prag (3)

Der Tatort: In einem Maisfeld an der österreichischen Grenze – 22 Meter von der Freiheit entfernt – ringt Hartmut Tautz mit den Schäferhunden.

Feiner Zug zur Spitze

Die neue Seilbahn zur Zugspitze ist startklar. Sie soll stündlich bis zu 580 Gäste auf Deutschlands höchsten Berg bringen. An den Bauarbeiten beteiligt war auch eine Firma aus der Oberpfalz.

► Seite 7

Bild: Max Precht/
Bayerische Zugspitzbahn Bergbahn AG

ATU baut bis zu 300 Jobs ab

Weiden. (cf) Dieser Einschnitt hatte sich bereits im September angekündigt: Die Werkstattkette ATU (Auto-Teile-Unger) speckt die zentrale Verwaltung um etwa ein Drittel der Arbeitsplätze ab. Bis zum Jahr 2020 ist der Abbau von bis zu 300 Vollzeitstellen in der Zentralverwaltung Weiden und in den fünf deutschen Regionalzentren geplant. Dies bestätigte ein Unternehmenssprecher. Die Maßnahme soll 15 Millionen Euro einsparen und „in hohem Maß“ durch „natürliche Fluktuation“ umgesetzt werden. Am heutigen Dienstag ist am Standort Weiden eine Betriebsversammlung anberaumt. Während ATU den sogenannten kaufmännischen „Overhead“-Bereich radikal verschlankt, soll gleichzeitig das Personal in den Filialen vor Ort mit der Neueinstellung von (wertschöpfenden) Mechanikern und Mechatronikern „spürbar“ verstärkt werden. Zudem investiert ATU nach eigenen Angaben eine zweistellige Millionen-summe u. a. in die Digitalisierung der Arbeitsprozesse. ► Seite 15

EU nimmt Ikea ins Visier

Brüssel. (dpa) Amazon, Apple – nun Ikea: Die EU-Wettbewerbsbehörden nehmen mögliche unerlaubte Steuervorteile für den schwedischen Möbelkonzern in den Niederlanden ins Visier. Eine eingehende Prüfung wegen fragwürdiger Steuerregelungen werde eingeleitet, teilte die EU-Kommission am Montag in Brüssel mit. Die zuständige EU-Kommissarin Margrethe Vestager sagte, es gehe nicht, „dass Mitgliedstaaten es bestimmten Unternehmen gestatten, weniger Steuern zu zahlen, indem sie ihre Gewinne künstlich woanders hin verlagern dürfen.“ Ikea hat die Vorwürfe zurückgewiesen. „Die Art und Weise, wie wir von den nationalen Behörden besteuert wurden, steht unseres Erachtens im Einklang mit den EU-Vorschriften“, teilte das Unternehmen am Montag mit. Die von den EU-Wettbewerbsbehörden angekündigte Prüfung könne das bestätigen. Die Ikea-Gruppe und auch die in den Niederlanden ansässige Tochterfirma Inter Ikea Systems hielten sich überall, wo sie aktiv seien, an die geltenden Steuergesetze und Vorschriften, stellte der Möbelhaus-Betreiber klar.

Weiden: Justiz rollt Tötungen an Grenze auf

Das Ermittlungsverfahren hat historische Tragweite: Die Weidener Staatsanwaltschaft soll die Tötungen von DDR-Bürgern am Eisernen Vorhang der Tschechoslowakei aufklären. Der Bundesgerichtshof hat das Landgericht Weiden als zuständiges Gericht bestimmt. Konkret geht es um vier Deutsche, die 1967 bis 1986 auf der Flucht nach Bayern erschossen wurden.

Weiden. (ca) Die Männer hatten Aufenthalt im Bruderstaat für den Grenzübergang in den Westen nutzen wollen. Darunter sind auch zwei Todesfälle, die sich an der Grenze zur Oberpfalz ereignet haben: Am 6. August 1977 starb zwischen Broumov und Mähring (Landkreis Tirschenreuth) Gerhard Schmidt, Familienvater aus der DDR. Der 38-Jährige hatte mit seiner Frau und drei Kindern schon ein Loch im ersten Sperrzaun überwunden, als ihn tödliche Schüsse der tschechoslowakischen Grenzbeamten trafen.

14 Tage später, am 21. August 1977, wurde auf CSSR-Gebiet bei Rybník kurz vor Stadlern (Landkreis Schwandorf) Kurt Hoffmeister erschossen. Den 28-jährigen Arbeiter aus Eisenhüttenstadt trennten noch 1500 Meter von der Grenze. Beide To-

desfälle waren auf bayerischer Seite bislang völlig unbekannt.

Bei den weiteren Opfern handelt es sich um Hartmut Tautz (18), der am 8. August 1986 an der slowakischen Grenze zu Österreich von Hunden zerfleischt wurde. Aufgeklärt werden soll zudem der Tod des 28-jährigen Richard Schlenz, der mit Freunden 1967 den Fluss Morava an der slowakisch-österreichischen Grenze durchschwimmen wollte, als ihn tödliche Schüsse trafen.

Die Strafanzeige hat ihren Ursprung in Prag: Die Stiftung „Platform of European Memory and Conscience“ hat diese 2016 beim Generalbundesanwalt eingereicht. 67 Männer werden der „Ermordung von fünf deutschen Staatsangehörigen durch das kommunistische Regime in der Tschechoslowakei“ beschuldigt. Dabei handelt es sich nicht nur um Grenzsoldaten und ihre Vorgesetzten. Unter den Beschuldigten sind auch die drei letzten lebenden Mitglieder des Politbüros der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei, Milouš Jakeš, Lubomír Štrougal und Peter Colotka.

Fall Johann Dick geprüft

Die Staatsanwaltschaft Weiden wird ab Januar mit einem Neuzugang auf zwölf Staatsanwälte verstärkt. Gruppenleiter Christian Härtl übernimmt das Verfahren, er arbeitet dazu mit dem bayerischen Landeskriminalamt zusammen. Für Weiden ist es nicht das erste Verfahren von historischer

Bedeutung. Zuletzt war man verantwortlich für die Ermittlungen gegen Auschwitz-Wärter Johann Breyer, der 2014 nach seiner Festnahme in den USA verstarb. Jetzt kam Weiden zum Zug, weil die ursprüngliche Anzeige auch den Tod des Amberger Spaziergängers Johann Dick enthielt. Dieser Fall ist nun aus Rechtsgründen ausgenommen worden. Dick war 1986 mit polnischen Flüchtlingen verwechselt und erschossen worden, was Verantwortlichen auf höherer Ebene nicht angelastet werden kann.

Prag will kooperieren

In allen angezeigten Fällen standen die Todesschützen nach dem Jahr 2000 in Tschechien vor Gericht. Allerdings wurden alle Verfahren eingestellt oder mit Freisprüchen und Bewährungsstrafen abgeurteilt. Abgeurteilte können nicht erneut verurteilt werden. Das Verfahren zielt nach Auskunft des Leitenden Oberstaatsanwalts Gerd Schäfer ohnehin zentral auf Verantwortliche auf höherer Ebene ab. Alles außer Mord wäre verjährt. Laut Prager Zeitung hat das tschechische Justizministerium Kooperationsbereitschaft angekündigt.

Neela Winkelmann, Geschäftsführerin der Opfer-Plattform, nannte die Aufarbeitung durch bayerische Behörden einen „juristischen Durchbruch“. Seit 1989 habe Deutschland die Tötungen von DDR-Flüchtlingen am Ostblock nicht untersucht, während in Deutschland in Mauererschützenprozessen 150 Urteile fielen.

► Seite 3

Auch sie sind unter den Beschuldigten: die letzten noch lebenden Mitglieder des Politbüros der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei. Von links: der ehemalige Ministerpräsident Lubomír Štrougal (93), Generalsekretär Miloš Jakeš (95) und der frühere Regierungschef Peter Colotka (92). Bilder: dpa, che/wikimedia.org(CC BY-SA 2.5)

Sie lesen heute

Bayern/Oberpfalz

Rechtsstreit um Mops Ronja beendet

Im Streit um die nach schwerer Krankheit gestorbene Mopsdame Ronja haben sich die Käufer des Hundes mit dessen Züchterin auf einen Vergleich geeinigt. Nach einem Vorschlag des Oberlandesgerichts München akzeptierte das Ehepaar am Montag in der Berufungsverhandlung eine Zahlung von 2000 Euro. ► Seite 6

Politik

Kanzler Sebastian Kurz (rechts) und sein Vorgänger Christian Kern. Bild: Ronald Zak/AP/dpa

Unter Protest: Kern ist neuer Bundeskanzler

Der 31-jährige Sebastian Kurz ist der neue Regierungschef in Österreich. Bundespräsident Alexander Van der Bellen vereidigte den bisherigen Außenminister als Bundeskanzler. Kurz ist damit jüngster Regierungschef in Europa. Die Vereidigung war begleitet von Demonstrationen. ► Kommentar und Seite 2

Sport

Nürnberg hofft auf Überraschung

Mit viel Selbstvertrauen will der 1. FC Nürnberg die Überraschung schaffen und gegen den VfL Wolfsburg ins Viertelfinale des DFB-Pokals einziehen. „Die Spieler werden sich reinschmeißen, jeder ist willens, ein Riesenspiel zu liefern“, sagte Trainer Michael Köllner vor dem Achtelfinale (20.45 Uhr/Sky) heute in der heimischen Arena. ► Seite 9

Wetter

morgens	mittags	abends
-5°	1°	-2°

Service

Der neue Tag	Amberger Zeitung
Weigelstr. 16 92637 Weiden	Mühlgasse 2 92224 Amberg

Abo-Service: Tel. 0961/85-501
Anzeigen: Tel. 0961/85-502
Redaktion: 0961/85-236
E-Mail: info@oberpfalzmedien.de

**Nejvyšší státní zastupitelství
odbor trestního řízení**

660 55 Brno, Jezuitská 4
tel.: +420 542 512 111, fax : +420 542 512 750
e-mail: podatelna@nsz.brn.justice.cz
datová schránka: 5smaetu

V Brně dne 21. 9. 2017

Záznam o podaném vysvětlení podle § 15 zákona o státním zastupitelství

Dnešního dne se v 11.00 hodin dostavili na Nejvyšší státní zastupitelství k podání vysvětlení na základě předchozí domluvy paní Neela Winkelmannová, nar. [REDACTED] č. OP [REDACTED] pan Luděk Navara, nar. [REDACTED], pan Lubomír Morbacher, nar. [REDACTED] č. OP [REDACTED] pan Miroslav Kasáček nar. [REDACTED] č. OP [REDACTED] pan Miroslav Lehký, nar. [REDACTED] č. OP [REDACTED]

Přítomní byli poučeni, že:

- Vysvětlení nelze požadovat o okolnostech týkajících se utajovaných informací chráněných zvláštním právním předpisem od toho, kdo je povinen je zachovat v tajnosti, nebo od toho, kdo by vysvětlením porušil jinou zákonem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti, ledaže byl těchto povinností zproštěn tím, kdo je k tomu podle zvláštního právního předpisu oprávněn (§ 15 odst. 2 zákona o státním zastupitelství).
- Vysvětlení může odepřít osoba, která by tím sebe nebo osobu blízkou vystavila nebezpečí trestního stíhání. Státní zástupce je oprávněn důvodnost odepření přezkoumat, pokud takový postup není v rozporu s účelem, pro který je vysvětlení požadováno (§ 15 odst. 3 zákona o státním zastupitelství).
- Uvedení vědomě nepravdivých údajů může zakládat trestní odpovědnost zejména za trestné činy poškození cizích práv podle § 181 trestního zákoníku, pomluvy podle § 184 trestního zákoníku, křivého obvinění podle § 345 trestního zákoníku, nadřizování podle § 366 trestního zákoníku.
- Po skončení výslechu mu bude záznam předložen k přečtení nebo na požádání mu bude přečten. Může být též poskytnuta jeho kopie. Dále byl poučen o možnosti doplnění, změn či oprav záznamu a o možnosti námitek proti jeho obsahu.

Neela Winkelmannová a další shora uvedené osoby předaly Janu Latovi, státnímu zástupci odboru trestního řízení NSZ sedm svazků materiálů dokumentujících 28 případů úmrtí na československo-německé a československo-rakouské hranici, ke kterým došlo v letech 1965 až 1989. Rovněž předala přenosný disk, který obsahuje shodné materiály. K uvedeným materiálům dr. Winkelmannová dále uvádí:

K případům těchto 28 úmrtí dodáme další archivní materiály, které jsme nebyli schopni k dnešnímu dni zkompletovat. Poukazujeme rovněž na naše oznámení, které je

součástí předložených materiálů, ze kterých vyplývá, že německá justice byla schopna vyvodit trestněprávní odpovědnost ve věcech úmrtí na hranicích vůči konkrétním osobám na všech úrovních komunistického režimu. Poukazujeme rovněž na přiloženou judikaturu ESLP, která zabíjení na hranicích kvalifikuje jako zločin proti lidskosti.

Jan Lata informoval podatele, že po prostudování materiálů tyto budou s největší pravděpodobností postoupeny Městskému státnímu zastupitelství v Praze, coby věcně a místně příslušnému státnímu zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství bude způsob vyřízení podání a případný následný postup státního zastupitelství sledovat.

Po poučení, že podatelé mohou záznam přečíst, žádat opravu, změnu nebo doplnění uvedli, že si záznam přečetli a nežadají doplnění ani opravy.

Protokol je vytištěn ve dvou vyhotoveních, přičemž jedna kopie je předána dr. Winkelmannové.

Skončeno a podepsáno v 12.30 hodin.

.....
Neela Winkelmannová

.....
Luděk Navara

.....
Lubomír Morbacher

.....
Miroslav Kasáček

.....
Miroslav Lehký

.....
Jan Lata
státní zástupce

.....
Radmila Florianová
zapisovatelka

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-600-53/TČ-2020-260011

Praha 26. listopadu 2020
Počet stran: 31

U S N E S E N Í

Podle § 159a/2 trestního řádu (dále jen "tr. ř.") ve spojení s ustanovením § 11/1 e) tr. ř. pol. orgán
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

o d k l á d á

věc podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby
podle § 329/ 1 c), 2 b), e) trestního zákoníku (dále jen "tr. z.") ve znění účinném do 30.11.2011,

kterého se měli dopustit

Vasil BILÁK, nar. 11.8.1917 v obci Krajná Bystrá, naposledy bytem Timravina 1139/10, 811 06
Bratislava-Staré Mesto, Slovenská republika (dále jen "SR"),

prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., nar. 10.1.1925 v obci Sedliacka Dubová, naposledy bytem
Drotárska cesta 1892/43, 811 02 Bratislava-Staré Mesto, SR,

Ing. Karel HOFFMANN, nar. 16.6.1924 v obci Stod, naposledy bytem Milady Horákové 847/92,
170 00 Praha 7, Česká republika (dále jen "ČR"),

JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., nar. 10.1.1913 v obci Bratislava, naposledy bytem
Ostravská 3282/6, 811 04 Bratislava I, SR,

Alois INDRA, nar. 17.3.1921 v obci Medzev, naposledy bytem tř. Obránců míru 861/74, 170 00
Praha 7, ČR,

doc. RSDr. Ignác JANÁK, nar. 4.10.1930 v obci Velké Zalužice, naposledy bytem
Čapkova 4290/4, 811 04 Bratislava-Staré Mesto, SR,

Antonín KAPEK, nar. 6.6.1922 v obci Roudnice nad Labem, naposledy bytem
Michalovicova 1154/1, 169 00 Praha 6, ČR,

Josef KEMPŇÝ, nar. 19.7.1920 v obci Orlová, naposledy bytem Na Marně 666/14, 160 00
Praha 6, ČR,

Josef KORČÁK, nar. 17.12.1921 v obci Holštejn, naposledy bytem Podolské nábřeží 8/26, 147 00
Praha 4, ČR,

Jozef LENÁRT, nar. 3.4.1923 v obci Liptovská Porúbka, naposledy bytem Na Petřínách 291/66,
162 00 Praha 6, ČR, a

František PITRA, nar. 13.11.1932 v obci Chroustovice, naposledy bytem Staroměstská 2052/11,
370 04 České Budějovice, ČR,

tím, že

ačkoli

1. Vasil BILÁK,

od 4.4.1968 do 16.12.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen "KSČ"), se sídlem Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1,

2. prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc.,

od 17.4.1969 do 11.10.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

3. Ing. Karel HOFFMANN,

od 29.5.1971 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

4. JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc.,

od 31.8.1968 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ a od 29.5.1971 do 17.12.1987 jako generální tajemník předsednictva Ústředního výboru KSČ,

5. Alois INDRA,

od 4.2.1971 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

6. doc. RSDr. Ignác JANÁK,

od 9.4.1987 do 13.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

7. Antonín KAPEK,

od 28.1.1970 do 9.4.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

8. Josef KEMPNÝ,

od 26.9.1969 do 16.12.1988 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

9. Josef KORČÁK,

od 28.1.1970 do 19.3.1987 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

10. Jozef LENÁRT,

od 28.1.1970 do 26.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, a

11. František PITRA,

od 11.11.1988 do 24.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

byli jako vrcholní představitelé tehdejší Československé socialistické republiky (dále jen "ČSSR") z titulu svých funkcí seznámeni s právními předpisy, které upravovaly způsob ochrany státních hranic, tedy zejména s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, jehož ustanovení § 1 a) umožňovalo použití zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s rozkazem federálního ministra vnitra č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (dále jen "OSH-I-1"), který upravoval práva a povinnosti Pohraniční stráže a jehož ustanovení čl. 10 ukládalo pohraničníkům povinnost být neúprosný k třídním nepřítelům socialismu, ustanovení čl. 155/2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

byli seznámeni s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, tedy zejména se zákonem č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, s vyhláškou ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb. a s nařízením vlády č. 114/1969 Sb., které umožňovaly libovolně odepřít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí, přičemž podezření z emigrace bylo explicitním důvodem k odepření jejich vydání,

byli si vědomi vázanosti ČSSR Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který v čl. 12/2 zaručoval právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6/1 zaručoval každé lidské bytosti právo na život a který byl za ČSSR podepsán dne 7.10.1968, dne 11.11.1975 s ním vyslovilo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR, dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976, přičemž o jeho schvalování bylo informováno předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jehož člen JUDr. Lubomír ŠTROUGAL, nar. 19.10.1924, jej z titulu své funkce předsedy vlády přednesl Federálnímu shromáždění ČSSR k vyslovení souhlasu, a zejména porušování jeho čl. 12/2, tedy že právo svobodně opustit svou zemi bylo vázáno na další nepřípustné podmínky, bylo kritizováno veřejně rozšířeným a obecně známým Prohlášením Charty 77 ze dne 1.1.1977, které tak bezprostředně reagovalo na všeobecné neplnění dohod o dodržování základních lidských práv a svobod,

byli periodicky informováni o situaci a režimu, který panoval na státních hranicích ČSSR, a o počtech osob, které se pokoušely státní hranice ČSSR bez povolení překročit, kterých byly tisíce ročně ve směru z ČSSR, zatímco do ČSSR jich mířily pouhé stovky, přičemž nejčastějším zjištěným důvodem k překročení státních hranic ČSSR byl nesouhlas s politickým zřízením, byli si vědomi toho, že právní předpisy upravující možnost překročení státních hranic ČSSR i faktický stav na státních hranicích ČSSR znemožňovaly občanům socialistických států projevit svou vůli svobodně vycestovat do zahraničí, což uvedlo některé z nich do stavu tísně, při níž se ve snaze emigrovat rozhodli podstoupit riziko reálně hrozící újmy na svém životě a zdraví při překročení státních hranic ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, a rovněž si byli vědomi toho, že státní hranice ČSSR byly střeženy zejména z důvodu zabránění občanům socialistických států pro své politické přesvědčení emigrovat do ciziny,

tedy byli vzhledem ke znalosti právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a ke znalosti počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměni s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti těmto osobám může dojít, o čemž byli

Vasil BILÁK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMANN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., Alois INDRA, Antonín KAPEK, Josef KORČÁK, Jozef LENÁRT a František PITRA ještě coby člen sekretariátu Ústředního výboru KSČ dne 10.4.1985 na 130. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ informováni z výroční zprávy o zhodnocení plnění hlavních úkolů Sboru národní bezpečnosti (dále jen "SNB"), Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra za rok 1984, kterou dne 28.3.1985 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ federální ministr vnitra JUDr.

Vratislav VAJNAR, CSc., nar. 17.9.1930, o služebním zákroku příslušníků Pohraniční stráže, ke kterému došlo dne 30.10.1984 v úseku 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Nové Hradky, okres České Budějovice, na československo-rakouské státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakouskou republiku (dále jen "Rakousko") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže poškozený František FAKTOR, nar. 15.11.1951 v Hranicích, st. přísl. ČSSR, kterému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky střelného zranění nejpozději dne 5.11.1984 zemřel, přičemž k použití zbraně Pohraniční stráží mělo dojít v souladu s tehdy platnými předpisy, a to ustanovením § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, a čl. 9 h) předpisu OSH-I-1, a stejně tak byli

Vasil BILAK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMANN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., doc. RSDr. Ignác JANÁK ještě coby kandidát předsednictva Ústředního výboru KSČ, Josef KEMPŇY a Jozef LENÁRT dne 3.7.1987 na 40. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ informováni z výroční zprávy o zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra za rok 1986, kterou dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., o služebním zákroku příslušníků Pohraniční stráže, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže poškozený Johann DICK, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, a to v domněnku, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala,

i přesto neučinili při výkonu své pravomoci žádná konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a zároveň nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby, ačkoli k přijetí takových právních předpisů byli zavázáni čl. 2/2 Paktu a byli v rámci svých politických funkcí nadáni pravomocí taková opatření učinit, neboť konkrétně

coby členové předsednictva vrcholného stranického orgánu KSČ měli ve faktické moci úkolovat federálního ministra vnitra, který disponoval oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně,

přitom ponechali v účinnosti stav, který tyto služební zákroky Pohraniční stráže, jež měly za následek, nebo k tomuto následku mohly bezprostředně vést, usmrcení nebo zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR, aniž by tím ohrožovaly na životě a zdraví další osoby, legalizoval, a v důsledku jejich nečinnosti docházelo ke služebním zákrokům Pohraniční stráže se závažným následkem, a to

během funkčního období Vasila BILÁKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANN, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDŘY, Antonína KAPKA, Josefa KEMPŇÉHO, Josefa KORČÁKA a Josefa LENÁRTA v případech

poškozeného Jozefa BLÁŠKA, nar. 11.10.1957 ve Snině, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 15.5.1977 v úseku 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v osadě Hranická, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Spolkovou republiku Německo (dále jen "SRN") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Domažlicích dne 16.5.1977 zemřel,

poškozeného Gerharda SCHMIDTA, nar. 5.2.1939 ve Staplacku, st. přísl. tehdejší Německá demokratická republika (dále jen "NDR"), ke kterému došlo dne 6.8.1977 v úseku 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Broumov, okres Tachov, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní, okres Tachov, dne 6.8.1977 zemřel,

poškozeného Kurta HOFFMEISTERA, nar. 28.11.1954 ve Freyungu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.8.1977 v úseku 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Rybník, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Jörga Klause a Franka Ralfa PRZIBOROWSKIÝCH, oba nar. 30.6.1959 v Postupimi, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 26.10.1978 v úseku 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Všeruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byli při narušení státní hranice ve směru na SRN první jmenovaný postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže a druhý jmenovaný byl při útěku ke státní hranici postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Ondřeje BREJKY, nar. 26.12.1957 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, Milana DLUBAČE, nar. 20.8.1959 v Nižných Ružbachoch, st. přísl. ČSSR, a Jozefa IMRICHA, nar. 16.5.1958 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 7.7.1980 v úseku 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Moravský Svätý Ján, okres Senica, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko během jejich snahy přeplavat hraniční řeku Moravu ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, přičemž, aniž by byli zasaženi střelbou, Ondřej BREJKA a Milan DLUBAČ utonuli a Jozefu IMRICHovi se podařilo řeku přeplavat a vstoupit na rakouské území,

poškozeného Siegfrieda Karla FRÖBELA, nar. 2.5.1955 v Blankenhainu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 29.4.1982 v úseku 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže v obci Knížecí Pláně, okres Prachatice, na československo-německé státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn hlídkou Pohraniční stráže,

poškozeného Františka FAKTORA, nar. 15.11.1951 v Hranicích, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 30.10.1984 v úseku 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Nové Hradky, okres České Budějovice, na československo-rakouské státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, poškozenému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky střelného zranění nejpozději dne 5.11.1984 zemřel,

poškozeného Hartmuta TAUTZE, nar. 10.2.1968 v Plavně, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 8.8.1986 v úseku 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Bratislava, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko napaden a smrtelně zraněn dvojicí služebních psů, kterou proti němu vyslala hlídka Pohraniční stráže, a jenž na následky zranění dne 9.8.1986 zemřel,

poškozeného Johanna DICKA, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, a to v domněnku, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala, načež poškozený na následky střelného zranění dne 18.9.1986 zemřel, a

poškozeného Wolfganga Güntera HOFMANNA, nar. 5.9.1953 ve Výmaru, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 12.10.1986 v úseku 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Rapšach-Tokániště, okres Jindřichův Hradec, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a středně těžce zraněn hlídkou Pohraniční stráže, dále

během funkčního období Vasila BILAKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa KEMPNÉHO a Josefa LENÁRTA v případě

poškozeného Uweho LENZENDORFA, nar. 2.1.1966 v Aue-Bad Schlema, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.8.1988 v úseku 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Lázně

Kynžvart, okres Cheb, na československo-německé hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitl pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, a to bez následku smrti nebo zranění, dále

během funkčního období Vasilu BILÁKA, Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa KEMPNEHO a Josefa LENÁRTA v případech

poškozených Kerstin TRAUERWEINOVÉ, roz. HAHNOVÉ nar. 23.8.1966 v Drážďanech, st. přísl. NDR, a Ullricha TRAUERWEINA, nar. 7.6.1963 v Drážďanech, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.10.1988 v úseku 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Vysoká pri Morave, okres Malacky, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 221 střel s následkem postřelení a zranění obou poškozených, a dále

během funkčního období Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, doc. RSDr. Ignáce JANÁKA, Josefa LENÁRTA a Františka PITRY v případech

poškozeného Thomase BARTSCHE, nar. 1.2.1966 v Geře, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.7.1989 v úseku 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Sruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže,

poškozeného Günthera Herberta ZEHA, nar. 22.4.1957 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 14.9.1989 v úseku 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže v obci Komárno, na československo-maďarské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Maďarskou lidovou republiku (dále jen "Maďarsko") postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže, a

poškozených Reného RÖDERA, nar. 5.9.1965 v Lipsku, st. přísl. NDR, Steffena SCHLEGELA, nar. 11.3.1968 v Lipsku, st. přísl. NDR, a Heika SCHMOTZE, nar. 12.2.1970 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 22.9.1989 v úseku 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Nový Žďár, okres Cheb, na československo-německé hranici, kteří se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže, přičemž první dva jmenovaní poškození byli postřeleni a zraněni a všichni tři následně zadrženi,

tedy coby úřední osoby v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu nesplnili povinnost vyplývající z jejich pravomoci, čin spáchali na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužili tísně jiného,

protože trestní stíhání je nepřípustné proti těm, kdo zemřeli nebo byli prohlášeni za mrtvé.

O d ů v o d n ě n í

Dne 14.11.2017 bylo pol. orgánu Úřadu dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování z Městského státního zastupitelství v Praze postoupeno oznámení od The Platform of European Memory and Conscience, se sídlem Londýnská 159/43, 120 00 Praha 2-Vinohrady, ze dne 21.9.2017 ve věci podezření ze spáchání trestného činu v souvislosti s ostrahou státních hranic v době komunistické totality. Dne 24.1.2018 pol. orgán zahájil podle § 158/3 tr. ř. úkony trestního řízení.

Vydáním usnesení pol. orgánu podle § 160/1 tr. ř. bylo dnem 25.11.2019 zahájeno trestní stíhání Milouše JAKEŠE, nar. 12.8.1922, JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, nar. 19.10.1924, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., nar. 17.9.1930, společně obviněných ze spáchání zvlášť závažného

zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011.

Dne 17.9.2020 vydal pol. orgán usnesení, kterým podle § 23/1 tr. ř. vyloučil trestní věc týkající se prověřování dalších skutků souvisejících s nezákonnou úpravou režimu ochrany státních hranic ČSSR v období let 1976-1989 a jeho pachatelů, zejména zbývajících členů předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa, členů vojenských rad Hlavní správy Pohraniční stráže, jednotlivých velitelů Pohraniční stráže, vojenských politruků a jiných osob.

Během prověřování byla pol. orgánem shromážděna řada listinných materiálů, které dokládají zjištěné skutečnosti popsané následovně.

Činnost Pohraniční stráže jako ozbrojeného orgánu k provádění ochrany státních hranic byla vymezena ustanovením § 2 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, ve znění všech pozměňujících novel až do 26.8.1991. Podle ustanovení § 1 téhož zákona bylo k zajištění pokojné výstavby socialismu třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. V období od 31.7.1951 do 13.9.1953 byla Pohraniční stráž v podřízenosti ministerstva národní bezpečnosti. Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, v účinnosti od 14.9.1953, se ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti sloučily v ministerstvo vnitra. Od 1.1.1966 do 31.12.1971 se podřízenost Pohraniční stráže přenesla na základě zákonného opatření č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, na ministerstvo národní obrany a od 1.1.1972 do 26.8.1991 byla Pohraniční stráž na základě zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, opět v podřízenosti ministerstva vnitra. Zmíněné novely zákona č. 69/1951 Sb. zasahovaly toliko do podřízenosti Pohraniční stráže k ústředním orgánům státní správy a jiným způsobem stávající právní úpravu o ochraně státních hranic neměnily.

Podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb. byla ministrowi národní bezpečnosti (od 31.7.1951 do 13.9.1953), resp. ministrowi vnitra (od 14.9.1953 do 31.12.1965 a od 1.1.1972 do 26.8.1991), resp. ministrowi národní obrany (od 1.1.1966 do 31.12.1971) přiznána kompetence a uloženo oprávnění stanovit vlastním nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně. Příslušné nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, bylo vyhlášeno spolu se zákonem č. 69/1951 Sb. ve Sbírce zákonů dne 31.7.1951. V ustanovení § 1 a) tohoto nařízení bylo zakotveno oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví. Až do zrušení zákona č. 69/1951 Sb. ke dni 27.8.1991 bylo nařízení č. 70/1951 Sb. v účinnosti v nezměněné úpravě a nedošlo ani k návrhu jeho změny.

Za účelem podrobné interní úpravy režimu ochrany státních hranic, organizace, práv a povinností Pohraniční stráže a užívaného pojmosloví federální ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 22.5.1929, vydal dne 23.12.1974 rozkaz č. 50/1974 o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (tzv. předpis OSH-I-1) a pohraniční rotou (tzv. předpis OSH-I-2), přičemž oba předpisy vstoupily v účinnost dne 1.4.1975 a platily po celé prověřované období.

Státní hranice ČSSR byly podle čl. 1 předpisu OSH-I-1 myšlenou čarou, která odděluje na povrchu země a svislou plochou nad i pod zemí výsoštné území, vzdušný prostor a hlubinu země ČSSR od sousedních států. Čl. 6 předpisu OSH-I-1 definoval narušení státní hranice jako jakýkoli přechod, přejezd nebo přelet státních hranic v kterémkoli místě osobou, která nemá doklady opravňující ji k překročení státních hranic, i přechod, přejezd nebo přelet státních hranic, uskutečněný v místě k tomu nevyhrazeném, i když osoba má doklady opravňující ji k překročení státních hranic. Čl. 9 a) předpisu OSH-I-1 označil osobu, která narušila státní hranice nebo se o jejich narušení pokusila, jako narušitele. Signální prostředky podle čl. 59 předpisu OSH-I-2 tvořily ucelený signální systém, který sloužil k předání signálu rotě (pohraniční hlídce) o narušiteli státních hranic, zabezpečoval nepřetržitost ochrany státních hranic v úseku roty v čase a prostoru a vytvářel příznivé podmínky pro rychlé zjištění narušitele, směru jeho pohybu a k jeho zadržení.

Podle čl. 7 předpisu OSH-I-1 byla Pohraniční stráž zahrnuta do vojsk ministerstva vnitra, byla podřízena ministru vnitra ČSSR a každý voják Pohraniční stráže se nazýval pohraničníkem. Pohraniční hlídka byla složena z jednoho nebo více ozbrojených pohraničníků plnících bojový úkol k ochraně státních hranic ČSSR (čl. 20 předpisu OSH-I-1). Pohraniční hlídka byla podřízena veliteli roty (čl. 22 předpisu OSH-I-1). Pohraniční rota byla základní jednotkou Pohraniční stráže, která nepřetržitě chrání a brání svěřený úsek státních hranic ČSSR (čl. 1 předpisu OSH-I-2).

Úkolem Pohraniční stráže podle čl. 8/1 a) předpisu OSH-I-1 bylo provádět ochranu státních hranic a zabránit jejich narušování. Podle čl. 10 předpisu OSH-I-1 pohraničník musel být bezvýhradně oddán své socialistické vlasti a celému socialistickému společenství v čele se Sovětským svazem, dělnické třídy a její vůdkyní KSČ a musel být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu. Čl. 17 předpisu OSH-I-1 vytvořil předpoklad kázeňské nebo trestní odpovědnosti každého pohraničníka, který neučinil potřebná oprávnění k zadržení narušitelů.

Příloha č. 1 k předpisu OSH-I-1 obsahovala vysvětlení některých pojmů používaných v nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Termínu použití zbraně se rozumělo použití zbraně takovým způsobem, k němuž je určena (střelná zbraň ke střelbě). Služebním zákrokem se rozuměl takový výkon pravomoci pohraničníka, jímž má být splněn bojový úkol k ochraně státních hranic.

Podle čl. 9 h) předpisu OSH-I-1 měly orgány Pohraniční stráže při plnění úkolů oprávnění použít zbraně na základě nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb, o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně. Na tento článek navazoval čl. 192 a) předpisu OSH-I-1, který vycházel z již citovaného ustanovení § 1 a) předmětného nařízení a jenž stanovil, že pohraničník je oprávněn použít zbraň při výkonu své pravomoci proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu nezastaví. Podle čl. 153-155 předpisu OSH-I-1 museli být narušitelé zjištěni pohraniční hlídkou zadrženi za každé situace, při postupu narušitele přímo na hlídku měla hlídka zůstat pečlivě zamaskována, pozorovat činnost narušitele a zjišťovat, zda nejsou po stranách nebo za narušitelem další osoby, a měla si připravit zbraně k okamžitému použití, tzn. držet odjištěnou zbraň v rukou tak, aby mohl být rychle zasunut náboj do nábojové komory, a dále, byla-li hlídka vzdálena od narušitele, neměla možnost se k němu přiblížit a bylo nebezpečí uniknutí narušitele, měla ho vyzvat k zastavení a v případě neuposlechnutí výzvy ani varovného výstřelu měla použít zbraně.

Oprávnění pohraničníků použít služebního psa jako mírnějšího prostředku ke splnění bojového úkolu při ochraně státních hranic bylo zakotveno v čl. 183 c) předpisu OSH-I-1. Vycvičení služební psi byli významným pomocníkem pohraničníků při ochraně státních hranic (čl. 48 předpisu OSH-I-2). Čl. 116 předpisu OSH-I-1 opravňoval zesílit skrytou hlídku Pohraniční stráže služebním psem (smečkou) vycvičeným k útoku na volno, přičemž při signálu měla hlídka vypustit psa na vnější stranu signální stěny s cílem zadržet narušitele. Podle čl. 50/3 předpisu OSH-I-2 byl významnou formou využití hlídkového psa útok na volno u signálních prostředků.

Čl. 8. předpisu OSH-I-2 vymezil obliga zástupce velitele roty pro politické věci, který byl povinen organizovat a provádět politickou a ideově výchovnou práci s pohraničníky a zaměřovat ji na pochopení a plnou podporu politiky KSČ, seznamovat pohraničníky s politickou a hospodářskou situací v sousedních státech, agresivní politikou a podvratnou činností imperialistických států, vést boj proti buržoazní ideologii a morálce a vychovávat pohraničníky k nenávisti vůči třídním nepřátelům. Čl. 32 předpisu OSH-I-2 vytyčil základní úkoly politické práce u roty, jakými byly např. vychovávání pohraničníků na zásadách marxismu-leninismu k bezpodmínečné oddanosti a věrnosti věci komunismu a KSČ, pěstování třídní nenávisti k nepřátelům socialismu, upevňování ideové pevnosti a schopnosti čelit všem formám a metodám činnosti buržoazní propagandy a ideologické diverze a vyzvedávání pohraničníků, kteří se vyznamenali v boji proti narušitelům státních hranic.

Okolnosti služebních zákroků Pohraniční stráže na československých státních hranicích, popsané ve výrokové části usnesení, proti poškozeným pol. orgán podepřel zejména denními hlášeními o událostech na státních hranicích v sestavě Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních

hranic ČSSR (dále jen "HS PS OSH") a dalšími listinami, které děj služebního zákroku doplňovaly nebo upřesňovaly.

Služební zákrok 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 15.5.1977 proti Jozefu BLÁŠKOVÍ je podložen denními hlášením HS PS OSH č. 134/6. řádek ze dne 16.5.1977 a č. 136/3. řádek ze dne 18.5.1977 a situační zprávou Federálního ministerstva vnitra (dále jen "FMV") č. 95 ze dne 16.5.1977.

Služební zákrok 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.8.1977 proti Gerhardu SCHMIDTOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 217/7. řádek ze dne 7.8.1977, vyšetřující zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1977, situační zprávou FMV č. 155 ze dne 8.8.1977 a usnesením Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 1.9.1977 o odložení věci objasňování oprávněnosti použití zbraně k ochraně státní hranice, č. j. 5 OPn 374/77,.

Služební zákrok 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.8.1977 proti Kurtu HOFFMEISTEROVÍ je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 232/8. řádek ze dne 22.8.1977 a situační zprávou FMV č. 165 ze dne 22.8.1977.

Služební zákroky 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 26.10.1978 proti Jörgovi Klausovi a Frankovi Ralfovi PRZIBOROWSKIÝM jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 299/1. řádek ze dne 27.10.1978, situační zprávou FMV č. 219 ze dne 28.10.1978 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-211/78,

Služební zákroky 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 7.7.1980 proti Ondreju BREJKOVÍ, Milanu DLUBAČOVÍ a Jozefu IMRICHOVÍ jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 190/2. řádek ze dne 9.7.1980, situační zprávou FMV č. 134 ze dne 8.7.1980, přeloženým novinovým článkem rakouských novin Kurier Chronik ze dne 10.7.1980 pod názvem Flucht aus der CSSR im dichten Kugelhagel (v překladu tzn. Útěk z ČSSR v hustém krupobití kulek), svědeckou výpověď Vladimíra LIPOVSKÉHO (člen hlídky Pohraniční stráže) ze dne 10.7.1981 a nedatovaným článkem na internetové stránce Ústavu pro studium totalitních režimů (MORBACHER Lubomír, SVOBODOVÁ Pavla. Dokumentace usmrčených na československých státních hranicích 1948–1989, Portréty usmrčených. Ústav pro studium totalitních režimů.).

Služební zákrok 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže ze dne 29.4.1982 proti Siegfriedovi Karlu FRÖBELOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 119/2. řádek ze dne 1.5.1982 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-39/82,

Služební zákrok 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 30.10.1984 proti Františku FAKTOROVÍ je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 303/13. řádek ze dne 1.11.1984, záznamem ze dne 30.10.1984 o mimořádných událostech u roty, nedatovaným záznamem o kontrolách roty, zprávou z listopadu 1984 o šetření proryvu státních hranic u 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže komisí náčelníka HS PS OSH, protokolem ze dne 7.11.1984 o 6. mimořádném zasedání Československo-rakouské komise k šetření událostí na společných státních hranicích a záznamem ze dne 10.11.1984 o rozhovoru s velvyslancem Rakouska v ČSSR dr. Paulem ULLMANNEM.

Služební zákrok 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1986 proti Harthmutu TAUTZOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 221/7. řádek ze dne 10.8.1986, zprávou HS PS OSH ze dne 19.7.1990 o okolnostech úmrtí Harthmuta TAUTZE a nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o zadržení narušitele u jednotky Slamák.

Služební zákrok 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 18.9.1986 proti Johannu DICKOVÍ je podložen zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.10.1986 o proryvu státních hranic z ČSSR do SRN v úseku 15. roty, nedatovanou zprávou komise náčelníka zpravodajské správy HS PS OSH, závěrem Operačního odboru HS PS OSH ze dne 27.10.1986 o proryvu státních hranic u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže – 18.9.1986, nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o proryvu státních hranic ze dne 18.9.1986 u jednotky Lupina, nedatovanou zprávou náčelníka HS PS OSH o šetření závažné mimořádné události na státních hranicích, při které došlo střelbou pohraničníků k těžkému zranění a následnému úmrtí občana SRN Johanna DICKA,

zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1986 o šetření mimořádné události u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže, usnesením Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 26.11.1986 o přerušení trestního stíhání ve věci smrtelného zranění občana SRN Johanna DICKA pro trestný čin ublížení na zdraví podle ustanovení § 224/1 trestního zákona, obžalobou Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 22.11.1986 na Miloslava COUFALA, nar. 11.3.1953, pro trestný čin porušování povinností strážní služby podle ustanovení § 285/1, 2 a) trestního zákona a nedatovanou diplomatickou zprávou Spolkové vlády SRN o československé nabídce ke končenému urovnání pohraniční události z 18.9.1986.

Služební zákrok 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 12.10.1986 proti Wolfgangu Güntheru HOFMANNOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 285/1. řádek ze dne 13.10.1986, knihou zadržených osob, kat. 1, rok 1986, záznam č. 145, vydanou 15. brigádou Pohraniční stráže a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-96/6,

Služební zákrok 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.8.1988 proti Uwemu LENZENDORFOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 234/10. řádek ze dne 24.8.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 234, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-279/88,

Služební zákroky 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.10.1988 proti Kerstin TRAUERWEINOVÉ a Ullrichu TRAUERWEINOVÍ jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 295/7. řádek ze dne 24.10.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 295, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Bratislava, Správy SNB hl. m. Bratislavy, č. j. VS-ČVS-0652/88,

Služební zákrok 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.7.1989 proti Thomasu BARTSCHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 201/4. řádek ze dne 21.7.1989, denní situační zprávou FMV č. 93 ze dne 24.7.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-394/89,

Služební zákrok 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže ze dne 14.9.1989 proti Güntheru Herbertu ZEHOFI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 256/7. řádek ze dne 14.9.1989 a denní situační zprávou FMV č. 132 ze dne 15.9.1989. Pol. orgán podotýká, že z výčtu dílčích útoků se jedná o jediný případ překročení státní hranice mezi státy tzv. socialistického tábora – ČSSR a Maďarskem – avšak v té době se v Maďarsku již projevovaly silné demokratické tendence. V květnu 1989 se maďarská vláda rozhodla odstranit pohraniční plot, který zemi odděloval od Rakouska. Vzápětí poté se do Maďarska začaly sjíždět tisíce východních Němců, kteří chtěli utéct na Západ. Politické poměry v Budapešti už byly tehdy natolik liberální, že mohla začít fungovat církevní charita a pro východní Němce bylo otevřeno provizorní útočiště v zahradě jednoho z budapeštských kostelů (BERGER Vojtěch. Maďarsko nakročilo na cestu k demokracii a sebevědomí. Český rozhlas, 2009).

Služební zákroky 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1989 Renemu RÖDEROVI, Steffenu SCHLEGELLOVI a Heiku SCHMOTZEOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 264/9. řádek ze dne 22.9.1989, denní situační zprávou FMV č. 138 ze dne 25.9.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. ČVS-537-89,

Materiály z fondu A-ÚV KSČ poskytnuté Národním archivem ČR dokládají informovanost prověřovaných Vasilu BILÁKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., Aloise INDRY, Antonína KAPEKA, Josefa KORČÁKA, Jozefa LENÁRTA a Františka PITRY ještě coby člen sekretariátu Ústředního výboru KSČ o služebním zákroku Pohraniční stráže z 30.10.1984 proti Františku FAKTOROVI. Na programu 130. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ konané dne 10.4.1985, které se všichni tito prověřovaní zúčastnili, což je doloženo jejich podpisy na prezenční listině, bylo zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. K tomuto bodu federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., jenž byl na schůzi přizván, předložil dne 28.3.1985

členům předsednictva Ústředního výboru KSČ výroční zprávu za rok 1984. V části zprávy o ochraně státních hranic ČSSR explicitně uvedl informaci, že dne 30.10.1984 bylo v souladu s platnými předpisy použito zbraně proti F. FAKTOROVI, kterému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky zranění zemřel. V závěru schůze je předsednictvem Ústředního výboru KSČ vydáno usnesení, že zprávu o zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984 bere předsednictvo na vědomí, ukládá JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., zajistit využití námětů a připomínek uvedených ve zprávě o zhodnocení k dalšímu zkvalitnění práce a přijmout opatření v důsledné realizaci úkolů uložených SNB, Pohraniční stráží a vojskům ministerstva vnitra usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ v základním zaměření služební činnosti na rok 1985 a současně předložit v březnu 1986 zhodnocení plnění hlavních úkolů ozbrojených složek ministerstva vnitra v roce 1985.

Informovanost prověřovaných Vasilu BILÁKA, prof. JUDr. Petera COLOTKY, CSc., Ing. Karla HOFFMANNA, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. RSDr. Ignáce JANÁKA ještě coby kandidáta předsednictva Ústředního výboru KSČ, Josefa KEMPNEHO a Jozefa LENÁRTA o služebním zákroku Pohraniční stráže z 18.9.1986 proti Johannu DICKOVI jsou podloženy obdobným způsobem, jako je tomu v případě Františka FAKTORA. Na programu 40. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ konané dne 3.7.1987 bylo zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1986, přičemž k projednání tohoto bodu byl přizván federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc. Schůze se zúčastnili tito prověřovaní, jak je doloženo jejich podpisy na prezenční listině. JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ výroční zprávu o plnění hlavních úkolů svých podřízených ozbrojených složek v roce 1986. V části o státní hranici ČSSR s kapitalistickými státy je psáno, že v důsledku hrubých chyb došlo ke dvěma vážným incidentům, které poškodily zájmy ČSSR, prestiž a dobré jméno Pohraniční stráže. Přes takto obecné vyjádření je ze shromážděných materiálů zřejmé, že jedním z těchto vážných incidentů byla střelba Pohraniční stráží na občana SRN Johanna DICKA, neboť takový služební zákrok vyvolal mezinárodní spor mezi ČSSR a SRN, který se řešil na úrovni československé vlády, která nad případem vyjádřila politování a nabídla pozůstalé rodině Johanna DICKA finanční odškodnění.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev znatelně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložení mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepřiměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními

zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevnímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímým vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucí politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdále). Pol. orgán rovněž poukazuje na zprávu JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, kde je uvedeno, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v podstatě

neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

V přípravném řízení pol. orgán prováděl úkony podle § 158/6 tr. ř. a vyžadoval vysvětlení od osob, které se měly k prověřované věci vyjádřit.

František KINCL, nar. 2.2.1941, zastával v období 12.10.1988 až 3.12.1989 funkci federálního ministra vnitra ČSSR. Pol. orgánu sdělil, že byl sluhou dvou pánů – zodpovídal se jak předsedovi vlády, tak i generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, přičemž ze strany Ústředního výboru KSČ byly nároky vyšší. Kontakt mezi FMV a Ústředním výborem KSČ zprostředkovával šéf odboru pro státní orgány, který patřil pod Ústřední výbor KSČ. Ministerstvo vnitra spolu s Ústředním výborem KSČ vytvářely bezpečnostní politiku státu, kterou ústřední výbor schvaloval. Na ministerstvu vnitra existoval výbor KSČ, který měl rovněž vlastní komunikační kanál na Ústřední výbor KSČ, často věděli plno věcí dřív než on sám. Na ministerstvu vnitra se uplatňovala tzv. nomenklatura, tzn. jmenování úředníků na ministerstvu podléhala schválení stranickými orgány, na ministerstvu vnitra právě výborem KSČ při FMV. O postu ministra vnitra zase rozhodoval generální tajemník nebo předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Existovala povinnost zasílat některé informace a zprávy z FMV v určitém časovém období na Ústřední výbor KSČ, ale již si nevzpomíná, o jaké informace šlo. Co se týče státních hranic a Pohraniční stráže, toto měl v gesci na FMV jeho podřízený náměstek, ale nevzpomíná si, o koho se jednalo. Když přebíral funkci ministra vnitra po JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., tento mu sdělil, že je vše zaběhnuté a dobře funguje.

Ing. Jan MUZIKÁŘ, nar. 19.6.1934, vykonával v prověřovaném období funkci 1. zástupce náčelníka HS PS OSH. Podle § 158/8 tr. ř. odepřel podat vysvětlení.

Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941, pracoval v období od 10.6.1988 do 18.1.1990 na pozici náměstka federálního ministra vnitra. Uvedl, že pod něj spadala Pohraniční stráž. Během jeho působení na FMV se řešilo zavádění digitalizace státní správy, a to pod tlakem Ústředního výboru KSČ. Tohle byl jeho hlavní úkol a na víc nezbýval čas. On se ve věci problematiky Pohraniční stráže zabýval zejména logistikou, ekonomikou a personálními otázkami. Vyžadoval zasílat jednou měsíčně informace o mimořádných událostech na státních hranicích bez ohledu na to, zda šlo o narušení zvenku nebo zevnitř. Měl prioritu, aby se prací zpravodajské služby případní narušitelé zachytili ještě dřív, než dojdou k hranicím. Ministr vnitra měl v plánu zavést na hranicích s Rakouskem tzv. bezpečnostní ochranu, která fungovala na bázi hranic se socialistickými státy. Ochrana měla být vykonávána příslušníky SNB se všemi jejich právy a povinnostmi. Hranice se SRN měla zůstat chráněná v nepřehledných úsecích. Bohužel celá věc probíhala příliš pozdě, již nestihli mnohé realizovat, protože přišel listopad 1989. Uvažovalo se o zrušení výjezdních doložek, ale toto také nestihli zrušit. On se ve své funkci zodpovídal pouze ministrovi vnitra, který již informoval Ústřední výbor KSČ nebo generálního tajemníka. Jednou měsíčně měl Stanislav NEZVAL schůzku s náčelníkem HS PS OSH PhDr. Antonem NEMCEM, nar. 14.1.1929, který jej o situaci na státních hranicích informoval. Naproti tomu PhDr. Anton NEMEC dostával od něj informace, které měly směřovat k Pohraniční stráži. Nikdy nebyl svědkem toho, že by byly pohraničníci směřováni k tomu, aby při ochraně státních hranic použili k zadržení narušitele jakékoli prostředky. Jednalo se o konec 80. let a z hlediska mezinárodní situace to nebylo vyžadováno. Uvedl, že na fungování Pohraniční stráže v době socialismu je třeba nahlížet v historických a politických souvislostech. V závěru Stanislav NEZVAL vyjádřil uspokojení, že dnes mohou lidé svobodně a bez omezení cestovat mimo republiku a nejsou ničím omezováni.

JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., podal vysvětlení dvakrát. Poprvé sdělil, že komunikace mezi ním a generálním tajemníkem JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., nar. 10.1.1913 probíhala především osobně. Pokud bylo něco třeba vyřešit rychle, bylo to po telefonu. S Miloušem JAKEŠEM, který ho vystřídal ve funkci, nejednal, alespoň si na to nevzpomíná, to už byl ministr vnitra František KINCL. Pohraniční stráž spadala pod něj jako ministra vnitra. Asi dvakrát do roka měl schůzku s PhDr. Antonem NEMCEM, který mu podával zprávu, co se u Pohraniční stráže děje. Žádné písemné zprávy mu nepředkládal. Do operativy Pohraniční stráže JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nezasahoval a ani se k ní nevyjadřoval. Pohraniční stráž měl na starost jeden z jeho náměstků,

pravděpodobně to byl JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ, nar. 18.12.1930 (ve funkci náměstka od 1.6.1979 do 31.5.1988). Všichni náměstci ho jednou do měsíce informovali, co se na jejich úseku stalo. V rámci toho byl asi informován i o situaci u Pohraniční stráže. Nedělo se, že by on jako ministr vnitra dostával denní hlášení od Pohraniční stráže. On byl informován jen tehdy, když došlo k mimořádné situaci, třeba ke střelbě. Tuto informaci pravděpodobně předal dál, a to generálnímu tajemníkovi a taky ji pravděpodobně zahrnul do zprávy pro vládu, která se dělala jednou za půl roku, později jednou ročně. Asi o mimořádných situacích informoval i předsedu vlády (JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA). Sam tyto události neřekl, toto měl na starost náčelník Pohraniční stráže, který se zodpovídal jeho náměstkovi. On žádným způsobem neupravoval režim na státních hranicích. Jeho předchůdce doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., se úpravou režimu na státních hranicích zabýval, a když nastoupil do funkce ministra vnitra, bylo vše hotové a nebylo potřeba s tím nic dělat.

V rámci druhého podání vysvětlení uvedl, že Pohraniční stráž sice pod něj spadala, ale byla to z velké části autonomní složka. Byl zákon o Pohraniční stráž, kde bylo vymezeno, jaké jsou pravomoci a povinnosti pohraničnicků, a tímto zákonem se řídila i střelba na hranicích. Pokud byl nějak pohraničnick ohrožený, tak se mohl bránit. Zopakoval, že jakékoli informace ze státní hranice, včetně mimořádných událostí, mu byly podány prostřednictvím jeho podřízeného, asi JUDr. Vladimíra HRUŠECKÉHO. Tyto informace mu byly podány telefonicky, písemně, nebo ústně. Bylo to nárazové podle toho, zda se stalo něco závažného. Po obdržení takových informací tyto osobně, nebo telefonicky předložil generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, kterému jako ministr vnitra podléhal. Domnívá se, že tyto informace pak šly od generálního tajemníka k členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a předsedovi vlády. Pravidelně jednou za rok byl přizván k jednání předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde podával zprávu o činnosti FMV a referoval i o situaci na státních hranicích ČSSR. Program schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ se řídil podle plánu práce. On jako ministr vnitra nikdy nevydal žádný rozkaz, nařízení nebo věstník k činnosti Pohraniční stráže. Použití zbraně bylo upraveno zákonem a nic takového se za jeho působení na FMV neměnilo.

Během prověřování archivních materiálů získával pol. orgán poznatky o tzv. Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které bylo vytvořeno usnesením 183. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 4.9.1970. V Zásadách postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systematizace aparátu stranických orgánů č. 3660/21 je Oddělení státní administrativy definováno jako součást aparátu Ústředního výboru KSČ, který ústřednímu výboru pomáhá při rozvíjení stranické práce v hlavních výborech KSČ na ministerstvech vnitra a v politické správě Pohraniční stráže podle usnesení Ústředního výboru KSČ.

Rudolf HEGENBART, nar. 11.9.1935, byl posledním z vedoucích Oddělení státní administrativy, kam nastoupil v druhé polovině roku 1988. Pol. orgánu podal vysvětlení, při kterém uvedl, že se na tomto oddělení věnoval ekonomickým a vědecko-technickým otázkám a se státními hranicemi neměl nic společného. Jeho přímým nadřízeným byl Milouš JAKEŠ. Co se týče úlohy Oddělení státní administrativy ve zprostředkování informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ, informace podával především generálnímu tajemníkovi zásadně přímo ministr vnitra. Probíhalo to na pravidelné bázi, ministr vnitra informoval generálního tajemníka, předsedu vlády a prezidenta, přičemž on u toho přítomen nebyl. Oddělení státní administrativy byl pomocný orgán, který vypracovával zprávy, neřídil oddělení nebo odbory a nedisponoval rozhodovací pravomocí. Obecně přes Oddělení státní administrativy žádné informace nechodily, ty chodily od ministra vnitra ke generálnímu tajemníkovi. Neví, jak s těmito informacemi nakládali. Jednou za 14 dnů, kdy zasedalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, byli členové předsednictva ze strany generálního tajemníka informováni. Ministr vnitra nebyl členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, ale schůzí se účastnil.

RSDr. Miloslav ONDRUŠEK, nar. 10.5.1935 pracoval v 70. a 80. letech na pozici instruktora Odboru pro bezpečnostní politiku spadajícího pod Oddělení státní administrativy. Účastnil se jednání na vojenských radách Pohraniční stráže, které se pravidelně konaly asi jednou za měsíc. Předkládal na nich materiály projednané na sekretariátu a předsednictvu Ústředního výboru KSČ, přičemž některé materiály se přímo týkaly oblasti Pohraniční stráže. Vojenská rada fungovala jako

poradní orgán pro vrchního velitele Pohraniční stráže. O tom, co bylo projednáváno na vojenských radách, informoval svého vedoucího. Pokud došlo na státních hranicích k nějaké mimořádné události, např. k úmrtí narušitele nebo pohraničníka, tak o tom na vojenských radách určité informace padla, ale řešení nebo další kroky týkající se této věci se neprojednávaly. Nikdy nebyl přítomen jednání stran uvolnění režimu ochrany státních hranic, ale posledních sedm osm let před listopadem 1989 již nebylo na státních hranicích tak časté použití zbraně jako dříve. Dále prohlásil, že předpisy, které upravovaly oprávnění pohraničníků použít zbraň, se neupravovaly, nebo aspoň si na to nevzpomíná.

K objasnění role Oddělení státní administrativy jako zprostředkovatele informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ o mimořádných událostech na státních hranicích ČSSR podali vysvětlení i další bývalí členové Oddělení státní administrativy – jmenovitě PaedDr. Aleš BITTNER, CSc., nar. 5.10.1945, Vladislav HOFMAN, nar. 30.4.1942, Zdeněk KAJZR, nar. 10.4.1937, Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941 (tátáž osoba, co zastávala funkci náměstka federálního ministra vnitra), RSDr. Ladislav PLUHÁČEK, nar. 7.3.1936, RSDr. Karel POLÁČEK, nar. 10.5.1936, Václav SPRÁVKA, nar. 30.5.1940, JUDr. František ŠÁLEK, nar. 19.8.1936, JUDr. Magdaléna ŠEBKOVÁ, nar. 3.9.1951, Vladimíra ZAMYKALOVÁ, nar. 15.5.1952 a RSDr. Jaroslav ŽÁK, nar. 12.4.1933 – avšak takovou úlohu oddělení nepotvrdili. V souhrnu se vyjádřili v tom smyslu, že Oddělení státní administrativy bylo nástrojem pro stranické a ideové řízení bezpečnostních a justičních orgánů státní správy a armády a že kontrolovali plnění uložených politických úkolů jednotlivých ministerstev.

Blíže k úpravě režimu na československých státních hranicích v době nesvobody podali ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborná vyjádření historici z Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek.

Mgr. Libor SVOBODA, Ph.D., nar. 16.6.1970, je pracovníkem Ústavu pro studium totalitních režimů a zabývá se dějinami Státní bezpečnosti a problematikou převaděčství na státních hranicích ČSSR. V odborném vyjádření uvedl, že na základě toho, jakým způsobem fungoval před listopadem roku 1989 stranický a státní aparát, lze bezpochyby usuzovat, že nejvyšší představitelé státu měli přístup k informacím o úmrtích na státních hranicích ČSSR, pouze se neví, zda se to týkalo všech, nebo jen vybraných funkcionářů. Zcela jistě se tyto informace dostávaly k náměstkovi ministerstva vnitra, a tím pádem k ministroví. Z ministerstva pak byly tyto materiály postupovány sekretariátu Ústředního výboru KSČ a v některých případech přímo na předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Pokud došlo na státních hranicích ke střelbě s následkem smrti, tak tyto informace musely být, podle jeho názoru, alespoň ve zkratce, třeba i jen formou ústního sdělení, předány členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a ti je museli vzít minimálně na vědomí. V úplnosti pak byly samozřejmě postoupeny nižším složkám aparátu KSČ. Tento předpoklad je založen na analogii s jinými problematikami. Veškeré záležitosti týkající se fungování státního aparátu byly řízeny po stranické linii. To se týkalo i ostrahy státních hranic. Pokud došlo na státních hranicích k nějakému většímu incidentu, třeba i s následkem úmrtí, směřovaly tyto informace nejprve přirozeně na FMV a odtud na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Tam byly tyto informace zpracovány a předloženy Ústřednímu výboru KSČ. Střelba na hranicích s následkem smrti byla tak závažná událost, která k jmenovaným funkcionářům musela proniknout. Vzhledem k tomu, že KSČ měla ústavně zajištěnou vedoucí úlohu ve společnosti, mohlo předsednictvo Ústředního výboru KSČ kontrolovat a úkolovat ministry vlády i poslance Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady a jejich prostřednictvím prosazovat přijímání zákonů. Zákony týkající se bezpečnosti, stejně jako všechny zákony, musely být schváleny KSČ. Mnohdy byly tyto zákony připraveny přímo stranickými institucemi a orgány, v případě bezpečnosti Oddělením státní administrativy ve spolupráci s nižšími složkami aparátu KSČ nebo s ministerstvem vnitra. Obecně se tyto věci probíraly po stranické linii a poté se vše zavádělo po linii státní. Navíc ministři byli zpravidla členy Ústředního výboru KSČ. Zákony podléhaly schválení Ústředního výboru KSČ.

Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D., nar. 26.12.1967, pracuje v Archivu bezpečnostních složek a dlouhodobě se zabývá problematikou státních hranic, o které publikuje. V odborném vyjádření uvedl, že informace o státních hranicích byly zasílány na vědomí Oddělení státní administrativy

Ústředního výboru KSČ. Jednalo se o materiály z vojenských rad HS PS OSH. Vojenská rada byla poradním orgánem náčelníka HS PS OSH. Vyhodnocovala dřívější období na úseku ochrany státních hranic, probírala dlouhodobé plány činností na státních hranicích, koncepce a aktuální situaci v ostraze státních hranic. Vojenskou radu HS PS OSH tvořili všichni náčelníci podřízení náčelníkovi HS PS OSH a jednání vojenských rad se účastnily i osoby, jež zajišťovaly informovanost náměstka ministra vnitra ČSSR, který měl v kompetenci vojska ministerstva vnitra, a také zástupce z Oddělení státní administrativy. Na otázku, zda Ústřední výbor KSČ řídil nebo instruoval jednotlivé útvary Pohraniční stráže, odpovídá, že nikoli přímo. Může konstatovat, že obsah předpisu OSH-I-1 a dalších byl projednáván právě vojenskou radou a v rámci těchto projednání byla informována KSČ (pol. orgán dodává, že výtisky předpisů OSH-I-1 a OSH-I-2 byly podle rozdělovníku odeslány na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ). Podle závažnosti incidentů na státních hranicích se spustil mechanismus šetření události, které vedla zpravidla komise ustanovená velitelem brigády Pohraniční stráže. Vedle toho tuto záležitost mohla šetřit komise ustanovená náčelníkem HS PS OSH, což ale nemuselo být pravidlem. Výsledkem šetření měl být návrh přijatého opatření, aby se situace neopakovala, a v této formě mohla být závěrečná zpráva poslána náměstkovi federálního ministra vnitra nebo cestou náměstka ministrovi vnitra.

Cestou mezinárodní právní pomoci byly německé justiční orgány požádány o výsledch dosud žijících poškozených, kteří jsou německými občany, a dalších osob, které se o nedovolené překročení státní hranice v rozhodné době taktéž pokusily.

Jörg PRZIBOROWSKI uvedl, že se dne 26.10.1976 pokusil s bratrem Frankem o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož jako mladí chtěli z východu na západ. Od nejtělejšího mládí vnímali konfrontaci mezi oběma systémy a jeho rodiče, zejména jejich otec, byli liberálního smýšlení. Ve škole je učili a vtloukali do nich systém, na který nevěřili. Politická situace se tehdy zdála být nezměnitelná, politický vývoj, který vedl k změně režimu, se tehdy nedal odhadnout. Informace o ochraně státních hranic ČSSR v NDR neměli. Při překročení státní hranice se jim podařilo překonat první plot a u druhého přestříhli několik drátů, čímž spustili signál. Velmi rychle pak přijelo vozidlo s příslušníky Pohraniční stráže, na varovné výstřely si nevzpomíná, příslušníci Pohraniční stráže na ně stříleli cíleně a ne jen tak do vzduchu nebo do země. Začali utíkat přes čerstvě zorané pole, kde upadl a byl dostižen. Vzdal se, aby jeho bratr Frank mohl utíkat dál. Jeden příslušník Pohraniční stráže se psem pronásledoval bratra Franka a druhý zůstal na místě, aby ho hlídal. Příslušník Pohraniční stráže do něj celou dobu kopal a nadával mu, proto jej v jednu chvíli chytl za nohu. Nato příslušník Pohraniční stráže vypálil dávku ze samopalu a trefil jej jednou ranou do krku a jednou ranou do pravého ramene, přičemž se příslušník Pohraniční stráže sám trefil do nohy. Následně jej hodinu či dvě nechali ležet na poli a neposkytli mu první pomoc, zatímco prohledávali oblast kolem. Následkem střelby má dodnes tři necitlivé prsty na pravé ruce a ochablé svalstvo na ohýbači. Zajímavé byly podmínky vazby v ČSSR. Nejprve byl v Praze ve vězeňské nemocnici a pak ve vězení v Plzni. Několikrát jej dovedli k výslechu, přes den si člověk nesměl ve vězení lehnout, nýbrž musel sedět na tvrdé dřevěné pryčně, která byla upevněna silně přečnívajícimi šrouby, které po určité době extrémně tlačily do kostí. Jakmile se pokusil lehnout nebo si pod sebe dát deku, zaklepala stráž, že si nesmí lehat nebo si brát nějaké polstrování. Později k němu dali západoněmeckého spolupězně, se kterým si povídali. Domnívá se, že jej měl vyslechnout a vylákat z něj detaily o útěku. O smrti bratra Franka se dověděl až přibližně 8 týdnů po svém zatčení. V NDR byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. Po propuštění na svobodu na něj byl opakovaně nasazen informátor Ministerstva státní bezpečnosti NDR (dále jen "StaSi"), aby jej sledoval a zjistil o něm osobní informace. Vycestovat do západního Berlína mu bylo následně povoleno až dne 13.1.1984.

Rene RÖDER uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Heiko SCHMOTZEM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož již byla nálada převratu, nikdo ale nevěřil, že se něco skutečně změní. Stát stále konfiskoval věci i těm lidem, kteří na západ vycestovali oficiálně. V okolí Chebu vcelku jednoduše překonali první plot státní hranice. Po překonání druhého plotu najednou přijely různé terénní vozy, motocykly a přiletěl vrtulník. Všichni křičeli, jako diví stříleli a nadávali jim do fašistů. Byl postřelen dvakrát do pravého stehna a

jednou mu střela škrtila o žebra, Steffen SCHLEGEL měl prostřelené pravé lýtko. Není si jist, zdali slyšel varovné výstřely. Příslušníci Pohraniční stráže jim neustále pažbou pušky tloukli do střelných ran. Na místě jim neposkytli první pomoc a až po nějaké době je odvezli do nemocnice. On sám byl v bezvědomí. Tři dny po této události jej převezli do východního Berlína, kde jej ve věznici připoutali k posteli, že nemohl ani zvednout hlavu. K následkům této události uvedl, že ho šokovalo, jak s ním příslušníci Pohraniční stráže zacházeli, tedy jak jej tloukli do otevřených ran a jak jej ponižovali. Nikoho nenapadl a nikomu nic neudělal. Dotklo se jej zejména označení za fašistu. Zranění se relativně dobře zahojila, ale ta psychická zátěž a to zacházení jej velmi špatně ovlivnilo

Steffen SCHLEGEL sdělil, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN z politických důvodů, kterými byla svoboda cestování a svoboda názorů, jakož i z hospodářských důvodů, jako byl nedostatek bytů. V NDR neměli informace o ochraně hranice ČSSR. Když společně s Rene RÖDEREM a Heiko SCHMOTZEM překonávali v oblasti Chebu první plot státní hranice, příslušníci Pohraniční stráže po nich začali střílet. Pod palbou se jim podařilo překonat první i druhý plot, kde se nad nimi objevil vrtulník a snažil se je natlačit do hlubokých děr, které se za druhým plotem nacházely. Příslušníci Pohraniční stráže proti nim vypustili i psy a pokračovali ve střelbě, přičemž jedna z nich trefila jeho tašku, kterou měl při sobě. Heiko SCHMOTZ byl kousek stranou od něj a trochu před ním, když jej zastavil voják. Držel mu samopal v zátylku a stiskl spoušť. Jen to ale cvaklo a následně jej praštil pažbou pušky do vazů. V tom okamžiku již byl on sám na zemi, protože jej jiný příslušník Pohraniční stráže dohnal. Z bezprostřední blízkosti mu střelil do levého lýtko i přes to, že se již s rukama nad hlavou vzdal. Střílel tedy bez důvodu a záměrně. Příslušníci Pohraniční stráže celou dobu něco křičeli, ale on ničemu nerozuměl, protože se neustále střílelo. Mimo to neustále štěkali psi, které na ně poštvali, a byl tam hluk z vrtulníku. Nevšiml si, kdy byl Rene RÖDER zraněn použitím střelné zbraně, tedy zda to bylo před jeho zraněním nebo po něm. Následně k sobě byli připoutáni pouty a jak ležel na zemi, pokoušel se tlačit na své zranění. První pomoc jim příslušníci Pohraniční stráže neposkytli. Trvalo to velmi dlouho, než se dostali do nemocnice. Když se probal, byl v nemocnici sám na pokoji, který byl střežen těžce ozbrojeným příslušníkem Pohraniční stráže. Po propuštění z nemocnice jej a Rene RÖDERA odvezli českou sanitkou na hranici s NDR. Tam již čekali příslušníci StaSi s vozidlem Volvo a odvezli je do Hohenschönhausenu, kde byl asi dva dny na ošetřovně a následně v tamním vězení ve vyšetřovací vazbě. Několikrát tam byl vyslýchán, pořád a pořád, i v noci. Neustále se jej ptali, kdo byl vůdcem. Náhradu škody v trestním řízení si nárokuje. V důsledku svého zranění ztratil mnoho krve a obával se, že přijde o život. Ještě dnes trpí různými strachy, někdy má i noční můry a bolesti ve starém zranění. Jako veliké pochybení cítí to, že dlouho nebyli ošetřeni a nebyla jim poskytnuta žádná první pomoc. Nemůže uvést žádnou konkrétní částku, kterou si nárokuje, ale člověk si to s sebou nese celý život. Ten strach a bolest nelze vyvážit penězi.

Heiko SCHMOTZ uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Rene RÖDEREM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN. Jako mladí lidé si mysleli, že pobyt v NDR nemá žádnou perspektivu. Vždy si mysleli, že se člověk z NDR nikdy nedostane. Po schůzce kancléře HONECKERA s Čiňany se domnívali, že tato země bude totálně odizolovaná. Věděli, že na německo-německé hranici se stíhlí, o režimu na státních hranicích ČSSR neměli povědomí. U státní hranice v okolí Chebu prošli nejdříve kolem kasáren, kde naštěstí právě měli oběd, jinak by je odchytili již tam. Na jedné z lesních cest stálo vozidlo Pohraniční stráže, před příslušníky se jim však podařilo schovat. První plot byl zhruba 2 metry vysoký a byl z ostnatého drátu. Steffen SCHLEGEL a Rene RÖDER jej přelezli, on jej však podlehl. Jakmile se prvního plotu dotkli, začali na ně příslušníci Pohraniční stráže střílet. Druhý plot byl tvořen jen pletivem a lehce jej přelezli. Jelikož byli na konci svých sil, běželi již velmi pomalu. Jeden z příslušníků Pohraniční stráže byl za ním a slyšel, jak přímo za jeho hlavou stiskl spoušť zbraně. Jen to však cvaklo, pravděpodobně měl prázdný zásobník. Pak jej uhořel pažbou pušky do hlavy, až spadl na zem. Ze země viděl, jak Steffena SCHLEGELA jeden z příslušníků Pohraniční stráže střelil ze zhruba 1 až 2 metrů do lýtko. Silně krvácel, jako fontána. Rene RÖDER ještě pomalu běžel dál, pak jej ale střelili z bezprostřední blízkosti do stehna. Po zadržení jim příslušníci Pohraniční stráže nadávali do nacistů. První pomoc jim neposkytli a v kasárnách mu nasadili pytel

na hlavu a tlačili ho skrze špalír příslušníků Pohraniční stráže, kteří jej bili a kopali. Následně jej bez lékařského ošetření zavřeli na samotku. Poté jej převezli do věznice v Plzni, pak v Praze a nakonec do NDR. Během celé té doby neměl možnost kontaktovat své příbuzné ani známé. V Berlíně jej dali do vězení StaSi Hohenschönhausen. Tam jej vyslýchali jako ve filmu, s lampou do obličeje jej oslepovali, křičeli a pokoušeli se zjistit, kdo byl vůdce a co má nyní za úmysly. Po dvou nocích výslechů byl propuštěn a teprve tehdy si mohl obléct nové oblečení, jelikož již neměl žádné zavazadlo s prádlem. To všechno jim odebrali Češi a zřejmě ukradli. Náhradu škody žádá za způsobené zranění a za nelidské podmínky vazby. Nemohl si ani vyměnit oblečení a musel tam často snášet strach, vůbec nevěděl, co jej čeká.

Jako svědek byl vyslechnut Ing. Jan MUZIKÁŘ, který odmítl vypovídat s argumentem, že byl v rozhodné době náčelníkem štábu HS PS OSH a jeho výpověď by mohla vyvolat trestní řízení vůči jeho osobě. K věci pouze uvedl, že jeho přímým nadřízeným byli Anton NEMEC a předtím gen. ŠÁDEK a že jejich přímým nadřízeným byl HRUŠECKÝ, náměstek federálního ministra vnitra.

Jako svědek byl vyslechnut PhDr. Jan FOJTÍK, CSc., kandidát a od 9.4.1988 člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, který uvedl, že ohledně režimu na státních hranicích neprobíhala žádná diskuze, jelikož vyplýval z povinností ČSSR jako člena Varšavské smlouvy, která byla neustále ohrožována ze strany Spojených států amerických. Role předsednictva Ústředního výboru KSČ spočívala v koordinaci politické činnosti orgánů Národní fronty, která byla politickým systémem socialismu, a v zajištění, aby na odpovědných místech byli kádrově vybráni lidé oddaní socialismu. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ zasedalo každý týden, obvykle v pátek, program schůze se určoval po dohodě s předsedou vlády, příslušnými tajemníky KSČ a generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Členové i kandidáti předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli ke každé projednávané věci předkládat návrhy, o návrzích se hlasovalo prostou většinou. Mnozí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli zároveň členy vlády. Předsednictvo mělo pochopitelně vyšší politickou autoritu než vláda.

Jako svědek byl vyslechnut RSDr. Stanislav NEZVAL, náměstek federálního ministra vnitra v letech 1988-1989, který uvedl, že problematika Pohraniční stráže mu byla přidělena poté, co se František KINCL, který měl jako náměstek federálního ministra vnitra tuto gesci na starosti, sám stal ministrem vnitra. S genmjr. NEMCEM, náčelníkem HS PS OSH, komunikoval jednou měsíčně a vymínil si od něj dostávat informace o mimořádných událostech na státních hranicích, kterými se rozumělo i použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže. Žádné takové informace však neobdržel (ač bylo pol. orgánem prokazatelně zjištěno, že ke střelbě docházelo i v roce 1989). Pokud by je obdržel, okamžitě by informoval ministra vnitra. Hovořilo se však o tom, že ministr vnitra dostával informace přímo z HS PS OSH. O možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň věděl. Společně s ministrem Františkem KINCLEM se snažili změnit režim na státních hranicích, a to částečným odstraněním zátarasů a drátů a omezením možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň. Ač takové kroky musel odsouhlasit Ústřední výbor KSČ, bez ohledu na tento proces odstranění zátarasů navrhli přímo premiérovi ADAMCOVI, nicméně do konce roku 1989 nestihlo být realizováno.

PhDr. Jiří PLACHÝ, Ph.D., znalec z oboru společenské vědy, specializace protinacistický a protikomunistický odboj, vypracoval dne 15.12.2019 pro pol. orgán znalecký posudek. V něm uvedl, že obecný mechanismus toku informací byl takový, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ každý rok zaúkolovalo federálního ministra vnitra, který byl současně (až do roku 1988) členem Ústředního výboru KSČ, k vypracování zprávy o situaci na státních hranicích. Zprávy byly federálním ministrem vnitra předsednictvu Ústředního výboru KSČ předloženy spolu se stanoviskem Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které se s obsahem zpráv seznamovalo s předstihem. Členové předsednictva Ústředního výboru KSČ k nim mohli v diskuzi vyslovit své připomínky, se kterými pak byly zprávy vzaty na vědomí. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ také vyslovovalo souhlas s dlouhodobým základním zaměřením služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra. Z tohoto mechanismu je tedy patrné, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli činnost bezpečnostních složek, včetně Pohraniční stráže, ovlivňovat. Jak je zřejmé například z okolností úmrtí Františka FAKTORA, tyto zprávy obsahovaly také informace o použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic, při

nichž došlo k úmrtí. Pokud při zásahu Pohraniční stráž byla narušena suverenita cizího státu, byly nuceny se případem zabývat také další státní úřady, především ministerstvo zahraničních věcí, a to přinejmenším na úrovni náměstka ministra. Lze tedy jednoznačně uzavřít, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli informováni o úmrtích na hranicích a že mohli ovlivňovat činnost a pravomoci Pohraniční stráž. Závěrem znalec dodal, že stranický aparát prorůstal do všech oblastí státní správy a mnozí vedoucí představitelé ČSSR vykonávali jak stranickou, tak státní funkci. Tato kumulace funkcí se týkala např. Klementa GOTTWALDA, nar. 23.11.1896, Antonína NOVOTNÉHO, nar. 10.12.1904, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., nar. 22.5.1929, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc.

Z veřejných zdrojů bylo zjištěno sídlo Ústředního výboru KSČ na adrese Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1. Z přehledu o rozmístění útvarů FMV, SNB a vojsk ministerstva vnitra na území hl. m. Prahy v roce 1983 bylo zjištěno sídlo vedení FMV na adrese Obránců míru (dnešní ulice Milady Horákové) 85, Praha 7.

Pol. orgán se v přípravném řízení zabýval principiální otázkou týkající se role předsednictva Ústředního výboru KSČ v procesu normotvorby. K jejímu objasnění pol. orgán vyžádal od Ústavu pro studium totalitních režimů a historiků ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborné vyjádření, provedl vlastní šetření v archivních materiálech a vyžádal vysvětlení od osob, zejména od bývalých federálních ministrů vnitra, kteří potvrdili reálnou existenci podřízenosti jejich resortu předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

Předně je třeba připomenout ustanovení čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960, Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 29.11.1989, ve kterém je role vedoucí síly ve společnosti i ve státě přisouzena Komunistické straně Československa. Ústřední výbor KSČ byl stranickým orgánem Komunistické strany Československa, řídil stranu v obdobích mezi sjezdy (sjezd byl nejvyšším orgánem KSČ konající se zpravidla po pěti letech) a volil členy svého předsednictva.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ se scházelo jednou týdně. Schůze trvaly často přes dvě hodiny. Jednání řídil generální tajemník, který měl poslední slovo. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, Ústředního výboru Národní fronty, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se vyjadřovalo, jiné pouze dostalo na vědomí. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Proto byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda Ústředního výboru Národní fronty (RŮŽIČKA Daniel. Komunistická strana Československa (KSČ): stranické orgány. Totalita.cz. 2019.).

Ústav pro studium totalitních režimů vypracoval odborné vyjádření, ve kterém potvrdil aktivní úlohu předsednictva Ústředního výboru KSČ v zavádění předpisů upravujících oblasti ochrany státních hranic a Pohraniční stráž. V odborném vyjádření je konstatováno, že v roce 1966 byla Pohraniční stráž převedena do působnosti Československé lidové armády, přesněji pod ministerstvo národní obrany. Stalo se tak poté, co o tom rozhodl Ústřední výbor KSČ. Po zkušenostech z období pražského jara rozhodl Ústřední výbor KSČ o opětovném začlenění Pohraniční stráž pod FMV, kam byla začleněna 1.1.1972, a to na základě usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z 15.12.1971. Předcházela tomu vojensko-politická analýza činnosti Pohraniční stráž z období pražského jara (z 20.3.1970), vykazující jasné normalizační tendence. V lednu 1970 vznikla vojenská rada velitelství Pohraniční stráž zajišťující v první řadě důsledné plnění usnesení nejvyšších orgánů KSČ, vlády a rozkazů ministra. Ústřední výbor KSČ rozhodoval i o dílčích otázkách v Pohraniční stráž. Například elektrifikace zátarasu (tzv. elektrické zařízení k ochraně hranic) byla zrušena v prosinci roku 1965 po rozhodnutí Ústředního výboru KSČ ze dne 26.12.1965. Dále pak o tom, které části státních hranic budou předány do ochrany pohraničních oddělení Veřejné bezpečnosti, z čehož je zřejmé, že Ústřední výbor KSČ považoval tyto otázky (respektive rozhodnutí) za primárně politického, nikoliv technického charakteru.

Dále pol. orgán dohledal archivní materiály pojednávající o konkrétních krocích předsednictva Ústředního výboru KSČ, z nich lze indukovat závěr, že předsednictvo de facto disponovalo pravomocí úkolovat federální ministry (tj. členy federální vlády), vedení vlády a potažmo vládu samotnou v zákonodárné iniciativě a v tvorbě interních norem. Dohledané archivní materiály rovněž prokazují, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ se zajímali o problematiku ochrany státních hranic a činnosti Pohraniční stráže, a to nejméně v jednoročním intervalu na schůzích předsednictva v rámci informování federálním ministrem vnitra prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Výsledkem projednání výročních zhodnocení bylo vydání usnesení předsednictvem Ústředního výboru KSČ, kterým byl ministra vnitra (resp. ministr národní obrany) zpravidla pověřen k provedení opatření vyplývajících z předložené zprávy s tím, že příští výroční zprávu předloží předsednictvu Ústředního výboru KSČ v následujícím roce. V těchto zprávách byly předkládány informace o situaci na československých státních hranicích a o činnosti Pohraniční stráže, které byly doprovázeny statistickými přehledy o počtu narušení státních hranic, počtu zadržených narušitelů, sociálním a národnostním hlediskem narušitelů aj., přičemž nejnovější údaje byly komparovány s předchozím obdobím.

Například v dokumentech Zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v letech 1984 a 1986, jejichž autorem je JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., a které byly předloženy předsednictvu Ústředního výboru KSČ, je konstatováno, že v roce 1983 došlo k 5 793, v roce 1984 k 5 051, v roce 1985 k 5 226 a v roce 1986 k 4 696 případům nedovolené emigrace československých občanů. V těchto statistikách se sledovala emigrace prováděná způsobem, že emigrující osoby legálně vycestovaly z ČSSR do zahraničí na omezenou dobu (např. služební cesta a dovolená) a do ČSSR se nevrátili. V dalších přehledových tabulkách bylo zjištěno, že v roce 1983 bylo registrováno 2 070 tlaků (narušení) na státní hranici ČSSR, v roce 1984 o dva méně, v roce 1985 jich bylo evidováno 2 009 a v následujícím roce 2 244. V roce 1983 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 049 narušitelů, z toho 1 174 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 21 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1984 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 036 narušitelů, z toho 1 072 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 32 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1985 bylo Pohraniční stráží zadrženo 1 855 narušitelů, z toho 1 093 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 154 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1986 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 068 narušitelů, z toho 985 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 176 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. Dále byly statistické údaje o emigraci zaznamenány ve Zprávě o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy z roku 1978, jejíž autorem je doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., a která byla předložena předsednictvu Ústředního výboru KSČ. V předmětné zprávě je konstatováno, že od roku 1973 do 1. pol. roku 1978 bylo registrováno 5 968 tlaků na státních hranicích ČSSR se státy Rakousko a SRN, z toho jen 734 osob, tj. 12,30 %, směřovalo z Rakouska nebo SRN do ČSSR, a 5 234 osob, tj. 87,70 %, směřovalo z ČSSR do Rakouska nebo SRN. Stejně srovnání obsahuje dokument Výsledky ochrany státních hranic v roce 1987, který na jednání kolegia ministra vnitra ČSSR ze dne 11.1.1988 předložil JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ (náměstek federálního ministra vnitra). V roce 1987 bylo zaznamenáno 1 017 tlaků na státní hranice ČSSR s Rakouskem a SRN, z tohoto počtu bylo Pohraniční stráží zadrženo 984 osob, přičemž směrem na ČSSR bylo zadrženo 69 osob, tj. 7,5 %, a směrem na Rakousko a SRN bylo zadrženo 915 osob, tj. 92,5 %. Dvanáctou přílohu rozkazu federálního ministra vnitra doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., č. 17/1981, Základní dokumenty k realizaci bezpečnostní politiky strany a socialistického státu po XVI. sjezdu KSČ, tvořil přehled o tlaku a narušení státních hranic v letech 1976-1980, podle něhož nesouhlas s politickým zřízením byl nejčastějším důvodem narušitelů k překročení státních hranic ČSSR. V průběhu pěti let došlo k 4 618 narušení státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, přičemž z kapitalistických států (z Rakouska a SRN) do ČSSR směřovalo jen 463 narušitelů.

Předkládané statistické údaje svědčí o výrazném nepoměru mezi emigrací a imigrací v ČSSR, z čehož je zřejmé, že režim na československých státních hranicích byl nastaven převážně k zabránění útekům osob z Československa. Předmětem zájmu vrcholných představitelů státu rovněž bylo kvantitativní podchycení emigrace občanů z politických důvodů, kterou vnímali jako

závažný jev, jak je mj. konstatováno v již zmíněné zprávě JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. Lze se zároveň důvodně domnívat, že tento podíl byl ve skutečnosti nepochybně vyšší. Nesouhlas s politickým zřízením totiž znamenal pro zadržené občany ČSSR ohrožení vyšším trestem a následné ztížení jejich společenského uplatnění v novém zaměstnání, než kdyby svůj čin zdůvodnili např. touhou po dobrodružství nebo rodinnými důvody.

Dalším prostudováním archivních materiálů byly dohledány následující dokumenty. Usnesením 126. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 26.10.1965 bylo rozhodnuto o přeskupení vojenských sil tak, aby mohl být uplatněn diferencovaný způsob ochrany a byly spolehlivě zabezpečeny hlavní směry státní hranice, bylo rozhodnuto o zrušení používání elektrického proudu v drátěném zátarasu v celém pásu státních hranic, o zastavení další výstavby dvojstěnného drátěného zátarasu a o jeho postupném nahrazování jednostěnným signálním zátarasem a slaboproudu signalizací, bylo rozhodnuto o zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR a o jejím zabezpečení obdobně jako s jinými socialistickými státy příslušníky SNB a v neposlední řadě bylo rozhodnuto o snížení počtu pohraničnicků o 13 000. Realizace těchto pokynů byla uložena ministru národní obrany Ing. Bohumíru LOMSKÉMU, nar. 22.4.1914, ministru vnitra Josefu KUDRNOVI, nar. 1.9.1920, a předsedovi vlády Jozefu LENÁRTOVI. Mezi těmito pokyny bylo i zpracovat návrh novelizace zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic. Plnění úkolů měli ministři a předseda vlády opětovně předložit ke schválení vojenské komisi obrany Ústředního výboru KSČ.

Podle zprávy náměstka ministra vnitra prof. JUDr. Jana PJEŠČAKA, DrSc., nar. 10.2.1925, ze dne 7.5.1970 předsednictvo Ústředního výboru KSČ na své 130. schůzi konané dne 20.5.1969 uložilo ministru vnitra ČSSR, aby ve spolupráci s ministrem národní obrany vyhodnotil stávající systém podřízenosti Pohraniční stráže ministerstvu národní obrany a současně aby byly předloženy návrhy na zlepšení ochrany státní hranice s kapitalistickými státy. Zpráva byla přílohou dokumentu nazvaného Příprava materiálu o zhodnocení účinnosti podřízenosti Pohraniční stráže ministerstvu národní obrany a jejího převodu k MV ČSSR, č. j. ZU-0024/F-1970, který předložil náměstek ministra vnitra ministroví vnitra, aby rozhodl o jeho předložení předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

V listopadu 1970 ministr vnitra ČSSR a ministr národní obrany předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ přílohu k zhodnocení činnosti podřízení Pohraniční stráže ministerstvu národní obrany v souvislosti s dalším zkvalitněním ochrany státních hranic, kterou tvořil návrh na vydání usnesení předsednictva (bylo obvyklé, že návrhy usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ předkládali úkolovaní funkcionáři), v němž poukazují na aktivizované báze antisocialistických sil uvnitř státu v roce 1968-1969, enormní nárůst československé migrace do kapitalistických států a zvýšení aktivity nepřátelských rozvědných center. Usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ mělo být rozhodnuto o přehodnocení vybavení vojsk Pohraniční stráže bojovými prostředky a technikou v závislosti na potřebě mírových a válečných úkolů a zabezpečení účinné pomoci vojsk Československé lidové armády Pohraniční stráží při narušení státní hranic. Důvodem měl být enormní nárůst narušitelů státních hranic, jejichž motivace pramenila převážně z politických důvodů, přičemž převážná část narušitelů byla z vnitrozemí. V této souvislosti měly být uloženy pokyny ministru národní obrany Ing. Martinu DZÚROVI, nar. 12.7.1919, ministru vnitra Ing. Radko KASKOVI, CSc., nar. 23.2.1928, a předsedovi vlády JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ, a to zejména pokyn novelizovat zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, a zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, a provést potřebné právní úpravy, které vyžaduje výkon služby příslušníků Pohraniční stráže v rámci ministerstva národní obrany. Ministři a předseda vlády měli do konce roku 1971 předložit předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o plnění usnesení. Důvodem změny právních předpisů měla být podle důvodové zprávy skutečnost, že v roce 1965 byla změněna podřízenost Pohraniční stráže, tedy doslovně: "Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z roku 1965 bylo legislativně provedeno zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže. Ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, týkající se státní hranice však nebyla změněna."

Dále bylo dohledáno usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, na základě kterého bylo rozhodnuto o převedení Pohraniční stráže pod ministerstvo vnitra a bylo uloženo tehdejšímu ministru národní obrany a vnitra ČSSR, aby v průběhu roku 1972 předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na řešení problémů ochrany státních hranic, které přesahují pravomoc obou resortů, a aby do 20.12.1972 předložili souhrnnou zprávu o plnění tohoto usnesení. Ministru vnitra bylo výslovně uloženo, aby připravil návrh potřebné právní úpravy na změnu podřízenosti Pohraniční stráže a aby novelizoval příslušné právní normy, jimiž byla upravena činnost Pohraniční stráže. JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo uloženo, aby zajistil úkoly vyplývající z tohoto usnesení po linii Vlády ČSSR. Tento uložený úkol splnil ministr vnitra v součinnosti s JUDr. Lubomírem ŠTROUGALEM, kteří připravili návrh zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, a předali jej předsednictvu vlády. Vláda ČSSR následně předložila předsednictvu Federálního shromáždění vládní návrh zákonného opatření, který byl dne 22.12.1971 usnesením předsednictva Federálního shromáždění podle ustanovení čl. 58/3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, přijat. Ministr vnitra zároveň vydal rozkaz, kterým bylo provedeno zařazení Pohraniční stráže pod FMV.

Podle usnesení o schůzích ministra vnitra ČSSR ze dne 3.3.1975 a 20.8.1975 kolegium ministra vnitra hodnotilo převedení Pohraniční stráže do podřízenosti ministra vnitra, k němuž došlo právě na základě zmiňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971. Náměstek ministra vnitra v nich doporučoval ministrovi vnitra, aby rozhodl o informování předsednictva Ústředního výboru KSČ o plnění usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, tedy o změně podřízenosti Pohraniční stráže. Kolegium zároveň ministrovi vnitra doporučilo, aby svému náměstkovi uložil zapracování schválených opatření ohledně ochrany státních hranic ČSSR do Základního zaměření útvarů SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1976 a jejich rozpracování v dokumentech HS PS OSH. V příložené zprávě o plnění ochrany státních hranic se k politické výuce pohraničnicků explicitně uvádí, že byla prohlubována nenávisť k třídním nepřátelům, a z příložených přehledů o výslednosti ochrany státních hranic plyne, že počet narušitelů prchajících z ČSSR byl přibližně desetkrát vyšší nežli počet narušitelů směrem do ČSSR.

Ve Zprávě o plnění hlavních úkolů SNB a vojsk ministerstva vnitra v roce 1977 se uvádí, že ministr vnitra předkládá předsednictvu Ústředního výboru KSČ k posouzení návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR k základnímu zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978.

V roce 1978 federální ministr vnitra předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, kde je uvedeno, že Československo v ochraně státních hranic zaujímá prvořadou a rozhodující úlohu ochrany státních hranic s kapitalistickými státy, přičemž tato skutečnost byla v plném obsahu tohoto pojetí zdůrazněna i v usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, a že postupné naplňování tohoto usnesení významně ovlivnilo kvalitu ochrany a bezpečnosti státních hranic ČSSR.

Z rozkazů ministra vnitra č. 24/1980, 35/1980 a 17/1981 je zřejmé, že ministr úkoloval příslušné orgány Pohraniční stráže, například stanovil, že náčelník politické správy Pohraniční stráže je přímo řízen Ústředním výborem KSČ a řídí se Směrnicí pro práci politických orgánů Československé lidové armády schválené předsednictvem Ústředního výboru KSČ dne 15.12.1971 a že Pohraniční stráž je povinna informovat o své činnosti vrcholné stranické a státní orgány, k čemuž došlo například dne 22.5.1981, kdy předsednictvo Ústředního výboru KSČ bylo o stavu na státních hranicích informováno skrze ministra vnitra.

Z uvedených dokumentů je zřejmé, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ mělo faktickou moc úkolovat Vládu ČSSR i její jednotlivé ministry, a to za účelem změny či přijetí zákonů i podzákonných předpisů. Zároveň se nechalo periodicky informovat o stavu na státních hranicích ČSSR a ukládalo v této oblasti tak detailní pokyny, jako bylo například snížení počtu pohraničnicků, zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR či zrušení elektrického zátarasu, a zároveň rozhodovalo i o celé koncepci Pohraniční stráže, tedy vyhodnocovalo její účinnost a určovalo, jakému ministerstvu by mělo být podřízena. Jmenovitě JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo

předsednictvem Ústředního výboru KSČ opakovaně ukládáno, aby zajistil plnění jeho usnesení po linii Vlády ČSSR.

Zároveň je zřejmé, že ministr vnitra byl základním informačním článkem mezi předsednictvem Ústředního výboru KSČ a Pohraniční stráží a že sám k organizaci Pohraniční stráže vydával rozkazy a dále měnil právní předpisy a interní akty, které upravovaly práva a povinnosti příslušníků Pohraniční stráže.

Analogicky z jiné oblasti, k prokázání míry zapojení předsednictva Ústředního výboru KSČ do řízení státu skrze jejich vrcholné představitele, je vhodné uvést závěr z 161. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 11.7.1975, kterým bylo schvalováno personální složení delegace ČSSR na 3. fázi Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V téže věci předsednictvo Ústředního výboru KSČ dne 7.5.1976 úkolovalo předsedu Vlády ČSSR JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, aby předložil materiál týkající se směrnice pro plnění Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě vládě k projednání, zabezpečil konkrétní realizaci navrhovaných opatření a předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ průběžnou zprávu o plnění tohoto úkolu.

Dne 24.10.1984 bylo na pořadu jednání 120. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ projednání zprávy o plnění povinnosti orgánů a organizací oznamovat trestné činy a o přijímání a vyřizování těchto oznámení státními orgány a zprávy o přijímání a vyřizování oznámení podaných státními orgány, socialistickými organizacemi a občany o podezření z trestných činů nebo přečinů. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ v této souvislosti ve svém usnesení vyslovilo souhlas s opatřeními, která k oběma zprávám přijala Vláda ČSSR dne 4.10.1984.

Z vyžádané zprávy od Ústavu pro studium totalitních režimů byly zjištěny informace o stranických funkcích a funkčních obdobích všech prověřovaných. Tentýž ústav se na dotaz pol. orgánu vyjádřil k funkci kandidáta předsednictva Ústředního výboru KSČ, kterou v období od 27.3.1986 do 8.4.1987 zastával prověřovaný doc. RSDr. Ignác JANÁK. Kandidát předsednictva neměl tak velké pravomoci jako člen předsednictva. Byl pouze kandidátem na (plnohodnotné) členství v předsednictvu Ústředního výboru KSČ. Kandidát předsednictva neměl na schůzích předsednictva hlasovací právo, byť se účastnil jeho jednání. Měl právo na podání vlastních návrhů k přijetí opatření, jež podléhaly hlasování předsednictva. Z obsahu tohoto vyjádření pol. orgán nevyvodil trestní odpovědnost doc. RSDr. Ignáce JANÁKA za období, co byl kandidátem předsednictva Ústředního výboru KSČ, kdy byl v této funkci prokazatelně seznámen s útokem na poškozeného Johanna DICKA, neboť nedisponoval plnými pravomocemi plnohodnotného člena předsednictva Ústředního výboru KSČ, kterým se stal až dne 9.4.1987. Pol. orgán stejným způsobem dovodil trestní odpovědnost Františka PITRY až od doby, co se stal členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, tj. od 11.11.1988.

Byly dohledány dílčí zápisy z vojenské rady Pohraniční stráže a ochrany státních hranic, o které se vyjádřili RSDr. Miloslav ONDRUŠEK, Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D. a Ústav pro studium totalitních režimů. Např. v zápisu vojenské rady ze dne 28.8.1987 se uvádí, že ve 2. polovině roku 1986 došlo, cit. k prudkému nárůstu mimořádných událostí vážného charakteru, konkrétně k 6 případům zběhnutí, ztrátám na životech, průnikům přes státní hranice apod. Ze zápisu vojenské rady ze dne 28.2.1989 bylo zjištěno, že 1. zástupce náčelníka HS PS OSH Ing. Jan MUZIKÁŘ podal na poradě náčelníků zprávu o tom, že přesto, že pohraniční hlídky byly s šesti narušiteli státních hranic v dotyku zrakem, na dostřel nebo na dostih se služebním psem, nebylo zabráněno jejich průniku přes státní hranice. Jeho vyjádření svědčí o tom, že režim ochrany státních hranic byl ještě na konci 80. let nastaven na bezpodmínečné zabránění nedovoleného překročení státních hranic ČSSR i za cenu použití zbraně. Pol. orgán dodává, že zápisy z vojenských rad byly zasílány na FMV a Ústřední výbor KSČ, jak dokládají rozdělovníky a potvrzené zpáteční lístky.

V ČSSR byl od 23.3.1976 v účinnosti Pakt, jehož ustanovení čl. 12/2 opravňovalo každého svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Pakt byl přijat XXI. Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen "OSN") dne 16.12.1966 rezolucí č. 2200. Jménem ČSSR byl Pakt podepsán dne 7.10.1968, ale k jeho ratifikaci bylo přistoupeno až v roce 1976 v souvislosti s probíhající Konferencí o evropské bezpečnosti a spolupráci, kde při projednávání otázek v

humanitární oblasti vytvářela ratifikace Paktu pro socialistické státy příznivou negociační pozici pro odmítání nepřijatelných návrhů tzv. západních zemí. Aktivitu československé delegace na uvedené konferenci řídilo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jak je doloženo přijatými závěry 161., 162. a 2. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ z 11.7.1975, 22.8.1975 a 7.5.1976, na podkladě kterých bylo schvalováno složení a postup při jednáních delegace na konferenci. Ve vztahu k podpisu a ratifikaci Paktu byla role předsednictva Ústředního výboru KSČ rovněž řídící. Dne 19.9.1967 předložil ministr zahraničních věcí Václav DAVID, nar. 23.9.1910, předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na podpis a ratifikaci Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech. V průvodní zprávě ministerstva zahraničních věcí je zmíněno, že ustanovení čl. 12 Paktu je jedním z nejcitlivějších ustanovení a je nepochybné, že po jeho ratifikaci by se občané ještě ve větší míře dovolávali svobody pohybu, přičemž jde o vážnou politickou otázku. Návrh byl projednán dne 26.9.1967 na 46. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ a byl přijat závěr, aby ministerstvo zahraničních věcí spolu s dalšími zúčastněnými ministry přezkoumali v rámci svých resortů všechny příslušné předpisy a zjistili možné kolize s přijatým Paktem. V důvodové zprávě vládního návrhu, kterým se předkládá Federálnímu shromáždění k souhlasu Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, se k ustanovení čl. 12 uvádí, že předmětný článek zakotvuje svobodu pohybu a pobytu, právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a právo na návrat do své země. Tato práva mohou být podle ustanovení čl. 12/3 omezena. Omezení, která připouští/3, musí být stanovena zákonem a musí být nutná pro ochranu státní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Tuto důvodovou zprávu předložili Federálnímu shromáždění dne 15.5.1975 předseda vlády JUDr. Lubomír ŠTROUGAL a ministr zahraničních věcí Ing. Bohuslav CHŇOUPEK, nar. 10.8.1925, načež dne 11.11.1975 vyslovilo souhlas s Paktem Federální shromáždění, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976.

Na obecné porušování Paktu upozorňoval dokument Prohlášení Charty 77, zveřejněný dne 1.1.1977. Poukazoval na nedodržování ustanovení čl. 12/2 Paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi, kdy pod záminkou ochrany národní bezpečnosti (odst. 3) bylo toto právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky. Autoři v jeho textu vítají, že ČSSR přistoupila mj. k tomuto Paktu, ale s novou naléhavostí připomínají, kolik základních práv platí v naší zemi – bohužel – jen na papíře, stojí v textu. Dále poukazovali na nedodržování článků zaručujících svobodný projev a pohyb, na šikanu lidí, jejichž názory se odlišovaly od oficiálních stanovisek státu, a na centralizaci politické moci. Do konce listopadu 1989 podepsalo Prohlášení Charty 77 téměř 1 900 lidí. Signatáři tohoto dokumentu byli v ČSSR vystaveni perzekuci ze strany Státní bezpečnosti.

Pakt vedle zmiňovaného ustanovení čl. 12/2 obsahoval i velice důležité ustanovení čl. 6/1, které stanovilo, že každá lidská bytost má právo na život, že toto právo je chráněno zákonem a že nikdo nebude svévolně zbaven života. Právo na život jako jedno z elementárních lidských práv definovala již Všeobecná deklarace lidských práv OSN, jehož členem Československo bylo od jeho založení v roce 1945. Byť nejde v mezinárodně právním smyslu o závazný dokument, představoval pro členské státy rámec pro ochranu práva na život v jejich vlastních právních rádech a také předpolí pro uzavírání konkrétních mezinárodních smluv, které ochraně lidských práv dávaly konkrétní podobu.

Mezinárodními smlouvami, jež zaručovaly existenci základních lidských práv a které ČSSR ratifikovala, byly Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 8.12.1948, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 32/1955 Sb. dne 19.7.1955 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 12.1.1951, a Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 26.11.1968, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb. dne 31.5.1974 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 11.11.1970.

Právo na život a jeho ochranu lze nepřímou dovést i z některých článků tehdy účinné Ústavy ČSSR z roku 1960 (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky). Jde zejména o ustanovení čl. 20, které stanovilo, že všichni občané mají rovná práva a rovné

povinnosti, ustanovení čl. 23 Ústavy, které v odstavci prvním stanovilo, že všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči, jakož i právo na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, a které v odstavci druhém stanovilo, že tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením, ustanovení čl. 30, které stanovilo, že nedotknutelnost osoby je zaručena, a ustanovení čl. 38, které stanovilo, že neodlučnou součástí občanských povinností je úcta k právům spoluobčanů, jakož i uvědomělé zachovávání pravidel socialistického soužití. V ústavním zákoně o československé federaci (ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci), jímž došlo ke zrušení rozsáhlých pasáží Ústavy ČSSR z roku 1960, je pak nutné v této souvislosti poukázat na jeho preambuli: "My, národ český a slovenský, vycházejíce z poznání, že naše novodobé dějiny jsou prodchnuty oboustrannou vůlí žít ve společném státě (...) rozhodnutí vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národnosti."

Zmiňované ustanovení čl. 6/1 Paktu, které zaručovalo právo na život, tak bylo pouhou explicitní deklarací již dříve existujícího závazku ČSSR respektovat základní lidská práva všech osob, zejména v oblasti ochrany života a zdraví.

K závaznosti Paktu pro jeho signatáře se vyjádřil velký senát Evropského soudu pro lidská práva ve věci STRELETZ, KESSLER a KRENZ, kteří byli v SRN jako vedoucí představitelé státu trestně stíháni a odsouzeni v souvislosti s úmrtím či postřelením 10 osob na státních hranicích v letech 1971 až 1989. Ve svém rozhodnutí z 22.3.2001 soud uvedl:

"Soud konstatoval, že je jeho povinností posoudit daný případ též z hlediska principů mezinárodního práva, a to zejména těch, jimiž se řídí mezinárodní ochrana lidských práv, zejména proto, že německé soudy použily argumenty spočívající na těchto principech. Je proto nezbytné zvážit, zda v době, kdy byly spáchány, byly činy stěžovatelů trestnými činy definovanými s dostatečnou dostupností a předvídatelností podle mezinárodního práva, zejména pak pravidel mezinárodního práva o ochraně lidských práv. Soud především poznamenal, že v průběhu vývoje této ochrany relevantní úmluvy a další dokumenty konstantně stvrzovaly přednost práva na život. Článek 3 Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10.12.1948 například stanoví toto: "Každý má právo na život." Toto právo bylo potvrzeno Mezinárodním Paktem občanských a politických práv ze dne 16.12.1996, ratifikovaným ze strany NDR 8.11.1974, jehož článek 6 stanoví toto: "Každá lidská bytost má právo na život" a "nikdo nebude svévolně zbaven života." (...) Konvergence výše zmíněných dokumentů je významná; naznačuje, že právo na život je nezczitelným atributem lidské bytosti a tvoří nejvyšší hodnotu v hierarchii lidských práv."

"Stěžovatelé však tvrdili, že jejich činy byly ospravedlnitelné na základě výjimky dané článkem 2 § 2 Úmluvy, který stanoví: "Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při (a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; (b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; (c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury." Soud konstatoval, že s ohledem na argumenty uvedené výše smrt uprchlíků nebyla v žádném smyslu výsledkem použití síly, které bylo "absolutně nezbytné"; státní praxe implementovaná stěžovateli v NDR nikoho nechránila před nezákonným násilím, nebyla prováděna za účelem zatčení, které bylo možné označit za "zákonné" podle práva NDR, a neměla nic společného s potlačením nepokojů nebo vzpoury, jelikož cílem uprchlíků bylo pouze opustit zemi. Z toho plyne, že jednání stěžovatelů nebylo v žádném případě ospravedlnitelné podle článku 2 § 2 Úmluvy."

"Stejně jako článek 2 § 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě, tak i článek 12 § 2 Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech stanoví toto: "Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní." Omezení tohoto práva jsou dovolena pouze tehdy, jsou-li stanovena zákonem, jsou-li nezbytná k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky

nebo práv a svobod jiných a jsou-li consistentní s ostatními právy uznanými v Paktu. Stěžovatelé se odvolali na tato omezení, aby ospravedlnili zavedení a pokračující působení režimu policejní ochrany hranic. Soud však konstatoval, že v daném případě nelze žádnou z výše uvedených podmínek aplikovat. Za prvé, činy, o něž se jedná, byly rozkazy, vydané a vykonané, které nebyly slučitelné ani s Ústavou, ani se zákony. Za druhé, nelze tvrdit, že obecné opatření bránící téměř veškeré populaci státu jeho opuštění bylo nezbytné pro ochranu jeho bezpečnosti nebo pro jiné zmíněné zájmy. Za třetí, způsob, jakým NDR zavedla do praxe zákazů bránící jejím občanům opustit zemi a jakým trestala porušení této politiky, byl v rozporu s jiným právem zajištěným Paktem, a to s právem na život zaručeným článkem 6 pro ty, kdo se stali jeho oběťmi."

"Uvedená státní praxe byla do značné míry výsledkem práce samotných stěžovatelů, kteří jako političtí vůdci věděli, nebo měli vědět, že porušuje základní a lidská práva, jelikož museli znát právní řád své vlastní země. (...) Obdobně stěžovatelé museli znát mezinárodní závazky, které na sebe NDR převzala, nebo opakovanou mezinárodní kritiku jejího pohraničního policejního režimu. (...) Ve světle výše uvedených úvah dospěl soud k názoru, že v době spáchání zakládaly činy stěžovatelů zločiny definované s dostatečnou dostupností a předvídatelností mezinárodním právem v oblasti ochrany lidských práv."

Obdobně se k závaznosti Paktu vyjádřil i Ústavní soud v nálezu ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, který se věnoval svobodě projevu, garanci tohoto základního lidského práva v ČSSR a přímé aplikovatelnosti Paktu v ČSSR:

"Mezi tyto hodnoty nepochybně náleží svoboda projevu. Ostatně tuto svobodu proklamovala i Ústava ČSSR ve znění platném před rokem 1989, byť v pokřivené formě, a v celistvosti ji garantoval Pakt o občanských a politických právech v čl. 19 (...). Formálně právní garance svobody projevu skrze tehdy platnou Ústavu a skrze Pakt jen podtrhují povinnost každého tehdejšího soudce interpretovat právo tak, aby svoboda projevu osoby před soudem stojící byla respektována. Pokud kárný senát Vrchního soudu v Praze v rozhodnutí o návrhu ministra spravedlnosti na odvolání vedlejší účastnice z funkce soudce rozvíjel formalistické teorie o spornosti aplikační přednosti mezinárodních smluv o lidských právech v době předlistopadové a dospěl-li poté k názoru, že nelze vedlejší účastníci činit odpovědnou za to, že neaplikovala v kauze pánů K. a M. Pakt, neboť ani teorie nebyla v tomto ohledu jednotná, pak kárný senát vrchního soudu zcela přehlédl povinnost soudce soudit v souladu s právem (nejen v souladu s formálně chápaným zákonem), které jako spravedlivý výrok soudce respektující především základní práva osob uvádí v život do té doby mrtvou literu formálního zákona."

V souvislosti s prověřovanou trestní věcí je možné zmínit německé rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 6.11.2002 ve věci HÄBER, BÖHME a LORENZ, kteří byli trestně stíháni a odsouzeni jako členové politbyra Ústředního výboru Jednotné socialistické strany Německa, jelikož svou nečinností, a to udržováním hraničního režimu, který byl vybudován jejich předchůdci, způsobili smrt čtyř osob, které byly zastřeleny při přechodu státních hranic v úmyslu utéct do Západního Berlína. Spolkový soudní dvůr jejich povinnost konat dovodil z ustanovení čl. 30 Ústavy NDR, ustanovení čl. 6/1 a čl. 12/2 Paktu a Všeobecné deklarace lidských práv. Ustanovení čl. 30 Ústavy NDR přímo nezaručovalo právo na život, ale jen právo na nedotknutelnost osobnosti a svobodu každého občana NDR, i tak Spolkový soudní dvůr dovodil, že právo na život bylo obsaženo ve (výše uvedených) ustanoveních čl. 20, čl. 23, čl. 30 a čl. 38 Ústavy ČSSR z roku 1960 a preambuli ústavního zákona o československé federaci. Vedoucí představitelé NDR tak měli podle Spolkového soudního dvora povinnost chránit život a fyzickou integritu občanů NDR, kteří se nenásilně pokoušeli NDR opustit. Politbyro bylo nejvyšším mocenským orgánem NDR, bylo v něm učiněno každé základní politické rozhodnutí, podrobně se zabývalo záležitostmi ochrany státních hranic a jeho rozhodnutí byla pro další orgány strany závazná, stejně jako pro jednotlivá ministerstva. Vedoucí představitelé NDR tedy měli využít svého mocenského postavení a humanizovat hraniční režim, přičemž nebylo nutné otevírat hranice NDR, ale postačovalo neumožnění střelby proti nenásilným narušitelům státních hranic. Toto rozhodnutí bylo v jejich kompetenci a nelze argumentovat, že NDR mělo v otázce státních hranic omezenou suverenitu s ohledem na vliv SSSR. Bylo to politbyro, které v roce 1985 rozhodlo o odstranění min a

samostřelných zařízení ze státních hranic, stejně jako o zákazu střelby v době, kdy probíhaly státní návštěvy či stranické kongresy. Obdobně je možné poukázat, že i v ČSSR došlo z rozhodnutí předsednictva Ústředního výboru KSČ v roce 1965 ke zrušení elektrifikovaných zátarasů, humanizace režimu na státních hranicích tedy byla možná i v ČSSR. Spolkový soudní dvůr zároveň bral jako irelevantní argument, že by obžalování v případě své iniciativy selhali pro odpor většiny ostatních členů politbyra. V takovém případě by každá odpovědná osoba mohla být osvobozena od jakékoliv trestní odpovědnosti pouze odkazem na podobnou nečinnost rovnocenných odpovědných osob, což je nepřipustné.

Uvedený případ je téměř totožný se skutkem uvedeným ve výroku tohoto usnesení a německé trestní procesy, které se s trestnou činností bývalých vrcholných představitelů NDR úspěšně vypořádávají již od počátku 90. let minulého století, mohou být cennou inspirací pro trestní řízení vedené v České republice.

Po kvalifikovaném posouzení všech skutkových okolností dospěl pol. orgán k závěru, že prověřovaní Vasil BILÁK, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., Ing. Karel HOFFMAN, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., Alois INDRA, doc. RSDr. Ignác JANÁK, Antonín KAPEK, Josef KEMPŇÝ, Josef KORČÁK, Jozef LENÁRT a František PITRA svým jednáním popsáním ve výrokové části usnesení naplnili všechny povinné znaky skutkové podstaty zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011. Tato právní kvalifikace nevychází pouze ze splněných obligatorních znaků skutkové podstaty, ale je rovněž důsledkem výjimky při uplatňování základní hmotněprávní zásady zákazu retroaktivity, která je přípustná v momentě, pokud je zpětná působnost trestního zákona pro pachatele příznivější (viz dále).

Z časového hlediska prověřovaní spáchali trestný čin v době účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, přičemž jejich jednání je podle tehdy platné právní úpravy subsumováno pod trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném od 1.1.1962 do 30.6.1990. Skutková podstata tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který v postavení veřejného činitele v úmyslu způsobit jinému škodu nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci a způsobí takovým činem jiný zvláště závažný následek. Veřejným činitelem byl podle tehdy platné právní úpravy volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy nebo jiného státního orgánu, pokud se podílel na plnění úkolů společnosti a státu a používal přitom pravomoci, které mu byly v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřeny (§ 89/8 trestního zákona). Úmysl způsobit jinému škodu se vztahuje nejen na škodu materiální, ale i škodu imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákon, C. H. Beck 2004). K podrobnému vymezení pojmu jiný zvláště závažný následek odkazuje pol. orgán na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2001, sp. zn. 4 Tz 260/2001, který jej charakterizuje jako obzvláště závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana nebo jiných základních lidských práv a svobod.

Za trestný čin podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990 hrozil trest odnětí svobody v trvání od tří do deseti let. Při aplikaci zmíněné výjimky ze zásady zákazu retroaktivity pol. orgán zkoumal a vyhodnotil, že pro prověřované je nejpříznivější uplatnění ustanovení § 329/1 c), 2 b), e) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do 30.11.2011 (zneužití pravomoci úřední osoby), za který hrozí pachateli trest odnětí svobody od dvou do deseti let. Takový trestný čin je typovými znaky přílehlavý k tomu trestnému činu, který prověřovaní spáchali v době účinnosti jiného zákona. Použitá právní úprava konkretizuje taxativními způsoby jednání pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty v tom smyslu, že vymezuje jako trestné jednání pachatele podle odst. 2 b) proti jinému pro jeho politické přesvědčení a podle odst. 2 e) při zneužití tísne jiného. Pojem úřední osoba je potom obdobný s pojmem veřejný činitel (srov. § 127/1 c) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011 a § 89/8 trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990).

Promlčení zvláště závažného zločinu, pro který jsou prověřovaní stíhaní, je vyloučeno ustanovením § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, jež stanoví, že do promlčecí lhůty trestných činů se nezapočítává doba od 25.2.1948 do 29.12.1989,

pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a ustanovením § 35 c) tr. z., jež stanoví, že uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestné činy spáchané v době od 25.2.1948 do 29.12.1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let, pokud z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. Po celou dobu účinnosti trestního zákona a trestního zákoníku nedošlo ke snížení horní hranice trestní sazby odnětí svobody 10 let za spáchání trestného činu, pro který mají být prověřováni stíhaní.

Již ze samotného popisu skutku ve výrokové části usnesení a s ohledem na dostatečně známé a odborně zmapované poměry panující v době tzv. normalizace, vyznačující se nerespektováním základních lidských práv a svobod občanů a privilegiím osob vykonávajících vysoké stranické a státní funkce (viz např. ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, MOLKOVÁ FOUKALOVÁ Kristýna, PROCHÁZKA Vojtěch. Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář. Wolters Kluwer, 2017), je zřejmé, že v tomto případě lze dovodit snahu tehdejšího režimu předmětné jednání nekriminalizovat a trestní odpovědností prověřovaných se nezabývat. Toto nekonání tehdejších orgánů činných v trestním řízení mělo zřejmý politický podtext, neboť jednání, resp. nejednání prověřovaných vycházelo z jejich přesvědčení, že zájem na humánních a lidských právech odpovídajícím režimu na státních hranicích v souladu s Paktem musí ustoupit zájmu na udržení politického zřízení, jehož byli přímými realizátory, a zájmu na absolutní kontrole nejen pohybu, ale i smýšlení a vyjadřování občanů, kteří s ním nesouhlasili. Navíc bylo v uvedené době naprosto nemyslitelné, aby příslušné orgány činné v trestním řízení, které byly pod přímým vlivem a kontrolou státní moci, proti jejím vrcholným představitelům trestní řízení byť jen zahájily.

Pol. orgán tedy dospěl k závěru, že trestní stíhání prověřovaných nebylo promlčeno, a není proto nepřípustné ve smyslu ustanovení § 11/1 b) tr. ř.

Z hlediska konstrukce skutkové podstaty jsou obligatorní znaky v jednání pachatelů splněny.

Objekt skutkové podstaty je daný samotným ustanovením a je jím zájem společnosti na řádném a zákonném působení orgánů veřejné moci a na činnosti jejich pracovníků v souladu s jim svěřenými pravomocemi a v mezích těchto pravomocí.

Po stránce subjektu je trestním zákoníkem vyžadováno, aby pachatel byl v postavení úřední osoby. Ustanovení § 127 tr. z. podává vymezení úřední osoby prostřednictvím tří znaků. Konkrétně musí jít o některou osobu uvedenou v a) až i) citovaného ustanovení, která plní úkoly státu nebo společnosti a při tom používá pravomoci svěřené pro plnění těchto úkolů. Pol. orgán kvalifikoval postavení prověřovaných jakožto jiných osob zastávajících funkci v jiném orgánu veřejné moci. Jinou osobou zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci se přitom rozumí vedoucí funkcionáři a ostatní funkcionáři orgánu veřejné moci. Veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně.

Za další pol. orgán zvažoval, zda prověřování plnili úkoly státu nebo společnosti a používali při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů (§ 127/1 poslední věta tr. z.). Plnění úkolů státu nebo společnosti představuje výkon takových činností, které mají celospolečenský význam, svou povahou odpovídají činnosti okruhu osob, jímž jsou uloženy, a které jsou specifikovány s ohledem na postavení každé takové osoby zejména na základě zákona (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář. C. H. Beck, 2010). Za plnění úkolů státu nebo společnosti se označuje odpovědná příprava k rozhodovací činnosti, vlastní rozhodovací činnost a výkon přijatých rozhodnutí při svěřené pravomoci. Lze podtrhnout, že je-li s pojmem pravomoci spojena fáze vlastního přijetí rozhodnutí a fáze jeho výkonu, potom i věcná příprava takového rozhodnutí, bez níž by nemohlo být přijato, musí pod pojem pravomoc rovněž spadat. Pokud je projevem pravomoci i výkon přijatých rozhodnutí, logicky jím musí být i podmínka, bez které by takového rozhodnutí ani jeho výkonu nebylo (nález Ústavního soudu ze dne 30.3.2000, sp. zn. III. ÚS 371/1999).

V neposlední řadě pol. orgán posuzoval, zda prověřování spáchali příslušný trestný čin v souvislosti se svou pravomocí a odpovědností (§ 127/2 tr. z.). Pravomoc zahrnuje především oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob a ukládat jim úkoly. Ačkoli pravomoc neznamená jen oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů a ukládat jim úkoly, tak v tomto pojmu musí být vždy obsažen prvek moci a prvek rozhodování (rozhodnutí č. 16/1967-II. Sb. rozh. tr., rozhodnutí č. 48/1972 Sb. rozh. tr.). Úřední osoba musí být zároveň vybavena pravomocí, která jí umožňuje tyto úkoly plnit. Nestačí samotný výkon funkce spočívající v podílení se na plnění úkolu společnosti a státu, neboť je třeba, aby úřední osoba současně používala pravomoci svěřené v rámci odpovědnosti za splnění těchto úkolů. Jakmile úřední osoba tuto pravomoc nepoužívá, nemůže jít o souvislost s její pravomocí a odpovědností ve smyslu § 127 tr. z. Odpovědností se zde rozumí činnost v souladu s příslušnou právní normou a povinnost snášet za svůj postup trestní důsledky.

Podle charakteru veřejných funkcí, které prověřování ve vztahu ke spáchané trestné činnosti zastávali, uplatňuje pol. orgán výkladová ustanovení § 127/1 c) tr. z. Na prověřované jako úřední osoby je třeba nahlížet v kontextu tehdy uplatňovaného politického systému s vedoucí úlohou jediné politické strany. S odkazem na to, jak se již pol. orgán výše vypořádal s otázkou role předsednictva Ústředního výboru KSČ, je zřejmé, že činnost tohoto stranického orgánu suplovala činnost Vlády ČSSR a ústředních státních orgánů, ba dokonce lze konstatovat, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ stálo v mocenské pozici nad vládou (viz vedoucí úloha KSČ ve společnosti a ve státě vymezena ustanovením čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960 Sb.). Proto je i s ohledem na okolnosti spáchaného trestného činu nutné nahlížet na prověřované coby volené funkcionáře předsednictva Ústředního výboru KSČ jako na úřední osoby.

Po objektivní stránce je jednání pachatelů vztaženo na způsobení závažné újmy jinému, tzn. újmy imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. C. H. Beck, 2012), v kumulaci s nesplněním povinnosti vyplývající z jejich pravomoci. Ve vztahu ke skutkovým okolnostem jednání prověřovaných spočívá v jejich nečinnosti učinit opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže a jiným ozbrojeným orgánům nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily. Zároveň jsou dány okolnosti pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty podle odst. 2 b) a e), tedy spáchání takového činu na jiném pro jeho skutečné nebo domnělé politické přesvědčení a zneužíváje jeho tísně. Těmito znaky se pol. orgán podrobně zabýval v části odůvodnění o vztahu komunistického režimu k silně omezeným možnostem cestování do zahraničí a k nedovolené emigraci do kapitalistických zemí z politických důvodů. Pol. orgán přitom neuvažuje o tom, že mělo být odňato právo Pohraniční stráže použít zbraň, ale oprávnění použití zbraně mělo být podmíněno nejkrajnějšími okolnostmi, které jsou obvykle upraveny v právních předpisech demokratických států (např. při nutné obraně a krajní nouzi, při zákroku proti nebezpečnému pachateli atakdále). Z tohoto hlediska se můžou dílčí ustanovení § 1 b), c) a d) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. ve znění všech pozměňujících novel, jevit jako akceptovatelné, nikoli však ustanovení § 1 a) téhož nařízení, které dávalo Pohraniční strážci oprávnění použít zbraň proti osobě již za splnění pouhé podmínky, že osoba neoprávněně přecházela státní hranici, a to nikoli za účelem vniknutí na území ČSSR, ale i při nenásilném přechodu z území ČSSR na území sousedního státu. Nepřípustnost takového opatření neospravedlňuje ani fakt, že tak směli pohraničníci učinit až po dané výstraze. Dále z archivních materiálů, se kterými se pol. orgán v průběhu prověřování seznámil, plyne, že příslušníci Pohraniční stráže byli dokonce vybízeni k tomu, aby využívali všech oprávnění k zabránění překročení státních hranic narušitelem (viz shora citovaný čl. 17 předpisu OSH-I-1); dokonce byli za střelbu do narušitelů kázeňsky odměňováni a jejich jednání bylo vyzdvižováno jako příkladné (např. v případě zastřelení Gerharda SCHMIDTA byli příslušníci Pohraniční stráže provádějící služební zákrok odměněni udělením dovolené a hodinkami a v případě postřelení Reneho RÖDERA a Steffena SCHLEGELA byly služební zákroky členů Pohraniční stráže v denním hlášení zdůrazňovány jako příkladné).

Jak je uvedeno ve výrokové části usnesení, prověřovaní z titulu svých funkcí disponovali oprávněními učinit opatření spočívající ve změně právních předpisů, které by použití zbraně Pohraniční stráží přísně regulovaly. Přesto tak neučinili a v důsledku toho poškozeným způsobili závažnou újmu v podobě újmy na životě a zdraví, případně v té podobě, že byli cílem střelby příslušníků Pohraniční stráže a pouhou shodou náhod nebyli zasaženi.

Prověřovaní tak nesplnili povinnost vyplývající z jejich pravomoci ve smyslu ustanovení § 329/1 c) tr. z. Povinnost konat vyplývala z jejich postavení vrcholných představitelů ČSSR, kteří nejen stav ochrany hranic považovali za svou odpovědnost, jak vyplývá z četných výše uvedených rozhodnutí a zpráv, které si nechali předkládat, ale zejména z pokynů, které v této oblasti podřízeným složkám státu ukládali. V ČSSR tak fakticky neexistoval nikdo jiný, kdo by stav na státních hranicích mohl zvrátit, nežli vrcholní představitelé ČSSR, kteří v této i jiných oblastech podřízené složky státu direktivně úkolovali. Po přijetí Paktu pak tato povinnost přímo vyplývala z jeho ustanovení čl. 2/2, podle něhož se každý signatářský stát zavázal ke schválení zákonodárných nebo jiných opatření nutných k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu, respektive vyplývala z vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., kterou byl Pakt vyhlášen ve Sbírce zákonů. Z dohledaných dokumentů přitom plyne, že se předsednictvo Ústředního výboru KSČ i Vláda ČSSR skutečně cítili Paktem vázání, jelikož v souvislosti s jeho ratifikací nechali vypracovat rozsáhlé zprávy ohledně souladnosti právního řádu ČSSR s Paktem.

O nesplnění povinnosti vyplývající z pravomoci jde, když pachatel nesplní povinnost uloženou mu zákonem nebo jiným právním předpisem nebo povinnost vyplývající z jeho pracovní nebo funkční náplně (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákon. Komentář. C. H. Beck, 2004).

Je nutné dodat, že ve výčtu poškozených, jmenovaných ve výroku usnesení, jsou zahrnuty pouze osoby, proti kterým bylo v prověřovaném období použito zbraně toliko z důvodu, že jen neoprávněně přecházely státní hranice a při tom nikoho vážně neohrožovaly na životě, zdraví nebo svobodě, tedy ve smyslu oprávnění podle § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Služební zákroky, při kterých bylo příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic použito pouze varovných výstřelů nebo při nichž příslušníci Pohraniční stráže použili zbraň, aby odvrátili vážný útok osoby, proti které zakročovali, nehodnotí pol. orgán jako trestné.

V případě útoku na poškozeného Hartmuta TAUTZE, který byl usmrčen smečkou služebních psů, aplikuje pol. orgán analogii s úvahami popsány výše. Použití služebních psů Pohraniční stráží jakožto mírnějšího prostředku umožňoval předpis OSH-I-1 (např. čl. 183 c)), přičemž stanovení jeho obsahu, spadalo do kompetence federálního ministra vnitra. Stejným způsobem mohli prověřovaní změnit předmětný předpis tak, aby Pohraniční stráž nebyla oprávněna k použití služebních psů k útoku na volno, čímž by nemuselo dojít k usmrcení Hartmuta TAUTZE.

Po stránce zavinění pol. orgán shledává, že prověřovaní jednali v nepřímém úmyslu porušit následek chráněný trestním zákoníkem tím, že byli s ohledem na znalost právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s ohledem na znalost počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srovnání s eventualitou, že zachováním právního stavu upravujícího režim ochrany státních hranic může dojít k újmě na životě a zdraví toho, kdo se v okolnostech vyvolané tísní a pro své politické přesvědčení rozhodne, byť neoprávněně, opustit ČSSR. Od chvíle, kdy se prokazatelně dozvěděli o použití zbraně Pohraniční stráží proti Františku FAKTOROVI, resp. proti Johannu DICKOVI, pak museli brát jako jistotu, že k újmě na životě a zdraví osob překračujících státní hranice ČSSR skutečně dochází. Prověřovaní dále věděli, jaká restriktivní opatření byla aplikována proti osobám, které zákonnou cestou žádaly o vydání cestovního pasu a výjezdní doložky, a že podezření z emigrace do ciziny, vedle řady dalších vágně definovaných podmínek, bylo důvodem k odmítnutí jejich vydání. Aplikace těchto právních předpisů vedla, jak bylo výše podrobně rozebráno, k zamezení jakékoliv emigrace, přičemž je možné opětovně odkázat na zprávu o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, již předsednictvu Ústředního výboru KSČ předložil JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., v níž bylo uvedeno, že závažným negativním jevem byla

nedovolená emigrace československých občanů, přičemž motivem byl nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života. Vycestovat do zahraničí, zejména do kapitalistických států, bylo umožněno jen osobám se správným kádrovým profilem, tedy osobám, jejichž politické přesvědčení bylo souladné s tehdejší státní zřízením. Ostatním, tedy osobám s nesouladným politickým přesvědčením, byla možnost vycestovat do zahraničí odebrána, o to spíše možnost se v zahraničí usadit. Tato skutečnost vedla tisíce občanů ČSSR a dalších socialistických států ke snaze neoprávněně překonat státní hranice ČSSR, a to v drtivé většině případů neúspěšně, o čemž byli prověřováni minimálně jednou ročně informováni prostřednictvím výročních zpráv federálního ministra vnitra o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Prověřování tedy byli srozuměni s tím, že pro politické přesvědčení podstatná část populace ČSSR i ostatních socialistických států neměla možnost vycestovat do zahraničí, přičemž mnozí se z rozdílných důvodů uchýlili k tak riskantnímu kroku, jako bylo překročení ostnatým drátem obehnaných a ozbrojenými příslušníky Pohraniční stráže hlídaných státních hranic ČSSR, i když míra úspěšnosti takového činu byla mizivá, a v případě neúspěchu jim v lepším případě hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody pro spáchání trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona, v horším případě postřelení či smrt. Prověřovaným bylo zřejmé, že takový krok pravděpodobně nebyl projevem zcela svobodného rozhodnutí, ale stavu tísně, ve kterém se vzhledem k výše uvedeným skutečnostem osoby překračující státní hranice ČSSR nacházely.

K újmě poškozených by nedošlo, pokud by režim ochrany státních hranic, po celou dobu protiprávně udržovaný prověřovanými, nebyl nastaven na bezpodmínečném zamezení emigrace i za cenu použití těch nejzazších prostředků, jinými slovy prověřování upřednostňovali zadržení narušitele, i za cenu jeho usmrcení nebo zranění, před jeho úspěšným proniknutím přes státní hranici na území jiného demokratického státu. Nelze potom přisvědčit případnému tvrzení, že nebylo v moci samotných prověřovaných prosadit změnu právních předpisů, když stále existovala možnost, aby tyto změny alespoň navrhli, popř. aby ze svých funkcí odstoupili, a nenesli tak za eventuální tragické následky služebních zákroků Pohraniční stráže odpovědnost.

Ze zpráv ministerstva vnitra a slovenské policie cestou policejního společného centra Holíč-Hodonín bylo zjištěno, že všichni prověřovaní zemřeli. Vasil BILÁK dne 6.2.2014, prof. JUDr. Peter COLOTKA, CSc., dne 20.4.2019, Ing. Karel HOFFMANN dne 21.2.2013, JUDr. Gustáv HUSÁK, CSc., dne 18.11.1991, Alois INDRA dne 2.8.1990, doc. RSDr. Ignác JANÁK dne 3.8.2016, Antonín KAPEK dne 23.5.1990, Josef KEMPŇY dne 25.11.1996, Josef KORČÁK dne 5.10.2008, Jozef LENÁRT dne 11.2.2004 a František PITRA dne 2.1.2018.

Podle § 11/1 e) tr. ř. nelze trestní stíhání zahájit proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti považuje pol. orgán odložení věci tak, jak je uvedeno ve výrokové části tohoto usnesení, za dostatečně **o d ů v o d n ě n é**.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u pol. orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

kpt. PhDr. Jan TRNEČKA
vrchní komisař

"otisk úředního razítka"

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-532-3/TČ-2021-260011

Praha 3. srpna 2021
Počet stran: 27

U S N E S E N Í

Podle § 159a/2 tr. ř. ve spojení s ustanovením § 11/1 e) tr. ř. pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

o d k l á d á

věc podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011, kterého se měl dopustit

doc. RSDr. Ladislav ADAMEC, CSc., nar. 10.9.1926 ve Frenštátu p./Radhoštěm, naposledy bytem Milady Horákové 860/76, 170 00 Praha 7-Bubeneč,

tím, že

ačkoli jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen "KSČ") v období od 19.3.1987 do 24.11.1989, tedy vrcholného politického orgánu Československé socialistické republiky (dále jen "ČSSR"),

byl z titulu své funkce seznámen s právními předpisy, které upravovaly způsob ochrany státních hranic, tedy zejména s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, jehož ustanovení § 1 a) umožňovalo použití zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s rozkazem federálního ministra vnitra č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (dále jen "OSH-I-1"), který upravoval práva a povinnosti Pohraniční stráže a jehož ustanovení čl. 10 ukládalo pohraničníkům povinnost být neúprosný k třídním nepřítelům socialismu, ustanovení čl. 155/2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

byl seznámen s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, tedy zejména se zákonem č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, s vyhláškou ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb. a s nařízením vlády č. 114/1969 Sb., které umožňovaly libovolně odepřít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí, přičemž podezření z emigrace bylo explicitním důvodem k odepření jejich vydání,

byl si vědom vázanosti ČSSR Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který v čl. 12/2 zaručoval právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6/1 zaručoval každé lidské bytosti právo na život a který byl za ČSSR podepsán dne

7.10.1968, dne 11.11.1975 s ním vyslovilo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR, dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976, přičemž o jeho schvalování bylo informováno předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jehož člen JUDr. Lubomír ŠTROUGAL, nar. 19.10.1924, jej z titulu své funkce předsedy vlády přednesl Federálnímu shromáždění ČSSR k vyslovení souhlasu, a zejména porušování jeho čl. 12/2, tedy že právo svobodně opustit svou zemi bylo vázáno na další nepřípustné podmínky, bylo kritizováno veřejně rozšířeným a obecně známým Prohlášením Charty 77 ze dne 1.1.1977, které tak bezprostředně reagovalo na všeobecné neplnění dohod o dodržování základních lidských práv a svobod,

byl periodicky informován o situaci a režimu, který panoval na státních hranicích ČSSR, a o počtech osob, které se pokoušely státní hranice ČSSR bez povolení překročit, kterých byly tisíce ročně ve směru z ČSSR, zatímco do ČSSR jich mířily pouhé stovky, přičemž nejčastějším zjištěným důvodem k překročení státních hranic ČSSR byl nesouhlas s politickým zřízením, byl si vědom toho, že právní předpisy upravující možnost překročení státních hranic ČSSR i faktický stav na státních hranicích ČSSR znemožňovaly občanům socialistických států projevit svou vůli svobodně vycestovat do zahraničí, což uvedlo některé z nich do stavu tísně, při níž se ve snaze emigrovat rozhodli podstoupit riziko reálně hrozící újmy na svém životě a zdraví při překročení státních hranic ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, a rovněž si byl vědom toho, že státní hranice ČSSR byly střeženy zejména z důvodu zabránění občanům socialistických států pro své politické přesvědčení emigrovat do ciziny,

tedy byl vzhledem ke znalosti právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a ke znalosti počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměn s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti těmto osobám může dojít, o čemž

byl dne 3.7.1987 na 40. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ informován z výroční zprávy o zhodnocení plnění hlavních úkolů Sboru národní bezpečnosti (dále jen "SNB"), Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra za rok 1986, kterou dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nar. 17.9.1930, o služebním zákroku příslušníků Pohraniční stráže, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, Spolková republika Německo (dále jen "SRN"), na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže Johann DICK, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, který na následky střelného zranění dne 18.9.1986 zemřel, a to v domnění, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala,

i přesto neučinil při výkonu své pravomoci žádná konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a zároveň nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby, ačkoli k přijetí takových právních předpisů byl zavázán čl. 2/2 Paktu a byl v rámci své politické funkce nadán pravomocí taková opatření učinit, neboť konkrétně

jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, tedy vrcholného stranického orgánu v ČSSR, měl ve faktické moci úkolovat federálního ministra vnitra, který disponoval oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně,

přítom ponechal v účinnosti stav, který tyto služební zákroky Pohraniční stráže, jež měly za následek, nebo k tomuto následku mohly bezprostředně vést, usmrcení nebo zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR, aniž by tím ohrožovaly na životě a zdraví další osoby, legalizoval, a v důsledku jeho nečinnosti docházelo ke služebním zákrokům Pohraniční stráže se závažným následkem, a to v případech

poškozeného Uweho LENZENDORFA, nar. 2.1.1966 v Aue-Bad Schlema, st. přísl. Německá demokratická republika (dále jen "NDR"), ke kterému došlo dne 23.8.1988 v úseku 13. roty,

5. brigády Pohraniční stráže v obci Lázně Kynžvart, okres Cheb, na československo-německé hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitl pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, a to bez následku smrti nebo zranění,

poškozených Kerstin TRAURWEINOVÉ, roz. HAHNOVÉ nar. 23.8.1966 v Drážďanech, st. přísl. NDR, a Ullricha TRAURWEINA, nar. 7.6.1963 v Drážďanech, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.10.1988 v úseku 6. roty, 11 brigády Pohraniční stráže v obci Vysoká pri Morave, okres Malacky, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 221 střel s následkem postřelení a zranění obou poškozených,

poškozeného Dr. Thomase BARTSCHE, nar. 1.2.1966 v Geře, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.7.1989 v úseku 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Sruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže,

poškozeného Günthera Herberta ZEHA, nar. 22.4.1957 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 14.9.1989 v úseku 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže v obci Komárno, na československo-maďarské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Maďarskou lidovou republiku (dále jen "Maďarsko") postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže, a

poškozených Reneho RÖDERA, nar. 5.9.1965 v Lipsku, st. přísl. NDR, Steffena SCHLEGELA, nar. 11.3.1968 v Lipsku, st. přísl. NDR, a Heika SCHMOTZE, nar. 12.2.1970 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 22.9.1989 v úseku 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Nový Žďár, okres Cheb, na československo-německé hranici, kteří se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže, přičemž první dva jmenovaní byli postřeleni a zraněni a všichni tři následně zadrženi,

tedy coby úřední osoba v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu nesplnil povinnost vyplývající z jeho pravomoci, čin spáchal na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužil tísně jiného,

protože trestní stíhání je nepřípustné proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

O d ů v o d n ě n í

Dne 15.1.2021 pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování zahájil úkony trestního řízení podle § 158/3 tr. ř. ve věci podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011, kterého se měli dopustit bývalí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ, kteří dosud nebyli prověřováni nebo vyšetřováni v souvislosti s trestnou činností ve věci úpravy režimu ochrany československých státních hranic v letech 1976-1989. Trestní řízení je vedeno pod č. j. UDV-69/TČ-2021-260011.

Dne 14.7.2021 vydal pol. orgán usnesení, kterým podle § 23/1 tr. ř. vyloučil trestní věc prověřovaného doc. RSDr. Ladislava ADAMCE, CSc., nar. 10.9.1926, neboť na základě dosud zjištěných skutečností nebylo možné rozhodnout o všech prověřovaných společně.

Během prověřování byla pol. orgánem shromážděna řada listinných materiálů, které dokládají zjištěné skutečnosti popsané následovně.

Činnost Pohraniční stráže jako ozbrojeného orgánu k provádění ochrany státních hranic byla vymezena ustanovením § 2 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, ve znění všech pozměňujících novel až do 26.8.1991. Podle ustanovení § 1 téhož zákona bylo k zajištění pokojné výstavby socialismu třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora

pokroku a míru. V období od 31.7.1951 do 13.9.1953 byla Pohraniční stráž v podřízenosti ministerstva národní bezpečnosti. Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, v účinnosti od 14.9.1953, se ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti sloučily v ministerstvo vnitra. Od 1.1.1966 do 31.12.1971 se podřízenost Pohraniční stráže přenesla na základě zákonného opatření č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, na ministerstvo národní obrany a od 1.1.1972 do 26.8.1991 byla Pohraniční stráž na základě zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, opět v podřízenosti ministerstva vnitra. Zmíněné novely zákona č. 69/1951 Sb. zasahovaly toliko do podřízenosti Pohraniční stráže k ústředním orgánům státní správy a jiným způsobem stávající právní úpravu o ochraně státních hranic neměnily.

Podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb. byla ministrowi národní bezpečnosti (od 31.7.1951 do 13.9.1953), resp. ministrowi vnitra (od 14.9.1953 do 31.12.1965 a od 1.1.1972 do 26.8.1991), resp. ministrowi národní obrany (od 1.1.1966 do 31.12.1971) přiznána kompetence a uloženo oprávnění stanovit vlastním nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně. Příslušné nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, bylo vyhlášeno spolu se zákonem č. 69/1951 Sb. ve Sbírce zákonů dne 31.7.1951. V ustanovení § 1 a) tohoto nařízení bylo zakotveno oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví. Až do zrušení zákona č. 69/1951 Sb. ke dni 27.8.1991 bylo nařízení č. 70/1951 Sb. v účinnosti v nezměněné úpravě a nedošlo ani k návrhu jeho změny.

Za účelem podrobné interní úpravy režimu ochrany státních hranic, organizace, práv a povinností Pohraniční stráže a užívaného pojmosloví federální ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 22.5.1929, vydal dne 23.12.1974 rozkaz č. 50/1974 o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (tzv. předpis OSH-I-1) a pohraniční rotou (tzv. předpis OSH-I-2), přičemž oba předpisy vstoupily v účinnost dne 1.4.1975 a platily po celé prověřované období.

Státní hranice ČSSR byly podle čl. 1 předpisu OSH-I-1 myšlenou čarou, která odděluje na povrchu země a svislou plochou nad i pod zemí výsoštné území, vzdušný prostor a hlubinu země ČSSR od sousedních států. Čl. 6 předpisu OSH-I-1 definoval narušení státní hranice jako jakýkoli přechod, přejezd nebo přelet státních hranic v kterémkoli místě osobou, která nemá doklady opravňující ji k překročení státních hranic, i přechod, přejezd nebo přelet státních hranic, uskutečněný v místě k tomu nevyhrazeném, i když osoba má doklady opravňující ji k překročení státních hranic. Čl. 9 a) předpisu OSH-I-1 označil osobu, která narušila státní hranice nebo se o jejich narušení pokusila, jako narušitele. Signální prostředky podle čl. 59 předpisu OSH-I-2 tvořily ucelený signální systém, který sloužil k předání signálu rotě (pohraniční hlídce) o narušiteli státních hranic, zabezpečoval nepřetržitost ochrany státních hranic v úseku roty v čase a prostoru a vytvářel příznivé podmínky pro rychlé zjištění narušitele, směru jeho pohybu a k jeho zadržení.

Podle čl. 7 předpisu OSH-I-1 byla Pohraniční stráž zahrnuta do vojsk ministerstva vnitra, byla podřízena ministru vnitra ČSSR a každý voják Pohraniční stráže se nazýval pohraničníkem. Pohraniční hlídka byla složena z jednoho nebo více ozbrojených pohraničníků plnících bojový úkol k ochraně státních hranic ČSSR (čl. 20 předpisu OSH-I-1). Pohraniční hlídka byla podřízena veliteli roty (čl. 22 předpisu OSH-I-1). Pohraniční rota byla základní jednotkou Pohraniční stráže, která nepřetržitě chrání a brání svěřený úsek státních hranic ČSSR (čl. 1 předpisu OSH-I-2).

Úkolem Pohraniční stráže podle čl. 8/1 a) předpisu OSH-I-1 bylo provádět ochranu státních hranic a zabráňovat jejich narušování. Podle čl. 10 předpisu OSH-I-1 pohraničník musel být bezvýhradně oddán své socialistické vlasti a celému socialistickému společenství v čele se Sovětským svazem, dělnické třídě a její vůdkyni KSČ a musel být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu. Čl. 17 předpisu OSH-I-1 vytvořil předpoklad kázeňské nebo trestní odpovědnosti každého pohraničníka, který neučinil potřebná oprávnění k zadržení narušitelů.

Příloha č. 1 k předpisu OSH-I-1 obsahovala vysvětlení některých pojmů používaných v nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Termínu použití zbraně se rozumělo použití zbraně

takovým způsobem, k němuž je určena (střelná zbraň ke střelbě). Služebním zákrokem se rozuměl takový výkon pravomoci pohraničníka, jímž má být splněn bojový úkol k ochraně státních hranic.

Podle čl. 9 h) předpisu OSH-I-1 měly orgány Pohraniční stráže při plnění úkolů oprávnění použít zbraně na základě nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb, o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně. Na tento článek navazoval čl. 192 a) předpisu OSH-I-1, který vycházel z již citovaného ustanovení § 1 a) předmětného nařízení a jenž stanovil, že pohraničník je oprávněn použít zbraň při výkonu své pravomoci proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu nezastaví. Podle čl. 153-155 předpisu OSH-I-1 museli být narušitelé zjištění pohraniční hlídkou zadrženi za každé situace, při postupu narušitele přímo na hlídku měla hlídka zůstat pečlivě zamaskována, pozorovat činnost narušitele a zjišťovat, zda nejsou po stranách nebo za narušitelem další osoby, a měla si připravit zbraně k okamžitému použití, tzn. držet odjištěnou zbraň v rukou tak, aby mohl být rychle zasunut náboj do nábojové komory, a dále, byla-li hlídka vzdálena od narušitele, neměla možnost se k němu přiblížit a bylo nebezpečí uniknutí narušitele, měla ho vyzvat k zastavení a v případě neuposlechnutí výzvy ani varovného výstřelu měla použít zbraně.

Oprávnění pohraničníků použít služebního psa jako mírnějšího prostředku ke splnění bojového úkolu při ochraně státních hranic bylo zakotveno v čl. 183 c) předpisu OSH-I-1. Vycvičení služební psi byli významným pomocníkem pohraničníků při ochraně státních hranic (čl. 48 předpisu OSH-I-2). Čl. 116 předpisu OSH-I-1 opravňoval zesílit skrytou hlídku Pohraniční stráže služebním psem (smečkou) vycvičeným k útoku na volno, přičemž při signálu měla hlídka vypustit psa na vnější stranu signální stěny s cílem zadržet narušitele. Podle čl. 50/3 předpisu OSH-I-2 byl významnou formou využití hlídkového psa útok na volno u signálních prostředků.

Čl. 8. předpisu OSH-I-2 vymezil obliga zástupce velitele roty pro politické věci, který byl povinen organizovat a provádět politickou a ideově výchovnou práci s pohraničníky a zaměřovat ji na pochopení a plnou podporu politiky KSČ, seznamovat pohraničníky s politickou a hospodářskou situací v sousedních státech, agresivní politikou a podvratnou činností imperialistických států, vést boj proti buržoazní ideologii a morálce a vychovávat pohraničníky k nenávisti vůči třídním nepřátelům. Čl. 32 předpisu OSH-I-2 vytyčil základní úkoly politické práce u roty, jakými byly např. vychovávání pohraničníků na zásadách marxismu-leninismu k bezpodmínečné oddanosti a věrnosti věci komunismu a KSČ, pěstování třídní nenávisti k nepřátelům socialismu, upevňování ideové pevnosti a schopnosti čelit všem formám a metodám činnosti buržoazní propagandy a ideologické diverze a vyzvedávání pohraničníků, kteří se vyznamenali v boji proti narušitelům státních hranic.

Okolnosti služebních zákroků Pohraniční stráže na československých státních hranicích, popsané ve výrokové části usnesení, proti poškozeným pol. orgán podepřel zejména denními hlášením o událostech na státních hranicích v sestavě Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic ČSSR (dále jen "HS PS OSH") a dalšími listinami, které děj služebního zákroku doplňovaly nebo upřesňovaly.

Služební zákrok 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.8.1988 proti Uwemu LENZENDORFOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 234/10. řádek ze dne 24.8.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 234, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-279/88.

Služební zákroky 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.10.1988 proti Kerstin TRAUERWEINOVÉ a Ullrichu TRAUERWEINOVÍ jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 295/7. řádek ze dne 24.10.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 295, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Bratislava, Správy SNB hl. m. Bratislavy, č. j. VS-ČVS-0652/88.

Služební zákrok 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.7.1989 proti Dr. Thomasu BARTSCHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 201/4. řádek ze dne 21.7.1989, denní

situační zprávou FMV č. 93 ze dne 24.7.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-394/89.

Služební zákrok 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže ze dne 14.9.1989 proti Güntheru Herbertu ZEHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 256/7. řádek ze dne 14.9.1989 a denní situační zprávou FMV č. 132 ze dne 15.9.1989. Pol. orgán podotýká, že z výčtu dílčích útoků se jedná o jediný případ překročení státní hranice mezi státy tzv. socialistického tábora – ČSSR a Maďarskem – avšak v té době se v Maďarsku již projevovaly silné demokratické tendence. V květnu 1989 se maďarská vláda rozhodla odstranit pohraniční plot, který zemi odděloval od Rakouska. Vzápětí poté se do Maďarska začaly sjíždět tisíce východních Němců, kteří chtěli utéct na Západ. Politické poměry v Budapešti už byly tehdy natolik liberální, že mohla začít fungovat církevní charita a pro východní Němce bylo otevřeno provizorní útočiště v zahradě jednoho z budapeštských kostelů (BERGER Vojtěch. Maďarsko nakročilo na cestu k demokracii a sebevědomí. Český rozhlas, 2009).

Služební zákroky 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1989 Renemu RÖDEROVI, Steffenu SCHLEGLOVI a Heiku SCHMOTZEOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 264/9. řádek ze dne 22.9.1989, denní situační zprávou FMV č. 138 ze dne 25.9.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. ČVS-537-89.

Informovanost prověřovaného o služebním zákroku Pohraniční stráže z 18.9.1986 proti Johannu DICKOVI, nar. 23.3.1927, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, a to v domnění, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala, načež Johann DICK na následky střelného zranění dne 18.9.1986 zemřel, je podložena materiály z fondu Národního archivu ČR A-ÚV KSČ. Na programu 40. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ konané dne 3.7.1987 bylo zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1986, přičemž k projednání tohoto bodu byl přizván federální ministr vnitra JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc. Schůze se zúčastnil prověřovaný, jak je doloženo jeho podpisem na prezenční listině. JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., dne 30.6.1987 předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ výroční zprávu o plnění hlavních úkolů svých podřízených ozbrojených složek v roce 1986. V části o státní hranici ČSSR s kapitalistickými státy je psáno, že v důsledku hrubých chyb došlo ke dvěma vážným incidentům, které poškodily zájmy ČSSR, prestiž a dobré jméno Pohraniční stráže. Přes takto obecné vyjádření je ze shromážděných materiálů zřejmé, že jedním z těchto vážných incidentů byla střelba Pohraniční stráží na občana SRN Johanna DICKA, neboť takový služební zákrok vyvolal mezinárodní spor mezi ČSSR a SRN, který se řešil na úrovni centrálních vlád obou zemí, přičemž vláda ČSSR nad případem vyjádřila politování a nabídla pozůstalé rodině Johanna DICKA finanční odškodnění (viz nedatované memorandum od spolkové vlády adresovaný vládě ČSSR; zdroj: Ústav pro studium totalitních režimů).

Dále bylo z fondu A-ÚV KSČ dokumentováno, že se prověřovaný zúčastnil ve dnech 29.1.1988 a 13.1.1989 dalších schůzí předsednictva Ústředního výboru KSČ, na kterých bylo referováno o výročním zhodnocení stavu Pohraniční stráže a ochrany československých státních hranic, a to bez toho, že by došlo k jakýmkoli návrhům na změnu práv a povinností příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň proti narušitelům státní hranice.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce

společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev znatelně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložení mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepřiměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímo vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na Západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká

ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucích politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdale). Pol. orgán rovněž poukazuje na zprávu JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, kde je uvedeno, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v podstatě neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

Pol. orgánem byly v rámci postupu podle § 158/3 tr. ř. opatřeny záznamy a protokoly o podaných vysvětleních, výsleších svědků, odborných vyjádření a znaleckých posudků, které se týkaly jiné trestní věci. Jedná se o řízení vedené zdejším úřadem pod spisovou značkou č. j. UDV-807/TČ-2017-260011, pod kterou byla vyšetřována trestná činnost obviněného Milouše JAKEŠE a spol. Ti se měli dopustit obdobné trestné činnosti v postavení členů předsednictva Ústředního výboru KSČ, když v době jejich trestního stíhání nebyly zajištěny listinné důkazy, které by svědčily o podezření z trestné činnosti doc. RSDr. Ladislava ADAMCE, CSc. Skutečnosti zjišťované z těchto listin však logicky zapadaly do prověřovaných okolností šetřených pod č. j. UDV-69/TČ-2021-260011, resp. UDV-532/TČ-2021-260011, když bylo ve fázi přípravného řízení vycházeno z účelu trestního řádu, ze základních zásad trestního řízení i z ustanovení § 89/2 tr. ř., které hovoří o zásadní použitelnosti důkazů v jedné trestní věci i jiných trestních věcech, pokud trestní řád nestanoví výslovně opak. Limity zásad zákonnosti a přiměřenosti jsou tak v současnosti splněny i v této trestní věci, v níž mají být takové důkazní prostředky užity k důkazu, když prověřovaný doc. RSDr. Ladislav ADAMEC, CSc., je ohrožen shodnou skutkovou podstatou a trestní sazbou.

Ing. František KINCL, nar. 2.2.1941, zastával v období 12.10.1988 až 3.12.1989 funkci federálního ministra vnitra. Pol. orgánu podal vysvětlení, že byl sluhou dvou pánů – zodpovídal se jak předsedovi vlády, tak i generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, přičemž ze strany Ústředního výboru KSČ byly nároky vyšší. Kontakt mezi FMV a Ústředním výborem KSČ zprostředkovával šéf odboru pro státní orgány, který patřil pod Ústřední výbor KSČ. Ministerstvo vnitra spolu s Ústředním výborem KSČ vytvářely bezpečnostní politiku státu, kterou ústřední výbor schvaloval. Na ministerstvu vnitra existoval výbor KSČ, který měl rovněž vlastní komunikační kanál na Ústřední výbor KSČ, často věděli plno věcí dřív než on sám. Uplatňovala se tzv. nomenklatura, tzn. jmenování úředníků na ministerstvu podléhala schválení stranickými orgány, na ministerstvu vnitra právě výborem KSČ při FMV. O postu ministra vnitra zase rozhodoval generální tajemník nebo předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Existovala povinnost zasílat některé informace a zprávy z FMV v určitém časovém období na Ústřední výbor KSČ, ale již si nevzpomíná, o jaké informace šlo. Co se týče státních hranic a Pohraniční stráže, toto měl v gesci na FMV jeho podřízený náměstek, ale nevzpomíná si, o koho se jednalo. Když přebíral funkci ministra vnitra po JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., tento mu sdělil, že je vše zaběhnuté a dobře funguje.

Ing. Jan MUŽIKÁŘ, nar. 19.6.1934, vykonával v prověřovaném období funkci 1. zástupce náčelníka HS PS OSH. Podle § 158/8 tr. ř. odepřel podat vysvětlení.

RSDr. Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941, pracoval v období od 10.6.1988 do 18.1.1990 na pozici náměstka federálního ministra vnitra. Uvedl, že pod něj spadala Pohraniční stráž. Během jeho působení na FMV se řešilo zavádění digitalizace státní správy, a to pod tlakem Ústředního výboru

KSČ. Tohle byl jeho hlavní úkol a na víc nezbýval čas. On se ve věci problematiky Pohraniční stráže zabýval zejména logistikou, ekonomikou a personálními otázkami. Vyžadoval zasílat jednou měsíčně informace o mimořádných událostech na státních hranicích bez ohledu na to, zda šlo o narušení zvenku nebo zevnitř. Měl prioritu, aby se prací zpravodajské služby případní narušitelé zachytili ještě dřív, než dojdou k hranicím. Ministr vnitra měl v plánu zavést na hranicích s Rakouskem tzv. bezpečnostní ochranu, která fungovala na bázi hranic se socialistickými státy. Ochrana měla být vykonávána příslušníky SNB se všemi jejich právy a povinnostmi. Hranice se SRN měla zůstat chráněná v nepřehledných úsecích. Bohužel celá věc probíhala příliš pozdě, již nestihli mnohé realizovat, protože přišel listopad 1989. Uvažovalo se o zrušení výjezdních doložek, ale toto také nestihli zrušit. On se ve své funkci zodpovídal pouze ministroví vnitra, který již informoval Ústřední výbor KSČ nebo generálního tajemníka. Jednou měsíčně měl RSDr. Stanislav NEZVAL schůzku s náčelníkem HS PS OSH PhDr. Antonem NEMCEM, nar. 14.1.1929, který jej o situaci na státních hranicích informoval. Naproti tomu PhDr. Anton NEMEC dostával od něj informace, které měly směřovat k Pohraniční stráž. Nikdy nebyl svědkem toho, že by byli pohraničníci směřováni k tomu, aby při ochraně státních hranic použili k zadržení narušitele jakékoli prostředky. Jednalo se o konec 80. let a z hlediska mezinárodní situace to nebylo vyžadováno. Uvedl, že na fungování Pohraniční stráže v době socialismu je třeba nahlížet v historických a politických souvislostech. V závěru RSDr. Stanislav NEZVAL vyjádřil uspokojení, že dnes mohou lidé svobodně a bez omezení cestovat mimo republiku a nejsou ničím omezováni.

JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., podal vysvětlení dvakrát. Poprvé sdělil, že komunikace mezi ním a generálním tajemníkem JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., nar. 10.1.1913, probíhala především osobně. Pokud bylo něco třeba vyřešit rychle, bylo to po telefonu. S Miloušem JAKEŠEM, nar. 12.8.1922, který ho vystřídal ve funkci, nejednal, alespoň si na to nevzpomíná, to už byl ministr vnitra Inv. František KINCL. Pohraniční stráž spadala pod něj jako ministra vnitra. Asi dvakrát do roka měl schůzku s PhDr. Antonem NEMCEM, který mu podával zprávu, co se u Pohraniční stráže děje. Žádné písemné zprávy mu nepředkládal. Do operativy Pohraniční stráže JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nezasahoval a ani se k ní nevyjadřoval. Pohraniční stráž měl na starost jeden z jeho náměstků, pravděpodobně to byl JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ, nar. 18.12.1930 (ve funkci náměstka od 1.6.1979 do 31.5.1988). Všichni náměstci ho jednou do měsíce informovali, co se na jejich úseku stalo. V rámci toho byl asi informován i o situaci u Pohraniční stráže. Nedělo se, že by on jako ministr vnitra dostával denní hlášení od Pohraniční stráže. On byl informován jen tehdy, když došlo k mimořádné situaci, třeba ke střelbě. Tuto informaci pravděpodobně předal dál, a to generálnímu tajemníkovi a taky ji pravděpodobně zahrnul do zprávy pro vládu, která se dělala jednou za půl roku, později jednou ročně. Asi o mimořádných situacích informoval i předsedu vlády (JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA). Sám tyto události neřešil, toto měl na starost náčelník Pohraniční stráže, který se zodpovídal jeho náměstkovi. On žádným způsobem neupravoval režim na státních hranicích. Jeho předchůdce doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., se úpravou režimu na státních hranicích zabýval, a když nastoupil do funkce ministra vnitra, bylo vše hotové a nebylo potřeba s tím nic dělat.

V rámci druhého podání vysvětlení uvedl, že Pohraniční stráž sice pod něj spadala, ale byla to z velké části autonomní složka. Byl zákon o Pohraniční stráž, kde bylo vymezeno, jaké jsou pravomoci a povinnosti pohraničníků, a tímto zákonem se řídila i střelba na hranicích. Pokud byl nějak pohraničník ohrožený, tak se mohl bránit. Zopakoval, že jakékoli informace ze státní hranice, včetně mimořádných událostí, mu byly podány prostřednictvím jeho podřízeného, asi JUDr. Vladimíra HRUŠECKÉHO. Tyto informace mu byly podány telefonicky, písemně, nebo ústně. Bylo to nárazové podle toho, zda se stalo něco závažného. Po obdržení takových informací tyto osobně, nebo telefonicky předložil generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, kterému jako ministr vnitra podléhal. Domnívá se, že tyto informace pak šly od generálního tajemníka k členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a předsedovi vlády. Pravidelně jednou za rok byl přizván k jednání předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde podával zprávu o činnosti FMV a referoval i o situaci na státních hranicích ČSSR. Program schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ se řídil podle plánu práce. On jako ministr vnitra nikdy nevydal žádný rozkaz, nařízení nebo věstník k činnosti Pohraniční stráže. Použití zbraně bylo upraveno zákonem a nic takového se za jeho působení na FMV neměnilo.

Oldřich BRTNÍK, nar. 24.12.1948, v podaném vysvětlení uvedl, že dne 18.11.1976 úspěšně překročil státní hranici do SRN. Jelikož v letech 1967-1969 sloužil jako příslušník Pohraniční stráže v době vojenské služby, byl si vědom, že příslušníci proti narušitelům státních hranic mohou použít střelby.

Aleš HOCH, nar. 16.6.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že byl dne 7.3.1987 v 21:58 hod. zadržen příslušníky Pohraniční stráže při pokusu o překročení státní hranice do Rakouska. O způsobu ochrany státní hranice věděl, že je oplocena, střežena příslušníky Pohraniční stráže se psy a zbraněmi s ostrými náboji. Taktéž věděl, že za nelegální překročení státní hranice mu hrozí vysoký trest. O podobě státní hranice se dověděl z televize a obecně z propagandy komunistického režimu, jednalo se o věc obecně známou.

Jan JIRUKIS, nar. 10.2.1953, v podaném vysvětlení uvedl, že byl odsouzen v trestu odnětí svobody v délce 10 měsíců kvůli tomu, že chtěl v roce 1976 překročit státní hranici do Rakouska, ač si následně své počínání rozmyslel. Ohledně způsobu ochrany státních hranic si byl vědom, že příslušníci Pohraniční stráže byli proti narušitelům státní hranice oprávněni střílet a že za zadržení narušitelů byli odměňováni, dostávali tzv. opuštěčky. Státní hranice měla 4 pásma a v jejím okolí bylo plno spolupracovníků s policií a jeden z nich jej i nahlásil. O podobě státní hranice se nejvíce dověděl během své základní vojenské služby.

Petr JURÁNEK, nar. 12.11.1966, v podaném vysvětlení uvedl, že v roce 1984 s přáteli spali v blízkosti státní hranice a v noci je probudila hlídka Pohraniční stráže, verbálně i fyzicky je napadli a odvezli k výslechu. Pro obvinění z pokusu o nedovolené překročení státní hranice strávil 11 měsíců ve vazbě a následně byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. O režimu ochrany státní hranice tehdy nic nevěděl, pouze to, že byla hlídána.

Pavel PETRUS, nar. 29.8.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že někdy mezi lety 1984 až 1986 překročil státní hranici do NDR a zpět, zadržen při tom hlídkou Pohraniční stráže nebyl. O podobu státní hranice se příliš nestaral, byl si i tak vědom, že je dobře hlídána, obehnaná ostnatými dráty a že v případě jejího překročení na něj mohou členové Pohraniční stráže střílet či poštvat služební psy. O podobě státní hranice se dověděl z televize a dále od různých lidí.

Vilém VEDRA, nar. 6.9.1965, v podaném vysvětlení uvedl, že byl v roce 1988 zadržen při ilegálním překročení státní hranice. Byl zadržen na cestě ke státní hranici na základě udání příslušníka Pohraniční stráže v civilu. S režimem na státních hranicích se seznámil během své základní vojenské služby, věděl, že je chráněná dráty a že příslušníci Pohraniční stráže mohou po narušitelích střílet a posílat na ně služební psy.

Během prověřování archivních materiálů získával pol. orgán poznatky o tzv. Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které bylo vytvořeno usnesením 183. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 4.9.1970. V Zásadách postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systematizace aparátu stranických orgánů č. 3660/21 je Oddělení státní administrativy definováno jako součást aparátu Ústředního výboru KSČ, který ústřednímu výboru pomáhá při rozvíjení stranické práce v hlavních výborech KSČ na ministerstvech vnitra a v politické správě Pohraniční stráže podle usnesení Ústředního výboru KSČ.

Rudolf HEGENBART, nar. 11.9.1935, byl posledním z vedoucích Oddělení státní administrativy, kam nastoupil v druhé polovině roku 1988. Pol. orgán podal vysvětlení, při kterém uvedl, že se na tomto oddělení věnoval ekonomickým a vědecko-technickým otázkám a se státními hranicemi neměl nic společného. Jeho přímým nadřízeným byl Milouš JAKEŠ. Co se týče úlohy Oddělení státní administrativy ve zprostředkování informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ, informace podával především generálnímu tajemníkovi zásadně přímo ministr vnitra. Probíhalo to na pravidelné bázi, ministr vnitra informoval generálního tajemníka, předsedu vlády a prezidenta, přičemž on u toho přítomen nebyl. Oddělení státní administrativy byl pomocný orgán, který vypracovával zprávy, neřídil oddělení nebo odbory a nedisponoval rozhodovací pravomocí. Obecně přes Oddělení státní administrativy žádné informace nechodily, ty chodily od ministra vnitra ke generálnímu tajemníkovi. Neví, jak s těmito informacemi nakládali. Jednou za 14 dnů, kdy zasedalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, byli členové předsednictva ze strany generálního

tajemníka informování. Ministr vnitra nebyl členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, ale schůzí se účastnil.

RSDr. Miloslav ONDRŮŠEK, nar. 10.5.1935 pracoval v 70. a 80. letech na pozici instruktora Odboru pro bezpečnostní politiku spadajícího pod Oddělení státní administrativy. Účastnil se jednání na vojenských radách Pohraniční stráže, které se pravidelně konaly asi jednou za měsíc. Předkládal na nich materiály projednané na sekretariátu a předsednictvu Ústředního výboru KSČ, přičemž některé materiály se přímo týkaly oblasti Pohraniční stráže. Vojenská rada fungovala jako poradní orgán pro vrchního velitele Pohraniční stráže. O tom, co bylo projednáváno na vojenských radách, informoval svého vedoucího. Pokud došlo na státních hranicích k nějaké mimořádné události, např. k úmrtí narušitele nebo pohraničníka, tak o tom na vojenských radách určitě informace padla, ale řešení nebo další kroky týkající se této věci se neprojednávaly. Nikdy nebyl přítomen jednání stran uvolnění režimu ochrany státních hranic, ale posledních sedm osm let před listopadem 1989 již nebylo na státních hranicích tak časté použití zbraně jako dříve. Dále prohlásil, že předpisy, které upravovaly oprávnění pohraničníků použít zbraň, se neupravovaly, nebo aspoň si na to nevzpomíná.

K objasnění role Oddělení státní administrativy jako zprostředkovatele informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ o mimořádných událostech na státních hranicích ČSSR podali vysvětlení i další bývalí členové Oddělení státní administrativy – jmenovitě PaedDr. Aleš BITTNER, CSc., nar. 5.10.1945, Vladislav HOFMAN, nar. 30.4.1942, Zdeněk KAJZR, nar. 10.4.1937, RSDr. Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941 (tataž osoba, co zastávala funkci náměstka federálního ministra vnitra), RSDr. Ladislav PLUHÁČEK, nar. 7.3.1936, RSDr. Karel POLÁČEK, nar. 10.5.1936, Václav SPRÁVKA, nar. 30.5.1940, JUDr. František ŠÁLEK, nar. 19.8.1936, JUDr. Magdaléna ŠEBKOVÁ, nar. 3.9.1951, Vladimíra ZAMYKALOVÁ, nar. 15.5.1952 a RSDr. Jaroslav ŽÁK, nar. 12.4.1933 – avšak takovou úlohu oddělení nepotvrdili. V souhrnu se vyjádřili v tom smyslu, že Oddělení státní administrativy bylo nástrojem pro stranické a ideové řízení bezpečnostních a justičních orgánů státní správy a armády a že kontrolovali plnění uložených politických úkolů jednotlivých ministerstev.

Blíže k úpravě režimu na československých státních hranicích v době nesvobody podali ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborná vyjádření historici z Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek.

Mgr. Libor SVOBODA, Ph.D., nar. 16.6.1970, je pracovníkem Ústavu pro studium totalitních režimů a zabývá se dějinami Státní bezpečnosti a problematikou převaděčství na státních hranicích ČSSR. V odborném vyjádření uvedl, že na základě toho, jakým způsobem fungoval před listopadem roku 1989 stranický a státní aparát, lze bezpochyby usuzovat, že nejvyšší představitelé státu měli přístup k informacím o úmrtích na státních hranicích ČSSR, pouze se neví, zda se to týkalo všech, nebo jen vybraných funkcionářů. Zcela jistě se tyto informace dostávaly k náměstkovi ministerstva vnitra, a tím pádem k ministroví. Z ministerstva pak byly tyto materiály postupovány sekretariátu Ústředního výboru KSČ a v některých případech přímo na předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Pokud došlo na státních hranicích ke střelbě s následkem smrti, tak tyto informace musely být, podle jeho názoru, alespoň ve zkratce, třeba i jen formou ústního sdělení, předány členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a ti je museli vzít minimálně na vědomí. V úplnosti pak byly samozřejmě postoupeny nižším složkám aparátu KSČ. Tento předpoklad je založen na analogii s jinými problematikami. Veškeré záležitosti týkající se fungování státního aparátu byly řízeny po stranické linii. To se týkalo i ostrahy státních hranic. Pokud došlo na státních hranicích k nějakému většímu incidentu, třeba i s následkem úmrtí, směřovaly tyto informace nejprve přirozeně na FMV a odtud na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Tam byly tyto informace zpracovány a předloženy Ústřednímu výboru KSČ. Střelba na hranicích s následkem smrti byla tak závažná událost, která k jmenovaným funkcionářům musela proniknout. Vzhledem k tomu, že KSČ měla ústavně zajištěnou vedoucí úlohu ve společnosti, mohlo předsednictvo Ústředního výboru KSČ kontrolovat a úkolovat ministry vlády i poslance Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady a jejich prostřednictvím prosazovat přijímání zákonů. Zákony týkající se bezpečnosti, stejně jako všechny zákony, musely být schváleny KSČ. Mnohdy byly tyto zákony připravovány přímo stranickými institucemi a orgány, v případě

bezpečnosti Oddělením státní administrativy ve spolupráci s nižšími složkami aparátu KSČ nebo s ministerstvem vnitra. Obecně se tyto věci probíraly po stranické linii a poté se vše zavádělo po linii státní. Navíc ministři byli zpravidla členy Ústředního výboru KSČ. Zákony podléhaly schválení Ústředního výboru KSČ.

Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D., nar. 26.12.1967, pracuje v Archivu bezpečnostních složek a dlouhodobě se zabývá problematikou státních hranic, o které publikuje. V odborném vyjádření uvedl, že informace o státních hranicích byly zasílány na vědomí Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Jednalo se o materiály z vojenských rad HS PS OSH. Vojenská rada byla poradním orgánem náčelníka HS PS OSH. Vyhodnocovala dřívější období na úseku ochrany státních hranic, probírala dlouhodobé plány činností na státních hranicích, koncepce a aktuální situaci v ostraze státních hranic. Vojenskou radu HS PS OSH tvořili všichni náčelníci podřízení náčelníkovi HS PS OSH a jednání vojenských rad se účastnily i osoby, jež zajišťovaly informovanost náměstka ministra vnitra ČSSR, který měl v kompetenci vojska ministerstva vnitra, a také zástupce z Oddělení státní administrativy. Na otázku, zda Ústřední výbor KSČ řídil nebo instruoval jednotlivé útvary Pohraniční stráže, odpovídá, že nikoli přímo. Může konstatovat, že obsah předpisu OSH-I-1 a dalších byl projednáván právě vojenskou radou a v rámci těchto projednání byla informována KSČ. Podle závažnosti incidentů na státních hranicích se spustil mechanismus šetření události, které vedla zpravidla komise ustanovená velitelem brigády Pohraniční stráže. Vedle toho tuto záležitost mohla šetřit komise ustanovená náčelníkem HS PS OSH, což ale nemuselo být pravidlem. Výsledkem šetření měl být návrh přijatého opatření, aby se situace neopakovala, a v této formě mohla být závěrečná zpráva poslána náměstkovi federálního ministra vnitra nebo prostřednictvím náměstka ministrovi vnitra.

Cestou mezinárodní právní pomoci byly německé justiční orgány v trestní věci, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, požádány o výslech dosud žijících poškozených, kteří jsou německými občany.

Rene RÖDER uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Heiko SCHMOTZEM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož již byla nálada převratu, nikdo ale nevěřil, že se něco skutečně změní. Stát stále konfiskoval věci i těm lidem, kteří na Západ vycestovali oficiálně. V okolí Chebu vcelku jednoduše překonali první plot státní hranice. Po překonání druhého plotu najednou přijely různé terénní vozy, motocykly a přiletěl vrtulník. Všichni křičeli, jako diví střileli a nadávali jim do fašistů. Byl postřelen dvakrát do pravého stehna a jednou mu střela škrtnla o žebra, Steffen SCHLEGEL měl prostřelené pravé lýtko. Není si jist, zdali slyšel varovné výstřely. Příslušníci Pohraniční stráže jim neustále pažbou pušky tloukli do střelných ran. Na místě jim neposkytlí první pomoc a až po nějaké době je odvezli do nemocnice. On sám byl v bezvědomí. Tři dny po této události jej převezli do východního Berlína, kde jej ve věznici připoutali k posteli, že nemohl ani zvednout hlavu. K následkům této události uvedl, že ho šokovalo, jak s ním příslušníci Pohraniční stráže zacházeli, tedy jak jej tloukli do otevřených ran a jak jej ponižovali. Nikoho nenapadl a nikomu nic neudělal. Dotklo se jej zejména označení za fašistu. Zranění se relativně dobře zahojila, ale ta psychická zátěž a to zacházení jej velmi špatně ovlivnilo.

Steffen SCHLEGEL sdělil, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN z politických důvodů, kterými byla svoboda cestování a svoboda názorů, jakož i z hospodářských důvodů, jako byl nedostatek bytů. V NDR neměli informace o ochraně hranice ČSSR. Když společně s Rene RÖDEREM a Heiko SCHMOTZEM překonávali v oblasti Chebu první plot státní hranice, příslušníci Pohraniční stráže po nich začali střílet. Pod palbou se jim podařilo překonat první i druhý plot, kde se nad nimi objevil vrtulník a snažil se je natlačit do hlubokých děr, které se za druhým plotem nacházely. Příslušníci Pohraniční stráže proti nim vypustili i psy a pokračovali ve střelbě, přičemž jedna z nich trefila jeho tašku, kterou měl při sobě. Heiko SCHMOTZ byl kousek stranou od něj a trochu před ním, když jej zastavil voják. Držel mu samopal v zátylku a stiskl spoušť. Jen to ale cvaklo a následně jej praštil pažbou pušky do vazů. V tom okamžiku již byl on sám na zemi, protože jej jiný příslušník Pohraniční stráže dohnal. Z bezprostřední blízkosti mu střelil do levého lýtko i přes to, že se již s rukama nad hlavou vzdal. Střílel tedy bez důvodu a záměrně. Příslušníci Pohraniční stráže celou dobu něco křičeli, ale on ničemu nerozuměl, protože se neustále střílelo. Mimo to neustále štěkali psi, které na ně poštvali,

a byl tam hluk z vrtulníku. Nevšiml si, kdy byl Rene RÖDER zraněn použitím střelné zbraně, tedy zda to bylo před jeho zraněním nebo po něm. Následně k sobě byli připoutáni pouty, a jak ležel na zemi, pokoušel se tlačit na své zranění. První pomoc jim příslušníci Pohraniční stráže neposkytli. Trvalo to velmi dlouho, než se dostali do nemocnice. Když se probрал, byl v nemocnici sám na pokoji, který byl střežen těžce ozbrojeným příslušníkem Pohraniční stráže. Po propuštění z nemocnice jej a Rene RÖDERA odvezli českou sanitkou na hranici s NDR. Tam již čekali příslušníci Ministerstva státní bezpečnosti NDR (dále jen "StaSi") s vozidlem Volvo a odvezli je do Hohenschönhausenu, kde byl asi dva dny na ošetřovně a následně v tamním vězení ve vyšetřovací vazbě. Několikrát tam byl vyslýchán, pořád a pořád, i v noci. Neustále se jej ptali, kdo byl vůdcem. Náhradu škody v trestním řízení si nárokuje. V důsledku svého zranění ztratil mnoho krve a obával se, že přijde o život. Ještě dnes trpí různými strachy, někdy má i noční můry a bolesti ve starém zranění. Jako veliké pochybení cítí to, že dlouho nebyli ošetřeni a nebyla jim poskytnuta žádná první pomoc. Nemůže uvést žádnou konkrétní částku, kterou si nárokuje, ale člověk si to s sebou nese celý život. Ten strach a bolest nelze vyvážit penězi.

Heiko SCHMOTZ uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Rene RÖDEREM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN. Jako mladí lidé si mysleli, že pobyt v NDR nemá žádnou perspektivu. Vždy si mysleli, že se člověk z NDR nikdy nedostane. Po schůzce kancléře HONECKERA s Čiňany se domnívali, že tato země bude totálně odizolovaná. Věděli, že na německo-německé hranici se střídá, o režimu na státních hranicích ČSSR neměli povědomí. U státní hranice v okolí Chebu prošli nejdříve kolem kasáren, kde naštěstí právě měli oběd, jinak by je odchytili již tam. Na jedné z lesních cest stálo vozidlo Pohraniční stráže, před příslušníky se jim však podařilo schovat. První plot byl zhruba 2 metry vysoký a byl z ostatního drátu. Steffen SCHLEGEL a Rene RÖDER jej přelezli, on jej však podlehl. Jakmile se prvního plotu dotkli, začali na ně příslušníci Pohraniční stráže střílet. Druhý plot byl tvořen jen pletivem a lehce jej přelezli. Jelikož byli na konci svých sil, běželi již velmi pomalu. Jeden z příslušníků Pohraniční stráže byl za ním a slyšel, jak přímo za jeho hlavou stiskl spoušť zbraně. Jen to však cvaklo, pravděpodobně měl prázdný zásobník. Pak jej uhodil pažbou pušky do hlavy, až spadl na zem. Ze země viděl, jak Steffena SCHLEGELA jeden z příslušníků Pohraniční stráže střelil ze zhruba 1 až 2 metrů do lýtky. Silně krvácel jako fontána. Rene RÖDER ještě pomalu běžel dál, pak jej ale střelili z bezprostřední blízkosti do stehna. Po zadržení jim příslušníci Pohraniční stráže nadávali do nacistů. První pomoc jim neposkytli a v kasárnách mu nasadili pytel na hlavu a tlačili ho skrze špalír příslušníků Pohraniční stráže, kteří jej bili a kopali. Následně jej bez lékařského ošetření zavřeli na samotku. Poté jej převezli do věznice v Plzni, pak v Praze a nakonec do NDR. Během celé té doby neměl možnost kontaktovat své příbuzné ani známé. V Berlíně jej dali do vězení StaSi Hohenschönhausen. Tam jej vyslýchali jako ve filmu, s lampou do obličejů jej oslepovali, křičeli a pokoušeli se zjistit, kdo byl vůdce a co má nyní za úmysly. Po dvou nocích výslechů byl propuštěn a teprve tehdy si mohl obléct nové oblečení, jelikož již neměl žádné zavazadlo s prádlem. To všechno jim odebrali Češi a zřejmě ukradli. Náhradu škody žádá za způsobené zranění a za nelidské podmínky vazby. Nemohl si ani vyměnit oblečení a musel tam často snášet strach, vůbec nevěděl, co jej čeká.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut Ing. Jan MUZIKÁŘ, který odmítl vypovídat s argumentem, že byl v rozhodné době náčelníkem štábu HS PS OSH a jeho výpověď by mohla vyvolat trestní řízení vůči jeho osobě. K věci pouze uvedl, že jeho přímým nadřízeným byli Anton NEMEC a předtím gen. ŠÁDEK a že jejich přímým nadřízeným byl HRUŠECKÝ, náměstek federálního ministra vnitra.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut PhDr. Jan FOJTÍK, CSc., který se vyjádřil pouze k organizačním záležitostem, když uvedl, že ohledně režimu na státních hranicích neprobíhala žádná diskuze, jelikož vyplýval z povinností ČSSR jako člena Varšavské smlouvy, která byla neustále ohrožována ze strany Spojených států amerických. Role předsednictva Ústředního výboru KSČ spočívala v koordinaci politické činnosti orgánů Národní fronty, která byla politickým systémem socialismu, a v zajištění, aby na odpovědných místech byli kádrově vybraní lidé oddaní socialismu. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ zasedalo každý týden, obvykle v pátek, program schůze se určoval po dohodě s předsedou vlády, příslušnými

tajemníky KSČ a generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Členové i kandidáti předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli ke každé projednávané věci předkládat návrhy, o návrzích se hlasovalo prostou většinou. Mnozí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli zároveň členy vlády. Předsednictvo mělo pochopitelně vyšší politickou autoritu než vláda.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut RSDr. Stanislav NEZVAL, náměstek federálního ministra vnitra v letech 1988-1989, který uvedl, že problematika Pohraniční stráže mu byla přidělena poté, co se Ing. František KINCL, který měl jako náměstek federálního ministra vnitra tuto gesci na starosti, sám stal ministrem vnitra. S genmjr. NEMCEM, náčelníkem HS PS OSH, komunikoval jednou měsíčně a vymínil si od něj dostávat informace o mimořádných událostech na státních hranicích, kterými se rozumělo i použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže. Žádné takové informace však neobdržel (ač bylo pol. orgánem prokazatelně zjištěno, že ke střelbě docházelo i v roce 1989). Pokud by je obdržel, okamžitě by informoval ministra vnitra. Hovořilo se však o tom, že ministr vnitra dostával informace přímo z HS PS OSH. O možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň věděl. Společně s ministrem Ing. Františkem KINCLEM se snažili změnit režim na státních hranicích, a to částečným odstraněním zátarasů a drátů a omezením možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň. Ač takové kroky musel odsouhlasit Ústřední výbor KSČ, bez ohledu na tento proces odstranění zátarasů navrhli přímo premiérovi ADAMCOVI, nicméně do konce roku 1989 nestihlo být realizováno.

PhDr. Jiří PLACHÝ, Ph.D., znalec z oboru společenské vědy, specializace protinacistický a protikomunistický odboj, vypracoval pro potřeby trestního řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, dne 15.12.2019 znalecký posudek. V něm uvedl, že obecný mechanismus toku informací byl takový, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ každý rok zaúkolovalo federálního ministra vnitra k vypracování zprávy o situaci na státních hranicích. Zprávy byly federálním ministrem vnitra předsednictvu Ústředního výboru KSČ předloženy spolu se stanoviskem Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které se s obsahem zpráv seznamovalo s předstihem. Členové předsednictva Ústředního výboru KSČ k nim mohli v diskuzi vyslovit své připomínky, se kterými pak byly zprávy vzaty na vědomí. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ také vyslovovalo souhlas s dlouhodobým základním zaměřením služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra. Z tohoto mechanismu je tedy patrné, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli činnost bezpečnostních složek, včetně Pohraniční stráže, ovlivňovat. Jak je zřejmé například z okolností úmrtí Františka FAKTORA, nar. 15.11.1951, tyto zprávy obsahovaly také informace o použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic, při nichž došlo k úmrtí. Pokud při zásahu Pohraniční stráže byla narušena suverenity cizího státu, byly nuceny se případem zabývat také další státní úřady, především ministerstvo zahraničních věcí, a to přinejmenším na úrovni náměstka ministra. Lze tedy jednoznačně uzavřít, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli informováni o úmrtích na hranicích a že mohli ovlivňovat činnost a pravomoci Pohraniční stráže. Závěrem znalec dodal, že stranický aparát prorůstal do všech oblastí státní správy a mnozí vedoucí představitelé ČSSR vykonávali jak stranickou, tak státní funkci. Tato kumulace funkcí se týkala např. Klementa GOTTWALDA, nar. 23.11.1896, Antonína NOVOTNÉHO, nar. 10.12.1904, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., nar. 22.5.1929, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc.

Z veřejných zdrojů bylo zjištěno sídlo Ústředního výboru KSČ na adrese Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1.

Pol. orgán se v přípravném řízení zabýval principiální otázkou týkající se role předsednictva Ústředního výboru KSČ v procesu normotvorby. K jejímu objasnění pol. orgán vyžádal od Ústavu pro studium totalitních režimů a historiků ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborné vyjádření, provedl vlastní šetření v archivních materiálech a vyžádal vysvětlení od osob, zejména od bývalých federálních ministrů vnitra, kteří potvrdili reálnou existenci podřízenosti jejich resortu předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

Předně je třeba připomenout ustanovení čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960, Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 29.11.1989, ve kterém je role vedoucí síly ve společnosti i ve státě přisouzena Komunistické straně Československa. Ústřední

výbor KSČ byl stranickým orgánem Komunistické strany Československa, řídil stranu v obdobích mezi sjezdy (sjezd byl nejvyšším orgánem KSČ konající se zpravidla po pěti letech) a volil členy svého předsednictva.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ se scházelo jednou týdně. Schůze trvaly často přes dvě hodiny. Jednání řídil generální tajemník, který měl poslední slovo. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, Ústředního výboru Národní fronty, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se vyjadřovalo, jiné pouze dostalo na vědomí. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Proto byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda Ústředního výboru Národní fronty (RÚŽIČKA Daniel. Komunistická strana Československa (KSČ): stranické orgány. Totalita.cz. 2019.).

Ústav pro studium totalitních režimů vypracoval odborné vyjádření, ve kterém potvrdil aktivní úlohu předsednictva Ústředního výboru KSČ v zavádění předpisů upravujících oblasti ochrany státních hranic a Pohraniční stráž. V odborném vyjádření je konstatováno, že v roce 1966 byla Pohraniční stráž převelena do působnosti Československé lidové armády, přesněji pod ministerstvo národní obrany. Stalo se tak poté, co o tom rozhodl Ústřední výbor KSČ. Po zkušenostech z období pražského jara rozhodl Ústřední výbor KSČ o opětovném začlenění Pohraniční stráže pod FMV, kam byla začleněna 1.1.1972, a to na základě usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z 15.12.1971. Předcházela tomu vojensko-politická analýza činnosti Pohraniční stráže z období pražského jara (z 20.3.1970), vykazující jasné normalizační tendence. V lednu 1970 vznikla vojenská rada velitelství Pohraniční stráže zajišťující v první řadě důsledné plnění usnesení nejvyšších orgánů KSČ, vlády a rozkazů ministra. Ústřední výbor KSČ rozhodoval i o dílčích otázkách v Pohraniční stráži. Například elektrifikace zátarasu (tzv. elektrické zařízení k ochraně hranic) byla zrušena v prosinci roku 1965 po rozhodnutí Ústředního výboru KSČ ze dne 26.12.1965. Dále pak o tom, které části státních hranic budou předány do ochrany pohraničních oddělení Veřejné bezpečnosti, z čehož je zřejmé, že Ústřední výbor KSČ považoval tyto otázky (respektive rozhodnutí) za primárně politického, nikoliv technického charakteru.

Dále pol. orgán dohledal archivní materiály pojednávající o konkrétních krocích předsednictva Ústředního výboru KSČ, z nich lze indukovat závěr, že předsednictvo de facto disponovalo pravomocí úkolovat federální ministry (tj. členy federální vlády), vedení vlády a potažmo vládu samotnou v zákonodárné iniciativě a v tvorbě interních norem. Dohledané archivní materiály rovněž prokazují, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ se zajímali o problematiku ochrany státních hranic a činnosti Pohraniční stráže, a to nejméně v jednoročním intervalu na schůzích předsednictva v rámci informování federálním ministrem vnitra prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Výsledkem projednání výročních zhodnocení bylo vydání usnesení předsednictvem Ústředního výboru KSČ, kterým byl ministra vnitra (resp. ministr národní obrany) zpravidla pověřen k provedení opatření vyplývajících z předložené zprávy s tím, že příští výroční zprávu předloží předsednictvu Ústředního výboru KSČ v následujícím roce. V těchto zprávách byly předkládány informace o situaci na československých státních hranicích a o činnosti Pohraniční stráže, které byly doprovázeny statistickými přehledy o počtu narušení státních hranic, počtu zadržených narušitelů, sociálním a národnostním hlediskem narušitelů aj., přičemž nejnovější údaje byly komparovány s předchozím obdobím.

Například v dokumentech Zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v letech 1984 a 1986, jejichž autorem je JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., a které byly předloženy předsednictvu Ústředního výboru KSČ, je konstatováno, že v roce 1983 došlo k 5 793, v roce 1984 k 5 051, v roce 1985 k 5 226 a v roce 1986 k 4 696 případům nedovolené emigrace československých občanů. V těchto statistikách se sledovala emigrace prováděná způsobem, že emigrující osoby legálně vycestovaly z ČSSR do zahraničí na omezenou dobu (např. služební cesta a dovolená) a do ČSSR se nevrátili. V dalších přehledových tabulkách bylo zjištěno, že v roce 1983 bylo registrováno 2 070 tlaků (narušení) na státní hranici ČSSR,

v roce 1984 o dva méně, v roce 1985 jich bylo evidováno 2 009 a v následujícím roce 2 244. V roce 1983 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 049 narušitelů, z toho 1 174 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 21 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1984 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 036 narušitelů, z toho 1 072 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 32 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1985 bylo Pohraniční stráží zadrženo 1 855 narušitelů, z toho 1 093 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 154 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1986 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 068 narušitelů, z toho 985 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 176 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. Dále byly statistické údaje o emigraci zaznamenány ve Zprávě o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy z roku 1978, jejíž autorem je doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., a která byla předložena předsednictvu Ústředního výboru KSČ. V předmětné zprávě je konstatováno, že od roku 1973 do 1. pol. roku 1978 bylo registrováno 5 968 tlaků na státních hranicích ČSSR se státy Rakousko a SRN, z toho jen 734 osob, tj. 12,30 %, směřovalo z Rakouska nebo SRN do ČSSR, a 5 234 osob, tj. 87,70 %, směřovalo z ČSSR do Rakouska nebo SRN. Stejně srovnání obsahuje dokument Výsledky ochrany státních hranic v roce 1987, který na jednání kolegia ministra vnitra ČSSR ze dne 11.1.1988 předložil JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ (náměstek federálního ministra vnitra). V roce 1987 bylo zaznamenáno 1 017 tlaků na státní hranice ČSSR s Rakouskem a SRN, z tohoto počtu bylo Pohraniční stráží zadrženo 984 osob, přičemž směrem na ČSSR bylo zadrženo 69 osob, tj. 7,5 %, a směrem na Rakousko a SRN bylo zadrženo 915 osob, tj. 92,5 %. Dvanáctou přílohu rozkazu federálního ministra vnitra doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., č. 17/1981, Základní dokumenty k realizaci bezpečnostní politiky strany a socialistického státu po XVI. sjezdu KSČ, tvořil přehled o tlaku a narušení státních hranic v letech 1976-1980, podle něhož nesouhlas s politickým zřízením byl nejčastějším důvodem narušitelů k překročení státních hranic ČSSR. V průběhu pěti let došlo k 4 618 narušení státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, přičemž z kapitalistických států (z Rakouska a SRN) do ČSSR směřovalo jen 463 narušitelů.

Předkládané statistické údaje svědčí o výrazném nepoměru mezi emigrací a imigrací v ČSSR, z čehož je zřejmé, že režim na československých státních hranicích byl nastaven převážně k zabránění útekům osob z Československa. Předmětem zájmu vrcholných představitelů státu rovněž bylo kvantitativní podchycení emigrace občanů z politických důvodů, kterou vnímali jako závažný jev, jak je mj. konstatováno v již zmíněné zprávě JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční strážě a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. Lze se zároveň důvodně domnívat, že tento podíl byl ve skutečnosti nepochybně vyšší. Nesouhlas s politickým zřízením totiž znamenal pro zadržené občany ČSSR ohrožení vyšším trestem a následné ztížení jejich společenského uplatnění v novém zaměstnání, než kdyby svůj čin zdůvodnili např. touhou po dobrodružství nebo rodinnými důvody.

Dalším prostudováním archivních materiálů byly dohledány následující dokumenty. Usnesením 126. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 26.10.1965 bylo rozhodnuto o přeskupení vojenských sil tak, aby mohl být uplatněn diferencovaný způsob ochrany a byly spolehlivě zabezpečeny hlavní směry státní hranice, bylo rozhodnuto o zrušení používání elektrického proudu v drátěném zátarasu v celém pásu státních hranic, o zastavení další výstavby dvojstěnného drátěného zátarasu a o jeho postupném nahrazování jednostěnným signálním zátarasem a slaboproudu signalizací, bylo rozhodnuto o zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR a o jejím zabezpečení obdobně jako s jinými socialistickými státy příslušníky SNB a v neposlední řadě bylo rozhodnuto o snížení počtu pohraničnicků o 13 000. Realizace těchto pokynů byla uložena ministru národní obrany Ing. Bohumíru LOMSKÉMU, nar. 22.4.1914, ministru vnitra Josefu KUDRNOVI, nar. 1.9.1920, a předsedovi vlády Jozefu LENÁRTOVI, nar. 3.4.1923. Mezi těmito pokyny bylo i zpracovat návrh novelizace zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic. Plnění úkolů měli ministři a předseda vlády opětovně předložit ke schválení vojenské komisi obrany Ústředního výboru KSČ.

Podle zprávy náměstka ministra vnitra prof. JUDr. Jana PJEŠČAKA, DrSc., nar. 10.2.1925, ze dne 7.5.1970 předsednictvo Ústředního výboru KSČ na své 130. schůzi konané dne 20.5.1969 uložilo ministru vnitra ČSSR, aby ve spolupráci s ministrem národní obrany vyhodnotil stávající systém

podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany a současně aby byly předloženy návrhy na zlepšení ochrany státní hranice s kapitalistickými státy. Zpráva byla přílohou dokumentu nazvaného Příprava materiálu o zhodnocení účinnosti podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany a jejího převodu k MV ČSSR, č. j. ZU-0024/F-1970, který předložil náměstek ministra vnitra ministroví vnitra, aby rozhodl o jeho předložení předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

V listopadu 1970 ministr vnitra ČSSR a ministr národní obrany předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ přílohu k zhodnocení činnosti podřízení Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany v souvislosti s dalším zkvalitněním ochrany státních hranic, kterou tvořil návrh na vydání usnesení předsednictva (bylo obvyklé, že návrhy usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ předkládali úkolovaní funkcionáři), v němž poukazují na aktivizované báze antisocialistických sil uvnitř státu v roce 1968-1969, enormní nárůst československé migrace do kapitalistických států a zvýšení aktivity nepřátelských rozvědných center. Usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ mělo být rozhodnuto o přehodnocení vybavení vojsk Pohraniční stráž bojovými prostředky a technikou v závislosti na potřebě mírových a válečných úkolů a zabezpečení účinné pomoci vojsk Československé lidové armády Pohraniční stráž při narušení státní hranic. Důvodem měl být enormní nárůst narušitelů státních hranic, jejichž motivace pramenila převážně z politických důvodů, přičemž převážná část narušitelů byla z vnitrozemí. V této souvislosti měly být uloženy pokyny ministru národní obrany Ing. Martinu DZÚROVI, nar. 12.7.1919, ministru vnitra Ing. Radko KASKOVI, CSc., nar. 23.2.1928, a předsedovi vlády JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ, a to zejména pokyn novelizovat zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, a zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, a provést potřebné právní úpravy, které vyžaduje výkon služby příslušníků Pohraniční stráž v rámci ministerstva národní obrany. Ministři a předseda vlády měli do konce roku 1971 předložit předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o plnění usnesení. Důvodem změny právních předpisů měla být podle důvodové zprávy skutečnost, že v roce 1965 byla změněna podřízenost Pohraniční stráž, tedy doslovně: "Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z roku 1965 bylo legislativně provedeno zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž. Ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, týkající se státní hranice však nebyla změněna."

Dále bylo dohledáno usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, na základě kterého bylo rozhodnuto o převedení Pohraniční stráž pod ministerstvo vnitra a bylo uloženo tehdejšími ministrům národní obrany a vnitra ČSSR, aby v průběhu roku 1972 předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na řešení problémů ochrany státních hranic, které přesahují pravomoc obou resortů, a aby do 20.12.1972 předložili souhrnnou zprávu o plnění tohoto usnesení. Ministru vnitra bylo výslovně uloženo, aby připravil návrh potřebné právní úpravy na změnu podřízenosti Pohraniční stráž a aby novelizoval příslušné právní normy, jimiž byla upravena činnost Pohraniční stráž. JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo uloženo, aby zajistil úkoly vyplývající z tohoto usnesení po linii vlády ČSSR. Tento uložený úkol splnil ministr vnitra v součinnosti s JUDr. Lubomírem ŠTROUGALEM, kteří připravili návrh zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž, a předali jej předsednictvu vlády. Vláda ČSSR následně předložila předsednictvu Federálního shromáždění vládní návrh zákonného opatření, který byl dne 22.12.1971 usnesením předsednictva Federálního shromáždění podle ustanovení čl. 58/3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, přijat. Ministr vnitra zároveň vydal rozkaz, kterým bylo provedeno zařazení Pohraniční stráž pod FMV.

Podle usnesení o schůzích ministra vnitra ČSSR ze dne 3.3.1975 a 20.8.1975 kolegium ministra vnitra hodnotilo převedení Pohraniční stráž do podřízenosti ministra vnitra, k němuž došlo právě na základě zmiňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971. Náměstek ministra vnitra v nich doporučoval ministroví vnitra, aby rozhodl o informování předsednictva Ústředního výboru KSČ o plnění usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, tedy o změně podřízenosti Pohraniční stráž. Kolegium zároveň ministroví vnitra doporučilo, aby svému náměstkovi uložil zapracování schválených opatření ohledně ochrany státních hranic ČSSR do Základního zaměření útvarů SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1976

a jejich rozpracování v dokumentech HS PS OSH. V příložené zprávě o plnění ochrany státních hranic se k politické výuce pohraničníků explicitně uvádí, že byla prohlubována nenávisť k třídním nepřítelům, a z příložených přehledů o výslednosti ochrany státních hranic plyne, že počet narušitelů prchajících z ČSSR byl přibližně desetkrát vyšší nežli počet narušitelů směrem do ČSSR.

Ve Zprávě o plnění hlavních úkolů SNB a vojsk ministerstva vnitra v roce 1977 se uvádí, že ministr vnitra předkládá předsednictvu Ústředního výboru KSČ k posouzení návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR k základnímu zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978.

V roce 1978 federální ministr vnitra předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, kde je uvedeno, že Československo v ochraně státních hranic zaujímá prvořadou a rozhodující úlohu ochrany státních hranic s kapitalistickými státy, přičemž tato skutečnost byla v plném obsahu tohoto pojetí zdůrazněna i v usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, a že postupné naplňování tohoto usnesení významně ovlivnilo kvalitu ochrany a bezpečnosti státních hranic ČSSR.

Z rozkazů federálního ministra vnitra č. 24/1980, 35/1980 a 17/1981 je zřejmé, že ministr úkoloval příslušné orgány Pohraniční stráže, například stanovil, že náčelník politické správy Pohraniční stráže je přímo řízen Ústředním výborem KSČ a řídí se Směrnicí pro práci politických orgánů Československé lidové armády schválné předsednictvem Ústředního výboru KSČ dne 15.12.1971 a že Pohraniční stráž je povinna informovat o své činnosti vrcholné stranické a státní orgány, k čemuž došlo například dne 22.5.1981, kdy předsednictvo Ústředního výboru KSČ bylo o stavu na státních hranicích informováno skrze ministra vnitra.

Z uvedených dokumentů je zřejmé, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ mělo faktickou moc úkolovat vládu ČSSR i její jednotlivé ministry, a to za účelem změny či přijetí zákonů i podzákonných předpisů. Zároveň se nechalo periodicky informovat o stavu na státních hranicích ČSSR a ukládalo v této oblasti tak detailní pokyny, jako bylo například snížení počtu pohraničníků, zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR či zrušení elektrického závaru, a zároveň rozhodovalo i o celé koncepci Pohraniční stráže, tedy vyhodnocovalo její účinnost a určovalo, jakému ministerstvu by mělo být podřízena. Jmenovitě JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo předsednictvem Ústředního výboru KSČ opakovaně ukládáno, aby zajistil plnění jeho usnesení po linii vlády ČSSR.

Zároveň je zřejmé, že federální ministr vnitra byl základním informačním článkem mezi předsednictvem Ústředního výboru KSČ a Pohraniční stráží a že sám k organizaci Pohraniční stráže vydával rozkazy a dále měnil právní předpisy a interní akty, které upravovaly práva a povinnosti příslušníků Pohraniční stráže.

Analogicky z jiné oblasti, k prokázání míry zapojení předsednictva Ústředního výboru KSČ do řízení státu skrze jejich vrcholné představitele, je vhodné uvést závěr z 161. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 11.7.1975, kterým bylo schvalováno personální složení delegace ČSSR na 3. fázi Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V téže věci předsednictvo Ústředního výboru KSČ dne 7.5.1976 úkolovalo předsedu vlády ČSSR JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, aby předložil materiál týkající se směrnice pro plnění Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě vládě k projednání, zabezpečil konkrétní realizaci navrhovaných opatření a předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ průběžnou zprávu o plnění tohoto úkolu.

Dne 24.10.1984 bylo na pořadu jednání 120. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ projednání zprávy o plnění povinností orgánů a organizací oznamovat trestné činy a o přijímání a vyřizování těchto oznámení státními orgány a zprávy o přijímání a vyřizování oznámení podaných státními orgány, socialistickými organizacemi a občany o podezření z trestných činů nebo přečinů. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ v této souvislosti ve svém usnesení vyslovilo souhlas s opatřeními, která k oběma zprávám přijala vláda ČSSR dne 4.10.1984.

Z vyžádané zprávy od Ústavu pro studium totalitních režimů bylo zjištěno, že prověřovaný zastával funkci řadového člena předsednictva Ústředního výboru KSČ v období od 19.3.1987

do 24.11.1989. Toto období je v korelaci s účastí prověřovaného ve federální vládě, kdy v období 20.3.1987 až 11.10.1988 zastával funkci místopředsedy vlády ČSSR a od 12.10.1988 do 7.12.1989 byl jejím předsedou. Údaj o členství prověřovaného v předsednictvu Ústředního výboru KSČ nebyl pol. orgánu v době, kdy konal řízení ve věci úpravy režimu ochrany československých státních hranic v letech 1976-1989, v níž prověřoval bývalé členy předsednictva Ústředního výboru KSČ, kteří již zemřeli (BILÁK a spol.), znám, neboť tehdy vycházel z dokumentu Složení vedoucích orgánů KSČ vydaného Ústavem pro studium totalitních režimů, kde doc. RSDr. Ladislav ADAMEC, CSc., nebyl jako člen tohoto orgánu jmenován.

Byly dohledány dílčí zápisy z vojenské rady Pohraniční stráže a ochrany státních hranic. Např. v zápisu vojenské rady ze dne 28.8.1987 se uvádí, že ve 2. polovině roku 1986 došlo, cit. k prudkému nárůstu mimořádných událostí vážného charakteru, konkrétně k 6 případům zběhnutí, ztrátám na životech, průnikům přes státní hranice apod. Ze zápisu vojenské rady ze dne 28.2.1989 bylo zjištěno, že 1. zástupce náčelníka HS PS OSH Ing. Jan MUZIKÁŘ podal na poradě náčelníků zprávu o tom, že přesto, že pohraniční hlídky byly s šesti narušiteli státních hranic v dotyku zrakem, na dostřel nebo na dostih se služebním psem, nebylo zabráněno jejich průniku přes státní hranice. Jeho vyjádření svědčí o tom, že režim ochrany státních hranic byl ještě na konci 80. let nastaven na bezpodmínečné zabránění nedovoleného překročení státních hranic ČSSR i za cenu použití zbraně. Pol. orgán dodává, že zápisy z vojenských rad byly zasílány na FMV a Ústřední výbor KSČ, jak dokládají rozdělovníky a potvrzené zpáteční lístky.

V ČSSR byl od 23.3.1976 v účinnosti Pakt, jehož ustanovení čl. 12/2 opravňovalo každého svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Pakt byl přijat XXI. Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen "OSN") dne 16.12.1966 rezolucí č. 2200. Jménem ČSSR byl Pakt podepsán dne 7.10.1968, ale k jeho ratifikaci bylo přistoupeno až v roce 1976 v souvislosti s probíhající Konferencí o evropské bezpečnosti a spolupráci, kde při projednávání otázek v humanitární oblasti vytvářela ratifikace Paktu pro socialistické státy příznivou negociační pozici pro odmítání nepřijatelných návrhů tzv. západních zemí. Aktivita československé delegace na uvedené konferenci řídilo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jak je doloženo přijatými závěry 161., 162. a 2. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ z 11.7.1975, 22.8.1975 a 7.5.1976, na podkladě kterých bylo schvalováno složení a postup při jednáních delegace na konferenci. Ve vztahu k podpisu a ratifikaci Paktu byla role předsednictva Ústředního výboru KSČ rovněž řídicí. Dne 19.9.1967 předložil ministr zahraničních věcí Václav DAVID, nar. 23.9.1910, předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na podpis a ratifikaci Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech. V průvodní zprávě ministerstva zahraničních věcí je zmíněno, že ustanovení čl. 12 Paktu je jedním z nejcitlivějších ustanovení a je nepochybné, že po jeho ratifikaci by se občané ještě ve větší míře dovolávali svobody pohybu, přičemž jde o vážnou politickou otázku. Návrh byl projednán dne 26.9.1967 na 46. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ a byl přijat závěr, aby ministerstvo zahraničních věcí spolu s dalšími zúčastněnými ministry přezkoumali v rámci svých resortů všechny příslušné předpisy a zjistili možné kolize s přijatým Paktem. V důvodové zprávě vládního návrhu, kterým se předkládá Federálnímu shromáždění k souhlasu Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, se k ustanovení čl. 12 uvádí, že předmětný článek zakotvuje svobodu pohybu a pobytu, právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a právo na návrat do své země. Tato práva mohou být podle ustanovení čl. 12/3 omezena. Omezení, která připouští odst. 3, musí být stanovena zákonem a musí být nutná pro ochranu státní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Tuto důvodovou zprávu předložili Federálnímu shromáždění dne 15.5.1975 předseda vlády JUDr. Lubomír ŠTROUGAL a ministr zahraničních věcí Ing. Bohuslav CHŇOUPEK, nar. 10.8.1925, načež dne 11.11.1975 vyslovilo souhlas s Paktem Federální shromáždění, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976.

Na obecné porušování Paktu upozorňoval dokument Prohlášení Charty 77, zveřejněný dne 1.1.1977. Poukazoval na nedodržování ustanovení čl. 12/2 Paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi, kdy pod záminkou ochrany národní bezpečnosti (odst. 3) bylo toto

právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky. Autoři v jeho textu vítají, že ČSSR přistoupila mj. k tomuto Paktu, ale s novou naléhavostí připomínají, kolik základních práv platí v naší zemi – bohužel – jen na papíře, stojí v textu. Dále poukazovali na nedodržování článků zaručujících svobodný projev a pohyb, na šikanu lidí, jejichž názory se odlišovaly od oficiálních stanovisek státu, a na centralizaci politické moci. Do konce listopadu 1989 podepsalo Prohlášení Charty 77 téměř 1 900 lidí. Signatáři tohoto dokumentu byli v ČSSR vystaveni perzekuci ze strany Státní bezpečnosti.

Pakt vedle zmiňovaného ustanovení čl. 12/2 obsahoval i velice důležité ustanovení čl. 6/1, které stanovilo, že každá lidská bytost má právo na život, že toto právo je chráněno zákonem a že nikdo nebude svévolně zbaven života. Právo na život jako jedno z elementárních lidských práv definovala již Všeobecná deklarace lidských práv OSN, jehož členem Československo bylo od jeho založení v roce 1945. Byť nejde v mezinárodně právním smyslu o závazný dokument, představoval pro členské státy rámec pro ochranu práva na život v jejich vlastních právních řádech a také předpolí pro uzavírání konkrétních mezinárodních smluv, které ochraně lidských práv dávaly konkrétní podobu.

Mezinárodními smlouvami, jež zaručovaly existenci základních lidských práv a které ČSSR ratifikovala, byly Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 8.12.1948, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 32/1955 Sb. dne 19.7.1955 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 12.1.1951, a Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 26.11.1968, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb. dne 31.5.1974 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 11.11.1970.

Právo na život a jeho ochranu lze nepřímou dovést i z některých článků tehdy účinného ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy Československé socialistické republiky. Jde zejména o ustanovení čl. 20, které stanovilo, že všichni občané mají rovná práva a rovné povinnosti, ustanovení čl. 23 Ústavy, které v odstavci prvním stanovilo, že všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči, jakož i právo na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, a které v odstavci druhém stanovilo, že tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením, ustanovení čl. 30, které stanovilo, že nedotknutelnost osoby je zaručena, a ustanovení čl. 38, které stanovilo, že neodlučnou součástí občanských povinností je úcta k právům spoluobčanů, jakož i uvědomělé zachovávání pravidel socialistického soužití. V ústavním zákoně č. 143/1968 Sb., o československé federaci, jímž došlo ke zrušení rozsáhlých pasáží Ústavy ČSSR z roku 1960, je pak nutné v této souvislosti poukázat na jeho preambuli: "My, národ český a slovenský, vycházejíce z poznání, že naše novodobé dějiny jsou prodchnuty oboustrannou vůlí žít ve společném státě (...) rozhodnutí vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národnosti."

Zmiňované ustanovení čl. 6/1 Paktu, které zaručovalo právo na život, tak bylo pouhou explicitní deklarací již dříve existujícího závazku ČSSR respektovat základní lidská práva všech osob, zejména v oblasti ochrany života a zdraví.

K závaznosti Paktu pro jeho signatáře se vyjádřil velký senát Evropského soudu pro lidská práva ve věci STRELETZ, KESSLER a KRENZ, kteří byli v SRN jako vedoucí představitelé státu trestně stíháni a odsouzeni v souvislosti s úmrtím či postřelením 10 osob na státních hranicích v letech 1971 až 1989. Ve svém rozhodnutí z 22.3.2001 soud uvedl:

"Soud konstatoval, že je jeho povinností posoudit daný případ též z hlediska principů mezinárodního práva, a to zejména těch, jimiž se řídí mezinárodní ochrana lidských práv, zejména proto, že německé soudy použily argumenty spočívající na těchto principech. Je proto nezbytné zvážit, zda v době, kdy byly spáchány, byly činy stěžovatelů trestnými činy definovanými s dostatečnou dostupností a předvídatelností podle mezinárodního práva, zejména pak pravidel

mezinárodního práva o ochraně lidských práv. Soud především poznamenal, že v průběhu vývoje této ochrany relevantní úmluvy a další dokumenty konstantně stvrzovaly přednost práva na život. Článek 3 Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10.12.1948 například stanoví toto: "Každý má právo na život." Toto právo bylo potvrzeno Mezinárodním Paktem občanských a politických práv ze dne 16.12.1996, ratifikovaným ze strany NDR 8.11.1974, jehož článek 6 stanoví toto: "Každá lidská bytost má právo na život" a "nikdo nebude svévolně zbaven života." (...) Konvergence výše zmíněných dokumentů je významná; naznačuje, že právo na život je nezczitelným atributem lidské bytosti a tvoří nejvyšší hodnotu v hierarchii lidských práv."

"Stěžovatelé však tvrdili, že jejich činy byly ospravedlnitelné na základě výjimky dané článkem 2 § 2 Úmluvy, který stanoví: "Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při (a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; (b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; (c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury." Soud konstatoval, že s ohledem na argumenty uvedené výše smrt uprchlíků nebyla v žádném smyslu výsledkem použití síly, které bylo "absolutně nezbytné"; státní praxe implementovaná stěžovateli v NDR nikoho nechránila před nezákonným násilím, nebyla prováděna za účelem zatčení, které bylo možné označit za "zákonné" podle práva NDR, a neměla nic společného s potlačením nepokojů nebo vzpoury, jelikož cílem uprchlíků bylo pouze opustit zemi. Z toho plyne, že jednání stěžovatelů nebylo v žádném případě ospravedlnitelné podle článku 2 § 2 Úmluvy."

"Stejně jako článek 2 § 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě, tak i článek 12 § 2 Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech stanoví toto: "Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní." Omezení tohoto práva jsou dovolena pouze tehdy, jsou-li stanovena zákonem, jsou-li nezbytná k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod jiných a jsou-li konsistentní s ostatními právy uznanými v Paktu. Stěžovatelé se odvolali na tato omezení, aby ospravedlnili zavedení a pokračující působení režimu policejní ochrany hranic. Soud však konstatoval, že v daném případě nelze žádnou z výše uvedených podmínek aplikovat. Za prvé, činy, o něž se jedná, byly rozkazy, vydané a vykonané, které nebyly slučitelné ani s Ústavou, ani se zákony. Za druhé, nelze tvrdit, že obecné opatření bránící téměř veškeré populaci státu jeho opuštění bylo nezbytné pro ochranu jeho bezpečnosti nebo pro jiné zmíněné zájmy. Za třetí, způsob, jakým NDR zavedla do praxe zákaz bránící jejím občanům opustit zemi a jakým trestala porušení této politiky, byl v rozporu s jiným právem zajištěným Paktem, a to s právem na život zaručeným článkem 6 pro ty, kdo se stali jeho oběťmi."

"Uvedená státní praxe byla do značné míry výsledkem práce samotných stěžovatelů, kteří jako političtí vůdci věděli, nebo měli vědět, že porušuje základní a lidská práva, jelikož museli znát právní řád své vlastní země. (...) Obdobně stěžovatelé museli znát mezinárodní závazky, které na sebe NDR převzala, nebo opakovanou mezinárodní kritiku jejího pohraničního policejního režimu. (...) Ve světle výše uvedených úvah dospěl soud k názoru, že v době spáchání zakládaly činy stěžovatelů zločiny definované s dostatečnou dostupností a předvídatelností mezinárodním právem v oblasti ochrany lidských práv."

Obdobně se k závaznosti Paktu vyjádřil i Ústavní soud v nálezu ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, který se věnoval svobodě projevu, garanci tohoto základního lidského práva v ČSSR a přímé aplikovatelnosti Paktu v ČSSR:

"Mezi tyto hodnoty nepochybně náleží svoboda projevu. Ostatně tuto svobodu proklamovala i Ústava ČSSR ve znění platném před rokem 1989, byť v pokřivené formě, a v celistvosti ji garantoval Pakt o občanských a politických právech v čl. 19 (...). Formálně právní garance svobody projevu skrze tehdy platnou Ústavu a skrze Pakt jen podtrhují povinnost každého tehdejšího soudce interpretovat právo tak, aby svoboda projevu osoby před soudem stojící byla respektována. Pokud kárný senát Vrchního soudu v Praze v rozhodnutí o návrhu ministra spravedlnosti na odvolání vedlejší účastnice z funkce soudce rozvíjel formalistické teorie o spornosti aplikační přednosti mezinárodních smluv o lidských právech v době předlistopadové a dospěl-li poté k názoru, že nelze vedlejší účastníci činit odpovědnou za to, že neaplikovala

v kauze pánů K. a M. Pakt, neboť ani teorie nebyla v tomto ohledu jednotná, pak kárný senát vrchního soudu zcela přehlédl povinnost soudce soudit v souladu s právem (nejen v souladu s formálně chápaným zákonem), které jako spravedlivý výrok soudce respektující především základní práva osob uvádí v život do té doby mrtvou literu formálního zákona."

V souvislosti s prověřovanou trestní věcí je možné zmínit německé rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 6.11.2002 ve věci HÄBER, BÖHME a LORENZ, kteří byli trestně stíháni a odsouzeni jako členové politbyra Ústředního výboru Jednotné socialistické strany Německa, jelikož svou nečinností, a to udržováním hraničního režimu, který byl vybudován jejich předchůdci, způsobili smrt čtyř osob, které byly zastřeleny při přechodu státních hranic v úmyslu utéct do západního Berlína. Spolkový soudní dvůr jejich povinnost konat dovodil z ustanovení čl. 30 Ústavy NDR, ustanovení čl. 6/1 a čl. 12/2 Paktu a Všeobecné deklarace lidských práv. Ustanovení čl. 30 Ústavy NDR přímo nezaručovalo právo na život, ale jen právo na nedotknutelnost osobnosti a svobodu každého občana NDR, i tak Spolkový soudní dvůr dovodil, že právo na život bylo v ustanovení čl. 30 Ústavy NDR implicitně obsaženo. Obdobně lze argumentovat, že právo na život bylo obsaženo ve (výše uvedených) ustanoveních čl. 20, čl. 23, čl. 30 a čl. 38 Ústavy ČSSR z roku 1960 a preambuli ústavního zákona o československé federaci. Vedoucí představitelé NDR tak měli podle Spolkového soudního dvora povinnost chránit život a fyzickou integritu občanů NDR, kteří se nenásilně pokoušeli NDR opustit. Politbyro bylo nejvyšším mocenským orgánem NDR, bylo v něm učiněno každé základní politické rozhodnutí, podrobně se zabývalo záležitostmi ochrany státních hranic a jeho rozhodnutí byla pro další orgány strany závazná, stejně jako pro jednotlivá ministerstva. Vedoucí představitelé NDR tedy měli využít svého mocenského postavení a humanizovat hraniční režim, přičemž nebylo nutné otevírat hranice NDR, ale postačovalo neumožnění střelby proti nenásilným narušitelům státních hranic. Toto rozhodnutí bylo v jejich kompetenci a nelze argumentovat, že NDR mělo v otázce státních hranic omezenou suverenitu s ohledem na vliv SSSR. Bylo to politbyro, které v roce 1985 rozhodlo o odstranění min a samostřelných zařízení ze státních hranic, stejně jako o zákazu střelby v době, kdy probíhaly státní návštěvy či stranické kongresy. Obdobně je možné poukázat, že i v ČSSR došlo z rozhodnutí předsednictva Ústředního výboru KSČ v roce 1965 ke zrušení elektrifikovaných zátarasů, humanizace režimu na státních hranicích tedy byla možná i v ČSSR. Spolkový soudní dvůr zároveň bral jako irelevantní argument, že by obžalování v případě své iniciativy selhali pro odpor většiny ostatních členů politbyra. V takovém případě by každá odpovědná osoba mohla být osvobozena od jakékoliv trestní odpovědnosti pouze odkazem na podobnou nečinnost rovnocenných odpovědných osob, což je nepřijatelné.

Uvedený případ je téměř totožný se skutkem uvedeným ve výroku tohoto usnesení a německé trestní procesy, které se s trestnou činností bývalých vrcholných představitelů NDR úspěšně vypořádávají již od počátku 90. let minulého století, mohou být cennou inspirací pro trestní řízení vedené v České republice.

Po kvalifikovaném posouzení všech skutkových okolností dospěl pol. orgán k závěru o trestní odpovědnosti prověřovaného doc. RSDr. Ladislava ADAMCE, CSc., na zvlášť závažném zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011. Tato právní kvalifikace nevychází pouze ze splněných obligatorních znaků skutkové podstaty, ale je rovněž důsledkem výjimky při uplatňování základní hmotněprávní zásady zákazu retroaktivity, která je přípustná v momentě, pokud je zpětná působnost trestního zákona pro pachatele příznivější.

Z časového hlediska prověřovaný spáchal trestný čin v době účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, přičemž jeho jednání je podle tehdy platné právní úpravy subsumováno pod trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném od 1.1.1962 do 30.6.1990. Skutková podstata tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který v postavení veřejného činitele v úmyslu způsobit jinému škodu nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci a způsobí takovým činem jiný zvlášť závažný následek. Veřejným činitelem byl podle tehdy platné právní úpravy volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy nebo jiného státního orgánu, pokud se podílel na plnění úkolů společnosti a státu a používal přitom pravomoci, které mu byly v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů

svěřeny (§ 89/8 trestního zákona). Úmysl způsobit jinému škodu se vztahuje nejen na škodu materiální, ale i škodu imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákon, C. H. Beck 2004). K podrobnému vymezení pojmu jiný zvlášť závažný následek odkazuje pol. orgán na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2001, sp. zn. 4 Tz 260/2001, který jej charakterizuje jako obzvlášť závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana nebo jiných základních lidských práv a svobod.

Za trestný čin podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990 hrozil trest odnětí svobody v trvání od tří do deseti let. Při aplikaci zmíněné výjimky ze zásady zákazu retroaktivity pol. orgán zkoumal a vyhodnotil, že pro prověřovaného je nejpříznivější uplatnění ustanovení § 329/1 c), 2 b), e) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do 30.11.2011 (zneužití pravomoci úřední osoby), za který hrozí pachateli trest odnětí svobody od dvou do deseti let. Takový trestný čin je typovými znaky přílehlavý k tomu trestnému činu, který prověřovaný spáchal v době účinnosti jiného zákona. Použitá právní úprava konkretizuje taxativními způsoby jednání pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty v tom smyslu, že vymezuje jako trestné jednání pachatele podle odst. 2 písm. b) proti jinému pro jeho politické přesvědčení a podle odst. 2 písm. e) při zneužití tísně jiného. Pojem úřední osoba je potom obdobný s pojmem veřejný činitel (srov. § 127/1 c) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011 a § 89/8 trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990).

Z hlediska konstrukce skutkové podstaty jsou obligatorní znaky v jednání prověřovaného splněny.

Objekt skutkové podstaty je daný samotným ustanovením a je jím zájem společnosti na řádném a zákonném působení orgánů veřejné moci a na činnosti jejich pracovníků v souladu s jím svěřenými pravomocemi a v mezích těchto pravomocí.

Po stránce subjektu je trestním zákoníkem vyžadováno, aby pachatel byl v postavení úřední osoby. Ustanovení § 127 tr. z. podává vymezení úřední osoby prostřednictvím tří znaků. Konkrétně musí jít o některou osobu uvedenou v písm. a) až i) citovaného ustanovení, která plní úkoly státu nebo společnosti a při tom používá pravomoci svěřené pro plnění těchto úkolů. Pol. orgán kvalifikoval postavení prověřovaného jakožto jiné osoby zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci. Jinou osobou zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci se přitom rozumí vedoucí funkcionář a ostatní funkcionář orgánu veřejné moci. Veřejnou mocí je taková moc, která autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů, ať již přímo, nebo zprostředkovaně.

Za další pol. orgán zvažoval, zda prověřovaný plnil úkoly státu nebo společnosti a používal při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů (§ 127/1 poslední věta tr. z.). Plnění úkolů státu nebo společnosti představuje výkon takových činností, které mají celospolečenský význam, svou povahou odpovídají činnosti okruhu osob, jímž jsou uloženy, a které jsou specifikovány s ohledem na postavení každé takové osoby zejména na základě zákona (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář. C. H. Beck, 2010). Za plnění úkolů státu nebo společnosti se označuje odpovědná příprava k rozhodovací činnosti, vlastní rozhodovací činnost a výkon přijatých rozhodnutí při svěřené pravomoci. Lze podtrhnout, že je-li s pojmem pravomoci spojena fáze vlastního přijetí rozhodnutí a fáze jeho výkonu, potom i věcná příprava takového rozhodnutí, bez níž by nemohlo být přijato, musí pod pojem pravomoc rovněž spadat. Pokud je projevem pravomoci i výkon přijatých rozhodnutí, logicky jím musí být i podmínka, bez které by takového rozhodnutí ani jeho výkonu nebylo (nález Ústavního soudu ze dne 30.3.2000, sp. zn. III. ÚS 371/1999).

V neposlední řadě pol. orgán posuzoval, zda prověřovaný spáchal příslušný trestný čin v souvislosti se svou pravomocí a odpovědností (§ 127/2 tr. z.). Pravomoc zahrnuje především oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob a ukládat jim úkoly. Ačkoli pravomoc neznamená jen oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů a ukládat jim úkoly, tak v tomto pojmu musí být vždy obsažen prvek moci a prvek rozhodování (rozhodnutí č. 16/1967-II. Sb. rozh. tr., rozhodnutí č. 48/1972 Sb. rozh. tr.). Úřední osoba musí být zároveň vybavena pravomocí, která jí umožňuje tyto úkoly plnit. Nestačí samotný výkon funkce spočívající v podílení se na plnění úkolu společnosti a státu, neboť je třeba, aby úřední osoba současně používala pravomoci svěřené v rámci odpovědnosti za splnění těchto úkolů. Jakmile

úřední osoba tuto pravomoc nepoužívá, nemůže jít o souvislost s její pravomocí a odpovědností ve smyslu § 127 tr. z. Odpovědností se zde rozumí činnost v souladu s příslušnou právní normou a povinnost snášet za svůj postup trestní důsledky.

Podle charakteru veřejné funkce, kterou prověřovaný ve vztahu ke spáchané trestné činnosti zastával, uplatňuje pol. orgán výkladová ustanovení § 127/1 c) tr. z. Na prověřovaného jako úřední osobu je třeba nahlížet v kontextu tehdy uplatňovaného politického systému s vedoucí úlohou jediné politické strany. S odkazem na to, jak se již pol. orgán výše vypořádal s otázkou role předsednictva Ústředního výboru KSČ, je zřejmé, že činnost tohoto stranického orgánu suplovala činnost vlády ČSSR a ústředních státních orgánů, ba dokonce lze konstatovat, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ stálo v mocenské pozici nad vládou (viz vedoucí úloha KSČ ve společnosti a ve státě vymezena ustanovením čl. 4 Ústavy ČSSR). Proto je i s ohledem na okolnosti spáchaného trestného činu nutné nahlížet na prověřovaného coby voleného funkcionáře předsednictva Ústředního výboru KSČ jako na úřední osobu.

Po objektivní stránce je jednání prověřovaného vztaženo na způsobení závažné újmy jinému, tzn. újmy imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. C. H. Beck, 2012), v kumulaci s nesplněním povinnosti vyplývající z jeho pravomoci. Ve vztahu ke skutkovým okolnostem jednání prověřovaného spočívá v jeho nečinnosti učinit opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže a jiným ozbrojeným orgánům nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily. Zároveň jsou dány okolnosti pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty podle odst. 2 písm. b) a e), tedy spáchání takového činu na jiném pro jeho skutečné nebo domnělé politické přesvědčení a zneužíváje jeho tísně. Těmito znaky se pol. orgán podrobně zabýval v části odůvodnění o vztahu komunistického režimu k silně omezeným možnostem cestování do zahraničí a k nedovolené emigraci do kapitalistických zemí z politických důvodů. Pol. orgán přitom neuvažuje o tom, že mělo být odňato právo Pohraniční stráže použít zbraň, ale oprávnění použití zbraně mělo být podmíněno nejkratnějšími okolnostmi, které jsou obvykle upraveny v právních předpisech demokratických států (např. při nutné obraně a krajní nouzi, při zákroku proti nebezpečnému pachateli atakdále). Z tohoto hlediska se můžou dílíci ustanovení § 1 b), c) a d) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. ve znění všech pozměňujících novel, jevit jako akceptovatelné, nikoli však ustanovení § 1 a) téhož nařízení, které dávalo Pohraniční strážci oprávnění použít zbraň proti osobě již za splnění pouhé podmínky, že osoba neoprávněně přecházela státní hranici, a to nikoli za účelem vniknutí na území ČSSR, ale i při nenásilném přechodu z území ČSSR na území sousedního státu. Nepřípustnost takového opatření neospravedlňuje ani fakt, že tak směli pohraničníci učinit až po dané výstraze. Dále z archivních materiálů, se kterými se pol. orgán v průběhu prověřování seznámil, plyne, že příslušníci Pohraniční stráže byli dokonce vybízeni k tomu, aby využívali všech oprávnění k zabránění překročení státních hranic narušitelem (viz shora citovaný čl. 17 předpisu OSH-I-1); dokonce byli za střelbu do narušitelů kázeňsky odměňováni a jejich jednání bylo vyzdvižováno jako příkladné (např. v případě zastřelení Gerharda SCHMIDTA, nar. 5.2.1939 ve Staplacku, st. přísl. tehdejší NDR, ke kterému došlo dne 6.8.1977 v úseku 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Broumov, okres Tachov, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní, okres Tachov, dne 6.8.1977 zemřel, byli příslušníci Pohraniční stráže provádějící služební zákrok odměněni udělením dovolené a hodinkami a v případě postřelení Reneho RÖDERA a Steffena SCHLEGELA byly služební zákroky členů Pohraniční stráže v denním hlášení zdůrazňovány jako příkladné).

Jak je uvedeno ve výrokové části usnesení, prověřovaný z titulu své funkce disponoval oprávněním učinit opatření spočívající ve změně právních předpisů, které by použití zbraně Pohraniční stráží přísně regulovaly. Přesto tak neučinil, a v důsledku toho poškozeným způsobil závažnou újmu v podobě újmy na zdraví, případně v té podobě, že byli cílem střelby příslušníků Pohraniční stráže a pouhou shodou náhod nebyli zasaženi.

Prověřovaný tak nesplnil povinnost vyplývající z jeho pravomoci ve smyslu ustanovení § 329/1 c) tr. z. Povinnost konat vyplývala z jeho postavení vrcholného představitele ČSSR, který nejen stav ochrany hranic považoval za svou odpovědnost, jak vyplývá z četných výše uvedených rozhodnutí a zpráv, které si nechal předkládat, ale zejména z pokynů, které v této oblasti podřízeným složkám státu jako jeden z členů předsednictva Ústředního výboru KSČ ukládal. V ČSSR tak fakticky neexistoval nikdo jiný, kdo by stav na státních hranicích mohl zvrátit nežli vrcholní představitelé ČSSR, mezi něž prověřovaný patřil a kteří v této i jiných oblastech podřízené složky státu direktivně úkolovali. Po přijetí Paktu pak tato povinnost přímo vyplývala z jeho ustanovení čl. 2/2, podle něhož se každý signatářský stát zavázal ke schválení zákonodárných nebo jiných opatření nutných k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu, respektive vyplývala z vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., kterou byl Pakt vyhlášen ve Sbírce zákonů. Z dohledaných dokumentů přitom plyne, že se předsednictvo Ústředního výboru KSČ i vláda ČSSR skutečně cítili Paktem vázání, jelikož v souvislosti s jeho ratifikací nechalo (předsednictvo) vypracovat rozsáhlé zprávy ohledně souladnosti právního řádu ČSSR s Paktem.

O nesplnění povinnosti vyplývající z pravomoci jde, když pachatel nesplní povinnost uloženou mu zákonem nebo jiným právním předpisem nebo povinnost vyplývající z jeho pracovní nebo funkční náplně (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákon. Komentář. C. H. Beck, 2004).

Je nutné dodat, že ve výčtu poškozených, jmenovaných ve výroku usnesení, jsou zahrnuty pouze osoby, proti kterým bylo v prověřovaném období použito zbraně toliko z důvodu, že jen neoprávněně přecházely státní hranice a při tom nikoho vážně neohrožovaly na životě, zdraví nebo svobodě, tedy ve smyslu oprávnění podle § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Služební zákroky, při kterých bylo příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic použito pouze varovných výstřelů nebo při nichž příslušníci Pohraniční stráže použili zbraň, aby odvrátili vážný útok osoby, proti které zakročovali, nehodnotí pol. orgán jako trestné.

Po stránce zavinění pol. orgán shledává, že prověřovaný jednal v nepřímém úmyslu porušit následek chráněný trestním zákoníkem tím, že byl s ohledem na znalost právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s ohledem na znalost počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměn s eventualitou, že zachováním právního stavu upravujícího režim ochrany státních hranic může dojít k újmě na životě a zdraví toho, kdo se v okolnostmi vyvolané tísní a pro své politické přesvědčení rozhodne, byť neoprávněně, opustit ČSSR. Od chvíle, kdy se prokazatelně dozvěděl o použití zbraně Pohraniční stráží proti Johannu DICKOVI, pak musel brát jako jistotu, že k újmě na životě a zdraví osob překračujících státní hranice ČSSR skutečně dochází. Shodou okolností nedošlo za dobu, co byl prověřovaný členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, v důsledku použití zbraně Pohraniční stráží k usmrcení žádného z poškozených, i když je zcela zřejmé, že zejména v případech poškozených Uweho LENZENDORFA, Ullricha a Kerstin TRAURWEINOVÝCH k takovému následku mohlo dojít. Existuje svědectví RSDr. Stanislava NEZVALA, že prověřovaný coby ministerský předseda federální vlády uvažoval o zmírnění režimu ochrany státních hranic, ale toto již prý nestihl vykonat, protože přišla revoluce. Prověřovaný však od roku 1987 zastával funkci člena předsednictva Ústředního výboru KSČ, tedy v časové tísní nebyl, a za tu dobu nevykonával v tomto směru nic konkrétního, zejména v otázce oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň. Prověřovaný dále věděl, jaká restriktivní opatření byla aplikována proti osobám, které zákonnou cestou žádaly o vydání cestovního pasu a výjezdní doložky, a že podezření z emigrace do ciziny, vedle řady dalších vágně definovaných podmínek, bylo důvodem k odmítnutí jejich vydání. Aplikace těchto právních předpisů vedla, jak bylo výše podrobně rozebráno, k zamezení jakékoliv emigrace, přičemž je možné opětovně odkázat na zprávu o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, již předsednictvu Ústředního výboru KSČ předložil JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., v níž bylo uvedeno, že závažným negativním jevem byla nedovolená emigrace československých občanů, přičemž motivem byl nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života. Vycestovat do zahraničí, zejména do kapitalistických států, bylo umožněno jen osobám se správným kádrovým

profilem, tedy osobám, jejichž politické přesvědčení bylo souladné s tehdejší státní zřízením. Ostatním, tedy osobám s nesouladným politickým přesvědčením, byla možnost vycestovat do zahraničí odebrána, o to spíše možnost se v zahraničí usadit. Tato skutečnost vedla tisíce občanů ČSSR a dalších socialistických států ke snaze neoprávněně překonat státní hranice ČSSR, a to v drtivé většině případů neúspěšně, o čemž byl prověřovaný minimálně jednou ročně informován prostřednictvím výročních zpráv federálního ministra vnitra o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Prověřovaný tedy byl srozuměn s tím, že pro politické přesvědčení podstatná část populace ČSSR i ostatních socialistických států neměla možnost vycestovat do zahraničí, přičemž mnozí se z rozdílných důvodů uchýlili k tak riskantnímu kroku, jako bylo překročení ostnatým drátem obehnaných a ozbrojenými příslušníky Pohraniční stráže hlídaných státních hranic ČSSR, i když míra úspěšnosti takového činu byla mizivá, a v případě neúspěchu jim v lepším případě hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody pro spáchání trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona, v horším případě postřelení či smrt. Prověřovanému bylo zřejmé, že takový krok pravděpodobně nebyl projevem zcela svobodného rozhodnutí, ale stavu tísně, ve kterém se vzhledem k výše uvedeným skutečnostem osoby překračující státní hranice ČSSR nacházely.

K újmě poškozených by nedošlo, pokud by režim ochrany státních hranic, který byl za dobu členství prověřovaného v předsednictvu Ústředního výboru KSČ protiprávně udržovaný, nebyl nastaven na bezpodmínečném zamezení emigrace i za cenu použití těch nejzazších prostředků, jinými slovy prověřovaný upřednostňoval zadržení narušitele, i za cenu jeho usmrcení nebo zranění, před jeho úspěšným proniknutím přes státní hranici na území jiného demokratického státu. Nelze potom přisvědčit případnému tvrzení, že nebylo v moci samotného prověřovaného prosadit změnu právních předpisů, když stále existovala možnost, aby tyto změny alespoň navrhl, popř. aby ze své funkce odstoupil, zejména poté, co se dne 3.7.1987 dozvěděl o použití zbraně Pohraniční stráží proti Johannu DICKOVI, a od tohoto data tak nenesl za eventuální tragické následky služebních zákroků Pohraniční stráže odpovědnost.

Promlčení zvláště závažného zločinu je vyloučeno ustanovením § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, jež stanoví, že do promlčecí lhůty trestných činů se nezapočítává doba od 25.2.1948 do 29.12.1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a ustanovením § 35 c) tr. z., jež stanoví, že uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestné činy spáchané v době od 25.2.1948 do 29.12.1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let, pokud z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. Po celou dobu účinnosti trestního zákona a trestního zákoníku nedošlo ke snížení horní hranice trestní sazby odnětí svobody 10 let za spáchání trestného činu, který je prověřovanému kladen za vinu.

Již ze samotného popisu skutku ve výrokové části usnesení a s ohledem na dostatečně známé a odborně zmapované poměry panující v době tzv. normalizace, vyznačující se nerespektováním základních lidských práv a svobod občanů a privilegováním osob vykonávajících vysoké stranické a státní funkce (viz např. ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, MOLKOVÁ FOUKALOVÁ Kristýna, PROCHÁZKA Vojtěch. Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář. Wolters Kluwer, 2017), je zřejmé, že v tomto případě lze dovodit snahu tehdejšího režimu předmětné jednání nekriminalizovat a trestní odpovědností prověřovaného se nezabývat. Toto nekonání tehdejších orgánů činných v trestním řízení mělo zřejmý politický podtext, neboť jednání, resp. nejednání prověřovaného vycházelo z jejich přesvědčení, že zájem na humánních a lidských právech odpovídajícím režimu na státních hranicích v souladu s Paktem musí ustoupit zájmu na udržení politického zřízení, jehož byli přímými realizátory, a zájmu na absolutní kontrole nejen pohybu, ale i smýšlení a vyjadřování občanů, kteří s ním nesouhlasili. Navíc bylo v uvedené době naprosto nemyslitelné, aby příslušné orgány činné v trestním řízení, které byly pod přímým vlivem a kontrolou státní moci, proti jeho vrcholnému představiteli trestní řízení byť jen zahájily.

Pol. orgán tedy dospěl k závěru, že trestní stíhání prověřovaného nebylo promlčeno, a není proto nepřípustné ve smyslu ustanovení § 11/1 b) tr. ř.

Prověřovaný dne 14.4.2007 zemřel, jak je doloženo úmrtním listem založeným v knize úmrtí matriky Úřadu městské části Praha 7. Podle § 11/1 e) tr. ř. nelze trestní stíhání zahájit proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti považuje pol. orgán odložení věci tak, jak je uvedeno ve výrokové části tohoto usnesení, za dostatečně **o d ů v o d n ě n ě**.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u pol. orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

kpt. PhDr. Jan TRNEČKA
vrchní komisař

"otisk úředního razítka"

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-69-21/TČ-2021-260011

Vrchlabí 25. srpna 2021
Počet stran: 26

U S N E S E N Í

Podle § 159a/1 tr. ř. pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

o d k l á d á

trestní věc podezření ze spáchání zvlášť závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011, kterého se měli dopustit prověřování

Akad. Břetislav BENDA, nar. 23.12.1925

Josef ČÍŽEK, nar. 30.4.1933

Eugen ERBAN, nar. 18.6.1912

Ing. Václav HŮLA, nar. 21.9.1925

Miroslav HUŠČAVA, nar. 18.2.1949

doc. Ing. Ivan KNOTEK, CSc., nar. 26.8.1936

Hana KOŽEŠNÍKOVÁ (roz. ŠTĚPÁNKOVÁ), nar. 9.7.1934

Antonín MLADÝ, nar. 3.7.1931

RSDr. Vasil MOHORITA, nar. 19.09.1952

Valéria PETRINCOVÁ (roz. MAKOVÍČOVÁ), nar. 25.06.1937

Ludvík SVOBODA, nar. 25.11.1895

Ing. Ondrej ŠALING, CSc., nar. 10.12.1940 [redacted]
[redacted],

Ing. Miroslav ŠTĚPÁN, CSc., nar. 5.8.1945 [redacted]
[redacted],

RSDr. Karel URBÁNEK, nar. 22.3.1941 [redacted]
[redacted],

Miroslav VÁLEK, nar. 17.7.1927 [redacted]
[redacted],

Miroslav ZAJÍC, nar. 9.4.1935 [redacted]
[redacted], a

Miroslav ZAVADIL, nar. 9.1.1932 [redacted]
[redacted],

ačkoli

1. Akad. Břetislav BENDA,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany
Československa (dále jen "KSČ"), se sídlem Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1,

2. Josef ČÍŽEK,
od 24.11.1989 do 26.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

3. Eugen ERBAN,
od 31.8.1968 do 15.4.1976 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

4. Ing. Václav HŮLA,
od 3.7.1975 do 1.4.1983 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

5. Miroslav HUŠČAVA,
od 24.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

6. doc. Ing. Ivan KNOTEK, CSc.,
od 11.10.1988 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

7. Hana KOŽEŠNÍKOVÁ,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako členka předsednictva Ústředního výboru KSČ,

8. Antonín MLADÝ,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

9. RSDr. Vasil MOHORITA,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

10. Valéria PETRINCOVÁ,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako členka předsednictva Ústředního výboru KSČ,

11. Ludvík SVOBODA,
od 31.8.1968 do 15.4.1976 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

12. Ing. Ondřej ŠALING, CSc.,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

13. Ing. Miroslav ŠTĚPÁN, CSc.,
od 11.10.1988 do 26.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

14. RSDr. Karel URBÁNEK,
od 11.10.1988 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ a od 25.11.1989 do 20.12.1989 jako generální tajemník předsednictva Ústředního výboru KSČ,

15. Miroslav VÁLEK,
od 26.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

16. Miroslav ZAJÍC,
od 24.11.1989 do 21.12.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ, a

17. Miroslav ZAVADIL,
od 11.10.1988 do 26.11.1989 jako člen předsednictva Ústředního výboru KSČ,

byli jako vrcholní představitelé Československé socialistické republiky (dále jen "ČSSR") z titulu své funkce seznámeni s právními předpisy, které upravovaly způsob ochrany státních hranic, tedy zejména s nařízením ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, jehož ustanovení § 1 písm. a) umožňovalo použití zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a s rozkazem federálního ministra vnitra č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (dále jen "OSH-I-1"), který upravoval práva a povinnosti Pohraniční stráže a jehož ustanovení čl. 10 ukládalo pohraničnickům povinnost být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu, ustanovení čl. 155 odst. 2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 písm. a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

byli seznámeni s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, tedy zejména se zákonem č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, s vyhláškou ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb. a s nařízením vlády č. 114/1969 Sb., které umožňovaly libovolně odepřít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí, přičemž podezření z emigrace bylo explicitním důvodem k odepření jejich vydání,

byli si vědomi vázanosti ČSSR Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který v čl. 12/2 zaručoval právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6/1 zaručoval každé lidské bytosti právo na život a který byl za ČSSR podepsán dne 7.10.1968, dne 11.11.1975 s ním vyslovalo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR, dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976, přičemž o jeho schvalování bylo informováno předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jehož člen JUDr. Lubomír ŠTROUGAL, nar. 19.10.1924, jej z titulu své funkce předsedy vlády přednesl Federálnímu shromáždění ČSSR k vyslovení souhlasu, a zejména porušování jeho čl. 12/2, tedy že právo svobodně opustit svou zemi bylo vázáno na další nepřípustné podmínky, bylo kritizováno veřejně rozšířeným a obecně známým Prohlášením Charty 77 ze dne 1.1.1977, které tak bezprostředně reagovalo na všeobecné neplnění dohod o dodržování základních lidských práv a svobod,

byli periodicky informováni o situaci a režimu, který panoval na státních hranicích ČSSR, a o počtech osob, které se pokoušely státní hranice ČSSR bez povolení překročit, kterých byly tisíce

ročně, přičemž nejčastějším zjištěným důvodem k překročení státních hranic ČSSR byl nesouhlas s politickým zřízením, byli si vědomi toho, že právní předpisy upravující možnost překročení státních hranic ČSSR i faktický stav na státních hranicích ČSSR znemožňovaly občanům socialistických států projevit svou vůli svobodně vycestovat do zahraničí, což uvedlo některé z nich do stavu tísně, při níž se ve snaze emigrovat rozhodli podstoupit riziko reálně hrozící újmy na svém životě a zdraví při překročení státních hranic ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, a rovněž si byli vědomi toho, že státní hranice ČSSR byly střeženy zejména z důvodu zabránění občanům socialistických států pro své politické přesvědčení emigrovat do ciziny,

tedy byli vzhledem ke znalosti právních předpisů upravujících právo příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, a ke znalosti počtu osob, které se každý rok skutečně pokusily státní hranice neoprávněně přejít, srozuměni s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti těmto osobám může dojít,

i přesto neučinili při výkonu své pravomoci žádná konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a zároveň nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby, ačkoli k přijetí takových právních předpisů byli zavázáni čl. 2 odst. 2 Paktu a byli v rámci své politické funkce nadáni pravomocí taková opatření učinit, neboť konkrétně federální ministr vnitra podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, disponoval oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně, a jako členové předsednictva Ústředního výboru KSČ měli ve faktické moci úkolovat federálního ministra vnitra, aby takový právní předpis vydal,

přítom ponechali v účinnosti stav, který tyto služební zákroky Pohraniční stráže, jež měly za následek, nebo k tomuto následku mohly bezprostředně vést, usmrcení nebo zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR, aniž by tím ohrožovaly na životě a zdraví další osoby, legalizoval, a v důsledku jejich nečinnosti docházelo ke služebním zákrokům Pohraniční stráže se závažným následkem, a to v případech

poškozeného Jozefa BLÁŠKA, nar. 11.10.1957 ve Snině, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 15.5.1977 v úseku 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v osadě Hranická, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Spolkovou republiku Německo (dále jen "SRN") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Domažlicích dne 16.5.1977 zemřel,

poškozeného Gerharda SCHMIDTA, nar. 5.2.1939 ve Staplacku, st. přísl. tehdejší Německá demokratická republika (dále jen "NDR"), ke kterému došlo dne 6.8.1977 v úseku 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Broumov, okres Tachov, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní, okres Tachov, dne 6.8.1977 zemřel,

poškozeného Kurta HOFFMEISTERA, nar. 28.11.1954 ve Freyungu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.8.1977 v úseku 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Rybník, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a okamžitě usmrcen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Jörga Klause a Franka Ralfa PRZIBOROWSKIÝCH, oba nar. 30.6.1959 v Postupimi, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 26.10.1978 v úseku 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Všeruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byli při narušení státní hranice ve směru na SRN první jmenovaný postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem

hlídky Pohraniční stráže a druhý jmenovaný byl při útěku ke státní hranici postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Ondreje BREJKY, nar. 26.12.1957 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, Milana DLUBAČE, nar. 20.8.1959 v Nižných Ružbachoch, st. přísl. ČSSR, a Jozefa IMRICHA, nar. 16.5.1958 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 7.7.1980 v úseku 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Moravský Svätý Ján, okres Senica, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko během jejich snahy přeplavat hraniční řeku Moravu ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, přičemž, aniž by byli zasaženi střelbou, Ondrej BREJKA a Milan DLUBAČ utonuli a Jozefu IMRICHovi se podařilo řeku přeplavat a vstoupit na rakouské území,

poškozeného Siegfrieda Karla FRÖBELA, nar. 2.5.1955 v Blankenhainu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 29.4.1982 v úseku 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže v obci Knížecí Pláně, okres Prachatice, na československo-německé státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn hlídkou Pohraniční stráže,

poškozeného Františka FAKTORA, nar. 15.11.1951 v Hranicích, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 30.10.1984 v úseku 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Nové Hradky, okres České Budějovice, na československo-rakouské státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, poškozenému se podařilo překonat hranici do Rakouska, kde na následky střelného zranění nejpozději dne 5.11.1984 zemřel,

poškozeného Hartmuta TAUTZE, nar. 10.2.1968 v Plavně, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 8.8.1986 v úseku 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Bratislava, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko napaden a smrtelně zraněn dvojicí služebních psů, kterou proti němu vyslala hlídka Pohraniční stráže, a jenž na následky zranění dne 9.8.1986 zemřel,

poškozeného Johanna DICKA, nar. 23.3.1927 v Pfaffenhofenu, st. přísl. SRN, ke kterému došlo dne 18.9.1986 za úsekem 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže u obce Mähgring, SRN, na československo-německé státní hranici, kde byl postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, a to v domněnku, že se jednalo o jinou osobu, která ve směru na SRN narušila státní hranici a kterou v tu dobu hlídka Pohraniční stráže pronásledovala, načež poškozený na následky střelného zranění dne 18.9.1986 zemřel,

poškozeného Wolfganga Güntera HOFMANNA, nar. 5.9.1953 ve Výmaru, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 12.10.1986 v úseku 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže v obci Rapšach-Tokániště, okres Jindřichův Hradec, na československo-rakouské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Rakousko postřelen a středně těžce zraněn hlídkou Pohraniční stráže,

poškozeného Uweho LENZENDORFA, nar. 2.1.1966 v Aue-Bad Schlema, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.8.1988 v úseku 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Lázně Kynžvart, okres Cheb, na československo-německé hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitl pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, a to bez následku smrti nebo zranění,

poškozených Kerstin TRAURWEINOVÉ, roz. HAHNOVÉ nar. 23.8.1966 v Drážďanech, st. přísl. NDR, a Ullricha TRAURWEINA, nar. 7.6.1963 v Drážďanech, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 23.10.1988 v úseku 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Vysoká pri Morave, okres Malacky, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 221 střel s následkem postřelení a zranění obou poškozených,

poškozeného Thomase BARTSCHE, nar. 1.2.1966 v Geře, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.7.1989 v úseku 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Sruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže,

poškozeného Günthera Herberta ZEHA, nar. 22.4.1957 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 14.9.1989 v úseku 3. pořádkového oddílu Pohraniční stráže v obci Komárno, na československo-maďarské hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Maďarskou lidovou republiku (dále jen "Maďarsko") postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže, a

poškozených Reneho RÖDERA, nar. 5.9.1965 v Lipsku, st. přísl. NDR, Steffena SCHLEGELA, nar. 11.3.1968 v Lipsku, st. přísl. NDR, a Heika SCHMOTZE, nar. 12.2.1970 v Lipsku, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 22.9.1989 v úseku 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Nový Ždár, okres Cheb, na československo-německé hranici, kteří se při narušení státní hranice ve směru na SRN ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže, přičemž první dva jmenovaní poškození byli postřeleni a zraněni a všichni tři následně zadrženi,

tedy coby úřední osoby v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu nesplnili povinnost vyplývající z jejich pravomoci, čin spáchali na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužili tísně jiného,

neboť ve věci nejde o podezření z trestného činu a není na místě věc vyřídit jinak.

Odůvodnění

Dne 15.1.2021 pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování zahájil podle § 158/3 tr. ř. úkony trestního řízení ve věci podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011, kterého se měli dopustit bývalí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ, kteří dosud nebyli prověřováni nebo vyšetřováni v souvislosti s trestnou činností ve věci úpravy režimu ochrany československých státních hranic v letech 1976-1989, konkrétně v trestních věcech JAKEŠ a spol. (č. j. UDV-807/TČ-2017-260011), BILÁK a spol. (č. j. UDV-600/TČ-2020-260011), FOJTÍK (č. j. UDV-666/TČ-2020-260011) a ADAMEC (č. j. UDV-532/TČ-2021-260011).

Během prověřování byla pol. orgánem shromážděna řada listinných materiálů, které dokládají zjištěné skutečnosti popsané následovně.

Činnost Pohraniční stráže jako ozbrojeného orgánu k provádění ochrany státních hranic byla vymezena ustanovením § 2 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, ve znění všech pozměňujících novel až do 26.8.1991. Podle ustanovení § 1 téhož zákona bylo k zajištění pokojné výstavby socialismu třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel táboru pokroku a míru. V období od 31.7.1951 do 13.9.1953 byla Pohraniční stráž v podřízenosti ministerstva národní bezpečnosti. Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, v účinnosti od 14.9.1953, se ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti sloučily v ministerstvo vnitra. Od 1.1.1966 do 31.12.1971 se podřízenost Pohraniční stráže přenesla na základě zákonného opatření č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, na ministerstvo národní obrany a od 1.1.1972 do 26.8.1991 byla Pohraniční stráž na základě zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, opět v podřízenosti ministerstva vnitra. Zmíněné novely zákona č. 69/1951 Sb. zasahovaly toliko do podřízenosti Pohraniční stráže k ústředním orgánům státní správy a jiným způsobem stávající právní úpravu o ochraně státních hranic neměnily.

Podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb. byla ministrowi národní bezpečnosti (od 31.7.1951 do 13.9.1953), resp. ministrowi vnitra (od 14.9.1953 do 31.12.1965 a od 1.1.1972 do 26.8.1991), resp. ministrowi národní obrany (od 1.1.1966 do 31.12.1971) přiznána kompetence a uloženo oprávnění stanovit vlastním nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně. Příslušné nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, bylo vyhlášeno spolu se zákonem č. 69/1951 Sb. ve Sbírce zákonů dne 31.7.1951. V ustanovení § 1 a) tohoto nařízení bylo zakotveno oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví. Až do zrušení zákona č. 69/1951 Sb. ke dni 27.8.1991 bylo nařízení č. 70/1951 Sb. v účinnosti v nezměněné úpravě a nedošlo ani k návrhu jeho změny.

Za účelem podrobné interní úpravy režimu ochrany státních hranic, organizace, práv a povinností Pohraniční stráže a užívaného pojmosloví federální ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 22.5.1929, vydal dne 23.12.1974 rozkaz č. 50/1974 o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (tzv. předpis OSH-I-1) a pohraniční rotou (tzv. předpis OSH-I-2), přičemž oba předpisy vstoupily v účinnost dne 1.4.1975 a platily po celé prověřované období.

Státní hranice ČSSR byly podle čl. 1 předpisu OSH-I-1 myšlenou čarou, která odděluje na povrchu země a svislou plochou nad i pod zemí výsoštné území, vzdušný prostor a hlubinu země ČSSR od sousedních států. Čl. 6 předpisu OSH-I-1 definoval narušení státní hranice jako jakýkoli přechod, přejezd nebo přelet státních hranic v kterémkoli místě osobou, která nemá doklady opravňující ji k překročení státních hranic, i přechod, přejezd nebo přelet státních hranic, uskutečněný v místě k tomu nevyhrazeném, i když osoba má doklady opravňující ji k překročení státních hranic. Čl. 9 a) předpisu OSH-I-1 označil osobu, která narušila státní hranice nebo se o jejich narušení pokusila, jako narušitele. Signální prostředky podle čl. 59 předpisu OSH-I-2 tvořily ucelený signální systém, který sloužil k předání signálu rotě (pohraniční hlídce) o narušiteli státních hranic, zabezpečoval nepřetržitost ochrany státních hranic v úseku roty v čase a prostoru a vytvářel příznivé podmínky pro rychlé zjištění narušitele, směru jeho pohybu a k jeho zadržení.

Podle čl. 7 předpisu OSH-I-1 byla Pohraniční stráž zahrnuta do vojsk ministerstva vnitra, byla podřízena ministru vnitra ČSSR a každý voják Pohraniční stráže se nazýval pohraničníkem. Pohraniční hlídka byla složena z jednoho nebo více ozbrojených pohraničníků plnících bojový úkol k ochraně státních hranic ČSSR (čl. 20 předpisu OSH-I-1). Pohraniční hlídka byla podřízena veliteli roty (čl. 22 předpisu OSH-I-1). Pohraniční rota byla základní jednotkou Pohraniční stráže, která nepřetržitě chrání a brání svěřený úsek státních hranic ČSSR (čl. 1 předpisu OSH-I-2).

Úkolem Pohraniční stráže podle čl. 8/1 a) předpisu OSH-I-1 bylo provádět ochranu státních hranic a zabráňovat jejich narušování. Podle čl. 10 předpisu OSH-I-1 pohraničník musel být bezvýhradně oddán své socialistické vlasti a celému socialistickému společenství v čele se Sovětským svazem, dělnické třídy a její vůdkyni KSČ a musel být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu. Čl. 17 předpisu OSH-I-1 vytvořil předpoklad kázeňské nebo trestní odpovědnosti každého pohraničníka, který neučinil potřebná oprávnění k zadržení narušitelů.

Příloha č. 1 k předpisu OSH-I-1 obsahovala vysvětlení některých pojmů používaných v nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Termínu použití zbraně se rozumělo použití zbraně takovým způsobem, k němuž je určena (střelná zbraň ke střelbě). Služebním zákrokem se rozuměl takový výkon pravomoci pohraničníka, jímž má být splněn bojový úkol k ochraně státních hranic.

Podle čl. 9 h) předpisu OSH-I-1 měly orgány Pohraniční stráže při plnění úkolů oprávnění použít zbraně na základě nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně. Na tento článek navazoval čl. 192 a) předpisu OSH-I-1, který vycházel z již citovaného ustanovení § 1 a) předmětného nařízení a jenž stanovil, že pohraničník je oprávněn použít zbraň při výkonu své pravomoci proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu nezastaví. Podle čl. 153-155 předpisu OSH-I-1 museli být narušitelé zjištění pohraniční hlídkou zadrženi za každé situace, při postupu narušitele přímo na hlídku měla hlídka zůstat

pečlivě zamaskována, pozorovat činnost narušitele a zjišťovat, zda nejsou po stranách nebo za narušitelem další osoby, a měla si připravit zbraně k okamžitému použití, tzn. držet odjištěnou zbraň v rukou tak, aby mohl být rychle zasunut náboj do nábojové komory, a dále, byla-li hlídka vzdálena od narušitele, neměla možnost se k němu přiblížit a bylo nebezpečné uniknutí narušitele, měla ho vyzvat k zastavení a v případě neuposlechnutí výzvy ani varovného výstřelu měla použít zbraně.

Oprávnění pohraničníků použít služebního psa jako mírnějšího prostředku ke splnění bojového úkolu při ochraně státních hranic bylo zakotveno v čl. 183 c) předpisu OSH-I-1. Vycvičení služební psi byli významným pomocníkem pohraničníků při ochraně státních hranic (čl. 48 předpisu OSH-I-2). Čl. 116 předpisu OSH-I-1 opravňoval zesílit skrytou hlídku Pohraniční stráže služebním psem (smečkou) vycvičeným k útoku na volno, přičemž při signálu měla hlídka vypustit psa na vnější stranu signální stěny s cílem zadržet narušitele. Podle čl. 50/3 předpisu OSH-I-2 byl významnou formou využití hlídkového psa útok na volno u signálních prostředků.

Čl. 8. předpisu OSH-I-2 vymezil obliga zástupce velitele roty pro politické věci, který byl povinen organizovat a provádět politickou a ideově výchovnou práci s pohraničníky a zaměřovat ji na pochopení a plnou podporu politiky KSČ, seznamovat pohraničníky s politickou a hospodářskou situací v sousedních státech, agresivní politikou a podvrtnou činností imperialistických států, vést boj proti buržoazní ideologii a morálce a vychovávat pohraničníky k nenávisti vůči třídním nepřátelům. Čl. 32 předpisu OSH-I-2 vytyčil základní úkoly politické práce u roty, jakými byly např. vychovávání pohraničníků na zásadách marxismu-leninismu k bezpodmínečné oddanosti a věrnosti věci komunismu a KSČ, pěstování třídní nenávisti k nepřátelům socialismu, upevňování ideové pevnosti a schopnosti čelit všem formám a metodám činnosti buržoazní propagandy a ideologické diverze a vyzvedávání pohraničníků, kteří se vyznamenali v boji proti narušitelům státních hranic.

Okolnosti služebních zákroků Pohraniční stráže na československých státních hranicích, popsané ve výrokové části usnesení, proti poškozeným pol. orgán podepřel zejména denními hlášeními o událostech na státních hranicích v sestavě Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic ČSSR (dále jen "HS PS OSH") a dalšími listinami, které děj služebního zákroku doplňovaly nebo upřesňovaly.

Služební zákrok 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 15.5.1977 proti Jozefu BLÁŠKOVÍ je podložen denními hlášeními HS PS OSH č. 134/6. řádek ze dne 16.5.1977 a č. 136/3. řádek ze dne 18.5.1977 a situační zprávou Federálního ministerstva vnitra (dále jen "FMV") č. 95 ze dne 16.5.1977.

Služební zákrok 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.8.1977 proti Gerhardu SCHMIDTOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 217/7. řádek ze dne 7.8.1977, vyšetřující zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1977, situační zprávou FMV č. 155 ze dne 8.8.1977 a usnesením Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 1.9.1977 o odložení věci objasňování oprávněnosti použití zbraně k ochraně státní hranice, č. j. 5 OPn 374/77.

Služební zákrok 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.8.1977 proti Kurtu HOFFMEISTEROVÍ je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 232/8. řádek ze dne 22.8.1977 a situační zprávou FMV č. 165 ze dne 22.8.1977.

Služební zákroky 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 26.10.1978 proti Jörgovi Klausovi a Frankovi Ralfovi PRZIBOROWSKIÝM jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 299/1. řádek ze dne 27.10.1978, situační zprávou FMV č. 219 ze dne 28.10.1978 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-211/78.

Služební zákroky 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 7.7.1980 proti Ondreju BREJKOVÍ, Milanu DLUBAČOVÍ a Jozefu IMRICHOVÍ jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 190/2. řádek ze dne 9.7.1980, situační zprávou FMV č. 134 ze dne 8.7.1980, přeloženým novinovým článkem rakouských novin Kurier Chronik ze dne 10.7.1980 pod názvem Flucht aus der CSSR im dichten Kugelhaagel (v překladu tzn. Útěk z ČSSR v hustém krupobití kulek), svědeckou výpovědí Vladimíra LIPOVSKÉHO (člen hlídky Pohraniční stráže) ze dne 10.7.1981 a nedatovaným článkem

na internetové stránce Ústavu pro studium totalitních režimů (MORBACHER Lubomír, SVOBODOVÁ Pavla. Dokumentace usmrčených na československých státních hranicích 1948–1989, Portréty usmrčených. Ústav pro studium totalitních režimů.).

Služební zákrok 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže ze dne 29.4.1982 proti Siegfriedovi Karlu FRÖBELOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 119/2. řádek ze dne 1.5.1982 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-39/82.

Služební zákrok 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 30.10.1984 proti Františku FAKTOROVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 303/13. řádek ze dne 1.11.1984, záznamem ze dne 30.10.1984 o mimořádných událostech u roty, nedatovaným záznamem o kontrolách roty, zprávou z listopadu 1984 o šetření proryvu státních hranic u 8. roty, 15. brigády Pohraniční stráže komisí náčelníka HS PS OSH, protokolem ze dne 7.11.1984 o 6. mimořádném zasedání Československo-rakouské komise k šetření událostí na společných státních hranicích a záznamem ze dne 10.11.1984 o rozhovoru s velvyslancem Rakouska v ČSSR dr. Paulem ULLMANNEM.

Služební zákrok 11. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1986 proti Harthmutu TAUTZOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 221/7. řádek ze dne 10.8.1986, zprávou HS PS OSH ze dne 19.7.1990 o okolnostech úmrtí Harthmuta TAUTZE a nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o zadržení narušitele u jednotky Slamák.

Služební zákrok 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 18.9.1986 proti Johannu DICKOVI je podložen zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.10.1986 o proryvu státních hranic z ČSSR do SRN v úseku 15. roty, nedatovanou zprávou komise náčelníka zpravodajské správy HS PS OSH, závěrem Operačního odboru HS PS OSH ze dne 27.10.1986 o proryvu státních hranic u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže – 18.9.1986, nedatovaným telegrafickým hlášením nezjištěného útvaru o proryvu státních hranic ze dne 18.9.1986 u jednotky Lupina, nedatovanou zprávou náčelníka HS PS OSH o šetření závažné mimořádné události na státních hranicích, při které došlo střelbou pohraničníků k těžkému zranění a následnému úmrtí občana SRN Johanna DICKA, zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1986 o šetření mimořádné události u 15. roty, 5. brigády Pohraniční stráže, usnesením Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 26.11.1986 o přerušení trestního stíhání ve věci smrtelného zranění občana SRN Johanna DICKA pro trestný čin ublížení na zdraví podle ustanovení § 224/1 trestního zákona, obžalobou Vyšší vojenské prokuratury Příbram ze dne 22.11.1986 na Miloslava COUFALA, nar. 11.3.1953, pro trestný čin porušování povinností strážní služby podle ustanovení § 285/1, 2 a) trestního zákona a nedatovanou diplomatickou zprávou Spolkové vlády SRN o československé nabídce ke končení urovnání pohraniční události z 18.9.1986.

Služební zákrok 11. roty, 15. brigády Pohraniční stráže ze dne 12.10.1986 proti Wolfgangu Güntheru HOFMANNOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 285/1. řádek ze dne 13.10.1986, knihou zadržených osob, kat. 1, rok 1986, záznam č. 145, vydanou 15. brigádou Pohraniční stráže a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-96/6.

Služební zákrok 13. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.8.1988 proti Uwemu LENZENDORFOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 234/10. řádek ze dne 24.8.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 234, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-279/88.

Služební zákroky 6. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 23.10.1988 proti Kerstin TRAUERWEINOVÉ a Ullrichu TRAUERWEINOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 295/7. řádek ze dne 24.10.1988, plachtou o proryvech za rok 1988 a přijatých opatření velitelů brigády Pohraniční stráže po proryvu, záznam č. 295, a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Bratislava, Správy SNB hl. m. Bratislavy, č. j. VS-ČVS-0652/88.

Služební zákrok 16. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.7.1989 proti Thomasu BARTSCHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 201/4. řádek ze dne 21.7.1989, denní situační zprávou FMV č. 93 ze dne 24.7.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. VS-ČVS-394/89.

Služební zákrok 3. poříčního oddílu Pohraniční stráže ze dne 14.9.1989 proti Güntheru Herbertu ZEHOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 256/7. řádek ze dne 14.9.1989 a denní situační zprávou FMV č. 132 ze dne 15.9.1989. Pol. orgán podotýká, že z výčtu dílčích útoků se jedná o jediný případ překročení státní hranice mezi státy tzv. socialistického tábora – ČSSR a Maďarskem – avšak v té době se v Maďarsku již projevovaly silné demokratické tendence. V květnu 1989 se maďarská vláda rozhodla odstranit pohraniční plot, který zemi odděloval od Rakouska. Vzápětí poté se do Maďarska začaly sjíždět tisíce východních Němců, kteří chtěli utéct na Západ. Politické poměry v Budapešti už byly tehdy natolik liberální, že mohla začít fungovat církevní charita a pro východní Němce bylo otevřeno provizorní útočiště v zahradě jednoho z budapeštských kostelů (BERGER Vojtěch. Maďarsko nakročilo na cestu k demokracii a sebevědomí. Český rozhlas, 2009).

Služební zákroky 5. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 22.9.1989 proti Renemu RÖDEROVI, Steffenu SCHLEGLOVI a Heiku SCHMOTZEOVI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 264/9. řádek ze dne 22.9.1989, denní situační zprávou FMV č. 138 ze dne 25.9.1989 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy SNB Plzeň, č. j. ČVS-537-89.

Z fondu A-ÚV KSČ spravovaného Národním archivem ČR byly dohledány zprávy o vyhodnocení činnosti Pohraniční stráže a o ochraně státních hranic od let 1973-1988, které členům předsednictva Ústředního výboru KSČ každoročně předkládali federální ministři vnitra, pod jejichž úřad Pohraniční stráž spadala. Dvě zprávy z 28.3.1985 (předložená na 130. schůzi předsednictva z 10.4.1985) a 30.6.1987 (předložená na 40. schůzi předsednictva z 3.7.1987) referují o služebních zákrocích Pohraniční stráže proti Františku FAKTOROVI, nar. 15.11.1951, a Johannu DICKOVI, nar. 23.3.1927.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev znatelně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložení mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepříměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními

zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevnímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímým vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucí politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdale). Ve zprávě federálního ministra vnitra JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., nar. 17.9.1930, o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984 se uvádí, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v

podstatě neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev znatelně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložení mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepřiměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně strážném, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevnímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímým vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na Západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucí politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdale). Pol. orgán rovněž poukazuje na zprávu JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, kde je uvedeno, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v podstatě neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

Pol. orgánem byly v rámci postupu podle § 158/3 tr. ř. opatřeny záznamy a protokoly o podaných vysvětleních, výsleších svědků, odborných vyjádření a znaleckých posudků, které se týkaly jiné trestní věci. Jedná se o řízení vedené zdejším úřadem pod spisovou značkou č. j. UDV-807/TČ-2017-260011, pod kterou byla vyšetřována trestná činnost obviněného Milouše JAKEŠE a spol. Ti se měli dopustit obdobné trestné činnosti v postavení členů předsednictva Ústředního výboru KSČ, když v době jejich trestního stíhání nebyly zajištěny listinné důkazy, které by svědčily o podezření z trestné činnosti shora jmenovaných prověřovaných. Skutečnosti zjišťované z těchto listin však logicky zapadaly do prověřovaných okolností šetřených pod č. j. UDV-69/TČ-2021-260011, když bylo ve fázi přípravného řízení vycházeno z účelu trestního řádu, ze základních zásad trestního řízení i z ustanovení § 89/2 tr. ř., které hovoří o zásadní použitelnosti důkazů v jedné trestní věci i jiných trestních věcech, pokud trestní řád nestanoví výslovně opak. Limity zásad zákonnosti a přiměřenosti jsou tak v současnosti splněny i v této trestní věci, v níž mají být takové důkazní prostředky užity k důkazu, když prověřovaní jsou ohroženi shodnou skutkovou podstatou a trestní sazbou.

Ing. František KINCL, nar. 2.2.1941, zastával v období 12.10.1988 až 3.12.1989 funkci federálního ministra vnitra. Pol. orgánu podal vysvětlení, že byl sluhou dvou pánů – zodpovídal se jak předsedovi vlády, tak i generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, přičemž ze strany Ústředního výboru KSČ byly nároky vyšší. Kontakt mezi FMV a Ústředním výborem KSČ zprostředkovával šéf odboru pro státní orgány, který patřil pod Ústřední výbor KSČ. Ministerstvo vnitra spolu s Ústředním výborem KSČ vytvářely bezpečnostní politiku státu, kterou ústřední výbor schvaloval. Na ministerstvu vnitra existoval výbor KSČ, který měl rovněž vlastní komunikační kanál na Ústřední výbor KSČ, často věděli plno věcí dřív než on sám. Uplatňovala se tzv. nomenklatura, tzn. jmenování úředníků na ministerstvu podléhala schválení stranickými orgány, na ministerstvu vnitra právě výborem KSČ při FMV. O postu ministra vnitra zase rozhodoval generální tajemník nebo předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Existovala povinnost zasílat některé informace

a zprávy z FMV v určitém časovém období na Ústřední výbor KSČ, ale již si nevzpomíná, o jaké informace šlo. Co se týče státních hranic a Pohraniční stráže, toto měl v gesci na FMV jeho podřízený náměstek, ale nevzpomíná si, o koho se jednalo. Když přebíral funkci ministra vnitra po JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., tento mu sdělil, že je vše zaběhnuté a dobře funguje.

Ing. Jan MUZIKÁŘ, nar. 19.6.1934, vykonával v prověřovaném období funkci 1. zástupce náčelníka HS PS OSH. Podle § 158/8 tr. ř. odepřel podat vysvětlení.

RSDr. Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941, pracoval v období od 10.6.1988 do 18.1.1990 na pozici náměstka federálního ministra vnitra. Uvedl, že pod něj spadala Pohraniční stráž. Během jeho působení na FMV se řešilo zavádění digitalizace státní správy, a to pod tlakem Ústředního výboru KSČ. Tohle byl jeho hlavní úkol a na víc nezbýval čas. On se ve věci problematiky Pohraniční stráže zabýval zejména logistikou, ekonomikou a personálními otázkami. Vyžadoval zasílat jednou měsíčně informace o mimořádných událostech na státních hranicích bez ohledu na to, zda šlo o narušení zvenku nebo zevnitř. Měl prioritu, aby se prací zpravodajské služby případní narušitelé zachytili ještě dřív, než dojdou k hranicím. Ministr vnitra měl v plánu zavést na hranicích s Rakouskem tzv. bezpečnostní ochranu, která fungovala na bázi hranic se socialistickými státy. Ochrana měla být vykonávána příslušníky SNB se všemi jejich právy a povinnostmi. Hranice se SRN měla zůstat chráněná v nepřehledných úsecích. Bohužel celá věc probíhala příliš pozdě, již nestihli mnohé realizovat, protože přišel listopad 1989. Uvažovalo se o zrušení výjezdních doložek, ale toto také nestihli zrušit. On se ve své funkci zodpovídal pouze ministroví vnitra, který již informoval Ústřední výbor KSČ nebo generálního tajemníka. Jednou měsíčně měl RSDr. Stanislav NEZVAL schůzku s náčelníkem HS PS OSH PhDr. Antonem NEMCEM, nar. 14.1.1929, který jej o situaci na státních hranicích informoval. Naproti tomu PhDr. Anton NEMEC dostával od něj informace, které měly směřovat k Pohraniční stráži. Nikdy nebyl svědkem toho, že by byli pohraničníci směřováni k tomu, aby při ochraně státních hranic použili k zadržení narušitele jakékoli prostředky. Jednalo se o konec 80. let a z hlediska mezinárodní situace to nebylo vyžadováno. Uvedl, že na fungování Pohraniční stráže v době socialismu je třeba nahlížet v historických a politických souvislostech. V závěru RSDr. Stanislav NEZVAL vyjádřil uspokojení, že dnes mohou lidé svobodně a bez omezení cestovat mimo republiku a nejsou ničím omezováni.

JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., podal vysvětlení dvakrát. Poprvé sdělil, že komunikace mezi ním a generálním tajemníkem JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., nar. 10.1.1913, probíhala především osobně. Pokud bylo něco třeba vyřešit rychle, bylo to po telefonu. S Miloušem JAKEŠEM, nar. 12.8.1922, který ho vystřídal ve funkci, nejednal, alespoň si na to nevzpomíná, to už byl ministr vnitra Inv. František KINCL. Pohraniční stráž spadala pod něj jako ministra vnitra. Asi dvakrát do roka měl schůzku s PhDr. Antonem NEMCEM, který mu podával zprávu, co se u Pohraniční stráže děje. Žádné písemné zprávy mu nepředkládal. Do operativy Pohraniční stráže JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nezasahoval a ani se k ní nevyjadřoval. Pohraniční stráž měl na starost jeden z jeho náměstků, pravděpodobně to byl JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ, nar. 18.12.1930 (ve funkci náměstka od 1.6.1979 do 31.5.1988). Všichni náměstci ho jednou do měsíce informovali, co se na jejich úseku stalo. V rámci toho byl asi informován i o situaci u Pohraniční stráže. Nedělo se, že by on jako ministr vnitra dostával denní hlášení od Pohraniční stráže. On byl informován jen tehdy, když došlo k mimořádné situaci, třeba ke střelbě. Tuto informaci pravděpodobně předal dál, a to generálnímu tajemníkovi a taky ji pravděpodobně zahrnul do zprávy pro vládu, která se dělala jednou za půl roku, později jednou ročně. Asi o mimořádných situacích informoval i předsedu vlády (JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA). Sám tyto události neřešil, toto měl na starost náčelník Pohraniční stráže, který se zodpovídal jeho náměstkovi. On žádným způsobem neupravoval režim na státních hranicích. Jeho předchůdce doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., se úpravou režimu na státních hranicích zabýval, a když nastoupil do funkce ministra vnitra, bylo vše hotové a nebylo potřeba s tím nic dělat.

V rámci druhého podání vysvětlení uvedl, že Pohraniční stráž sice pod něj spadala, ale byla to z velké části autonomní složka. Byl zákon o Pohraniční stráži, kde bylo vymezeno, jaké jsou pravomoci a povinnosti pohraničníků, a tímto zákonem se řídila i střelba na hranicích. Pokud byl nějak pohraničník ohrožený, tak se mohl bránit. Zopakoval, že jakékoli informace ze státní hranice, včetně mimořádných událostí, mu byly podány prostřednictvím jeho podřízeného, asi

JUDr. Vladimíra HRUŠECKÉHO. Tyto informace mu byly podány telefonicky, písemně, nebo ústně. Bylo to nárazové podle toho, zda se stalo něco závažného. Po obdržení takových informací tyto osobně, nebo telefonicky předložil generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, kterému jako ministr vnitra podléhal. Domnívá se, že tyto informace pak šly od generálního tajemníka k členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a předsedovi vlády. Pravidelně jednou za rok byl přizván k jednání předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde podával zprávu o činnosti FMV a referoval i o situaci na státních hranicích ČSSR. Program schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ se řídil podle plánu práce. On jako ministr vnitra nikdy nevydal žádný rozkaz, nařízení nebo věstník k činnosti Pohraniční stráže. Použití zbraně bylo upraveno zákonem a nic takového se za jeho působení na FMV neměnilo.

Oldřich BRTNÍK, nar. 24.12.1948, v podaném vysvětlení uvedl, že dne 18.11.1976 úspěšně překročil státní hranici do SRN. Jelikož v letech 1967-1969 sloužil jako příslušník Pohraniční stráže v době vojenské služby, byl si vědom, že příslušníci proti narušitelům státních hranic mohou použít střelby.

Aleš HOCH, nar. 16.6.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že byl dne 7.3.1987 v 21:58 hod. zadržen příslušníky Pohraniční stráže při pokusu o překročení státní hranice do Rakouska. O způsobu ochrany státní hranice věděl, že je oplocena, střežena příslušníky Pohraniční stráže se psy a zbraněmi s ostrými náboji. Taktéž věděl, že za nelegální překročení státní hranice mu hrozí vysoký trest. O podobě státní hranice se dověděl z televize a obecně z propagandy komunistického režimu, jednalo se o věc obecně známou.

Jan JIRUKIS, nar. 10.2.1953, v podaném vysvětlení uvedl, že byl odsouzen v trestu odnětí svobody v délce 10 měsíců kvůli tomu, že chtěl v roce 1976 překročit státní hranici do Rakouska, ač si následně své počínání rozmyslel. Ohledně způsobu ochrany státních hranic si byl vědom, že příslušníci Pohraniční stráže byli proti narušitelům státní hranice oprávněni střílet a že za zadržení narušitelů byli odměňováni, dostávali tzv. opuštěčky. Státní hranice měla 4 pásma a v jejím okolí bylo plno spolupracovníků s policií a jeden z nich jej i nahlásil. O podobě státní hranice se nejvíce dověděl během své základní vojenské služby.

Petr JURÁNEK, nar. 12.11.1966, v podaném vysvětlení uvedl, že v roce 1984 s přáteli spali v blízkosti státní hranice a v noci je probudila hlídka Pohraniční stráže, verbálně i fyzicky je napadli a odvezli k výslechu. Pro obvinění z pokusu o nedovolené překročení státní hranice strávil 11 měsíců ve vazbě a následně byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. O režimu ochrany státní hranice tehdy nic nevěděl, pouze to, že byla hlídána.

Pavel PETRUS, nar. 29.8.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že někdy mezi lety 1984 až 1986 překročil státní hranici do NDR a zpět, zadržen při tom hlídkou Pohraniční stráže nebyl. O podobu státní hranice se příliš nestaral, byl si i tak vědom, že je dobře hlídána, obehnaná ostnatými dráty a že v případě jejího překročení na něj mohou členové Pohraniční stráže střílet či poštvat služební psy. O podobě státní hranice se dověděl z televize a dále od různých lidí.

Vilém VEDRA, nar. 6.9.1965, v podaném vysvětlení uvedl, že byl v roce 1988 zadržen při ilegálním překročení státní hranice. Byl zadržen na cestě ke státní hranici na základě udání příslušníka Pohraniční stráže v civilu. S režimem na státních hranicích se seznámil během své základní vojenské služby, věděl, že je chráněná dráty a že příslušníci Pohraniční stráže mohou po narušitelích střílet a posílat na ně služební psy.

Během prověřování archivních materiálů získával pol. orgán poznatky o tzv. Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které bylo vytvořeno usnesením 183. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 4.9.1970. V Zásadách postavení, zaměření práce, organizačního uspořádání a systematizace aparátu stranických orgánů č. 3660/21 je Oddělení státní administrativy definováno jako součást aparátu Ústředního výboru KSČ, který ústřednímu výboru pomáhá při rozvíjení stranické práce v hlavních výborech KSČ na ministerstvech vnitra a v politické správě Pohraniční stráže podle usnesení Ústředního výboru KSČ.

Rudolf HEGENBART, nar. 11.9.1935, byl posledním z vedoucích Oddělení státní administrativy, kam nastoupil v druhé polovině roku 1988. Pol. orgánu podal vysvětlení, při kterém uvedl, že se na

tomto oddělení věnoval ekonomickým a vědecko-technickým otázkám a se státními hranicemi neměl nic společného. Jeho přímým nadřízeným byl Milouš JAKEŠ. Co se týče úlohy Oddělení státní administrativy ve zprostředkování informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ, informace podával především generálnímu tajemníkovi zásadně přímo ministr vnitra. Probíhalo to na pravidelné bázi, ministr vnitra informoval generálního tajemníka, předsedu vlády a prezidenta, přičemž on u toho přítomen nebyl. Oddělení státní administrativy byl pomocný orgán, který vypracovával zprávy, neřídil oddělení nebo odbory a nedisponoval rozhodovací pravomocí. Obecně přes Oddělení státní administrativy žádné informace nechodily, ty chodily od ministra vnitra ke generálnímu tajemníkovi. Neví, jak s těmito informacemi nakládali. Jednou za 14 dnů, kdy zasedalo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, byli členové předsednictva ze strany generálního tajemníka informováni. Ministr vnitra nebyl členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, ale schůzí se účastnil.

RSDr. Miloslav ONDRŮŠEK, nar. 10.5.1935 pracoval v 70. a 80. letech na pozici instruktora Odboru pro bezpečnostní politiku spadajícího pod Oddělení státní administrativy. Účastnil se jednání na vojenských radách Pohraniční stráže, které se pravidelně konaly asi jednou za měsíc. Předkládal na nich materiály projednané na sekretariátu a předsednictvu Ústředního výboru KSČ, přičemž některé materiály se přímo týkaly oblasti Pohraniční stráže. Vojenská rada fungovala jako poradní orgán pro vrchního velitele Pohraniční stráže. O tom, co bylo projednáváno na vojenských radách, informoval svého vedoucího. Pokud došlo na státních hranicích k nějaké mimořádné události, např. k úmrtí narušitele nebo pohraničníka, tak o tom na vojenských radách určité informace padla, ale řešení nebo další kroky týkající se této věci se neprojednávaly. Nikdy nebyl přítomen jednání stran uvolnění režimu ochrany státních hranic, ale posledních sedm osm let před listopadem 1989 již nebylo na státních hranicích tak časté použití zbraně jako dříve. Dále prohlásil, že předpisy, které upravovaly oprávnění pohraničníků použít zbraň, se neupravovaly, nebo aspoň si na to nevzpomíná.

K objasnění role Oddělení státní administrativy jako zprostředkovatele informací mezi FMV a předsednictvem Ústředního výboru KSČ o mimořádných událostech na státních hranicích ČSSR podali vysvětlení i další bývalí členové Oddělení státní administrativy – jmenovitě PaedDr. Aleš BITTNER, CSc., nar. 5.10.1945, Vladislav HOFMAN, nar. 30.4.1942, Zdeněk KAJZR, nar. 10.4.1937, RSDr. Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941 (tataž osoba, co zastávala funkci náměstka federálního ministra vnitra), RSDr. Ladislav PLUHÁČEK, nar. 7.3.1936, RSDr. Karel POLÁČEK, nar. 10.5.1936, Václav SPRÁVKA, nar. 30.5.1940, JUDr. František ŠÁLEK, nar. 19.8.1936, JUDr. Magdaléna ŠEBKOVÁ, nar. 3.9.1951, Vladimíra ZAMYKALOVÁ, nar. 15.5.1952 a RSDr. Jaroslav ŽÁK, nar. 12.4.1933 – avšak takovou úlohu oddělení nepotvrdili. V souhrnu se vyjádřili v tom smyslu, že Oddělení státní administrativy bylo nástrojem pro stranické a ideové řízení bezpečnostních a justičních orgánů státní správy a armády a že kontrolovali plnění uložených politických úkolů jednotlivých ministerstev.

Blíže k úpravě režimu na československých státních hranicích v době nesvobody podali ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborná vyjádření historici z Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek.

Mgr. Libor SVOBODA, Ph.D., nar. 16.6.1970, je pracovníkem Ústavu pro studium totalitních režimů a zabývá se dějinami Státní bezpečnosti a problematikou převaděčství na státních hranicích ČSSR. V odborném vyjádření uvedl, že na základě toho, jakým způsobem fungoval před listopadem roku 1989 stranický a státní aparát, lze bezpochyby usuzovat, že nejvyšší představitelé státu měli přístup k informacím o úmrtích na státních hranicích ČSSR, pouze se neví, zda se to týkalo všech, nebo jen vybraných funkcionářů. Zcela jistě se tyto informace dostávaly k náměstkovi ministerstva vnitra, a tím pádem k ministroví. Z ministerstva pak byly tyto materiály postupovány sekretariátu Ústředního výboru KSČ a v některých případech přímo na předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Pokud došlo na státních hranicích ke střelbě s následkem smrti, tak tyto informace musely být, podle jeho názoru, alespoň ve zkratce, třeba i jen formou ústního sdělení, předány členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a ti je museli vzít minimálně na vědomí. V úplnosti pak byly samozřejmě postoupeny nižším složkám aparátu KSČ. Tento předpoklad je založen na analogii s jinými problematikami. Veškeré záležitosti týkající se fungování státního aparátu byly

řízeny po stranické linii. To se týkalo i ostrahy státních hranic. Pokud došlo na státních hranicích k nějakému většímu incidentu, třeba i s následkem úmrtí, směřovaly tyto informace nejprve přirozeně na FMV a odtud na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Tam byly tyto informace zpracovány a předloženy Ústřednímu výboru KSČ. Střelba na hranicích s následkem smrti byla tak závažná událost, která k jmenovaným funkcionářům musela proniknout. Vzhledem k tomu, že KSČ měla ústavně zajištěnou vedoucí úlohu ve společnosti, mohlo předsednictvo Ústředního výboru KSČ kontrolovat a úkolovat ministry vlády i poslance Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady a jejich prostřednictvím prosazovat přijímání zákonů. Zákony týkající se bezpečnosti, stejně jako všechny zákony, musely být schváleny KSČ. Mnohdy byly tyto zákony připravovány přímo stranickými institucemi a orgány, v případě bezpečnosti Oddělením státní administrativy ve spolupráci s nižšími složkami aparátu KSČ nebo s ministerstvem vnitra. Obecně se tyto věci probíraly po stranické linii a poté se vše zavádělo po linii státní. Navíc ministři byli zpravidla členy Ústředního výboru KSČ. Zákony podléhaly schválení Ústředního výboru KSČ.

Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D., nar. 26.12.1967, pracuje v Archivu bezpečnostních složek a dlouhodobě se zabývá problematikou státních hranic, o které publikuje. V odborném vyjádření uvedl, že informace o státních hranicích byly zasílány na vědomí Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Jednalo se o materiály z vojenských rad HS PS OSH. Vojenská rada byla poradním orgánem náčelníka HS PS OSH. Vyhodnocovala dřívější období na úseku ochrany státních hranic, probírala dlouhodobé plány činností na státních hranicích, koncepce a aktuální situaci v ostraze státních hranic. Vojenskou radu HS PS OSH tvořili všichni náčelníci podřízení náčelníkovi HS PS OSH a jednání vojenských rad se účastnily i osoby, jež zajišťovaly informovanost náměstka ministra vnitra ČSSR, který měl v kompetenci vojska ministerstva vnitra, a také zástupce z Oddělení státní administrativy. Na otázku, zda Ústřední výbor KSČ řídil nebo instruoval jednotlivé útvary Pohraniční stráže, odpovídá, že nikoli přímo. Může konstatovat, že obsah předpisu OSH-I-1 a dalších byl projednáván právě vojenskou radou a v rámci těchto projednání byla informována KSČ. Podle závažnosti incidentů na státních hranicích se spustil mechanismus šetření události, které vedla zpravidla komise ustanovená velitelem brigády Pohraniční stráže. Vedle toho tuto záležitost mohla šetřit komise ustanovená náčelníkem HS PS OSH, což ale nemuselo být pravidlem. Výsledkem šetření měl být návrh přijatého opatření, aby se situace neopakovala, a v této formě mohla být závěrečná zpráva poslána náměstkovi federálního ministra vnitra nebo prostřednictvím náměstka ministrovi vnitra.

Cestou mezinárodní právní pomoci byly německé justiční orgány v trestní věci, č. j. ÚDV-807/TC-2017-260011, požádány o výslech dosud žijících poškozených, kteří jsou německými občany.

Rene RÖDER uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Heiko SCHMOTZEM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož již byla nálada převratu, nikdo ale nevěřil, že se něco skutečně změní. Stát stále konfiskoval věci i těm lidem, kteří na Západ vycestovali oficiálně. V okolí Chebu vcelku jednoduše překonali první plot státní hranice. Po překonání druhého plotu najednou přijely různé terénní vozy, motocykly a přiletěl vrtulník. Všichni křičeli, jako diví stříleli a nadávali jim do fašistů. Byl postřelen dvakrát do pravého stehna a jednou mu střela škrtila o žebra, Steffen SCHLEGEL měl prostřelené pravé lýtko. Není si jist, zdali slyšel varovné výstřely. Příslušníci Pohraniční stráže jim neustále pažbou pušky tloukli do střílných ran. Na místě jim neposkytli první pomoc a až po nějaké době je odvezli do nemocnice. On sám byl v bezvědomí. Tři dny po této události jej převezli do východního Berlína, kde jej ve věznici připoutali k posteli, že nemohl ani zvednout hlavu. K následkům této události uvedl, že ho šokovalo, jak s ním příslušníci Pohraniční stráže zacházeli, tedy jak jej tloukli do otevřených ran a jak jej ponižovali. Nikoho nenapadl a nikomu nic neudělal. Dotklo se jej zejména označení za fašistu. Zranění se relativně dobře zahojila, ale ta psychická zátěž a to zacházení jej velmi špatně ovlivnilo.

Steffen SCHLEGEL sdělil, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN z politických důvodů, kterými byla svoboda cestování a svoboda názorů, jakož i z hospodářských důvodů, jako byl nedostatek bytů. V NDR neměli informace o ochraně hranice ČSSR. Když společně s Rene RÖDEREM a Heiko SCHMOTZEM překonávali v oblasti Chebu

první plot státní hranice, příslušníci Pohraniční stráže po nich začali střílet. Pod palbou se jim podařilo překonat první i druhý plot, kde se nad nimi objevil vrtulník a snažil se je natlačit do hlubokých děr, které se za druhým plotem nacházely. Příslušníci Pohraniční stráže proti nim vypustili i psy a pokračovali ve střelbě, přičemž jedna z nich trefila jeho tašku, kterou měl při sobě. Heiko SCHMOTZ byl kousek stranou od něj a trochu před ním, když jej zastavil voják. Držel mu samopal v zátylku a stiskl spoušť. Jen to ale cvaklo a následně jej praštil pažbou pušky do vazů. V tom okamžiku již byl on sám na zemi, protože jej jiný příslušník Pohraniční stráže dohnal. Z bezprostřední blízkosti mu střelil do levého lýtky a přes to, že se již s rukama nad hlavou vzdal. Střílel tedy bez důvodu a záměrně. Příslušníci Pohraniční stráže celou dobu něco křičeli, ale on ničemu nerozuměl, protože se neustále střílelo. Mimo to neustále štěkali psi, které na ně pošťovali, a byl tam hluk z vrtulníku. Nevšiml si, kdy byl Rene RÖDER zraněn použitím střelné zbraně, tedy zda to bylo před jeho zraněním nebo po něm. Následně k sobě byli připoutáni pouty, a jak ležel na zemi, pokoušel se tlačit na své zranění. První pomoc jim příslušníci Pohraniční stráže neposkytli. Trvalo to velmi dlouho, než se dostali do nemocnice. Když se probрал, byl v nemocnici sám na pokoji, který byl střežen těžce ozbrojeným příslušníkem Pohraniční stráže. Po propuštění z nemocnice jej a Rene RÖDERA odvezli českou sanitkou na hranici s NDR. Tam již čekali příslušníci Ministerstva státní bezpečnosti NDR (dále jen "StaSi") s vozidlem Volvo a odvezli je do Hohenschönhausenu, kde byl asi dva dny na ošetřovně a následně v tamním vězení ve vyšetřovací vazbě. Několikrát tam byl vyslýchán, pořád a pořád, i v noci. Neustále se jej ptali, kdo byl vůdce. Náhradu škody v trestním řízení si nárokuje. V důsledku svého zranění ztratil mnoho krve a obával se, že přijde o život. Ještě dnes trpí různými strachy, někdy má i noční můry a bolesti ve starém zranění. Jako veliké pochybení cítí to, že dlouho nebyli ošetřeni a nebyla jim poskytnuta žádná první pomoc. Nemůže uvést žádnou konkrétní částku, kterou si nárokuje, ale člověk si to s sebou nese celý život. Ten strach a bolest nelze vyvážit penězi.

Heiko SCHMOTZ uvedl, že se dne 22.9.1989 v 15:35 hod. společně s Steffenem SCHLEGELEM a Rene RÖDEREM pokusil o překročení státní hranice z ČSSR do SRN. Jako mladí lidé si mysleli, že pobyt v NDR nemá žádnou perspektivu. Vždy si mysleli, že se člověk z NDR nikdy nedostane. Po schůzce kancléře HONECKERA s Čiňany se domnívali, že tato země bude totálně odizolovaná. Věděli, že na německo-německé hranici se střílí, o režimu na státních hranicích ČSSR neměli povědomí. U státní hranice v okolí Chebu prošli nejdříve kolem kasáren, kde naštěstí právě měli oběd, jinak by je odchytili již tam. Na jedné z lesních cest stálo vozidlo Pohraniční stráže, před příslušníky se jim však podařilo schovat. První plot byl zhruba 2 metry vysoký a byl z ostnatého drátu. Steffen SCHLEGEL a Rene RÖDER jej přelezli, on jej však podlehl. Jakmile se prvního plotu dotkli, začali na ně příslušníci Pohraniční stráže střílet. Druhý plot byl tvořen jen pletivem a lehce jej přelezli. Jelikož byli na konci svých sil, běželi již velmi pomalu. Jeden z příslušníků Pohraniční stráže byl za ním a slyšel, jak přímo za jeho hlavou stiskl spoušť zbraně. Jen to však cvaklo, pravděpodobně měl prázdný zásobník. Pak jej uhořel pažbou pušky do hlavy, až spadl na zem. Ze země viděl, jak Steffena SCHLEGELA jeden z příslušníků Pohraniční stráže střelil ze zhruba 1 až 2 metrů do lýtky. Silně krvácel jako fontána. Rene RÖDER ještě pomalu běžel dál, pak jej ale střelili z bezprostřední blízkosti do stehna. Po zadržení jim příslušníci Pohraniční stráže nadávali do nacistů. První pomoc jim neposkytli a v kasárnách mu nasadili pytel na hlavu a tlačili ho skrze špalír příslušníků Pohraniční stráže, kteří jej bili a kopali. Následně jej bez lékařského ošetření zavřeli na samotku. Poté jej převezli do věznice v Plzni, pak v Praze a nakonec do NDR. Během celé té doby neměl možnost kontaktovat své příbuzné ani známé. V Berlíně jej dali do vězení StaSi Hohenschönhausen. Tam jej vyslýchali jako ve filmu, s lampou do obličeje jej oslepovali, křičeli a pokoušeli se zjistit, kdo byl vůdce a co má nyní za úmysly. Po dvou nocích výslechů byl propuštěn a teprve tehdy si mohl obléct nové oblečení, jelikož již neměl žádné zavazadlo s prádlem. To všechno jim odebrali Češi a zřejmě ukradli. Náhradu škody žádá za způsobené zranění a za nelidské podmínky vazby. Nemohl si ani vyměnit oblečení a musel tam často snášet strach, vůbec nevěděl, co jej čeká.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut Ing. Jan MUZIKÁŘ, který odmítl vypovídat s argumentem, že byl v rozhodné době náčelníkem štábu HS PS OSH a jeho výpověď by mohla vyvolat trestní řízení vůči jeho osobě. K věci pouze uvedl, že jeho

přímým nadřízeným byli Anton NEMEC a předtím gen. ŠÁDEK a že jejich přímým nadřízeným byl HRUŠECKÝ, náměstek federálního ministra vnitra.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut PhDr. Jan FOJTÍK, CSc., který se vyjádřil pouze k organizačním záležitostem, když uvedl, že ohledně režimu na státních hranicích neprobíhala žádná diskuze, jelikož vyplýval z povinností ČSSR jako člena Varšavské smlouvy, která byla neustále ohrožována ze strany Spojených států amerických. Role předsednictva Ústředního výboru KSČ spočívala v koordinaci politické činnosti orgánů Národní fronty, která byla politickým systémem socialismu, a v zajištění, aby na odpovědných místech byli kádrově vybráni lidé oddaní socialismu. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ zasedalo každý týden, obvykle v pátek, program schůze se určoval po dohodě s předsedou vlády, příslušnými tajemníky KSČ a generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Členové i kandidáti předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli ke každé projednávané věci předkládat návrhy, o návrzích se hlasovalo prostou většinou. Mnozí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli zároveň členy vlády. Předsednictvo mělo pochopitelně vyšší politickou autoritu než vláda.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut RSDr. Stanislav NEZVAL, náměstek federálního ministra vnitra v letech 1988-1989, který uvedl, že problematika Pohraniční stráže mu byla přidělena poté, co se Ing. František KINCL, který měl jako náměstek federálního ministra vnitra tuto gesci na starosti, sám stal ministrem vnitra. S genmjr. NEMCEM, náčelníkem HS PS OSH, komunikoval jednou měsíčně a vymínil si od něj dostávat informace o mimořádných událostech na státních hranicích, kterými se rozumělo i použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže. Žádné takové informace však neobdržel (ač bylo pol. orgánem prokazatelně zjištěno, že ke střelbě docházelo i v roce 1989). Pokud by je obdržel, okamžitě by informoval ministra vnitra. Hovořilo se však o tom, že ministr vnitra dostával informace přímo z HS PS OSH. O možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň věděl. Společně s ministrem Ing. Františkem KINCLEM se snažili změnit režim na státních hranicích, a to částečným odstraněním zátarasů a drátů a omezením možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň. Ač takové kroky musel odsouhlasit Ústřední výbor KSČ, bez ohledu na tento proces odstranění zátarasů navrhli přímo premiérovi ADAMCOVI, nicméně do konce roku 1989 nestihlo být realizováno.

PhDr. Jiří PLACHÝ, Ph.D., znalec z oboru společenské vědy, specializace protinacistický a protikomunistický odboj, vypracoval pro potřeby trestního řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, dne 15.12.2019 znalecký posudek. V něm uvedl, že obecný mechanismus toku informací byl takový, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ každý rok zaúkolovalo federálního ministra vnitra k vypracování zprávy o situaci na státních hranicích. Zprávy byly federálním ministrem vnitra předsednictvu Ústředního výboru KSČ předloženy spolu se stanoviskem Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které se s obsahem zpráv seznamovalo s předstihem. Členové předsednictva Ústředního výboru KSČ k nim mohli v diskuzi vyslovit své připomínky, se kterými pak byly zprávy vzaty na vědomí. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ také vyslovovalo souhlas s dlouhodobým základním zaměřením služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra. Z tohoto mechanismu je tedy patrné, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli činnost bezpečnostních složek, včetně Pohraniční stráže, ovlivňovat. Jak je zřejmé například z okolností úmrtí Františka FAKTORA, nar. 15.11.1951, tyto zprávy obsahovaly také informace o použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic, při nichž došlo k úmrtí. Pokud při zásahu Pohraniční stráže byla narušena suverenita cizího státu, byly nuceny se případem zabývat také další státní úřady, především ministerstvo zahraničních věcí, a to přinejmenším na úrovni náměstka ministra. Lze tedy jednoznačně uzavřít, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli informováni o úmrtích na hranicích a že mohli ovlivňovat činnost a pravomoci Pohraniční stráže. Závěrem znalec dodal, že stranický aparát prorůstal do všech oblastí státní správy a mnozí vedoucí představitelé ČSSR vykonávali jak stranickou, tak státní funkci. Tato kumulace funkcí se týkala např. Klementa GOTTWALDA, nar. 23.11.1896, Antonína NOVOTNÉHO, nar. 10.12.1904, JUDr. Gustáva HUSÁKA, CSc., doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., nar. 22.5.1929, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc.

Z veřejných zdrojů bylo zjištěno sídlo Ústředního výboru KSČ na adrese Nábřeží Ludvíka Svobody 12, Praha 1.

Pol. orgán se v přípravném řízení zabýval principiální otázkou týkající se role předsednictva Ústředního výboru KSČ v procesu normotvorby. K jejímu objasnění pol. orgán vyžádal od Ústavu pro studium totalitních režimů a historiků ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborné vyjádření, provedl vlastní šetření v archivních materiálech a vyžádal vysvětlení od osob, zejména od bývalých federálních ministrů vnitra, kteří potvrdili reálnou existenci podřízenosti jejich resortu předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

Předně je třeba připomenout ustanovení čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960, Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 29.11.1989, ve kterém je role vedoucí síly ve společnosti i ve státě přisouzena Komunistické straně Československa. Ústřední výbor KSČ byl stranickým orgánem Komunistické strany Československa, řídil stranu v obdobích mezi sjezdy (sjezd byl nejvyšším orgánem KSČ konající se zpravidla po pěti letech) a volil členy svého předsednictva.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ se scházelo jednou týdně. Schůze trvaly často přes dvě hodiny. Jednání řídil generální tajemník, který měl poslední slovo. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, Ústředního výboru Národní fronty, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se vyjadřovalo, jiné pouze dostalo na vědomí. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Proto byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda Ústředního výboru Národní fronty (RŮŽIČKA Daniel. Komunistická strana Československa (KSČ): stranické orgány. Totalita.cz. 2019.).

Ústav pro studium totalitních režimů vypracoval odborné vyjádření, ve kterém potvrdil aktivní úlohu předsednictva Ústředního výboru KSČ v zavádění předpisů upravujících oblasti ochrany státních hranic a Pohraniční stráže. V odborném vyjádření je konstatováno, že v roce 1966 byla Pohraniční stráž převelena do působnosti Československé lidové armády, přesněji pod ministerstvo národní obrany. Stalo se tak poté, co o tom rozhodl Ústřední výbor KSČ. Po zkušenostech z období pražského jara rozhodl Ústřední výbor KSČ o opětovném začlenění Pohraniční stráže pod FMV, kam byla začleněna 1.1.1972, a to na základě usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z 15.12.1971. Předcházela tomu vojensko-politická analýza činnosti Pohraniční stráže z období pražského jara (z 20.3.1970), vykazující jasné normalizační tendence. V lednu 1970 vznikla vojenská rada velitelství Pohraniční stráže zajišťující v první řadě důsledné plnění usnesení nejvyšších orgánů KSČ, vlády a rozkazů ministra. Ústřední výbor KSČ rozhodoval i o dílčích otázkách v Pohraniční stráž. Například elektrifikace zátarasu (tzv. elektrické zařízení k ochraně hranic) byla zrušena v prosinci roku 1965 po rozhodnutí Ústředního výboru KSČ ze dne 26.12.1965. Dále pak o tom, které části státních hranic budou předány do ochrany pohraničních oddělení Veřejné bezpečnosti, z čehož je zřejmé, že Ústřední výbor KSČ považoval tyto otázky (respektive rozhodnutí) za primárně politického, nikoliv technického charakteru.

Dále pol. orgán dohledal archivní materiály pojednávající o konkrétních krocích předsednictva Ústředního výboru KSČ, z nich lze indukovat závěr, že předsednictvo de facto disponovalo pravomocí úkolovat federální ministry (tj. členy federální vlády), vedení vlády a potažmo vládu samotnou v zákonodárné iniciativě a v tvorbě interních norem. Dohledané archivní materiály rovněž prokazují, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ se zajímali o problematiku ochrany státních hranic a činnosti Pohraniční stráže, a to nejméně v jednoročním intervalu na schůzích předsednictva v rámci informování federálním ministrem vnitra prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Výsledkem projednání výročních zhodnocení bylo vydání usnesení předsednictvem Ústředního výboru KSČ, kterým byl ministr vnitra (resp. ministr národní obrany) zpravidla pověřen k provedení opatření vyplývajících z předložené zprávy s tím, že příští výroční zprávu předloží předsednictvu Ústředního výboru KSČ v následujícím roce. V těchto zprávách byly předkládány informace o situaci na československých státních hranicích a o činnosti Pohraniční stráže, které byly doprovázeny statistickými přehledy o počtu narušení státních hranic, počtu zadržených narušitelů, sociálním a

národnostním hledisku narušitelů aj., přičemž nejnovější údaje byly komparovány s předchozím obdobím.

Například v dokumentech Zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v letech 1984 a 1986, jejichž autorem je JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., a které byly předloženy předsednictvu Ústředního výboru KSČ, je konstatováno, že v roce 1983 došlo k 5 793, v roce 1984 k 5 051, v roce 1985 k 5 226 a v roce 1986 k 4 696 případům nedovolené emigrace československých občanů. V těchto statistikách se sledovala emigrace prováděná způsobem, že emigrující osoby legálně vycestovaly z ČSSR do zahraničí na omezenou dobu (např. služební cesta a dovolená) a do ČSSR se nevrátily. V dalších přehledových tabulkách bylo zjištěno, že v roce 1983 bylo registrováno 2 070 tlaků (narušení) na státní hranici ČSSR, v roce 1984 o dva méně, v roce 1985 jich bylo evidováno 2 009 a v následujícím roce 2 244. V roce 1983 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 049 narušitelů, z toho 1 174 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 21 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1984 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 036 narušitelů, z toho 1 072 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 32 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1985 bylo Pohraniční stráží zadrženo 1 855 narušitelů, z toho 1 093 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 154 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1986 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 068 narušitelů, z toho 985 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 176 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. Dále byly statistické údaje o emigraci zaznamenány ve Zprávě o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy z roku 1978, jejíž autorem je doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., a která byla předložena předsednictvu Ústředního výboru KSČ. V předmětné zprávě je konstatováno, že od roku 1973 do 1. pol. roku 1978 bylo registrováno 5 968 tlaků na státních hranicích ČSSR se státy Rakousko a SRN, z toho jen 734 osob, tj. 12,30 %, směřovalo z Rakouska nebo SRN do ČSSR, a 5 234 osob, tj. 87,70 %, směřovalo z ČSSR do Rakouska nebo SRN. Stejně srovnání obsahuje dokument Výsledky ochrany státních hranic v roce 1987, který na jednání kolegia ministra vnitra ČSSR ze dne 11.1.1988 předložil JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ (náměstek federálního ministra vnitra). V roce 1987 bylo zaznamenáno 1 017 tlaků na státní hranice ČSSR s Rakouskem a SRN, z tohoto počtu bylo Pohraniční stráží zadrženo 984 osob, přičemž směrem na ČSSR bylo zadrženo 69 osob, tj. 7,5 %, a směrem na Rakousko a SRN bylo zadrženo 915 osob, tj. 92,5 %. Dvanáctou přílohu rozkazu federálního ministra vnitra doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., č. 17/1981, Základní dokumenty k realizaci bezpečnostní politiky strany a socialistického státu po XVI. sjezdu KSČ, tvořil přehled o tlaku a narušení státních hranic v letech 1976-1980, podle něhož nesouhlas s politickým zřízením byl nejčastějším důvodem narušitelů k překročení státních hranic ČSSR. V průběhu pěti let došlo k 4 618 narušení státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, přičemž z kapitalistických států (z Rakouska a SRN) do ČSSR směřovalo jen 463 narušitelů.

Předkládané statistické údaje svědčí o výrazném nepoměru mezi emigrací a imigrací v ČSSR, z čehož je zřejmé, že režim na československých státních hranicích byl nastaven převážně k zabránění útekům osob z Československa. Předmětem zájmu vrcholných představitelů státu rovněž bylo kvantitativní podchycení emigrace občanů z politických důvodů, kterou vnímali jako závažný jev, jak je mj. konstatováno v již zmíněné zprávě JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. Lze se zároveň důvodně domnívat, že tento podíl byl ve skutečnosti nepochybně vyšší. Nesouhlas s politickým zřízením totiž znamenal pro zadržené občany ČSSR ohrožení vyšším trestem a následné ztížení jejich společenského uplatnění v novém zaměstnání, než kdyby svůj čin zdůvodnili např. touhou po dobrodružství nebo rodinnými důvody.

Dalším prostudováním archivních materiálů byly dohledány následující dokumenty. Usnesením 126. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 26.10.1965 bylo rozhodnuto o přeskupení vojenských sil tak, aby mohl být uplatněn diferencovaný způsob ochrany a byly spolehlivě zabezpečeny hlavní směry státní hranice, bylo rozhodnuto o zrušení používání elektrického proudu v drátěném zátarasu v celém pásu státních hranic, o zastavení další výstavby dvojstěnného drátěného zátarasu a o jeho postupném nahrazování jednostěnným signálním zátarasem a slaboproudu signalizací, bylo rozhodnuto o zrušení vojenské ochrany státní hranice s

NDR a o jejím zabezpečení obdobně jako s jinými socialistickými státy příslušníky SNB a v neposlední řadě bylo rozhodnuto o snížení počtu pohraničnicků o 13 000. Realizace těchto pokynů byla uložena ministru národní obrany Ing. Bohumíru LOMSKÉMU, nar. 22.4.1914, ministru vnitra Josefu KUDRNOVI, nar. 1.9.1920, a předsedovi vlády Jozefu LENÁRTOVI, nar. 3.4.1923. Mezi těmito pokyny bylo i zpracovat návrh novelizace zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic. Plnění úkolů měli ministři a předseda vlády opětovně předložit ke schválení vojenské komisi obrany Ústředního výboru KSČ.

Podle zprávy náměstka ministra vnitra prof. JUDr. Jana PJEŠČAKA, DrSc., nar. 10.2.1925, ze dne 7.5.1970 předsednictvo Ústředního výboru KSČ na své 130. schůzi konané dne 20.5.1969 uložilo ministru vnitra ČSSR, aby ve spolupráci s ministrem národní obrany vyhodnotil stávající systém podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany a současně aby byly předloženy návrhy na zlepšení ochrany státní hranice s kapitalistickými státy. Zpráva byla přílohou dokumentu nazvaného Příprava materiálu o zhodnocení účinnosti podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany a jejího převodu k MV ČSSR, č. j. ZU-0024/F-1970, který předložil náměstek ministra vnitra ministrovi vnitra, aby rozhodl o jeho předložení předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

V listopadu 1970 ministr vnitra ČSSR a ministr národní obrany předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ přílohu k zhodnocení činnosti podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany v souvislosti s dalším zkvalitněním ochrany státních hranic, kterou tvořil návrh na vydání usnesení předsednictva (bylo obvyklé, že návrhy usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ předkládali úkolovaní funkcionáři), v němž poukazují na aktivizované báze antisocialistických sil uvnitř státu v roce 1968-1969, enormní nárůst československé migrace do kapitalistických států a zvýšení aktivity nepřátelských rozvědných center. Usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ mělo být rozhodnuto o přehodnocení vybavení vojsk Pohraniční stráž bojovými prostředky a technikou v závislosti na potřebě mírových a válečných úkolů a zabezpečení účinné pomoci vojsk Československé lidové armády Pohraniční stráž při narušení státní hranic. Důvodem měl být enormní nárůst narušitelů státních hranic, jejichž motivace pramenila převážně z politických důvodů, přičemž převážná část narušitelů byla z vnitrozemí. V této souvislosti měly být uloženy pokyny ministru národní obrany Ing. Martinu DZÚROVI, nar. 12.7.1919, ministru vnitra Ing. Radko KASKOVI, CSc., nar. 23.2.1928, a předsedovi vlády JUDr. Lubomíru ŠTROUGALLOVI, a to zejména pokyn novelizovat zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, a zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, a provést potřebné právní úpravy, které vyžaduje výkon služby příslušníků Pohraniční stráž v rámci ministerstva národní obrany. Ministři a předseda vlády měli do konce roku 1971 předložit předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o plnění usnesení. Důvodem změny právních předpisů měla být podle důvodové zprávy skutečnost, že v roce 1965 byla změněna podřízenost Pohraniční stráž, tedy doslovně: "Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z roku 1965 bylo legislativně provedeno zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž. Ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, týkající se státní hranice však nebyla změněna."

Dále bylo dohledáno usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, na základě kterého bylo rozhodnuto o převedení Pohraniční stráž pod ministerstvo vnitra a bylo uloženo tehdejšímu ministru národní obrany a vnitra ČSSR, aby v průběhu roku 1972 předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na řešení problémů ochrany státních hranic, které přesahují pravomoc obou resortů, a aby do 20.12.1972 předložili souhrnnou zprávu o plnění tohoto usnesení. Ministru vnitra bylo výslovně uloženo, aby připravil návrh potřebné právní úpravy na změnu podřízenosti Pohraniční stráž a aby novelizoval příslušné právní normy, jimiž byla upravena činnost Pohraniční stráž. JUDr. Lubomíru ŠTROUGALLOVI bylo uloženo, aby zajistil úkoly vyplývající z tohoto usnesení po linii vlády ČSSR. Tento uložený úkol splnil ministr vnitra v součinnosti s JUDr. Lubomírem ŠTROUGALEM, kteří připravili návrh zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž, a předali jej předsednictvu vlády. Vláda ČSSR následně předložila předsednictvu Federálního shromáždění vládní návrh zákonného opatření, který byl dne 22.12.1971 usnesením předsednictva Federálního shromáždění podle

ustanovení čl. 58/3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, přijat. Ministr vnitra zároveň vydal rozkaz, kterým bylo provedeno zařazení Pohraniční stráže pod FMV.

Podle usnesení o schůzích ministra vnitra ČSSR ze dne 3.3.1975 a 20.8.1975 kolegium ministra vnitra hodnotilo převedení Pohraniční stráže do podřízenosti ministra vnitra, k němuž došlo právě na základě zmiňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971. Náměstek ministra vnitra v nich doporučoval ministrovi vnitra, aby rozhodl o informování předsednictva Ústředního výboru KSČ o plnění usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, tedy o změně podřízenosti Pohraniční stráže. Kolegium zároveň ministrovi vnitra doporučilo, aby svému náměstkovi uložil zapracování schválených opatření ohledně ochrany státních hranic ČSSR do Základního zaměření útvarů SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1976 a jejich rozpracování v dokumentech HS PS OSH. V příložené zprávě o plnění ochrany státních hranic se k politické výuce pohraničnicků explicitně uvádí, že byla prohlubována nenávisť k třídním nepřátelům, a z příložených přehledů o výslednosti ochrany státních hranic plyne, že počet narušitelů prchajících z ČSSR byl přibližně desetkrát vyšší nežli počet narušitelů směrem do ČSSR.

Ve Zprávě o plnění hlavních úkolů SNB a vojsk ministerstva vnitra v roce 1977 se uvádí, že ministr vnitra předkládá předsednictvu Ústředního výboru KSČ k posouzení návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR k základnímu zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978.

V roce 1978 federální ministr vnitra předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, kde je uvedeno, že Československo v ochraně státních hranic zaujímá prvořadou a rozhodující úlohu ochrany státních hranic s kapitalistickými státy, přičemž tato skutečnost byla v plném obsahu tohoto pojetí zdůrazněna i v usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, a že postupné naplňování tohoto usnesení významně ovlivnilo kvalitu ochrany a bezpečnosti státních hranic ČSSR.

Z rozkazů federálního ministra vnitra č. 24/1980, 35/1980 a 17/1981 je zřejmé, že ministr úkoloval příslušné orgány Pohraniční stráže, například stanovil, že náčelník politické správy Pohraniční stráže je přímo řízen Ústředním výborem KSČ a řídí se Směrnicí pro práci politických orgánů Československé lidové armády schválené předsednictvem Ústředního výboru KSČ dne 15.12.1971 a že Pohraniční stráž je povinna informovat o své činnosti vrcholné stranické a státní orgány, k čemuž došlo například dne 22.5.1981, kdy předsednictvo Ústředního výboru KSČ bylo o stavu na státních hranicích informováno skrze ministra vnitra.

Z uvedených dokumentů je zřejmé, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ mělo faktickou moc úkolovat vládu ČSSR i její jednotlivé ministry, a to za účelem změny či přijetí zákonů i podzákonných předpisů. Zároveň se nechalo periodicky informovat o stavu na státních hranicích ČSSR a ukládalo v této oblasti tak detailní pokyny, jako bylo například snížení počtu pohraničnicků, zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR či zrušení elektrického závarasu, a zároveň rozhodovalo i o celé koncepci Pohraniční stráže, tedy vyhodnocovalo její účinnost a určovalo, jakému ministerstvu by mělo být podřízena. Jmenovitě JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo předsednictvem Ústředního výboru KSČ opakovaně ukládáno, aby zajistil plnění jeho usnesení po linii vlády ČSSR.

Zároveň je zřejmé, že federální ministr vnitra byl základním informačním článkem mezi předsednictvem Ústředního výboru KSČ a Pohraniční stráží a že sám k organizaci Pohraniční stráže vydával rozkazy a dále měnil právní předpisy a interní akty, které upravovaly práva a povinnosti příslušníků Pohraniční stráže.

Analogicky z jiné oblasti, k prokázání míry zapojení předsednictva Ústředního výboru KSČ do řízení státu skrze jejich vrcholné představitele, je vhodné uvést závěr z 161. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 11.7.1975, kterým bylo schvalováno personální složení delegace ČSSR na 3. fázi Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě. V téže věci předsednictvo Ústředního výboru KSČ dne 7.5.1976 úkolovalo předsedu vlády ČSSR JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, aby předložil materiál týkající se směrnice pro plnění Závěrečného aktu Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě vládě k projednání, zabezpečil konkrétní realizaci

navrhovaných opatření a předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ průběžnou zprávu o plnění tohoto úkolu.

Dne 24.10.1984 bylo na pořadu jednání 120. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ projednání zprávy o plnění povinnosti orgánů a organizací oznamovat trestné činy a o přijímání a vyřizování těchto oznámení státními orgány a zprávy o přijímání a vyřizování oznámení podaných státními orgány, socialistickými organizacemi a občany o podezření z trestných činů nebo přečinů. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ v této souvislosti ve svém usnesení vyslovilo souhlas s opatřeními, která k oběma zprávám přijala vláda ČSSR dne 4.10.1984.

V ČSSR byl od 23.3.1976 v účinnosti Pakt, jehož ustanovení čl. 12/2 opravňovalo každého svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Pakt byl přijat XXI. Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen "OSN") dne 16.12.1966 rezolucí č. 2200. Jménem ČSSR byl Pakt podepsán dne 7.10.1968, ale k jeho ratifikaci bylo přistoupeno až v roce 1976 v souvislosti s probíhající Konferencí o evropské bezpečnosti a spolupráci, kde při projednávání otázek v humanitární oblasti vytvářela ratifikace Paktu pro socialistické státy příznivou negociační pozici pro odmítání nepřijatelných návrhů tzv. západních zemí. Aktivitu československé delegace na uvedené konferenci řídilo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jak je doloženo přijatými závěry 161., 162. a 2. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ z 11.7.1975, 22.8.1975 a 7.5.1976, na podkladě kterých bylo schvalováno složení a postup při jednáních delegace na konferenci. Ve vztahu k podpisu a ratifikaci Paktu byla role předsednictva Ústředního výboru KSČ rovněž řídicí. Dne 19.9.1967 předložil ministr zahraničních věcí Václav DAVID, nar. 23.9.1910, předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na podpis a ratifikaci Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech. V průvodní zprávě ministerstva zahraničních věcí je zmíněno, že ustanovení čl. 12 Paktu je jedním z nejcitlivějších ustanovení a je nepochybné, že po jeho ratifikaci by se občané ještě ve větší míře dovolávali svobody pohybu, přičemž jde o vážnou politickou otázku. Návrh byl projednán dne 26.9.1967 na 46. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ a byl přijat závěr, aby ministerstvo zahraničních věcí spolu s dalšími zúčastněnými ministry přezkoumali v rámci svých resortů všechny příslušné předpisy a zjistili možné kolize s přijatým Paktem. V důvodové zprávě vládního návrhu, kterým se předkládá Federálnímu shromáždění k souhlasu Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, se k ustanovení čl. 12 uvádí, že předmětný článek zakotvuje svobodu pohybu a pobytu, právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a právo na návrat do své země. Tato práva mohou být podle ustanovení čl. 12/3 omezena. Omezení, která připouští odst. 3, musí být stanovena zákonem a musí být nutná pro ochranu státní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Tuto důvodovou zprávu předložili Federálnímu shromáždění dne 15.5.1975 předseda vlády JUDr. Lubomír ŠTROUGAL a ministr zahraničních věcí Ing. Bohuslav CHŇOUPEK, nar. 10.8.1925, načež dne 11.11.1975 vyslovilo souhlas s Paktem Federální shromáždění, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976.

Na obecné porušování Paktu upozorňoval dokument Prohlášení Charty 77, zveřejněný dne 1.1.1977. Poukazoval na nedodržování ustanovení čl. 12/2 Paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi, kdy pod záminkou ochrany národní bezpečnosti (odst. 3) bylo toto právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky. Autoři v jeho textu vítají, že ČSSR přistoupila mj. k tomuto Paktu, ale s novou naléhavostí připomínají, kolik základních práv platí v naší zemi – bohužel – jen na papíře, stojí v textu. Dále poukazovali na nedodržování článků zaručujících svobodný projev a pohyb, na šikanu lidí, jejichž názory se odlišovaly od oficiálních stanovisek státu, a na centralizaci politické moci. Do konce listopadu 1989 podepsalo Prohlášení Charty 77 téměř 1 900 lidí. Signatáři tohoto dokumentu byli v ČSSR vystaveni perzekuci ze strany Státní bezpečnosti.

Ze zprávy Ústavu pro studium totalitních režimů ze dne 19.1.2021 byly zjištěny nacionálně všech členů předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa v letech 1976 až 1989. Pol. orgán následně provedl šetření v základních registrech a dožádal ministerstvo vnitra a slovenské úřady za účelem zjištění totožnosti jmenovaných členů. Z výsledku šetření vyplynulo, že tyto konkrétní osoby byly členy předsednictva Ústředního výboru KSČ, jmenovitě Akad. Břetislav

BENDA, nar. 23.12.1925, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Josef ČÍŽEK, nar. 30.4.1933, v období 24.11.1989 - 26.11.1989, Eugen ERBAN, nar. 18.6.1912, v období 31.8.1968 - 15.4.1976, Ing. Václav HŮLA, nar. 21.9.1925, v období 3.7.1975 - 1.4.1983, Miroslav HUŠČAVA, nar. 18.2.1949, v období 24.11.1989 - 21.12.1989, doc. Ing. Ivan KNOTEK, CSc., nar. 26.8.1936, v období 11.10.1988 - 21.12.1989, Hana KOŽEŠNÍKOVÁ, nar. 9.7.1934, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Antonín MLADÝ, nar. 3.7.1931, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, RSDr. Vasil MOHORITA, nar. 19.9.1952, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Valéria PETRINCOVÁ, nar. 25.6.1937, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Ludvík SVOBODA, nar. 25.11.1895, v období 31.8.1968 - 15.4.1976, Ing. Ondřej ŠALING, CSc., nar. 10.12.1940, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Ing. Miroslav ŠTĚPÁN, CSc., nar. 5.8.1945, v období 11.10.1988 - 26.11.1989, RSDr. Karel URBÁNEK, nar. 22.3.1941, v období 11.10.1988 - 21.12.1989, Miroslav VÁLEK, nar. 17.07.1927, v období 26.11.1989 - 21.12.1989, Miroslav ZAJÍC, nar. 9.4.1935, v období 24.11.1989 - 21.12.1989, a Miroslav ZAVADIL, nar. 9.1.1932, v období 11.10.1988 - 26.11.1989.

Pol. orgán vyzval jmenované bývalé členy, pokud nezemřeli nebo nežijí v zahraničí (jejich výsledky jako svědky v rámci evropského vyšetřovacího příkazu by pol. orgán považoval za nikoli nezbytný úkon), k podání vysvětlení.

Miroslav HUŠČAVA uvedl, že v období od 24.11.1989 do 21.12.1989, co byl členem předsednictva Ústředního výboru KSČ, se řešila vzniklá situace, která nastala po 21.11.1989. Nevzpomíná si na to, že by předsednictvo řešilo otázky režimu ochrany státních hranic. Není mu znám žádný případ zákroku Pohraniční stráže proti narušitelům, proti kterým byla použita střelná zbraň.

RSDr. Vasil MOHORITA sdělil, že se členem předsednictva Ústředního výboru KSČ stal na základě hlasování, u kterého nebyl přítomen. Stalo se tak někdy mezi 25. a 26.11.1989. Za necelý měsíc, tj. 21. nebo 22.12.1989, jako člen skončil. V tomto mezidobí probíhala jedna řádná schůze, kam přišli i nově zvolení členové. Žádné téma ochrany státních hranic tam nebylo projednáno. Převážně se řešily otázky stran jednání s opozicí. O incidentech na státních hranicích v době normalizace věděl, pokud se o nich psalo v médiích, konkrétně se mu vybavuje únos autobusu.

RSDr. Karel URBÁNEK prohlásil, že v době, co působil v předsednictvu Ústředního výboru KSČ, se nikdy otázka ochrany státních hranic neprojednávala, jelikož fungovala rada obrany, kde působil prezident republiky, generální tajemník, předseda federální vlády, ministr národní obrany a ministr vnitra. Rada obrany se předsednictvu nezpovídala. S režimem ochrany státních hranic nebyl. O použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže nic nevěděl, stejně tak nevěděl o žádném konkrétním incidentu na státní hranici. Měl na starost oblast stranické práce.

Po kvalifikovaném posouzení všech skutkových okolností dospěl pol. orgán k závěru, že prověřovaní nejsou trestně odpovědní na prověřovaném zvláště závažném zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011 rozvedeném ve výrokové části usnesení. Tento závěr pol. orgán odůvodňuje předně tím, že nebylo prokázáno, že prověřovaní věděli být o jediném zákroku Pohraniční stráže proti narušitelům státní hranice, proti nimž bylo použito střelné zbraně, a dále tím, že řada prověřovaných vykonávala za prověřované období od 23.3.1976 do 21.12.1989 funkci člena předsednictva Ústředního výboru KSČ příliš krátkou dobu, že byli daleko od toho, aby mohli svým politickým vlivem režim ochrany státních hranic zmírnit. Konkrétně:

Akad. Břetislav BENDA, Josef ČÍŽEK, Miroslav HUŠČAVA, Hana KOŽEŠNÍKOVÁ, Antonín MLADÝ, RSDr. Vasil MOHORITA, Valéria PETRINCOVÁ, Ing. Ondřej ŠALING, CSc., Miroslav VÁLEK a Miroslav ZAJÍC byli do předsednictva Ústředního výboru KSČ navoleni až v závěru roku 1989. V té době již k žádnému vážnému zákroku Pohraniční stráže na československých státních hranicích, který by byl pol. orgánem kriminalizován, nedošlo. Také nebylo prokázáno, že jmenovaní věděli o režimu ochrany státních hranic nebo že věděli o konkrétních případech, kdy byla proti narušitelům státní hranice použita střelná zbraň.

Eugenu ERBANOVI a Ludvíku SVOBODOVI bylo členství v předsednictvu Ústředního výboru KSČ ukončeno ke dni 15.4.1976, tj. krátce poté, co v ČSSR vstoupil v účinnost Pakt (dne 23.3.1976). Rovněž nebylo zjištěno, že ode dne účinnosti předpisů OSH-I-1 a OSH-I-2 (dne 23.12.1974) byli

seznámení s jakýmkoli případem použití střelné zbraně Pohraniční stráží proti narušitelům státní hranice.

Ing. Václav HŮLA, doc. Ing. Ivan KNOTEK, CSc., Ing. Miroslav ŠTĚPÁN, CSc., RSDr. Karel URBÁNEK a Miroslav ZAVADIL byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ mimo období, kdy proběhly dvě schůze (130. dne 10.4.1985 a 40. dne 3.7.1987), na nichž bylo referováno o zákrocích Pohraniční stráže proti Františku FAKTOROVI a Johannu DICKOVI. Těchto schůzí se jmenovaní nezúčastnili ani jako hosté a nebyly dohledány žádné materiály, které by prokazovaly, že věděli o jakémkoli použití střelné zbraně Pohraniční stráží proti narušitelům státní hranice.

Otázky promlčení a právní kvalifikace podle pozdějšího právního předpisu nejsou s ohledem na povahu rozhodnutí o prověřovaném skutku stěžejní v takové míře, aby se jimi pol. orgán v odůvodnění podrobně zabýval.

S přihlédnutím ke shora uvedeným skutečnostem považuje pol. orgán odložení věci, jak je uvedeno ve výrokové části usnesení, za dostatečně **o d ů v o d n ě n ě**.

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u pol. orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

kpt. PhDr. Jan TRNEČKA
vrchní komisař

"otisk úředního razítka"

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-263-18/TČ-2021-260011

Praha 9. února 2022
Počet stran: 24

U S N E S E N Í

Podle § 159a/2 trestního řádu (dále jen "tr. ř.") ve spojení s § 11/1 e) tr. ř. pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování

o d k l á d á

věc podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) trestního zákoníku (dále jen "tr. z.") ve znění účinném do 30.11.2011,

kterého se měl dopustit

doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 28.5.1929 v [REDAKCE]
[REDAKCE],

tím, že

jako ministr vnitra tehdejší Československé socialistické republiky (dále jen "ČSSR"), se sídlem třída Obránců míru (nyní Milady Horákové) 85, 170 00 Praha 7, ve funkci od 30.3.1973 do 19.6.1983,

dne 23.12.1974 v Praze 7 vydal rozkaz č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou, jako služební předpis k nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, vydanému na základě zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, přičemž ustanovení čl. 10 tohoto rozkazu ukládalo pohraničnickům povinnost být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu, ustanovení čl. 155 odst. 2 umožňovalo použít zbraň proti narušiteli, u něhož bylo nebezpečí uniknutí, a ustanovení čl. 192 písm. a) umožňovalo použít zbraň proti osobám, které se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily,

periodicky informoval předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa (dále jen "KSČ") o situaci a režimu, který panoval na státních hranicích ČSSR, a o počtech osob, které se pokoušely státní hranice ČSSR bez povolení překročit, kterých byly tisíce ročně, přičemž nejčastějším zjištěným důvodem k překročení státních hranic ČSSR byl nesouhlas s politickým zřízením, byl si vědom toho, že právní předpisy upravující možnost překročení státních hranic ČSSR i faktický stav na státních hranicích ČSSR znemožňovaly občanům socialistických států projevit svou vůli svobodně vycestovat do zahraničí, což uvedlo některé z nich do stavu tísně, při níž ve snaze emigrovat se rozhodli podstoupit riziko reálně hrozící újmy na svém životě a zdraví při překročení státních hranic ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém,

a rovněž si byl vědom toho, že státní hranice ČSSR byly střeženy zejména z důvodu zabránění občanům socialistických států pro své politické přesvědčení emigrovat do ciziny,

byl seznámen s právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, zejména se zákonem č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, s vyhláškou ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb. a s nařízením vlády č. 114/1969 Sb., které umožňovaly libovolně odepřít vydání cestovního dokladu a výjezdní doložky, a fakticky tak znemožňovaly občanům ČSSR vycestovat do zahraničí, přičemž podezření z emigrace bylo explicitním důvodem k odepření jejich vydání,

byl si vědom vázanosti ČSSR Mezinárodním Paktem o občanských a politických právech (dále jen "Pakt"), který v čl. 12/2 zaručoval právo každého svobodně opustit kteroukoliv zemi včetně své vlastní a v čl. 6/1 zaručoval každé lidské bytosti právo na život a který byl za ČSSR podepsán dne 7.10.1968, dne 11.11.1975 s ním vyslovilo souhlas Federální shromáždění ČSSR, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR, dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976, a zejména porušování jeho čl. 12/2, tedy že právo svobodně opustit svou zemi bylo vázáno na další nepřijatelné podmínky, bylo kritizováno veřejně rozšířeným a obecně známým Prohlášením Charty 77 ze dne 1.1.1977, které tak bezprostředně reagovalo na všeobecné neplnění dohod o dodržování základních lidských práv a svobod, a přitom

při výkonu své pravomoci nepřijal žádné konkrétní opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které se neoprávněně pokoušely státní hranice ČSSR překročit a zároveň nijak neohrožovaly příslušníky Pohraniční stráže či jiné osoby, ačkoli k přijetí takových právních předpisů byl ode dne 23.3.1976 zavázán čl. 2/2 Paktu a byl v rámci své politické funkce nadán pravomocí takové opatření učinit, neboť federální ministr vnitra podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, disponoval oprávněním stanovit svým nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně, a

ponechal v účinnosti stav, který služební zákroky Pohraniční stráže, jež měly za následek, nebo k tomuto následku mohly bezprostředně vést, usmrcení nebo zranění osob neoprávněně překračujících státní hranice ČSSR, aniž by tím ohrožovaly na životě a zdraví další osoby, legalizoval, čili byl srozuměn s tím, že k užití zbraně příslušníky Pohraniční stráže proti osobám, které se neoprávněně pokoušely přejít státní hranice s cílem opustit ČSSR, může dojít, a v důsledku jeho nečinnosti docházelo ke služebním zákrokům Pohraniční stráže se závažným následkem, a to

poškozeného Jozefa BLAŠKA, nar. 11.10.1957 ve Snině, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 15.5.1977 v úseku 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v osadě Hraničná, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na Spolkovou republiku Německo (dále jen "SRN") postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Domažlicích dne 16.5.1977 zemřel,

poškozeného Gerharda SCHMIDTA, nar. 5.2.1939 ve Staplacku, st. přísl. tehdejší Německá demokratická republika (dále jen "NDR"), ke kterému došlo dne 6.8.1977 v úseku 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže v obci Broumov, okres Tachov, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a smrtelně zraněn hlídkou Pohraniční stráže, načež po převozu do nemocnice v Plané u Mariánských Lázní, okres Tachov, dne 6.8.1977 zemřel,

poškozeného Kurta HOFFMEISTERA, nar. 28.11.1954 ve Freyungu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 21.8.1977 v úseku 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Rybník, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a okamžitě usmrcen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Jörga Klause a Franka Ralfa PRZIBOROWSKIÝCH, oba nar. 30.6.1959 v Postupimi, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 26.10.1978 v úseku 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže v obci Všeruby, okres Domažlice, na československo-německé hranici, kde byli při narušení státní

hranice ve směru na SRN první jmenovaný postřelen a zraněn během fyzické potyčky s členem hlídky Pohraniční stráže a druhý jmenovaný byl při útěku ke státní hranici postřelen a okamžitě usmrčen hlídkou Pohraniční stráže,

poškozených Ondreje BREJKY, nar. 26.12.1957 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, Milana DLUBAČE, nar. 20.8.1959 v Nižných Ružbachoch, st. přísl. ČSSR, a Jozefa IMRICHA, nar. 16.5.1958 v Kežmaroku, st. přísl. ČSSR, ke kterému došlo dne 7.7.1980 v úseku 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže v obci Moravský Svätý Ján, okres Senica, na československo-rakouské hranici, kde se při narušení státní hranice ve směru na Rakousko během jejich snahy přeplavat hraniční řeku Moravu ocitli pod palbou hlídky Pohraniční stráže v počtu nejméně 10 střel, přičemž, aniž by byli zasaženi střelbou, Ondrej BREJKA a Milan DLUBAČ utonuli a Jozefu IMRICHovi se podařilo řeku přeplavat a vstoupit na rakouské území, a

poškozeného Siegfrieda Karla FRÖBELA, nar. 2.5.1955 v Blankenhainu, st. přísl. NDR, ke kterému došlo dne 29.4.1982 v úseku 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže v obci Knížecí Pláně, okres Prachatice, na československo-německé státní hranici, kde byl při narušení státní hranice ve směru na SRN postřelen a zraněn hlídkou Pohraniční stráže,

tedy coby úřední osoba v úmyslu způsobit jinému závažnou újmu nesplnil povinnost vyplývající z jeho pravomoci, čin spáchal na jiném pro jeho politické přesvědčení a zneužil tísně jiného,

protože trestní stíhání je nepřipustné proti tomu, kdo zemřel.

O d ů v o d n ě n í

Dne 3.12.2021 pol. orgán Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu služby kriminální policie a vyšetřování zahájil úkony trestního řízení podle § 158/3 tr. ř. ve věci podezření ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011, kterého se měl k újmě 9 poškozených dopustit prověřovaný doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., nar. 28.5.1929, jednáním uvedeným ve výrokové části usnesení.

Během prověřování byla pol. orgánem shromážděna řada listinných materiálů, které dokládají zjištěné skutečnosti popsané následovně.

Činnost Pohraniční stráže jako ozbrojeného orgánu k provádění ochrany státních hranic byla vymezena ustanovením § 2 zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, ve znění všech pozměňujících novel až do 26.8.1991. Podle ustanovení § 1 téhož zákona bylo k zajištění pokojné výstavby socialismu třeba účinně chránit státní hranice před pronikáním všech nepřátel tábora pokroku a míru. V období od 31.7.1951 do 13.9.1953 byla Pohraniční stráž v podřízenosti ministerstva národní bezpečnosti. Vládním nařízením č. 77/1953 Sb., o nové organizaci ministerstev a ústředních orgánů státní správy, v účinnosti od 14.9.1953, se ministerstvo vnitra a ministerstvo národní bezpečnosti sloučily v ministerstvo vnitra. Od 1.1.1966 do 31.12.1971 se podřízenost Pohraniční stráže přenesla na základě zákonného opatření č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, na ministerstvo národní obrany a od 1.1.1972 do 26.8.1991 byla Pohraniční stráž na základě zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráže, opět v podřízenosti ministerstva vnitra. Zmíněné novely zákona č. 69/1951 Sb. zasahovaly toliko do podřízenosti Pohraniční stráže k ústředním orgánům státní správy a jiným způsobem stávající právní úpravu o ochraně státních hranic neměnily.

Podle ustanovení § 8 zákona č. 69/1951 Sb. byla ministři národní bezpečnosti (od 31.7.1951 do 13.9.1953), resp. ministři vnitra (od 14.9.1953 do 31.12.1965 a od 1.1.1972 do 26.8.1991), resp. ministři národní obrany (od 1.1.1966 do 31.12.1971) přiznána kompetence a uloženo

oprávnění stanovit vlastním nařízením, kdy příslušník Pohraniční stráže při výkonu své pravomoci užije zbraně. Příslušné nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb., o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně, bylo vyhlášeno spolu se zákonem č. 69/1951 Sb. ve Sbírce zákonů dne 31.7.1951. V ustanovení § 1 a) tohoto nařízení bylo zakotveno oprávnění příslušníka Pohraniční stráže použít zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu se nezastaví. Až do zrušení zákona č. 69/1951 Sb. ke dni 27.8.1991 bylo nařízení č. 70/1951 Sb. v účinnosti v nezměněné úpravě a nedošlo ani k návrhu jeho změny.

Za účelem podrobné interní úpravy režimu ochrany státních hranic, organizace, práv a povinností Pohraniční stráže a užívaného pojmosloví prověřovaný vydal dne 23.12.1974 rozkaz č. 50/1974 o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou (tzv. předpis OSH-I-1) a pohraniční rotou (tzv. předpis OSH-I-2), přičemž oba předpisy vstoupily v účinnost dne 1.4.1975 a platily po celé prověřované období, co byl prověřovaný ve funkci federálního ministra vnitra. Příslušný rozkaz, který byl vydán jako výtisk č. 50 pod č. j. OSH-02141/1974-10 a který je vlastnoručně podepsán prověřovým, byl poskytnut Archivem bezpečnostních složek. Podpis prověřovaného na rozkazu byl pol. orgánem ověřen porovnáním s podpisy prověřovaného na prezenčních listinách přizvaných soudruhů k jednotlivým bodům pořadu schůzí předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dnů 4.10.1979 a 22.5.1981, přičemž byly totožné.

Státní hranice ČSSR byly podle čl. 1 předpisu OSH-I-1 myšlenou čarou, která odděluje na povrchu země a svislou plochou nad i pod zemí výsoštné území, vzdušný prostor a hlubinu země ČSSR od sousedních států. Čl. 6 předpisu OSH-I-1 definoval narušení státní hranice jako jakýkoli přechod, přejezd nebo přelet státních hranic v kterémkoli místě osobou, která nemá doklady opravňující ji k překročení státních hranic, i přechod, přejezd nebo přelet státních hranic, uskutečněný v místě k tomu nevyhrazeném, i když osoba má doklady opravňující ji k překročení státních hranic. Čl. 9 a) předpisu OSH-I-1 označil osobu, která narušila státní hranice nebo se o jejich narušení pokusila, jako narušitele. Signální prostředky podle čl. 59 předpisu OSH-I-2 tvořily ucelený signální systém, který sloužil k předání signálu rotě (pohraniční hlídce) o narušiteli státních hranic, zabezpečoval nepřetržitost ochrany státních hranic v úseku roty v čase a prostoru a vytvářel příznivé podmínky pro rychlé zjištění narušitele, směru jeho pohybu a k jeho zadržení.

Podle čl. 7 předpisu OSH-I-1 byla Pohraniční stráž zahrnuta do vojsk ministerstva vnitra, byla podřízena ministru vnitra ČSSR a každý voják Pohraniční stráže se nazýval pohraničником. Pohraniční hlídka byla složena z jednoho nebo více ozbrojených pohraničníků plnících bojový úkol k ochraně státních hranic ČSSR (čl. 20 předpisu OSH-I-1). Pohraniční hlídka byla podřízena veliteli roty (čl. 22 předpisu OSH-I-1). Pohraniční rota byla základní jednotkou Pohraniční stráže, která nepřetržitě chrání a brání svěřený úsek státních hranic ČSSR (čl. 1 předpisu OSH-I-2).

Úkolem Pohraniční stráže podle čl. 8/1 a) předpisu OSH-I-1 bylo provádět ochranu státních hranic a zabráňovat jejich narušování. Podle čl. 10 předpisu OSH-I-1 pohraničnik musel být bezvýhradně oddán své socialistické vlasti a celému socialistickému společenství v čele se Sovětským svazem, dělnické třídě a její vůdkyni KSČ a musel být neúprosný k třídním nepřátelům socialismu. Čl. 17 předpisu OSH-I-1 vytvořil předpoklad kázeňské nebo trestní odpovědnosti každého pohraničnika, který neučinil potřebná oprávnění k zadržení narušitelů.

Příloha č. 1 k předpisu OSH-I-1 obsahovala vysvětlení některých pojmů používaných v nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Termínu použití zbraně se rozumělo použití zbraně takovým způsobem, k němuž je určena (střelná zbraň ke střelbě). Služebním zákrokem se rozuměl takový výkon pravomoci pohraničnika, jímž má být splněn bojový úkol k ochraně státních hranic.

Podle čl. 9 h) předpisu OSH-I-1 měly orgány Pohraniční stráže při plnění úkolů oprávnění použít zbraně na základě nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb, o právu příslušníka Pohraniční stráže použít zbraně. Na tento článek navazoval čl. 192 a) předpisu OSH-I-1, který vycházel z již citovaného ustanovení § 1 a) předmětného nařízení a jenž stanovil, že pohraničnik je

oprávněn použít zbraň při výkonu své pravomoci proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušejí přejít státní hranice a na výstrahu nezastaví. Podle čl. 153-155 předpisu OSH-I-1 museli být narušitelé zjištění pohraniční hlídkou zadrženi za každé situace, při postupu narušitele přímo na hlídku měla hlídka zůstat pečlivě zamaskována, pozorovat činnost narušitele a zjišťovat, zda nejsou po stranách nebo za naruшитelem další osoby, a měla si připravit zbraně k okamžitému použití, tzn. držet odjištěnou zbraň v rukou tak, aby mohl být rychle zasunut náboj do nábojové komory, a dále, byla-li hlídka vzdálena od narušitele, neměla možnost se k němu přiblížit a bylo nebezpečí uniknutí narušitele, měla ho vyzvat k zastavení a v případě neuposlechnutí výzvy ani varovného výstřelu měla použít zbraně.

Oprávnění pohraničníků použít služebního psa jako mírnějšího prostředku ke splnění bojového úkolu při ochraně státních hranic bylo zakotveno v čl. 183 c) předpisu OSH-I-1. Vycvičení služební psi byli významným pomocníkem pohraničníků při ochraně státních hranic (čl. 48 předpisu OSH-I-2). Čl. 116 předpisu OSH-I-1 opravňoval zesílit skrytou hlídku Pohraniční stráže služebním psem (smečkou) vycvičeným k útoku na volno, přičemž při signálu měla hlídka vypustit psa na vnější stranu signální stěny s cílem zadržet narušitele. Podle čl. 50/3 předpisu OSH-I-2 byl významnou formou využití hlídkového psa útok na volno u signálních prostředků.

Čl. 8. předpisu OSH-I-2 vymezil obliga zástupce velitele roty pro politické věci, který byl povinen organizovat a provádět politickou a ideově výchovnou práci s pohraničníky a zaměřovat ji na pochopení a plnou podporu politiky KSČ, seznamovat pohraničníky s politickou a hospodářskou situací v sousedních státech, agresivní politikou a podvratnou činností imperialistických států, vést boj proti buržoazní ideologii a morálce a vychovávat pohraničníky k nenávisti vůči třídním nepřítelům. Čl. 32 předpisu OSH-I-2 vytyčil základní úkoly politické práce u roty, jakými byly např. vychovávání pohraničníků na zásadách marxismu-leninismu k bezpodmínečné oddanosti a věrnosti věci komunismu a KSČ, pěstování třídní nenávisti k nepřítelům socialismu, upevňování ideové pevnosti a schopnosti čelit všem formám a metodám činnosti buržoazní propagandy a ideologické diverze a vyzvedávání pohraničníků, kteří se vyznamenali v boji proti narušitelům státních hranic.

Okolnosti služebních zákroků Pohraniční stráže na československých státních hranicích, popsané ve výrokové části usnesení, proti poškozeným pol. orgán podepřel zejména denními hlášeními o událostech na státních hranicích v sestavě Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic ČSSR (dále jen "HS PS OSH") a dalšími listinami, které děj služebního zákroku doplňovaly nebo upřesňovaly.

Služební zákrok 9. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 15.5.1977 proti Jozefu BLÁŠKOVÍ je podložen denními hlášeními HS PS OSH č. 134/6. řádek ze dne 16.5.1977 a č. 136/3. řádek ze dne 18.5.1977 a situační zprávou Federálního ministerstva vnitra (dále jen "FMV") č. 95 ze dne 16.5.1977.

Služební zákrok 17. roty, 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 6.8.1977 proti Gerhardu SCHMIDTOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 217/7. řádek ze dne 7.8.1977, vyšetřující zprávou 5. brigády Pohraniční stráže ze dne 8.8.1977, situační zprávou FMV č. 155 ze dne 8.8.1977 a usnesením Vojenské obvodové prokuratury Plzeň ze dne 1.9.1977 o odložení věci objasňování oprávněnosti použití zbraně k ochraně státní hranice, č. j. 5 OPn 374/77.

Služební zákrok 8. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 21.8.1977 proti Kurtu HOFFMEISTEROVÍ je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 232/8. řádek ze dne 22.8.1977 a situační zprávou FMV č. 165 ze dne 22.8.1977.

Služební zákroky 15. roty, 9. brigády Pohraniční stráže ze dne 26.10.1978 proti Jörgovi Klausovi a Frankovi Ralfovi PRZIBOROWSKIÝM jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 299/1. řádek ze dne 27.10.1978, situační zprávou FMV č. 219 ze dne 28.10.1978 a vyšetřovacím

spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti Plzeň, Krajské správy Sboru národní bezpečnosti (dále jen "SNB") Plzeň, č. j. VS-ČVS-211/78.

Služební zákroky 1. roty, 11. brigády Pohraniční stráže ze dne 7.7.1980 proti Ondreju BREJKOVI, Milanu DLUBAČOVI a Jozefu IMRICHOWI jsou podloženy denním hlášením HS PS OSH č. 190/2. řádek ze dne 9.7.1980, situační zprávou FMV č. 134 ze dne 8.7.1980, přeloženým článkem rakouských novin Kurier Chronik ze dne 10.7.1980 pod názvem Flucht aus der CSSR im dichten Kugelhagel (v překladu tzn. Útěk z ČSSR v hustém krupobití kulek), svědeckou výpovědí Vladimíra LIPOVSKÉHO (člen hlídky Pohraniční stráže) ze dne 10.7.1981 a nedatovaným článkem na internetové stránce Ústavu pro studium totalitních režimů (MORBACHER Lubomír, SVOBODOVÁ Pavla. Dokumentace usmrčených na československých státních hranicích 1948–1989, Portréty usmrčených. Ústav pro studium totalitních režimů.).

Služební zákrok 8. roty, 7. brigády Pohraniční stráže ze dne 29.4.1982 proti Siegfriedovi Karlu FRÖBELOVI je podložen denním hlášením HS PS OSH č. 119/2. řádek ze dne 1.5.1982 a vyšetřovacím spisem Odboru vyšetřování Státní bezpečnosti České Budějovice, Krajské správy SNB České Budějovice, č. j. VS-ČVS-39/82.

Prověřovaný zastával funkci ministra vnitra ČSSR, resp. federálního ministra vnitra v období od 30.3.1973 do 20.6.1983, jak je konstatováno ve zprávě Úřadu vlády České republiky, č. j. 18223/2021-UVCR. Sídlo objektu federálního ministerstva vnitra bylo zjištěno např. z rozkazu federálního ministra vnitra č. 34/1977 o jmenování náčelníka objektu federálního ministerstva vnitra v Praze 7-Letná, třída Obránců míru č. 85.

Pol. orgán ve výrokové části usnesení poukazuje na poměry v ČSSR, které občanům ČSSR a občanům dalších socialistických států znemožňovaly svobodně cestovat a překračovat státní hranice ČSSR. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění účinném do 31.1.1990, pod § 109 obsahoval trestný čin opuštění republiky, kterého se dopustil každý, kdo bez povolení opustil území ČSSR či kdo bez povolení zůstal v cizině. Za tento trestný čin hrozil trest odnětí svobody v rozmezí od šesti měsíců do pěti let, tedy trest velice přísný, zvláště při porovnání s trestným činem vniknutí na území republiky podle § 110 trestního zákona, za který osobám odlišným od občanů ČSSR hrozil trest odnětí svobody pouze v rozmezí od šesti měsíců do tří let. Zákonodárce společně s vedoucími představiteli státu tak zřejmě považovali nebezpečí emigrace občanů ČSSR za nežádoucí jev znatelně závažnější, než bylo pronikání cizích státních příslušníků, zejména z jiných nežli socialistických států, na území ČSSR.

Právními předpisy, které omezovaly svobodu pohybu občanů ČSSR, byly zejména zákon č. 63/1965 Sb., o cestovních dokladech, jehož ustanovení § 4/1 a), d) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, jejichž cesta do ciziny by nebyla v souladu se státními zájmy či kteří by při pobytu v cizině svým jednáním poškodili dobré jméno ČSSR, vyhláška ministerstva vnitra ČSSR a ministerstva zahraničních věcí č. 44/1970 Sb., jehož ustanovení § 10/1 d), e), g) požadovala k vydání cestovního dokladu a udělení výjezdní doložky předložení mimo jiné rejstříku trestů, souhlasu zaměstnavatele a souhlasu národního výboru, a nařízení vlády č. 114/1969 Sb., jehož ustanovení § 1 b), d), e), f) umožňovala odepření vydání cestovního dokladu občanům ČSSR, pokud chtěli navštívit státního občana ČSSR, který se zdržoval v cizině bez povolení československých úřadů, pokud jejich jednání nasvědčovalo tomu, že hodlají zůstat v cizině po uplynutí doby povoleného pobytu v cizině či pokud nebyli devizově kryti nebo neměli devizový příslib. Z uvedeného je zřejmé, že tyto právní předpisy vázaly možnost legálně překročit státní hranice ČSSR na řadu nepřiměřených podmínek. Zároveň umožňovaly odepření vydání cestovního pasu na základě velice vágních hledisek, jako je nesoulad cesty do ciziny se státními zájmy či poškození dobrého jména ČSSR, které by pobyt v cizině mohl způsobit, a přímo explicitně zakazovaly vycestovat osobám, u nichž bylo podezření, že hodlají emigrovat do ciziny či že hodlají navštívit osobu, která již do ciziny emigrovala.

Nemožnost legálně vycestovat z území ČSSR přivedla mnohé občany ČSSR, kteří zejména z politických, ale i jiných důvodů, odmítali na území ČSSR nadále pobývat, do stavu tísně a ve snaze uniknout do ciziny podstoupili vysoké riziko reálně hrozící újmy na jejich životě, zdraví nebo svobodě a překročili, či se pokusili překročit státní hranice ČSSR na místě tomu nevyhrazeném a ozbrojeně střeženém, neboť neměli jinou alternativu, jak tohoto cíle dosáhnout.

Tíseň je obecně definována jako stav vyvolaný nepříznivými okolnostmi omezující volnost rozhodování (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákoník. Komentář. C. H. Beck, 2012).

Všechny evropské socialistické státy (kromě Jugoslávie od počátku šedesátých let) považovaly emigraci za nežádoucí jev. Svaz sovětských socialistických republik a státy východní Evropy, s výjimkou Jugoslávie, nevnímaly právo na odchod do zahraničí jako součást základních práv člověka, ale přistupovaly k němu utilitárně z hlediska svých politických a ekonomických zájmů. Ty velely emigraci pokud možno znemožnit a v případě, že by to nešlo, ji maximálně omezit (RYCHLÍK Jan. Překračování hranic a emigrace v Československu a východní Evropě ve 20. století. In: Securitas Imperii 29. Ústav pro studium totalitních režimů, 2016).

Volný pohyb přes státní hranice byl v dobách socialistické éry v Československu nepředstavitelný. Získání platných cestovních dokladů pro cestu směrem na Západ z Československa se stalo politickou záležitostí. Občané byli politicky prověřováni, než jim byly potřebné cestovní doklady vystaveny, byli mnohdy touto cestou i nepřímo vydírání. Socialistické zákonodárství totiž disponovalo předpisy, jež dovolovaly využít možnost cestovat za hranice coby nástroj politického omezení občanů (MORÁVKOVÁ Naděžda. Legislativa, administrativa a cestování přes západní hranici za socialismu: možnosti a meze. In: Dějepis XXII: sborník katedry historie. Západočeská univerzita v Plzni, 2011).

Po krátkém období otevřených hranic v letech 1968 a 1969 se opět spustily závory na hraničních přechodech. Cestování kamkoliv se zase stalo obtížným, cesta na Západ pak takřka nemožnou, alespoň pro ty, jejichž kádrový profil nebyl "na výši". Změnu měly přinést dohody z Helsinek, ovšem i přes připojený podpis československých stranických a státních představitelů byly faktické důsledky chabé a zájemci o vycestování procházeli martyriem úřední šikany, zákazů a překážek. Bylo tomu tak až do pádu komunistického režimu (RYCHLÍK Jan, Na Západ je cesta dlouhá. Závěrečný akt z Helsinek a cestování československých občanů do zahraničí. In: Paměť a dějiny IX. 2015/03. Ústav pro studium totalitních režimů, 2015).

Stát se na obyvatele díval nikoli jako na občany, ale jako na poddané či spíše jako na nevolníky, do jejichž vzdělání investoval nemalé prostředky a jejichž odchodem do ciziny mu tedy vzniká ekonomická ztráta. V chápání komunistického režimu měl každý obyvatel sedět doma a podílet se na "výstavbě socialismu" (RYCHLÍK Jan, Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu: Pasová, vízová a vystěhovalecká politika 1848-1989. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007).

S popsáním stavem dává pol. orgán do souvislosti další historickou skutečnost, a sice že českoslovenští občané a občané jiných socialistických států utíkali do zahraničí z politických důvodů. Nelze sice konstatovat, že ve všech případech bylo motivem emigrace občanů jejich politické přesvědčení, tedy že se neztotožňovali s politickými poměry v ČSSR nebo jiné socialistické zemi, z níž pocházeli, nicméně je zřejmé, že vnitřní ochranný režim na československých státních hranicích byl nastavený zejména k eliminaci nežádoucí politické emigrace. V tomto duchu byly psány i předpisy upravující ochranu státních hranic ČSSR, ze kterých pol. orgán citoval výše (připomíná ochranu před nepřáteli tábora pokroku a míru, vedení k nenávisti k třídnímu nepříteli atakdále). Pol. orgán rovněž poukazuje na zprávu federálního ministra vnitra JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., nar. 17.9.1930, který byl nástupcem prověřovaného ve funkci, o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráž a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, kde je uvedeno, že závažným negativním jevem je stále nedovolená emigrace československých občanů, kdy její struktura a motivace zůstávají již po několik let v podstatě

neměnné, přičemž motivem je nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života, ziskuchtivost či dobrodružnost a vliv osob žijících v zahraničí.

Pol. orgánem byly v rámci postupu podle § 158/3 tr. ř. opatřeny záznamy a protokoly o podaných vysvětleních, výsleších svědků, odborných vyjádření a znaleckých posudků, které se týkaly jiné trestní věci. Jedná se o řízení vedené zdejším úřadem pod spisovou značkou č. j. UDV-807/TČ-2017-260011, pod kterou je vyšetřována trestná činnost obviněných Milouše JAKEŠE, nar. 12.8.1922, JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA, nar. 19.10.1924, a JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., nar. 17.9.1930. Ti se měli dopustit obdobné trestné činnosti v postavení členů předsednictva Ústředního výboru KSČ (Milouš JAKEŠ a JUDr. Lubomír ŠTROUGAL) a v postavení federálního ministra vnitra (JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc.), když v době jejich trestního stíhání nebyly zajištěny listinné důkazy, které by svědčily o podezření z trestné činnosti doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc. Skutečnosti zjišťované z těchto listin však logicky zapadaly do prověřovaných okolností šetřených pod č. j. UDV-263/TČ-2021-260011, když bylo ve fázi přípravného řízení vycházeno z účelu trestního řádu, ze základních zásad trestního řízení i z ustanovení § 89/2 tr. ř., které hovoří o zásadní použitelnosti důkazů v jedné trestní věci i jiných trestních věcech, pokud trestní řád nestanoví výslovně opak. Limity zásad zákonnosti a přiměřenosti jsou tak v současnosti splněny i v této trestní věci, v níž mají být takové důkazní prostředky užity k důkazu, když prověřovaný doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., je ohrožen shodnou skutkovou podstatou a trestní sazbou.

Ing. František KINCL, nar. 2.2.1941, zastával v období 12.10.1988 až 3.12.1989 funkci federálního ministra vnitra. Pol. orgánu podal vysvětlení, že byl sluhou dvou pánů – zodpovídal se jak předsedovi vlády, tak i generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, přičemž ze strany Ústředního výboru KSČ byly nároky vyšší. Kontakt mezi FMV a Ústředním výborem KSČ zprostředkovával šéf odboru pro státní orgány, který patřil pod Ústřední výbor KSČ. Ministerstvo vnitra spolu s Ústředním výborem KSČ vytvářely bezpečnostní politiku státu, kterou ústřední výbor schvaloval. Na ministerstvu vnitra existoval výbor KSČ, který měl rovněž vlastní komunikační kanál na Ústřední výbor KSČ, často věděli plno věcí dřív než on sám. Uplatňovala se tzv. nomenklatura, tzn. jmenování úředníků na ministerstvu podléhala schválení stranickými orgány, na ministerstvu vnitra právě výborem KSČ při FMV. O postu ministra vnitra zase rozhodoval generální tajemník nebo předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Existovala povinnost zasílat některé informace a zprávy z FMV v určitém časovém období na Ústřední výbor KSČ, ale již si nevzpomíná, o jaké informace šlo. Co se týče státních hranic a Pohraniční stráže, toto měl v gesci na FMV jeho podřízený náměstek, ale nevzpomíná si, o koho se jednalo. Když přebíral funkci ministra vnitra po JUDr. Vratislavu VAJNAROVÍ, CSc., tento mu sdělil, že je vše zaběhnuté a dobře funguje.

RSDr. Stanislav NEZVAL, nar. 3.7.1941, pracoval v období od 10.6.1988 do 18.1.1990 na pozici náměstka federálního ministra vnitra. Uvedl, že pod něj spadala Pohraniční stráž. Během jeho působení na FMV se řešilo zavádění digitalizace státní správy, a to pod tlakem Ústředního výboru KSČ. Tohle byl jeho hlavní úkol a na víc nezbýval čas. On se ve věci problematiky Pohraniční stráže zabýval zejména logistikou, ekonomikou a personálními otázkami. Vyžadoval zasílat jednou měsíčně informace o mimořádných událostech na státních hranicích bez ohledu na to, zda šlo o narušení zvenku nebo zevnitř. Měl prioritu, aby se prací zpravodajské služby případní narušitelé zachytili ještě dřív, než dojdou k hranicím. Ministr vnitra měl v plánu zavést na hranicích s Rakouskem tzv. bezpečnostní ochranu, která fungovala na bázi hranic se socialistickými státy. Ochrana měla být vykonávána příslušníky SNB se všemi jejich právy a povinnostmi. Hranice se SRN měla zůstat chráněná v nepřehledných úsecích. Bohužel celá věc probíhala příliš pozdě, již nestihli mnohé realizovat, protože přišel listopad 1989. Uvažovalo se o zrušení výjezdních doložek, ale toto také nestihli zrušit. On se ve své funkci zodpovídal pouze ministrovi vnitra, který již informoval Ústřední výbor KSČ nebo generálního tajemníka. Jednou měsíčně měl RSDr. Stanislav NEZVAL schůzku s náčelníkem HS PS OSH PhDr. Antonem NEMCEM, nar. 14.1.1929, který jej o situaci na státních hranicích informoval. Naproti tomu PhDr. Anton NEMEC dostával od něj informace, které měly směřovat k Pohraniční stráži. Nikdy nebyl svědkem toho, že by byli pohraničníci směřováni k tomu, aby při ochraně státních hranic použili k zadržení narušitele

jakékoli prostředky. Jednalo se o konec 80. let a z hlediska mezinárodní situace to nebylo vyžadováno. Uvedl, že na fungování Pohraniční stráže v době socialismu je třeba nahlížet v historických a politických souvislostech. V závěru RSDr. Stanislav NEZVAL vyjádřil uspokojení, že dnes mohou lidé svobodně a bez omezení cestovat mimo republiku a nejsou ničím omezováni.

JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., podal vysvětlení dvakrát. Poprvé sdělil, že komunikace mezi ním a generálním tajemníkem JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., nar. 10.1.1913, probíhala především osobně. Pokud bylo něco třeba vyřešit rychle, bylo to po telefonu. S Miloušem JAKEŠEM, který ho vystřídal ve funkci, nejednal, alespoň si na to nevzpomíná, to už byl ministr vnitra Inv. František KINCL. Pohraniční stráž spadala pod něj jako ministra vnitra. Asi dvakrát do roka měl schůzku s PhDr. Antonem NEMCEM, který mu podával zprávu, co se u Pohraniční stráže děje. Žádné písemné zprávy mu nepředkládal. Do operativy Pohraniční stráže JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., nezasahoval a ani se k ní nevyjadřoval. Pohraniční stráž měl na starost jeden z jeho náměstků, pravděpodobně to byl JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ, nar. 18.12.1930 (ve funkci náměstka od 1.6.1979 do 31.5.1988). Všichni náměstci ho jednou do měsíce informovali, co se na jejich úseku stalo. V rámci toho byl asi informován i o situaci u Pohraniční stráže. Nedělo se, že by on jako ministr vnitra dostával denní hlášení od Pohraniční stráže. On byl informován jen tehdy, když došlo k mimořádné situaci, třeba ke střelbě. Tuto informaci pravděpodobně předal dál, a to generálnímu tajemníkovi a taky ji pravděpodobně zahrnul do zprávy pro vládu, která se dělala jednou za půl roku, později jednou ročně. Asi o mimořádných situacích informoval i předsedu vlády (JUDr. Lubomíra ŠTROUGALA). Sám tyto události neřešil, toto měl na starost náčelník Pohraniční stráže, který se zodpovídal jeho náměstkovi. On žádným způsobem neupravoval režim na státních hranicích. Jeho předchůdce doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., se úpravou režimu na státních hranicích zabýval, a když nastoupil do funkce ministra vnitra, bylo vše hotové a nebylo potřeba s tím nic dělat.

V rámci druhého podání vysvětlení uvedl, že Pohraniční stráž sice pod něj spadala, ale byla to z velké části autonomní složka. Byl zákon o Pohraniční stráž, kde bylo vymezeno, jaké jsou pravomoci a povinnosti pohraničnicků, a tímto zákonem se řídila i střelba na hranicích. Pokud byl nějak pohraničník ohrožený, tak se mohl bránit. Zopakoval, že jakékoli informace ze státní hranice, včetně mimořádných událostí, mu byly podány prostřednictvím jeho podřízeného, asi JUDr. Vladimíra HRUŠECKÉHO. Tyto informace mu byly podány telefonicky, písemně, nebo ústně. Bylo to nárazové podle toho, zda se stalo něco závažného. Po obdržení takových informací tyto osobně, nebo telefonicky předložil generálnímu tajemníkovi Ústředního výboru KSČ, kterému jako ministr vnitra podléhal. Domnívá se, že tyto informace pak šly od generálního tajemníka k členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a předsedovi vlády. Pravidelně jednou za rok byl přizván k jednání předsednictva Ústředního výboru KSČ, kde podával zprávu o činnosti FMV a referoval i o situaci na státních hranicích ČSSR. Program schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ se řídil podle plánu práce. On jako ministr vnitra nikdy nevydal žádný rozkaz, nařízení nebo věstník k činnosti Pohraniční stráže. Použití zbraně bylo upraveno zákonem a nic takového se za jeho působení na FMV neměnilo.

Oldřich BRTNÍK, nar. 24.12.1948, v podaném vysvětlení uvedl, že dne 18.11.1976 úspěšně překročil státní hranici do SRN. Jelikož v letech 1967-1969 sloužil jako příslušník Pohraniční stráže v době vojenské služby, byl si vědom, že příslušníci proti narušitelům státních hranic mohou použít střelby.

Aleš HOCH, nar. 16.6.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že byl dne 7.3.1987 v 21:58 hod. zadržen příslušníky Pohraniční stráže při pokusu o překročení státní hranice do Rakouska. O způsobu ochrany státní hranice věděl, že je oplocena, střežena příslušníky Pohraniční stráže se psy a zbraněmi s ostrými náboji. Taktéž věděl, že za nelegální překročení státní hranice mu hrozí vysoký trest. O podobě státní hranice se dověděl z televize a obecně z propagandy komunistického režimu, jednalo se o věc obecně známou.

Jan JIRUKIS, nar. 10.2.1953, v podaném vysvětlení uvedl, že byl odsouzen v trestu odnětí svobody v délce 10 měsíců kvůli tomu, že chtěl v roce 1976 překročit státní hranici do Rakouska, ač si následně své počínání rozmyslel. Ohledně způsobu ochrany státních hranic si byl vědom, že příslušníci Pohraniční stráže byli proti narušitelům státní hranice oprávněni střilet a že za zadržení narušitelů byli odměňováni, dostávali tzv. opuštěčky. Státní hranice měla 4 pásma a v jejím okolí bylo plno spolupracovníků s policií a jeden z nich jej i nahlásil. O podobě státní hranice se nejvíce dověděl během své základní vojenské služby.

Petr JURÁNEK, nar. 12.11.1966, v podaném vysvětlení uvedl, že v roce 1984 s přáteli spali v blízkosti státní hranice a v noci je probudila hlídka Pohraniční stráže, verbálně i fyzicky je napadli a odvezli k výslechu. Pro obvinění z pokusu o nedovolené překročení státní hranice strávil 11 měsíců ve vazbě a následně byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. O režimu ochrany státní hranice tehdy nic nevěděl, pouze to, že byla hlídána.

Pavel PETRUS, nar. 29.8.1968, v podaném vysvětlení uvedl, že někdy mezi lety 1984 až 1986 překročil státní hranici do NDR a zpět, zadržen při tom hlídkou Pohraniční stráže nebyl. O podobu státní hranice se příliš nestaral, byl si i tak vědom, že je dobře hlídána, obehnaná ostnatými dráty a že v případě jejího překročení na něj mohou členové Pohraniční stráže střilet či poštvat služební psy. O podobě státní hranice se dověděl z televize a dále od různých lidí.

Vilém VEDRA, nar. 6.9.1965, v podaném vysvětlení uvedl, že byl v roce 1988 zadržen při ilegálním překročení státní hranice. Byl zadržen na cestě ke státní hranici na základě udání příslušníka Pohraniční stráže v civilu. S režimem na státních hranicích se seznámil během své základní vojenské služby, věděl, že je chráněná dráty a že příslušníci Pohraniční stráže mohou po narušitelích střilet a posílat na ně služební psy.

Mgr. Libor SVOBODA, Ph.D., je pracovníkem Ústavu pro studium totalitních režimů a zabývá se dějinami Státní bezpečnosti a problematikou převaděčství na státních hranicích ČSSR. V odborném vyjádření uvedl, že na základě toho, jakým způsobem fungoval před listopadem roku 1989 stranický a státní aparát, lze bezpochyby usuzovat, že nejvyšší představitelé státu měli přístup k informacím o úmrtích na státních hranicích ČSSR, pouze se neví, zda se to týkalo všech, nebo jen vybraných funkcionářů. Zcela jistě se tyto informace dostávaly k náměstkovi ministerstva vnitra, a tím pádem k ministrově. Z ministerstva pak byly tyto materiály postupovány sekretariátu Ústředního výboru KSČ a v některých případech přímo na předsednictvo Ústředního výboru KSČ. Pokud došlo na státních hranicích ke střelbě s následkem smrti, tak tyto informace musely být, podle jeho názoru, alespoň ve zkratce, třeba i jen formou ústního sdělení, předány členům předsednictva Ústředního výboru KSČ a ti je museli vzít minimálně na vědomí. V úplnosti pak byly samozřejmě postoupeny nižším složkám aparátu KSČ. Tento předpoklad je založen na analogii s jinými problematikami. Veškeré záležitosti týkající se fungování státního aparátu byly řízeny po stranické linii. To se týkalo i ostrahy státních hranic. Pokud došlo na státních hranicích k nějakému většímu incidentu, třeba i s následkem úmrtí, směřovaly tyto informace nejprve přirozeně na FMV a odtud na Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Tam byly tyto informace zpracovány a předloženy Ústřednímu výboru KSČ. Střelba na hranicích s následkem smrti byla tak závažná událost, která k jmenovaným funkcionářům musela proniknout. Vzhledem k tomu, že KSČ měla ústavně zajištěnou vedoucí úlohu ve společnosti, mohlo předsednictvo Ústředního výboru KSČ kontrolovat a úkolovat ministry vlády i poslance Federálního shromáždění, České národní rady a Slovenské národní rady a jejich prostřednictvím prosazovat přijímání zákonů. Zákony týkající se bezpečnosti, stejně jako všechny zákony, musely být schváleny KSČ. Mnohdy byly tyto zákony připravovány přímo stranickými institucemi a orgány, v případě bezpečnosti Oddělením státní administrativy ve spolupráci s nižšími složkami aparátu KSČ nebo s ministerstvem vnitra. Obecně se tyto věci probíraly po stranické linii a poté se vše zavádělo po linii státní. Navíc ministři byli zpravidla členy Ústředního výboru KSČ. Zákony podléhaly schválení Ústředního výboru KSČ.

Mgr. Ing. Pavel VANĚK, Ph.D., pracuje v Archivu bezpečnostních složek a dlouhodobě se zabývá problematikou státních hranic, o které publikuje. V odborném vyjádření uvedl, že informace o

státních hranicích byly zasílány na vědomí Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ. Jednalo se o materiály z vojenských rad HS PS OSH. Vojenská rada byla poradním orgánem náčelníka HS PS OSH. Vyhodnocovala dřívější období na úseku ochrany státních hranic, probírala dlouhodobé plány činností na státních hranicích, koncepce a aktuální situaci v ostraze státních hranic. Vojenskou radu HS PS OSH tvořili všichni náčelníci podřízení náčelníkovi HS PS OSH a jednání vojenských rad se účastnily i osoby, jež zajišťovaly informovanost náměstka ministra vnitra ČSSR, který měl v kompetenci vojska ministerstva vnitra, a také zástupce z Oddělení státní administrativy. Na otázku, zda Ústřední výbor KSČ řídil nebo instruoval jednotlivé útvary Pohraniční stráže, odpovídá, že nikoli přímo. Může konstatovat, že obsah předpisu OSH-I-1 a dalších byl projednáván právě vojenskou radou a v rámci těchto projednání byla informována KSČ. Podle závažnosti incidentů na státních hranicích se spustil mechanismus šetření události, které vedla zpravidla komise ustanovená velitelem brigády Pohraniční stráže. Vedle toho tuto záležitost mohla šetřit komise ustanovená náčelníkem HS PS OSH, což ale nemuselo být pravidlem. Výsledkem šetření měl být návrh přijatého opatření, aby se situace neopakovala, a v této formě mohla být závěrečná zpráva poslána náměstkovi federálního ministra vnitra nebo prostřednictvím náměstka ministrovi vnitra.

Cestou mezinárodní právní pomoci byly německé justiční orgány v trestní věci, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, požádány o výsledch poškozeného Jörga Klause PRZIBOROWSKÉHO, nar. 30.6.1959.

Jörg PRZIBOROWSKI uvedl, že se dne 26.10.1976 pokusil s bratrem Frankem o překročení státní hranice z ČSSR do SRN, jelikož jako mladí chtěli z Východu na Západ. Od nejtělejšího mládí vnímali konfrontaci mezi oběma systémy a jeho rodiče, zejména jejich otec, byli liberálního smýšlení. Ve škole je učili a vtlučkali do nich systém, na který nevěřili. Politická situace se tehdy zdála být nezměnitelná, politický vývoj, který vedl k změně režimu, se tehdy nedal odhadnout. Informace o ochraně státních hranic ČSSR v NDR neměli. Při překročení státní hranice se jim podařilo překonat první plot a u druhého přestříhli několik drátů, čímž spustili signál. Velmi rychle pak přijelo vozidlo s příslušníky Pohraniční stráže, na varovné výstřely si nevzpomíná, příslušníci Pohraniční stráže na ně stříleli cíleně a ne jen tak do vzduchu nebo do země. Začali utíkat přes čerstvě zorané pole, kde upadl a byl dostižen. Vzdal se, aby jeho bratr Frank mohl utíkat dál. Jeden příslušník Pohraniční stráže se psem pronásledoval bratra Franka a druhý zůstal na místě, aby ho hlídal. Příslušník Pohraniční stráže do něj celou dobu kopal a nadával mu, proto jej v jednu chvíli chytl za nohu. Nato příslušník Pohraniční stráže vypálil dávku ze samopalu a trefil jej jednou ranou do krku a jednou ranou do pravého ramene, přičemž se příslušník Pohraniční stráže sám trefil do nohy. Následně jej hodinu či dvě nechali ležet na poli a neposkytli mu první pomoc, zatímco prohledávali oblast kolem. Následkem střelby má dodnes tři necitlivé prsty na pravé ruce a ochablé svalstvo na ohýbači. Zajímavé byly podmínky vazby v ČSSR. Nejprve byl v Praze ve vězeňské nemocnici a pak ve vězení v Plzni. Několikrát jej dovedli k výsledku, přes den si člověk nesměl ve vězení lehnout, nýbrž musel sedět na tvrdé dřevěné pryčně, která byla upevněna silně přečnívajícimi šrouby, které po určité době extrémně tlačily do kostí. Jakmile se pokusil lehnout nebo si pod sebe dát deku, zaklepala stráž, že si nesmí lehat nebo si brát nějaké polstrování. Později k němu dali západoněmeckého spolupovězňe, se kterým si povídali. Domnívá se, že jej měl vyslechnout a vylákat z něj detaily o útěku. O smrti bratra Franka se dověděl až přibližně 8 týdnů po svém zatčení. V NDR byl odsouzen k trestu odnětí svobody v délce 2 let. Po propuštění na svobodu na něj byl opakovaně nasazen informátor Ministerstva státní bezpečnosti NDR, aby jej sledoval a zjistil o něm osobní informace. Vycestovat do západního Berlína mu bylo následně povoleno až dne 13.1.1984.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut Ing. Jan MUZIKÁŘ, nar. 19.6.1934, který odmítl vypovídat s argumentem, že byl v rozhodné době náčelníkem štábu HS PS OSH a jeho výpověď by mohla vyvolat trestní řízení vůči jeho osobě. K věci pouze uvedl, že jeho přímým nadřízeným byli Anton NEMEC a předtím gen. ŠÁDEK a že jejich přímým nadřízeným byl HRUŠECKÝ, náměstek federálního ministra vnitra.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut PhDr. Jan FOJTÍK, CSc., nar. 1.3.1928, který se vyjádřil pouze k organizačním záležitostem, když uvedl, že ohledně režimu na státních hranicích neprobíhala žádná diskuze, jelikož vyplýval z povinností ČSSR jako člena Varšavské smlouvy, která byla neustále ohrožována ze strany Spojených států amerických. Role předsednictva Ústředního výboru KSČ spočívala v koordinaci politické činnosti orgánů Národní fronty, která byla politickým systémem socialismu, a v zajištění, aby na odpovědných místech byli kádrově vybraní lidé oddaní socialismu. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ zasedalo každý týden, obvykle v pátek, program schůze se určoval po dohodě s předsedou vlády, příslušnými tajemníky KSČ a generálním tajemníkem Ústředního výboru KSČ. Členové i kandidáti předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli ke každé projednávané věci předkládat návrhy, o návrzích se hlasovalo prostou většinou. Mnozí členové předsednictva Ústředního výboru KSČ byli zároveň členy vlády. Předsednictvo mělo pochopitelně vyšší politickou autoritu než vláda.

Jako svědek byl v přípravném řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, vyslechnut RSDr. Stanislav NEZVAL, náměstek federálního ministra vnitra v letech 1988-1989, který uvedl, že problematika Pohraniční stráže mu byla přidělena poté, co se Ing. František KINCL, který měl jako náměstek federálního ministra vnitra tuto gesci na starosti, sám stal ministrem vnitra. S genmjr. NEMCEM, náčelníkem HS PS OSH, komunikoval jednou měsíčně a vymínil si od něj dostávat informace o mimořádných událostech na státních hranicích, kterými se rozumělo i použití zbraně příslušníky Pohraniční stráže. Žádné takové informace však neobdržel (ač bylo pol. orgánem prokazatelně zjištěno, že ke střelbě docházelo i v roce 1989). Pokud by je obdržel, okamžitě by informoval ministra vnitra. Hovořilo se však o tom, že ministr vnitra dostával informace přímo z HS PS OSH. O možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň věděl. Společně s ministrem Ing. Františkem KINCLEM se snažili změnit režim na státních hranicích, a to částečným odstraněním zátarasů a drátů a omezením možnosti příslušníků Pohraniční stráže použít zbraň. Ač takové kroky musel odsouhlasit Ústřední výbor KSČ, bez ohledu na tento proces odstranění zátarasů navrhli přímo premiérovi ADAMCOVI, nicméně do konce roku 1989 nestihlo být realizováno.

PhDr. Jiří PLACHÝ, Ph.D., znalec z oboru společenské vědy, specializace protinacistický a protikomunistický odboj, vypracoval pro potřeby trestního řízení, č. j. ÚDV-807/TČ-2017-260011, dne 15.12.2019 znalecký posudek. V něm uvedl, že obecný mechanismus toku informací byl takový, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ každý rok zaúkolovalo federálního ministra vnitra k vypracování zprávy o situaci na státních hranicích. Zprávy byly federálním ministrem vnitra předsednictvu Ústředního výboru KSČ předloženy spolu se stanoviskem Oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ, které se s obsahem zpráv seznamovalo s předstihem. Členové předsednictva Ústředního výboru KSČ k nim mohli v diskuzi vyslovit své připomínky, se kterými pak byly zprávy vzaty na vědomí. Předsednictvo Ústředního výboru KSČ také vyslovovalo souhlas s dlouhodobým základním zaměřením služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra. Z tohoto mechanismu je tedy patrné, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ mohli činnost bezpečnostních složek, včetně Pohraniční stráže, ovlivňovat.

Pol. orgán se v přípravném řízení zabýval principiální otázkou týkající se role předsednictva Ústředního výboru KSČ v procesu normotvorby. K jejímu objasnění pol. orgán vyžádal od Ústavu pro studium totalitních režimů a historiků ve smyslu ustanovení § 105/1 tr. ř. odborné vyjádření, provedl vlastní šetření v archivních materiálech a vyžádal vysvětlení od osob, zejména od bývalých federálních ministrů vnitra, kteří potvrdili reálnou existenci podřízenosti jejich resortu předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

Předně je třeba připomenout ustanovení čl. 4 ústavního zákona č. 100/1960, Ústavy Československé socialistické republiky, ve znění účinném do 29.11.1989, ve kterém je role vedoucí síly ve společnosti i ve státě přisouzena Komunistické straně Československa. Ústřední výbor KSČ byl stranickým orgánem Komunistické strany Československa, řídil stranu v obdobích mezi sjezdy (sjezd byl nejvyšším orgánem KSČ konající se zpravidla po pěti letech) a volil členy svého předsednictva.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ se scházelo jednou týdně. Schůze trvaly často přes dvě hodiny. Jednání řídil generální tajemník, který měl poslední slovo. Zasedáním předsednictva procházely programy práce vlád, parlamentu, Ústředního výboru Národní fronty, důležitá vládní usnesení a navrhované zákony. K některým se vyjadřovalo, jiné pouze dostalo na vědomí. Všechna významná opatření a normy musely projít předsednictvem Ústředního výboru KSČ. Proto byli členy předsednictva Ústředního výboru KSČ nejvyšší představitelé hlavních společenských organizací: prezident republiky, předsedové federální a národních vlád, předseda Federálního shromáždění, předseda České národní rady a v osobě generálního tajemníka i předseda Ústředního výboru Národní fronty (RŮŽIČKA Daniel. Komunistická strana Československa (KSČ): stranické orgány. Totalita.cz. 2019.).

Ústav pro studium totalitních režimů vypracoval odborné vyjádření, ve kterém potvrdil aktivní úlohu předsednictva Ústředního výboru KSČ v zavádění předpisů upravujících oblasti ochrany státních hranic a Pohraniční stráže. V odborném vyjádření je konstatováno, že v roce 1966 byla Pohraniční stráž převedena do působnosti Československé lidové armády, přesněji pod ministerstvo národní obrany. Stalo se tak poté, co o tom rozhodl Ústřední výbor KSČ. Po zkušenostech z období pražského jara rozhodl Ústřední výbor KSČ o opětovném začlenění Pohraniční stráže pod FMV, kam byla začleněna 1.1.1972, a to na základě usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z 15.12.1971. Předcházela tomu vojensko-politická analýza činnosti Pohraniční stráže z období pražského jara (z 20.3.1970), vykazující jasné normalizační tendence. V lednu 1970 vznikla vojenská rada velitelství Pohraniční stráže zajišťující v první řadě důsledné plnění usnesení nejvyšších orgánů KSČ, vlády a rozkazů ministra. Ústřední výbor KSČ rozhodoval i o dílčích otázkách v Pohraniční stráž. Například elektrifikace zátarasu (tzv. elektrické zařízení k ochraně hranic) byla zrušena v prosinci roku 1965 po rozhodnutí Ústředního výboru KSČ ze dne 26.12.1965. Dále pak o tom, které části státních hranic budou předány do ochrany pohraničních oddělení Veřejné bezpečnosti, z čehož je zřejmé, že Ústřední výbor KSČ považoval tyto otázky (respektive rozhodnutí) za primárně politického, nikoliv technického charakteru.

Dále pol. orgán dohledal archivní materiály pojednávající o konkrétních krocích předsednictva Ústředního výboru KSČ, z nich lze indukovat závěr, že předsednictvo de facto disponovalo pravomocí úkolovat federální ministry (tj. členy federální vlády), vedení vlády a potažmo vládu samotnou v zákonodárné iniciativě a v tvorbě interních norem. Dohledané archivní materiály rovněž prokazují, že členové předsednictva Ústředního výboru KSČ se zajímali o problematiku ochrany státních hranic a činnosti Pohraniční stráže, a to nejméně v jednoročním intervalu na schůzích předsednictva v rámci informování federálním ministrem vnitra prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra. Výsledkem projednání výročních zhodnocení bylo vydání usnesení předsednictvem Ústředního výboru KSČ, kterým byl ministra vnitra (resp. ministr národní obrany) zpravidla pověřen k provedení opatření vyplývajících z předložené zprávy s tím, že příští výroční zprávu předloží předsednictvu Ústředního výboru KSČ v následujícím roce. V těchto zprávách byly předkládány informace o situaci na československých státních hranicích a o činnosti Pohraniční stráže, které byly doprovázeny statistickými přehledy o počtu narušení státních hranic, počtu zadržených narušitelů, sociálním a národnostním hlediskem narušitelů aj., přičemž nejnovější údaje byly komparovány s předchozím obdobím.

Například v dokumentech Zhodnocení plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v letech 1984 a 1986, jejichž autorem je JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., a které byly předloženy předsednictvu Ústředního výboru KSČ, je konstatováno, že v roce 1983 došlo k 5 793, v roce 1984 k 5 051, v roce 1985 k 5 226 a v roce 1986 k 4 696 případům nedovolené emigrace československých občanů. V těchto statistikách se sledovala emigrace prováděná způsobem, že emigrující osoby legálně vycestovaly z ČSSR do zahraničí na omezenou dobu (např. služební cesta a dovolená) a do ČSSR se nevrátili. V dalších přehledových tabulkách bylo zjištěno, že v roce 1983 bylo registrováno 2 070 tlaků (narušení) na státní hranici ČSSR, v roce 1984 o dva méně, v roce 1985 jich bylo evidováno 2 009 a v následujícím roce 2 244. V roce 1983 bylo Pohraniční stráž zadrženo 2 049 narušitelů, z toho 1 174 při pokusu o útěk do Rakouska

nebo SRN, a 21 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1984 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 036 narušitelů, z toho 1 072 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 32 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1985 bylo Pohraniční stráží zadrženo 1 855 narušitelů, z toho 1 093 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 154 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. V roce 1986 bylo Pohraniční stráží zadrženo 2 068 narušitelů, z toho 985 při pokusu o útěk do Rakouska nebo SRN, a 176 osobám se podařilo přes státní hranice proniknout. Dále byly statistické údaje o emigraci zaznamenány ve Zprávě o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy z roku 1978, jejíž autorem je doc. PhDr. Jaromír OBZINA, DrSc., a která byla předložena předsednictvu Ústředního výboru KSČ. V předmětné zprávě je konstatováno, že od roku 1973 do 1. pol. roku 1978 bylo registrováno 5 968 tlaků na státních hranicích ČSSR se státy Rakousko a SRN, z toho jen 734 osob, tj. 12,30 %, směřovalo z Rakouska nebo SRN do ČSSR, a 5 234 osob, tj. 87,70 %, směřovalo z ČSSR do Rakouska nebo SRN. Stejně srovnání obsahuje dokument Výsledky ochrany státních hranic v roce 1987, který na jednání kolegia ministra vnitra ČSSR ze dne 11.1.1988 předložil JUDr. Vladimír HRUŠECKÝ (náměstek federálního ministra vnitra). V roce 1987 bylo zaznamenáno 1 017 tlaků na státní hranice ČSSR s Rakouskem a SRN, z tohoto počtu bylo Pohraniční stráží zadrženo 984 osob, přičemž směrem na ČSSR bylo zadrženo 69 osob, tj. 7,5 %, a směrem na Rakousko a SRN bylo zadrženo 915 osob, tj. 92,5 %. Dvanáctou přílohu rozkazu federálního ministra vnitra doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., č. 17/1981, Základní dokumenty k realizaci bezpečnostní politiky strany a socialistického státu po XVI. sjezdu KSČ, tvořil přehled o tlaku a narušení státních hranic v letech 1976-1980, podle něhož nesouhlas s politickým zřízením byl nejčastějším důvodem narušitelů k překročení státních hranic ČSSR. V průběhu pěti let došlo k 4 618 narušení státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, přičemž z kapitalistických států (z Rakouska a SRN) do ČSSR směřovalo jen 463 narušitelů.

Předkládané statistické údaje svědčí o výrazném nepoměru mezi emigrací a imigrací v ČSSR, z čehož je zřejmé, že režim na československých státních hranicích byl nastaven převážně k zabránění útekům osob z Československa. Předmětem zájmu vrcholných představitelů státu rovněž bylo kvantitativní podchycení emigrace občanů z politických důvodů, kterou vnímali jako závažný jev, jak je mj. konstatováno v již zmíněné zprávě JUDr. Vratislava VAJNARA, CSc., o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční strážě a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984. Lze se zároveň důvodně domnívat, že tento podíl byl ve skutečnosti nepochybně vyšší. Nesouhlas s politickým zřízením totiž znamenal pro zadržené občany ČSSR ohrožení vyšším trestem a následné ztížení jejich společenského uplatnění v novém zaměstnání, než kdyby svůj čin zdůvodnili např. touhou po dobrodružství nebo rodinnými důvody.

Dalším prostudováním archivních materiálů byly dohledány následující dokumenty. Usnesením 126. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 26.10.1965 bylo rozhodnuto o přeskupení vojenských sil tak, aby mohl být uplatněn diferencovaný způsob ochrany a byly spolehlivě zabezpečeny hlavní směry státní hranice, bylo rozhodnuto o zrušení používání elektrického proudu v drátěném zátarasu v celém pásu státních hranic, o zastavení další výstavby dvojstěnného drátěného zátarasu a o jeho postupném nahrazování jednostěnným signálním zátarasem a slaboproudu signalizací, bylo rozhodnuto o zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR a o jejím zabezpečení obdobně jako s jinými socialistickými státy příslušníky SNB a v neposlední řadě bylo rozhodnuto o snížení počtu pohraničnicků o 13 000. Realizace těchto pokynů byla uložena ministru národní obrany Ing. Bohumíru LOMSKÉMU, nar. 22.4.1914, ministru vnitra Josefu KUDRNOVI, nar. 1.9.1920, a předsedovi vlády Jozefu LENÁRTOVI, nar. 3.4.1923. Mezi těmito pokyny bylo i zpracovat návrh novelizace zákona č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic. Plnění úkolů měli ministři a předseda vlády opětovně předložit ke schválení vojenské komisi obrany Ústředního výboru KSČ.

Podle zprávy náměstka ministra vnitra prof. JUDr. Jana PJEŠČÁKA, DrSc., nar. 10.2.1925, ze dne 7.5.1970 předsednictvo Ústředního výboru KSČ na své 130. schůzi konané dne 20.5.1969 uložilo ministru vnitra ČSSR, aby ve spolupráci s ministrem národní obrany vyhodnotil stávající systém podřízení Pohraniční strážě ministerstvu národní obrany a současně aby byly předloženy

návrhy na zlepšení ochrany státní hranice s kapitalistickými státy. Zpráva byla přílohou dokumentu nazvaného Příprava materiálu o zhodnocení účinnosti podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany a jejího převodu k MV ČSSR, č. j. ZU-0024/F-1970, který předložil náměstek ministra vnitra ministroví vnitra, aby rozhodl o jeho předložení předsednictvu Ústředního výboru KSČ.

V listopadu 1970 ministr vnitra ČSSR a ministr národní obrany předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ přílohu k zhodnocení činnosti podřízenosti Pohraniční stráž ministerstvu národní obrany v souvislosti s dalším zkvalitněním ochrany státních hranic, kterou tvořil návrh na vydání usnesení předsednictva (bylo obvyklé, že návrhy usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ předkládali úkolovaní funkcionáři), v němž poukazují na aktivizované báze antisocialistických sil uvnitř státu v roce 1968-1969, enormní nárůst československé migrace do kapitalistických států a zvýšení aktivity nepřátelských rozvědných center. Usnesením předsednictva Ústředního výboru KSČ mělo být rozhodnuto o přehodnocení vybavení vojsk Pohraniční stráž bojovými prostředky a technikou v závislosti na potřebě mírových a válečných úkolů a zabezpečení účinné pomoci vojsk Československé lidové armády Pohraniční stráž při narušení státní hranic. Důvodem měl být enormní nárůst narušitelů státních hranic, jejichž motivace pramenila převážně z politických důvodů, přičemž převážná část narušitelů byla z vnitrozemí. V této souvislosti měly být uloženy pokyny ministru národní obrany Ing. Martinu DZÚROVI, nar. 12.7.1919, ministru vnitra Ing. Radko KASKOVI, CSc., nar. 23.2.1928, a předsedovi vlády JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ, a to zejména pokyn novelizovat zákon č. 69/1951 Sb., o ochraně státních hranic, a zákon č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, a provést potřebné právní úpravy, které vyžaduje výkon služby příslušníků Pohraniční stráž v rámci ministerstva národní obrany. Ministři a předseda vlády měli do konce roku 1971 předložit předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o plnění usnesení. Důvodem změny právních předpisů měla být podle důvodové zprávy skutečnost, že v roce 1965 byla změněna podřízenost Pohraniční stráž, tedy doslovně: "Usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ z roku 1965 bylo legislativně provedeno zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 138/1965 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž. Ustanovení zákona č. 70/1965 Sb., o Sboru národní bezpečnosti, týkající se státní hranice však nebyla změněna."

Dále bylo dohledáno usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, na základě kterého bylo rozhodnuto o převedení Pohraniční stráž pod ministerstvo vnitra a bylo uloženo tehdejšími ministrům národní obrany a vnitra ČSSR, aby v průběhu roku 1972 předložili předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na řešení problémů ochrany státních hranic, které přesahují pravomoc obou resortů, a aby do 20.12.1972 předložili souhrnnou zprávu o plnění tohoto usnesení. Ministru vnitra bylo výslovně uloženo, aby připravil návrh potřebné právní úpravy na změnu podřízenosti Pohraniční stráž a aby novelizoval příslušné právní normy, jimiž byla upravena činnost Pohraniční stráž. JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo uloženo, aby zajistil úkoly vyplývající z tohoto usnesení po linii vlády ČSSR. Tento uložený úkol splnil ministr vnitra v součinnosti s JUDr. Lubomírem ŠTROUGALEM, kteří připravili návrh zákonného opatření č. 145/1971 Sb., o změně podřízenosti Pohraniční stráž, a předali jej předsednictvu vlády. Vláda ČSSR následně předložila předsednictvu Federálního shromáždění vládní návrh zákonného opatření, který byl dne 22.12.1971 usnesením předsednictva Federálního shromáždění podle ustanovení čl. 58/3 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, přijat. Ministr vnitra zároveň vydal rozkaz, kterým bylo provedeno zařazení Pohraniční stráž pod FMV.

Podle usnesení o schůzích prověřovaného ze dne 3.3.1975 a 20.8.1975 kolegium ministra vnitra hodnotilo převedení Pohraniční stráž do podřízenosti ministra vnitra, k němuž došlo právě na základě zmiňovaného usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971. Náměstek ministra vnitra v nich doporučoval ministroví vnitra, aby rozhodl o informování předsednictva Ústředního výboru KSČ o plnění usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, tedy o změně podřízenosti Pohraniční stráž. Kolegium zároveň ministroví vnitra doporučilo, aby svému náměstkovi uložil zapracování schválených opatření ohledně ochrany státních hranic ČSSR do Základního zaměření útvarů SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1976

a jejich rozpracování v dokumentech HS PS OSH. V příložené zprávě o plnění ochrany státních hranic se k politické výuce pohraničníků explicitně uvádí, že byla prohlubována nenávisť k třídním nepřítelům, a z příložených přehledů o výslednosti ochrany státních hranic plyne, že počet narušitelů prchajících z ČSSR byl přibližně desetkrát vyšší nežli počet narušitelů směrem do ČSSR.

Ve Zprávě o plnění hlavních úkolů SNB a vojsk ministerstva vnitra v roce 1977 se uvádí, že prověřovaný ministr vnitra předkládá předsednictvu Ústředního výboru KSČ k posouzení návrh rozkazu ministra vnitra ČSSR k základnímu zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978.

V roce 1978 prověřovaný předložil předsednictvu Ústředního výboru KSČ zprávu o stavu ochrany státních hranic ČSSR s kapitalistickými státy, kde je uvedeno, že Československo v ochraně státních hranic zaujímá prvořadou a rozhodující úlohu ochrany státních hranic s kapitalistickými státy, přičemž tato skutečnost byla v plném obsahu tohoto pojetí zdůrazněna i v usnesení předsednictva Ústředního výboru KSČ ze dne 15.12.1971, a že postupné naplňování tohoto usnesení významně ovlivnilo kvalitu ochrany a bezpečnosti státních hranic ČSSR.

Z rozkazů prověřovaného jakožto federálního ministra vnitra č. 24/1980, 35/1980 a 17/1981 je zřejmé, že úkoloval příslušné orgány Pohraniční stráže, například stanovil, že náčelník politické správy Pohraniční stráže je přímo řízen Ústředním výborem KSČ a řídí se Směrnicí pro práci politických orgánů Československé lidové armády schválené předsednictvem Ústředního výboru KSČ dne 15.12.1971 a že Pohraniční stráž je povinna informovat o své činnosti vrcholné stranické a státní orgány, k čemuž došlo například dne 22.5.1981, kdy předsednictvo Ústředního výboru KSČ bylo o stavu na státních hranicích informováno skrze ministra vnitra.

Z uvedených dokumentů je zřejmé, že předsednictvo Ústředního výboru KSČ mělo faktickou moc úkolovat vládu ČSSR i její jednotlivé ministry, a to za účelem změny či přijetí zákonů i podzákonných předpisů. Zároveň se nechalo periodicky informovat o stavu na státních hranicích ČSSR a ukládalo v této oblasti tak detailní pokyny, jako bylo například snížení počtu pohraničníků, zrušení vojenské ochrany státní hranice s NDR či zrušení elektrického závaru, a zároveň rozhodovalo i o celé koncepci Pohraniční stráže, tedy vyhodnocovalo její účinnost a určovalo, jakému ministerstvu by mělo být podřízena. Jmenovitě JUDr. Lubomíru ŠTROUGALOVÍ bylo předsednictvem Ústředního výboru KSČ opakovaně ukládáno, aby zajistil plnění jeho usnesení po linii vlády ČSSR.

Zároveň je zřejmé, že federální ministr vnitra byl základním informačním článkem mezi předsednictvem Ústředního výboru KSČ a Pohraniční stráží a že sám k organizaci Pohraniční stráže vydával rozkazy a dále měnil právní předpisy a interní akty, které upravovaly práva a povinnosti příslušníků Pohraniční stráže.

V ČSSR byl od 23.3.1976 v účinnosti Pakt, jehož ustanovení čl. 12/2 opravňovalo každého svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní. Pakt byl přijat XXI. Valným shromážděním Organizace spojených národů (dále jen "OSN") dne 16.12.1966 rezolucí č. 2200. Jménem ČSSR byl Pakt podepsán dne 7.10.1968, ale k jeho ratifikaci bylo přistoupeno až v roce 1976 v souvislosti s probíhající Konferencí o evropské bezpečnosti a spolupráci, kde při projednávání otázek v humanitární oblasti vytvářela ratifikace Paktu pro socialistické státy příznivou negociační pozici pro odmítání nepřijatelných návrhů tzv. západních zemí. Aktivita československé delegace na uvedené konferenci řídilo předsednictvo Ústředního výboru KSČ, jak je doloženo přijatými závěry 161., 162. a 2. schůze předsednictva Ústředního výboru KSČ z 11.7.1975, 22.8.1975 a 7.5.1976, na podkladě kterých bylo schvalováno složení a postup při jednáních delegace na konferenci. Ve vztahu k podpisu a ratifikaci Paktu byla role předsednictva Ústředního výboru KSČ rovněž řídící. Dne 19.9.1967 předložil ministr zahraničních věcí Václav DAVID, nar. 23.9.1910, předsednictvu Ústředního výboru KSČ návrh na podpis a ratifikaci Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech. V průvodní zprávě ministerstva zahraničních věcí je zmíněno, že ustanovení

čl. 12 Paktu je jedním z nejcitlivějších ustanovení a je nepochybné, že po jeho ratifikaci by se občané ještě ve větší míře dovolávali svobody pohybu, přičemž jde o vážnou politickou otázku. Návrh byl projednán dne 26.9.1967 na 46. schůzi předsednictva Ústředního výboru KSČ a byl přijat závěr, aby ministerstvo zahraničních věcí spolu s dalšími zúčastněnými ministry přezkoumali v rámci svých resortů všechny příslušné předpisy a zjistili možné kolize s přijatým Paktem. V důvodové zprávě vládního návrhu, kterým se předkládá Federálnímu shromáždění k souhlasu Mezinárodní Pakt o občanských a politických právech, se k ustanovení čl. 12 uvádí, že předmětný článek zakotvuje svobodu pohybu a pobytu, právo opustit kteroukoli zemi, včetně své vlastní, a právo na návrat do své země. Tato práva mohou být podle ustanovení čl. 12/3 omezena. Omezení, která připouští odst. 3, musí být stanovena zákonem a musí být nutná pro ochranu státní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky. Tuto důvodovou zprávu předložili Federálnímu shromáždění dne 15.5.1975 předseda vlády JUDr. Lubomír ŠTROUGAL a ministr zahraničních věcí Ing. Bohuslav CHŇOUPEK, nar. 10.8.1925, načež dne 11.11.1975 vyslovilo souhlas s Paktem Federální shromáždění, dne 23.12.1975 byl ratifikován prezidentem ČSSR JUDr. Gustávem HUSÁKEM, CSc., dne 13.10.1976 byl vyhlášen ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb. a pro ČSSR vstoupil v účinnost dne 23.3.1976.

Na obecné porušování Paktu upozorňoval dokument Prohlášení Charty 77, zveřejněný dne 1.1.1977. Poukazoval na nedodržování ustanovení čl. 12/2 Paktu, zaručující občanům právo svobodně opustit svou zemi, kdy pod záminkou ochrany národní bezpečnosti (odst. 3) bylo toto právo vázáno na různé nepřijatelné podmínky. Autoři v jeho textu vítají, že ČSSR přistoupila mj. k tomuto Paktu, ale s novou naléhavostí připomínají, kolik základních práv platí v naší zemi – bohužel – jen na papíře, stojí v textu. Dále poukazovali na nedodržování článků zaručujících svobodný projev a pohyb, na šikanu lidí, jejichž názory se odlišovaly od oficiálních stanovisek státu, a na centralizaci politické moci. Do konce listopadu 1989 podepsalo Prohlášení Charty 77 téměř 1.900 lidí. Signatáři tohoto dokumentu byli v ČSSR vystaveni perzekuci ze strany Státní bezpečnosti.

Prověřovaný byl obeznámen s existencí Paktu v právním uspořádání ČSSR, neboť dne 21.12.1977 vydal rozkaz č. 32 o základním zaměření služební činnosti SNB a vojsk ministerstva vnitra na rok 1978, v němž konkrétně na úseku boje proti vnitřnímu nepříteli stanovil, že Sbor národní bezpečnosti napomáhá ofenzívně prováděnou kontrarozvědnou činností k uskutečňování Závěrečného aktu Helsinské konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě a čelí snahám nepřátelských sil o zneužívání těchto závěrů proti ČSSR a zemím socialistického společenství.

Pakt vedle zmiňovaného ustanovení čl. 12/2 obsahoval i velice důležité ustanovení čl. 6/1, které stanovilo, že každá lidská bytost má právo na život, že toto právo je chráněno zákonem a že nikdo nebude svévolně zbaven života. Právo na život jako jedno z elementárních lidských práv definovala již Všeobecná deklarace lidských práv OSN, jehož členem Československo bylo od jeho založení v roce 1945. Byť nejde v mezinárodně právním smyslu o závazný dokument, představoval pro členské státy rámec pro ochranu práva na život v jejich vlastních právních rádech a také předpolí pro uzavírání konkrétních mezinárodních smluv, které ochraně lidských práv dávaly konkrétní podobu.

Mezinárodními smlouvami, jež zaručovaly existenci základních lidských práv a které ČSSR ratifikovala, byly Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 8.12.1948, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 32/1955 Sb. dne 19.7.1955 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 12.1.1951, a Úmluva o nepromlčitelnosti válečných zločinů a zločinů proti lidskosti, která byla přijata Valným shromážděním OSN dne 26.11.1968, byla vyhlášena ve Sbírce zákonů vyhláškou ministra zahraničních věcí č. 53/1974 Sb. dne 31.5.1974 a pro ČSSR vstoupila v účinnost dne 11.11.1970.

Právo na život a jeho ochranu lze nepřímou dovést i z některých článků tehdy účinného ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy Československé socialistické republiky. Jde zejména o ustanovení čl. 20, které stanovilo, že všichni občané mají rovná práva a rovné povinnosti, ustanovení čl. 23

Ústavy, které v odstavci prvním stanovilo, že všichni pracující mají právo na ochranu zdraví a na léčebnou péči, jakož i právo na hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, a které v odstavci druhém stanovilo, že tato práva jsou zajištěna péčí státu a společenských organizací o předcházení vzniku nemocí, celou organizací zdravotnictví, sítí léčebných a sociálních zařízení, stále se rozšiřující bezplatnou léčebnou péčí, jakož i organizovanou péčí o bezpečnost při práci, nemocenským pojištěním a důchodovým zabezpečením, ustanovení čl. 30, které stanovilo, že nedotknutelnost osoby je zaručena, a ustanovení čl. 38, které stanovilo, že neodlučnou součástí občanských povinností je úcta k právům spoluobčanů, jakož i uvědomělé zachovávání pravidel socialistického soužití. V ústavním zákoně č. 143/1968 Sb., o československé federaci, jímž došlo ke zrušení rozsáhlých pasáží Ústavy ČSSR z roku 1960, je pak nutné v této souvislosti poukázat na jeho preambuli: "My, národ český a slovenský, vycházejíce z poznání, že naše novodobé dějiny jsou prodchnuty oboustrannou vůlí žít ve společném státě (...) rozhodnutí vytvářet ve společném federativním státě v duchu humanitních ideálů socialismu a proletářského internacionalismu podmínky pro všestranný rozvoj a blahobyt všech občanů a zaručovat jim rovná, demokratická práva a svobody bez rozdílu národnosti."

Zmiňované ustanovení čl. 6/1 Paktu, které zaručovalo právo na život, tak bylo pouhou explicitní deklarací již dříve existujícího závazku ČSSR respektovat základní lidská práva všech osob, zejména v oblasti ochrany života a zdraví.

K závaznosti Paktu pro jeho signatáře se vyjádřil velký senát Evropského soudu pro lidská práva ve věci STRELETZ, KESSLER a KRENZ, kteří byli v SRN jako vedoucí představitelé státu trestně stíháni a odsouzeni v souvislosti s úmrtím či postřelením 10 osob na státních hranicích v letech 1971 až 1989. Ve svém rozhodnutí z 22.3.2001 soud uvedl: "Soud konstatoval, že je jeho povinností posoudit daný případ též z hlediska principů mezinárodního práva, a to zejména těch, jimiž se řídí mezinárodní ochrana lidských práv, zejména proto, že německé soudy použily argumenty spočívající na těchto principech. Je proto nezbytné zvážit, zda v době, kdy byly spáchány, byly činy stěžovatelů trestnými činy definovanými s dostatečnou dostupností a předvídatelností podle mezinárodního práva, zejména pak pravidel mezinárodního práva o ochraně lidských práv. Soud především poznamenal, že v průběhu vývoje této ochrany relevantní úmluvy a další dokumenty konstantně stvrzovaly přednost práva na život. Článek 3 Všeobecné deklarace lidských práv ze dne 10.12.1948 například stanoví toto: "Každý má právo na život." Toto právo bylo potvrzeno Mezinárodním Paktem občanských a politických práv ze dne 16.12.1996, ratifikovaným ze strany NDR 8.11.1974, jehož článek 6 stanoví toto: "Každá lidská bytost má právo na život" a "nikdo nebude svévolně zbaven života." (...) Konvergence výše zmíněných dokumentů je významná; naznačuje, že právo na život je nezczitelným atributem lidské bytosti a tvoří nejvyšší hodnotu v hierarchii lidských práv."

"Stěžovatelé však tvrdili, že jejich činy byly ospravedlnitelné na základě výjimky dané článkem 2 § 2 Úmluvy, který stanoví: "Zbavení života se nebude považovat za způsobené v rozporu s tímto článkem, jestliže bude vyplývat z použití síly, které není víc než zcela nezbytné, při (a) obraně každé osoby proti nezákonnému násilí; (b) provádění zákonného zatčení nebo zabránění útěku osoby zákonně zadržené; (c) zákonně uskutečněné akci za účelem potlačení nepokojů nebo vzpoury." Soud konstatoval, že s ohledem na argumenty uvedené výše smrt uprchlíků nebyla v žádném smyslu výsledkem použití síly, které bylo "absolutně nezbytné"; státní praxe implementovaná stěžovateli v NDR nikoho nechránila před nezákonným násilím, nebyla prováděna za účelem zatčení, které bylo možné označit za "zákonné" podle práva NDR, a neměla nic společného s potlačením nepokojů nebo vzpoury, jelikož cílem uprchlíků bylo pouze opustit zemi. Z toho plyne, že jednání stěžovatelů nebylo v žádném případě ospravedlnitelné podle článku 2 § 2 Úmluvy."

"Stejně jako článek 2 § 2 Protokolu č. 4 k Úmluvě, tak i článek 12 § 2 Mezinárodního Paktu o občanských a politických právech stanoví toto: "Každý může svobodně opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní." Omezení tohoto práva jsou dovolena pouze tehdy, jsou-li stanovena zákonem, jsou-li nezbytná k ochraně národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky

nebo práv a svobod jiných a jsou-li consistentní s ostatními právy uznanými v Paktu. Stěžovatelé se odvolali na tato omezení, aby ospravedlnili zavedení a pokračující působení režimu policejní ochrany hranic. Soud však konstatoval, že v daném případě nelze žádnou z výše uvedených podmínek aplikovat. Za prvé, činy, o něž se jedná, byly rozkazy, vydané a vykonané, které nebyly slučitelné ani s Ústavou, ani se zákony. Za druhé, nelze tvrdit, že obecné opatření bránící téměř veškeré populaci státu jeho opuštění bylo nezbytné pro ochranu jeho bezpečnosti nebo pro jiné zmíněné zájmy. Za třetí, způsob, jakým NDR zavedla do praxe zákazů bránící jejím občanům opustit zemi a jakým trestala porušení této politiky, byl v rozporu s jiným právem zajištěným Paktem, a to s právem na život zaručeným článkem 6 pro ty, kdo se stali jeho oběťmi."

"Uvedená státní praxe byla do značné míry výsledkem práce samotných stěžovatelů, kteří jako političtí vůdci věděli, nebo měli vědět, že porušuje základní a lidská práva, jelikož museli znát právní řád své vlastní země. (...) Obdobně stěžovatelé museli znát mezinárodní závazky, které na sebe NDR převzala, nebo opakovanou mezinárodní kritiku jejího pohraničního policejního režimu. (...) Ve světle výše uvedených úvah dospěl soud k názoru, že v době spáchání zakládaly činy stěžovatelů zločiny definované s dostatečnou dostupností a předvídatelností mezinárodním právem v oblasti ochrany lidských práv."

Obdobně se k závaznosti Paktu vyjádřil i Ústavní soud v nálezu ze dne 17.7.2007, sp. zn. IV. ÚS 23/05, který se věnoval svobodě projevu, garanci tohoto základního lidského práva v ČSSR a přímé aplikovatelnosti Paktu v ČSSR: "Mezi tyto hodnoty nepochybně náleží svoboda projevu. Ostatně tuto svobodu proklamovala i Ústava ČSSR ve znění platném před rokem 1989, byť v pokřivené formě, a v celistvosti ji garantoval Pakt o občanských a politických právech v čl. 19 (...). Formálně právní garance svobody projevu skrze tehdy platnou Ústavu a skrze Pakt jen podtrhují povinnost každého tehdejšího soudce interpretovat právo tak, aby svoboda projevu osoby před soudem stojící byla respektována. Pokud kárný senát Vrchního soudu v Praze v rozhodnutí o návrhu ministra spravedlnosti na odvolání vedlejší účastnice z funkce soudce rozvíjel formalistické teorie o spornosti aplikační přednosti mezinárodních smluv o lidských právech v době předlistopadové a dospěl-li poté k názoru, že nelze vedlejší účastníci činit odpovědnou za to, že neaplikovala v kauze pánů K. a M. Pakt, neboť ani teorie nebyla v tomto ohledu jednotná, pak kárný senát vrchního soudu zcela přehlédl povinnost soudce soudit v souladu s právem (nejen v souladu s formálně chápaným zákonem), které jako spravedlivý výrok soudce respektující především základní práva osob uvádí v život do té doby mrtvou literu formálního zákona."

V souvislosti s prověřovanou trestní věcí je možné zmínit německé rozhodnutí Spolkového soudního dvora z 6.11.2002 ve věci HÄBER, BÖHME a LORENZ, kteří byli trestně stíháni a odsouzeni jako členové politbyra Ústředního výboru Jednotné socialistické strany Německa, jelikož svou nečinností, a to udržováním hraničního režimu, který byl vybudován jejich předchůdci, způsobili smrt čtyř osob, které byly zastřeleny při přechodu státních hranic v úmyslu utéct do západního Berlína. Spolkový soudní dvůr jejich povinnost konat dovodil z ustanovení čl. 30 Ústavy NDR, ustanovení čl. 6/1 a čl. 12/2 Paktu a Všeobecné deklarace lidských práv. Ustanovení čl. 30 Ústavy NDR přímo nezaručovalo právo na život, ale jen právo na nedotknutelnost osobnosti a svobodu každého občana NDR, i tak Spolkový soudní dvůr dovodil, že právo na život bylo obsaženo ve (výše uvedených) ustanoveních čl. 20, čl. 23, čl. 30 a čl. 38 Ústavy ČSSR z roku 1960 a preambuli ústavního zákona o československé federaci. Vedoucí představitelé NDR tak měli podle Spolkového soudního dvora povinnost chránit život a fyzickou integritu občanů NDR, kteří se nenásilně pokoušeli NDR opustit. Politbyro bylo nejvyšším mocenským orgánem NDR, bylo v něm učiněno každé základní politické rozhodnutí, podrobně se zabývalo záležitostmi ochrany státních hranic a jeho rozhodnutí byla pro další orgány strany závazná, stejně jako pro jednotlivá ministerstva. Vedoucí představitelé NDR tedy měli využít svého mocenského postavení a humanizovat hraniční režim, přičemž nebylo nutné otevírat hranice NDR, ale postačovalo neumožnění střelby proti nenásilným narušitelům státních hranic. Toto rozhodnutí bylo v jejich kompetenci a nelze argumentovat, že NDR mělo v otázce státních hranic omezenou suverenitu s ohledem na vliv SSSR. Bylo to politbyro, které v roce 1985 rozhodlo o odstranění min a

samostřelných zařízení ze státních hranic, stejně jako o zákazu střelby v době, kdy probíhaly státní návštěvy či stranické kongresy. Obdobně je možné poukázat, že i v ČSSR došlo z rozhodnutí předsednictva Ústředního výboru KSČ v roce 1965 ke zrušení elektrifikovaných zátarasů, humanizace režimu na státních hranicích tedy byla možná i v ČSSR. Spolkový soudní dvůr zároveň bral jako irelevantní argument, že by obžalování v případě své iniciativy selhali pro odpor většiny ostatních členů politbyra. V takovém případě by každá odpovědná osoba mohla být osvobozena od jakékoliv trestní odpovědnosti pouze odkazem na podobnou nečinnost rovnocenných odpovědných osob, což je nepřipustné.

Uvedený případ je téměř totožný se skutkem uvedeným ve výroku tohoto usnesení a německé trestní procesy, které se s trestnou činností bývalých vrcholných představitelů NDR úspěšně vypořádávají již od počátku 90. let minulého století, mohou být cennou inspirací pro trestní řízení vedené v České republice.

Po kvalifikovaném posouzení všech skutkových okolností dospěl pol. orgán k závěru o trestní odpovědnosti prověřovaného doc. PhDr. Jaromíra OBZINY, DrSc., na zvlášť závažném zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329/1 c), 2 b), e) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011. Tato právní kvalifikace nevychází pouze ze splněných obligatorních znaků skutkové podstaty, ale je rovněž důsledkem výjimky při uplatňování základní hmotněprávní zásady zákazu retroaktivity, která je přípustná v momentě, pokud je zpětná působnost trestního zákona pro pachatele příznivější.

Z časového hlediska prověřovaný spáchal trestný čin v době účinnosti zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona, přičemž jeho jednání je podle tehdy platné právní úpravy subsumováno pod trestný čin zneužívání pravomoci veřejného činitele podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném od 1.1.1962 do 30.6.1990. Skutková podstata tohoto trestného činu záleží v jednání pachatele, který v postavení veřejného činitele v úmyslu způsobit jinému škodu nesplní povinnost vyplývající z jeho pravomoci a způsobí takovým činem jiný zvlášť závažný následek. Veřejným činitelem byl podle tehdy platné právní úpravy volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy nebo jiného státního orgánu, pokud se podílel na plnění úkolů společnosti a státu a používal přitom pravomoci, které mu byly v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřeny (§ 89/8 trestního zákona). Úmysl způsobit jinému škodu se vztahuje nejen na škodu materiální, ale i škodu imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákon, C. H. Beck 2004). K podrobnému vymezení pojmu jiný zvlášť závažný následek odkazuje pol. orgán na rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.11.2001, sp. zn. 4 Tz 260/2001, který jej charakterizuje jako obzvlášť závažný zásah do osobní svobody občana, do ochrany života a zdraví občana nebo jiných základních lidských práv a svobod.

Za trestný čin podle § 158/1 c), 2 c) trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990 hrozil trest odnětí svobody v trvání od tří do deseti let. Při aplikaci výjimky ze zásady zákazu retroaktivity pol. orgán zkoumal a vyhodnotil, že pro prověřovaného je nejpriznivější uplatnění ustanovení § 329/1 c), 2 b), e) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění účinném do 30.11.2011 (zneužití pravomoci úřední osoby), za který hrozí pachateli trest odnětí svobody od dvou do deseti let. Takový trestný čin je typovými znaky přílehlavý k tomu trestnému činu, který prověřovaný měl spáchat v době účinnosti jiného zákona. Použitá právní úprava konkretizuje taxativními způsoby jednání pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty v tom smyslu, že vymezuje jako trestné jednání pachatele podle odst. 2 písm. b) proti jinému pro jeho politické přesvědčení a podle odst. 2 písm. e) při zneužití tísne jiného. Pojem úřední osoba je potom obdobný s pojmem veřejný činitel (srov. § 127/1 c) tr. z. ve znění účinném do 30.11.2011 a § 89/8 trestního zákona ve znění účinném do 30.6.1990).

Z hlediska konstrukce skutkové podstaty jsou obligatorní znaky v jednání prověřovaného splněny.

Objekt skutkové podstaty je daný samotným ustanovením a je jím zájem společnosti na řádném a zákonném působení orgánů veřejné moci a na činnosti jejich pracovníků v souladu s jim svěřenými pravomocemi a v mezích těchto pravomocí.

Po stránce subjektu je trestním zákoníkem vyžadováno, aby pachatel byl v postavení úřední osoby. Ustanovení § 127 tr. z. podává vymezení úřední osoby prostřednictvím tří znaků. Konkrétně musí jít o některou osobu uvedenou v písm. a) až i) citovaného ustanovení, která plní úkoly státu nebo společnosti a při tom používá pravomoci svěřené pro plnění těchto úkolů. Pol. orgán kvalifikoval postavení prověřovaného jakožto člena vlády (písm. c).

Za další pol. orgán zvažoval, zda prověřovaný plnil úkoly státu nebo společnosti a používal při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů (§ 127/1 poslední věta tr. z.). Plnění úkolů státu nebo společnosti představuje výkon takových činností, které mají celospolečenský význam, svou povahou odpovídají činnosti okruhu osob, jímž jsou uloženy, a které jsou specifikovány s ohledem na postavení každé takové osoby zejména na základě zákona (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. II. § 140 až 421. Komentář. C. H. Beck, 2010). Za plnění úkolů státu nebo společnosti se označuje odpovědná příprava k rozhodovací činnosti, vlastní rozhodovací činnost a výkon přijatých rozhodnutí při svěřené pravomoci. Lze podtrhnout, že je-li s pojmem pravomoci spojena fáze vlastního přijetí rozhodnutí a fáze jeho výkonu, potom i věcná příprava takového rozhodnutí, bez níž by nemohlo být přijato, musí pod pojem pravomoc rovněž spadat. Pokud je projevem pravomoci i výkon přijatých rozhodnutí, logicky jím musí být i podmínka, bez které by takového rozhodnutí ani jeho výkonu nebylo (nález Ústavního soudu ze dne 30.3.2000, sp. zn. III. ÚS 371/1999).

V neposlední řadě pol. orgán posuzoval, zda prověřovaný spáchal příslušný trestný čin v souvislosti se svou pravomocí a odpovědností (§ 127/2 tr. z.). Pravomoc zahrnuje především oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech fyzických a právnických osob a ukládat jim úkoly. Ačkoli pravomoc neznamená jen oprávnění rozhodovat o právech a povinnostech občanů a ukládat jim úkoly, tak v tomto pojmu musí být vždy obsažen prvek moci a prvek rozhodování (rozhodnutí č. 16/1967-II. Sb. rozh. tr., rozhodnutí č. 48/1972 Sb. rozh. tr.). Úřední osoba musí být zároveň vybavena pravomocí, která jí umožňuje tyto úkoly plnit. Nestačí samotný výkon funkce spočívající v podílení se na plnění úkolu společnosti a státu, neboť je třeba, aby úřední osoba současně používala pravomoci svěřené v rámci odpovědnosti za splnění těchto úkolů. Jakmile úřední osoba tuto pravomoc nepoužívá, nemůže jít o souvislost s její pravomocí a odpovědností ve smyslu § 127 tr. z. Odpovědností se zde rozumí činnost v souladu s příslušnou právní normou a povinnost snášet za svůj postup trestní důsledky.

Po objektivní stránce je jednání prověřovaného vztaženo na způsobení závažné újmy jinému, tzn. újmy imateriální, jako je škoda na právech, na zdraví, morální škoda, poškození v zaměstnání, v rodinném životě apod. (ŠÁMAL Pavel. Trestní zákoník. C. H. Beck, 2012), v kumulaci s nesplněním povinnosti vyplývající z jeho pravomoci. Ve vztahu ke skutkovým okolnostem jednání prověřovaného spočívá v jeho nečinnosti učinit opatření směřující k přijetí právního předpisu, který by příslušníkům Pohraniční stráže a jiným ozbrojeným orgánům nedovoloval použít střelnou zbraň proti osobám, které na území republiky neoprávněně přešly nebo se po území republiky neoprávněně pokoušely přejít státní hranice a na výstrahu se nezastavily. Zároveň jsou dány okolnosti pro aplikaci kvalifikované skutkové podstaty podle odst. 2 písm. b) a e), tedy spáchání takového činu na jiném pro jeho skutečné nebo domnělé politické přesvědčení a zneužíváje jeho tísně. Pol. orgán přitom neuvažuje o tom, že mělo být odňato právo Pohraniční stráže použít zbraň, ale oprávnění použití zbraně mělo být podmíněno nejkrajnějšími okolnostmi, které jsou obvykle upraveny v právních předpisech demokratických států (např. při nutné obraně a krajní nouzi, při zákroku proti nebezpečnému pachateli atakdále). Z tohoto hlediska se můžou dílčí ustanovení § 1 b), c) a d) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. ve znění všech pozměňujících novel, jevit jako akceptovatelné, nikoli však ustanovení § 1 a) téhož nařízení, které dávalo Pohraniční strážce oprávnění použít zbraň proti osobě již za splnění pouhé podmínky, že osoba neoprávněně přecházela státní hranici, a to nikoli za účelem vniknutí na území ČSSR, ale i

při nenásilném přechodu z území ČSSR na území sousedního státu. Nepřípustnost takového opatření neospravedlňuje ani fakt, že tak směli pohraničníci učinit až po dané výstraze. Dokonce byli za střelbu do narušitelů kázeňsky odměňováni a jejich jednání bylo vyzdvihováno jako příkladné; např. v případě zastřelení poškozeného Gerharda SCHMIDTA byli příslušníci Pohraniční stráže provádějící služební zákrok odměněni udělením dovolené a hodinkami.

Prověřovaný z titulu své funkce disponoval oprávněním učinit opatření spočívající ve změně právních předpisů, které by použití zbraně Pohraniční stráží přísně regulovaly. Přesto tak neučinil a v důsledku toho způsobil devíti poškozeným závažnou újmu v podobě újmy na životě a zdraví. Tím nesplnil povinnost vyplývající z jeho pravomoci ve smyslu ustanovení § 329/1 c) tr. z. Povinnost konat vyplývala z jeho postavení federálního ministra vnitra, který měl úpravu režimu ochrany státních hranic v kompetenci. V ČSSR tak fakticky neexistoval nikdo jiný, kdo by stav na státních hranicích mohl zvrátit, nežli federální ministr vnitra a členové předsednictva Ústředního výboru KSČ, kteří v této i jiných oblastech podřízené složky státu direktivně úkolovali. Po přijetí Paktu pak tato povinnost přímo vyplývala z jeho ustanovení čl. 2/2, podle něhož se každý signatářský stát zavázal ke schválení zákonodárných nebo jiných opatření nutných k tomu, aby byla uplatněna práva uznaná v Paktu, respektive vyplývala z vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., kterou byl Pakt vyhlášen ve Sbírce zákonů.

O nesplnění povinnosti vyplývající z pravomoci jde, když pachatel nesplní povinnost uloženou mu zákonem nebo jiným právním předpisem nebo povinnost vyplývající z jeho pracovní nebo funkční náplně (ŠÁMAL Pavel a kol. Trestní zákon. Komentář. C. H. Beck, 2004).

Je nutné dodat, že ve výčtu poškozených, jmenovaných ve výroku usnesení, jsou zahrnuty pouze osoby, proti kterým bylo v prověřovaném období použito zbraně toliko z důvodu, že jen neoprávněně přecházely státní hranice a při tom nikoho vážně neohrožovaly na životě, zdraví nebo svobodě, tedy ve smyslu oprávnění podle § 1 a) nařízení ministra národní bezpečnosti č. 70/1951 Sb. Služební zákroky, při kterých bylo příslušníky Pohraniční stráže proti narušitelům státních hranic použito pouze varovných výstřelů nebo při nichž příslušníci Pohraniční stráže použili zbraň, aby odvrátili vážný útok osoby, proti které zakročovali, nehodnotí pol. orgán jako trestné.

Z hlediska zavinění pol. orgán vyhodnotil, že prověřovaný byl vzhledem ke skutečnostem, že sám dne 23.12.1974 vydal rozkaz č. 50/1974, o ochraně státních hranic ČSSR pohraniční hlídkou a bojovou skupinou, z jehož obsahu je zřejmé, že mj. vybízel k tomu, aby členové Pohraniční stráže využívali všech oprávnění k zabránění překročení státních hranic narušitelem (čl. 17 předpisu OSH-I-1), a že si byl vědom vázanosti ČSSR Paktem, srozuměn s eventualitou, že zachováním právního stavu upravujícího režim ochrany státních hranic může dojít k újmě na životě a zdraví toho, kdo se v okolnostech vyvolané tísní a pro své politické přesvědčení rozhodne, byť neoprávněně, opustit ČSSR. Prověřovaný dále věděl, jaká restriktivní opatření byla aplikována proti osobám, které zákonnou cestou žádaly o vydání cestovního pasu a výjezdní doložky, a že podezření z emigrace do ciziny, vedle řady dalších vágně definovaných podmínek, bylo důvodem k odmítnutí jejich vydání. Aplikace těchto právních předpisů vedla, jak bylo výše podrobně rozebráno, k zamezení jakékoliv emigrace, přičemž je možné opětovně odkázat na zprávu o plnění hlavních úkolů SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra v roce 1984, již předsednictvu Ústředního výboru KSČ předložil JUDr. Vratislav VAJNAR, CSc., v níž bylo uvedeno, že závažným negativním jevem byla nedovolená emigrace československých občanů, přičemž motivem byl nejčastěji zjišťován obdiv k západnímu způsobu života. Vycestovat do zahraničí, zejména do kapitalistických států, bylo umožněno jen osobám se správným kádrovým profilem, tedy osobám, jejichž politické přesvědčení bylo souladné s tehdejší státní zřízením. Ostatním, tedy osobám s nesouladným politickým přesvědčením, byla možnost vycestovat do zahraničí odebrána, o to spíše možnost se v zahraničí usadit. Tato skutečnost vedla tisíce občanů ČSSR a dalších socialistických států ke snaze neoprávněně překonat státní hranice ČSSR, a to v drtivé většině případů neúspěšně, o čemž prověřovaný minimálně jednou ročně informoval prostřednictvím výročních zpráv o zhodnocení činnosti SNB, Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra předsednictvo

Ústředního výboru KSČ. Prověřovaný tedy byl srozuměn s tím, že pro politické přesvědčení podstatná část populace ČSSR i ostatních socialistických států neměla možnost vycestovat do zahraničí, přičemž mnozí se z rozdílných důvodů uchýlili k tak riskantnímu kroku, jako bylo překročení ostatním drátem obehnaných a ozbrojenými příslušníky Pohraniční stráže hlídáných státních hranic ČSSR, i když míra úspěšnosti takového činu byla mizivá, a v případě neúspěchu jim v lepším případě hrozil nepodmíněný trest odnětí svobody pro spáchání trestného činu opuštění republiky podle § 109 trestního zákona, v horším případě postřelení či smrt. Prověřovanému bylo zřejmé, že takový krok pravděpodobně nebyl projevem zcela svobodného rozhodnutí, ale stavu tísně, ve kterém se vzhledem k výše uvedeným skutečnostem osoby překračující státní hranice ČSSR nacházely.

K újmě poškozených by nedošlo, pokud by režim ochrany státních hranic – za celou dobu funkčního období prověřovaného v pozici federálního ministra vnitra protiprávně udržovaný – nebyl nastaven na bezpodmínečném zamezení emigrace i za předpokladu použití těch nejzazších prostředků, jinými slovy prověřovaný upřednostňoval zadržení narušitele, i za cenu jeho usmrcení nebo zranění, před jeho úspěšným proniknutím přes státní hranici na území jiného demokratického státu.

Promlčení zvláště závažného zločinu je vyloučeno ustanovením § 5 zákona č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, jež stanoví, že do promlčecí lhůty trestných činů se nezapočítává doba od 25.2.1948 do 29.12.1989, pokud z politických důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a ustanovením § 35 c) tr. z., jež stanoví, že uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost za trestné činy spáchané v době od 25.2.1948 do 29.12.1989, u nichž horní hranice trestní sazby odnětí svobody činí nejméně 10 let, pokud z důvodů neslučitelných se základními zásadami právního řádu demokratického státu nedošlo k pravomocnému odsouzení nebo zproštění obžaloby, a které byly spáchány veřejnými činiteli anebo byly spáchány v souvislosti s pronásledováním jednotlivce nebo skupiny osob z důvodů politických, rasových či náboženských. Po celou dobu účinnosti trestního zákona a trestního zákoníku nedošlo ke snížení horní hranice trestní sazby odnětí svobody 10 let za spáchání trestného činu, který je prověřovanému kladen za vinu.

Již ze samotného popisu skutku ve výrokové části usnesení a s ohledem na dostatečně známé a odborně zmapované poměry panující v době tzv. normalizace, vyznačující se nerespektováním základních lidských práv a svobod občanů a privilegiím osob vykonávajících vysoké stranické a státní funkce (viz např. ŠIMÁČKOVÁ Kateřina, MOLKOVÁ FOUKALOVÁ Kristýna, PROCHÁZKA Vojtěch. Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. Komentář. Wolters Kluwer, 2017), je zřejmé, že v tomto případě lze dovodit snahu tehdejšího režimu předmětné jednání nekriminalizovat a trestní odpovědností prověřovaného se nezabývat. Toto nekonání tehdejších orgánů činných v trestním řízení mělo zřejmý politický podtext, neboť jednání, resp. nejednání prověřovaného vycházelo z jejich přesvědčení, že zájem na humánních a lidských právech odpovídajícím režimu na státních hranicích v souladu s Paktem musí ustoupit zájmu na udržení politického zřízení, jehož byli přímými realizátory, a zájmu na absolutní kontrole nejen pohybu, ale i smýšlení a vyjadřování občanů, kteří s ním nesouhlasili. Navíc bylo v uvedené době naprosto nemyslitelné, aby příslušné orgány činné v trestním řízení, které byly pod přímým vlivem a kontrolou státní moci, proti jeho vrcholnému představiteli trestní řízení byť jen zahájily.

Pol. orgán tedy dospěl k závěru, že trestní stíhání prověřovaného nebylo promlčeno, a není proto nepřipustné ve smyslu ustanovení § 11/1 b) tr. ř.

Prověřovaný dne 24.1.2003 zemřel, jak je doloženo úmrtním listem založeným v knize úmrtí matriky Městského úřadu Havlíčkův Brod, sv. 3, roč. 2003, str. 1, poř. č. 80. Podle § 11/1 e) tr. ř. nelze trestní stíhání zahájit proti tomu, kdo zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého.

S ohledem na shora uvedené skutečnosti považuje pol. orgán odložení věci tak, jak je uvedeno ve výrokové části tohoto usnesení, za dostatečně **o d ů v o d n ě n ě** .

P o u ě n í : Proti tomuto usnesení je přípustná stížnost, kterou je poškozený oprávněn podat do tří dnů od doručení u pol. orgánu, který usnesení vydal. Stížnost má odkladný účinek.

kpt. PhDr. Jan TRNEČKA
vrchní komisař

"otisk úředního razítka"

POLICIE ČESKÉ REPUBLIKY
Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
služby kriminální policie a vyšetřování
poštovní schránka 62/ÚDV
170 89 Praha 7

Č. j. UDV-807-550/TČ-2017-260011

Praha 2. listopadu 2023
Počet stran: 1

JUDr. Lubomír MÜLLER, advokát
Symfonická 9
158 00 Praha 5
ičo: 15286797

Věc: Odpověď na dotaz ze dne 2.10.2023

Vážený pane doktore,

v řízení zahájeném na základě trestního oznámení Platformy evropské paměti a svědomí byla po dohodě pol. orgánu s vedením dozorcího Obvodního státního zastupitelství pro Prahu 1 vyvozena koncepce postupného stíhání osob, které byly odpovědné za úpravu režimu a výkon ochrany státních hranic v ČSSR mezi léty 1976-1989, a to po linii členů předsednictva Ústředního výboru KSČ - členů vlády ČSSR - jiných politických funkcionářů - velení Hlavní správy Pohraniční stráže a ochrany státních hranic atd.

Tato koncepce byla zvolena z důvodu rozsáhlého množství archivních materiálů, které se k vážou k jednotlivým prověřovaným osobám. Jen pro představu: k posledně stíhanému Ing. Janu MUZIKÁŘI bylo nutné pracovat se cca 7.500 stranami archiválií soustředěnými v dílčích fondech různých státních archivů. Tyto listiny bylo nutné vyhodnotit a relevantní obsah z nich přepisovat do elektronické podoby, neboť to z fyzických ani naskenovaných dokumentů nebylo jiným způsobem možné.

Od roku 2019 bylo aktuálně rozhodnuto o 49 prověřovaných osobách. Číslo však není konečné a o dalších bude rozhodováno v navazujících řízeních. O jejich výsledcích budete vyrozuměn.

Co se týče stavu vyšetřování již jmenovaného Ing. Jana MUZIKÁŘE, provádění plánovaných úkonů je odkládáno z důvodu špatného zdravotního stavu obviněného. Ve věci byl přibrán znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a se specializací na gerontopsychiatrii k vyšetření duševního stavu obviněného podle § 116/1 k 105/1 tr. ř. Termín k vypracování posudku byl pol. orgánem stanoven do 2.2.2024.

pplk. PhDr. Jan TRNEČKA, LL.M.
rada